

A. Auer
G. Teichtweier
H. és B. Strätling
és mások

A testben való ember

Test és nemiség
mai keresztény szemmel

A TESTBEN VALÓ EMBER

HÁZASOK KÖNYVEI

ALFONS AUER
GEORG TEICHTWEIER
HELGA STRÄTLING-TÖLLE
BARTHOLD STRÄTLING
ÉS MÁSONK

A TESTBEN VALÓ EMBER

TEST ÉS NEMISÉG
MAI KERESZTÉNY SZEMMEL

BÉCS, 1981

A gyűjtemény első része a DER MENSCH UND SEINE GESCHLECHTLICHKEIT, Echter Verlag, Würzburg, 1965 c. műnek fordítása, éspedig A. Auer eredeti tanulmányát Possonyi László fordította, G. Teichtweier és H. és B. Strätling tanulmányát átdolgozott kézirat alapján Kaszás Vilmos és Pásztor János. — A második részben: Th. Bovet írását Kaszás Vilmos, az ezt követő Fr. F. von Gagern cikket Pásztor János fordította (lelőhelyek a 144. l.) — Guy Durand tanulmányát (vö. 154. l.) ford.: Erdélyi Zoltán. — A „Szexualitás és keresztény élet” c. írás a „Sexualité et Vie Chrétienne, Point de Vue Catholique” c. műből (Le Centurion, Paris, 1981) válogatott részletek: 17-18, 21-26, 55-61. l. Ford.: Bokor Károlyné és Pásztor János. — Bodó Károly zárótanulmányát kézírata alapján közöljük (vö. 184. l.). — Függelék: a német püspöki kar pásztorlevelét (vö. 194.) Horváth István, a francia püspöki kar kiadta nyilatkozatot (vö. 204.) ford.: Török Jenő. — A gyűjteményt szerkesztette: Török Jenő. — Egyházi jóváhagyással. — Copyright 1981 by OPUS MYSTICI CORPORIS Verlag (in Verbindung mit dem Österreichischen Pastoralinstitut), A-1090 Wien, Boltzmanngasse 14. Verlags.-Nr.: 416. — Druck: Kg-inf.-81.617.

ELŐSZÓ

Egy tanulmány-gyűjtemény szerkesztőjének első kötelessége, hogy beszámoljon: kikhez szólnak, honnan erednek, és mi a céljuk e tanulmányoknak. Sietünk előrebecsájtani: a cél lelkipásztori és pedagógiai, a címzettek közvetlenül a házaspárok, szülők, úgyis mint gyermekeik elsőrendű lelkipásztorai és az őket ebben segítő lelkipásztorok, végül nem utolsósorban a nagyszülők.

Talán elég egyszerűen hivatkozni az ismert tényre, hogy kevés oly területe van a nevelésnek, amelyben oly nagy fogásbeli változás történt néhány évtized óta, mondjuk egy nemzedékváltásban, mint épp a szexuálpedagógia, és magában a katolikus egyházban is kevés téren találunk annyi haladást, mint épp a házassággal és szexualitással kapcsolatos nézetek terén, ami pedig kiélezi az egyes nemzedékek közötti fogásbeli különbséget. Ugyanakkor a külvilág, „a” közvélemény, más irányban mutat kevésbé örömdetes tüneteket, ami még növeli a zavart.

Lelkipásztori és pedagógiai és a mi esetünkben könyvkiadói tapasztalat, hogy mekkora ez a zavar. Például amikor a „régiben” felnőtt szülő „botránkozva” utasítja vissza a kifogástalan morálteológiai könyvet, amit a lelkipásztor fiuk kezébe adott, avagy az ellenkező végletként, amikor egy másik szülő azzal menti gyermeke erkölcsi szabadosságát, hogy „nekünk semmi sem volt szabad, dehát ma mindenki csinálja!”

Ezek megtörtént esetek, — és ezért kötelességünk szólni. Mégpedig jelen esetben először a szülőkhöz. Hiszen a „Jegyeseikkel beszélgetünk” sorozat 2. füzetétől, mely a serdülőkhöz szólt volna, azért tanácsoltak el felelősségteljes lelkipásztorok, mert sok szülő körében visszautasításra talált volna. Márpedig a helyes szexuálpedagógia, a szerelemre és házasságra nevelés legfőbb előfeltétele a harmonikus, szeretetteljes családi légkör.

A feladat lényege tehát, amire vállalkozni szeretnénk: az *arany középutra* rámutatni. Nem valami liberális kompromisszum értelmében, hanem *Aquinói Szent Tamással* vallva, hogy az erény a középen található. *Jelen esetben*, mondjuk ki nyíltan: *egyfelől* a gátlások, tabuk, prűdség és „diszkrétén” kezelt erkölcstelenség s a nevelésben aggályos hallgatás világa, *másfelől* pedig a féktelen szabadosság, a szemérmetlenség és a pornó világa között. Tudjuk, hogy e téren nem mi vagyunk az elsők, gondolok a hazai irodalomra, pl. *Buda Béla*, *Vikár György*, *Gyökössi Endre* írásaira, és a mi részünkön a TEOLÓGIA értékes 1980. évi 3. számára. Ez a könyv szervesen kapcsolódik eddigi házassági és házasság-
ra előkészítő népszerűsítő könyveinkhez.¹

Ezekután bemutatjuk gyűjteményünket, amely két részre oszlik. A zömét kitevő *I. rész* egy teljes könyv fordítása, mely a würzburgi Echter Verlag kiadásában jelent meg: *Der Mensch und seine Geschlechtlichkeit* (Az ember és nemisége) címen 1966-ban. A mű előszava hivatkozik a szülők szerepének nagy jelentőségére az ifjúság szexuális nevelésében, de mindjárt hozzáteszi: valójában a szülők nagy része nincs tisztában szerepének jelentőségével e téren és „bizonytalanságot éreznek, mert *nem elegendő a tudásuk a nemiség jelentőségéről a személyiség kiépítésében, ... a test és nemiség keresztény értékelésével, és mégkevésbé az ebből reájuk háruló feladatokkal kapcsolatban.*” Másutt is sok a tennivaló e téren.

Az első, alapvető tanulmány *Alfons Auer* a tübingeni egyetem morális professzora tollából a kereszténységbe szüremkedett manicheizmus tökéletes elvi felszámolásának tekinthető. Tudjuk, hogy Auer a „Weltoffener Christ” című könyvével a Zsinat egyik útkészítője volt.

A következő tanulmány *Georg Teichtweier* würzburgi morális professzoré, aki biblikus és perszonalista álláspontjáról derít fényt a múlt tévedéseire, helyes irányt mutatva, miközben a német püspöki kar elvi jelentőségű megállapításaiban nyer tekintélyi alátámasztást. Nagy köszönettel tartozunk a szerzőnek, hogy írását az elmúlt évben számunkra átdolgozta, az eltelt évtized után korszerűsítve azt.

A könyv középpontjában *Helga Strätling-Tölle* és *Barthold Strätling* részletes szexuálpedagógiai fejtegetései vannak. A szerzők ismereteseek olvasóink előtt „A szülők mint lelkipásztorok” c. írásuk révén.² Jelen tanulmányuk szülőképző munka során született, — ennek módszereibe betekintést engednek — és részletes gyakorlatiassággal adnak útmutatást a gyermekek szexuális neveléséhez. E téren pszichológiai szaktudásra, saját családi tapasztalataikra és az egyházmegyei kiképző munka során nyert gazdag tapasztalataikra támaszkodnak. Kitűnő teológiai szemléletüket nyugodtan egybevehetjük a műben szereplő teológusok írásaival. E tanulmány számára reméljük a legnagyobb olvasótábor. Tudjuk, ily részletes gyűjtemény nem okvetlenül számíthat mindenki részéről teljes elolvasásra. De ha csak egy tanulmányt, akkor ezt a ajánljuk elolvasásra minden szülőnek. Mi pedig hálás köszönetet mondunk a szerzőknek, akik szintén átdolgozták és korszerűsítették a mi számunkra tanulmányukat.

Gyűjteményünk második része orvosok állásfoglalásával kezdődik, a nálunk jól ismert *Theodor Bovet* professzor írásának lényege az érosz felértékelése és a pedagógiai irányelv, hogy a lényeg a fiatalságot arra rávezetni, hogy a szexualitást az élet egészébe beágyazott szeretet-dialógusnak ér-

telmezze. *Fr. von Gagern* orvosi részről száll szembe a régi nemi nevelés manicheista eredetű tilalmaival, és mutat rá a belőlük keletkezhető lelki konfliktusokra.

A két évtized távlatába nyúló írásokat két új írás követi: *Guy Durand* kanadai morálteológus „Szexualitás és keresztény hit” című terjedelmes szintézisének összefoglaló fejezete. Ez a humanizáció gondolatának középpontba helyezésével közelebb kerül más irányzatok képviselőihez. Meghirdeti a keresztény eszményt és értékeket, de tiszteletben tartja mások útját és jogosult döntéseit, mégis megpróbálkozik „az új nemzedéket fogékonnyá tenni” értékeink iránt és rámutat a célra — e gyűjtemény céljára is —: „nevelni a fiatalokat — és a felnőtteket — hogy elsajátítsák ezeket az értékeket: hogy elfogadják és életükben meg is valósítsák.” Érdeklődésre tarthat számot a tisztaságról írt fejezete, amely a szakteológus szemszögéből támasztja alá hívó keresztény házások tanúságtételeit — így a *Strätling* házaspárét is.

Ezt követi a legfrissebb írás, az idén ősszel megjelent „Szexualitás és keresztény élet” című, a francia püspöki kar megbízásából írt munkaközösségi műből (orvosok, papok, pszichológusok, szociológusok írásából) vett néhány kiegészítő részlet, amelyek érdekes distinkciókat, finom elemzéseket és általános elfogadásra igényt tartó szexualitakai kritériumokat hoznak.

Végül a szinte kizárólag német és francia szellemiségű gyűjteményt kiegészíti az angol és hazai szakirodalom ismeretével és gazdag pasztorációs tapasztalatokkal rendelkező lelkipásztor, *Bodó Károly* zárótanulmánya: a serdülőkre vonatkozó részt a szülők különös figyelmébe ajánljuk.

Végül hivatalos egyházi megnyilatkozások zárják a sort: a német püspöki karé a szexualitásról, és a francia püspöki kar kiadta szép írás: Mit jelent szeretni? Nem véletlenül ezzel a szeretetakkorddal fejeződik be gyűjteményünk is.

Adja Isten, hogy a szeretet szelleme, és ahol kell, megértő megnyílottság fogadja könyvünket. Ezt kívánja a

SZERKESZTŐ és KIADÓ.

¹ *Életre szólóan szeretni* (Jegyeseikkel beszélgetünk 1) Bécs, 1974; *Th. Bovet*: Felette nagy titok, Könyv a házasságról, 3. kiad.; *M. és G. Abiven*: Élet kettesben. Tanácsok a sikeres házasságlethez — a függelékben írások a keresztény házások lelkiségéről. Bécs, 1978; *W. Trobisch*: Kettesben? Szerelemről és házasságról, 2. kiad., Bécs, 1980.

² *Abiven* i.m. 157-171.

TARTALOM

Előszó	7
<i>I. rész</i> AZ EMBER ÉS NEMISÉGE	
<i>Alfons Auer</i> A TEST ÉS A SZEXUALITÁS ÉRTELME	9
<i>Georg Teichtweier</i> A SZEXUALITÁS JELENTŐSÉGE A KERESZTÉNY EMBER ÉLETÉBEN	35
<i>Helga Strätling-Tölle – Barthold Strätling</i> A SZEXUÁLIS NEVELÉS MINT A CSALÁD FELADATA	57
<i>II. rész</i> KIEGÉSZÍTŐ TANULMÁNYOK	
<i>Theodor Bovet</i> SZEX – ÉROSZ – SZERELEM	132
<i>Friedrich E. Freiherr von Gagern</i> A SZEXUÁLIS NEVELÉS RÉGI ÖT HAMIS TILALOMFÁJA	142
<i>Guy Durand</i> SZEXUALITÁS ÉS KERESZTÉNY HIT	145
<i>Munkaközösség a Francia Püspöki Kar megbízásából</i> SZEXUALITÁS ÉS KERESZTÉNY ÉLET	155
<i>Bodó Károly</i> ZÁRÓTANULMÁNY	167
HIVATALOS MEGNYILATKOZÁSOK	
<i>A német püspökök pásztorlevele (1973)</i> AZ EMBERI SZEXUALITÁSRÓL	185
<i>A Francia Püspöki Kar Családi Bizottságának</i> <i>nyilatkozata (1978)</i> MIT JELENT SZERETNI?	195
Részletes tartalommutató	205

I. RÉSZ

Alfons Auer

A TEST ÉS SZEXUALITÁS ÉRTELME

Sok fejtörést okozott már a kérdés: mit jelent voltaképpen a testi létezés? Kétségtelenül túl kevés, ha azt mondanánk: van testem. Hiszen azon, hogy „van valamink”, általában külsőséges birtoklást értünk: van egy kocsim, van egy házam. De a testünk nem különbözik és nincs úgy elválasztva tőlünk, mint a kocsink vagy a házunk.

Másfelől azt sem mondhatja valaki: Én test vagyok. Ezzel a testünkkel azonosítjuk magunkat, noha többek vagyunk a testünknel. Amennyiben tehát pontosan akarjuk megjelölni a tényállást, azt úgy kell kifejeznünk, ahogy a filozófia teszi: „Testben vagyok” vagy „Testileg létezem”. Itt világossá válik, hogy a test nem egyszerűen valami más, mint a lélek. Sokkalta inkább a test maga a lélek, annak „külső megélésében”, világhoz kötött, térben és időben való adottságában, lélek úgyszólván... „meghatározott halmazállapotban.”¹

A testi létezés módja az ember lényegéhez tartozik. Testben és csakis testben lesz láthatóvá más számára, lesz jelenvaló és tapasztalható. Az ember önmagát is csupán testi mivoltában tapasztalhatja. Még a legszublimáltabb, legfennköltebb szellemi és lelki folyamat és állapotai sem mentesek a testben-valóság révén kapott különleges színezettől. Másrészt testi és érzéklő létünk döntő eseményei mégis az ember teljesen személyes sorsát alkotják. Nem a teste, hanem ő egészséges vagy beteg, szép vagy csúnya. Éhség, fájdalom, gyönyör — ez mind önmagát éri. Ő maga van valamennyi testi megmozdulásának és arckifejezésének kellős közepében, aminthogy lelki világának legbensőbb rezdülései is testi jelekben válnak láthatóvá. Nagyon szemléletesen fejezi ezt ki *G. Siewerth*, kisterjedelmű, de rendkívül jelentős könyvében: „Aki meghajol a másik ember előtt, vagy leborul előtte, akit átölel barátja, vagy uralkodóként trónuson ül, mindez saját énjében érinti. Az embernek arcába vágni anynyit jelent, mint önmagát eltalálni... Az a férfiú, aki nem tud egyenesen járni, a lényében szenved sérelmet és megpróbáltatást.”²

Vegyük közelebbről szemügyre, mit jelent a testben-valóság, és különösen a nemiség az emberi lét számára.

I. A TEST A TEREMTÉS HITÉNEK FÉNYÉBEN

1. A test és nemiség mint a személyi magánvalóság eszköze és kifejezése

A test mindenekelőtt teljesen személyes létünk formája. Kiemeltük már, hogy a test nem tárgyi mivoltként áll velünk szemben. Ellenkezőleg: egész életünkön keresztül saját magunkkal való legbensőbb egységnek tudjuk. Ismeretes előttünk ugyan, hogy testünk alkotóelemei hét évenként maradéktalanul kicserélődnek. Mégis életünk valamennyi szakaszán át tart testünk egységének és egyformaságának tudata. Bármily gyakran változzanak is ama sejtszövetek, mindig a mi testünk marad. Szöveteit a személyi középpont úgy alakítja, hogy azokban lényünk jut kifejezésre. Testünk annyira kicserélhetetlenül a miénk, hogy még képzeletben sem tudjuk személyes szellemiségünket másik ember testi mivoltában elhelyezni.

A lélek — pontosabban úgy kellene mondanunk: a szellemi személyiség — a testnek lényegi formája. Ennélfogva korántsem véletlen, hogy milyen alkatú a testünk. Mi több, benső szükségesség és valósággal félelmetes bizonyosság, hogy testünk belső lényünk kifejezése. E mellett persze örökletes adottságainkkal való kapcsolatunk is megnyilvánul minden serkentő és gátló mozzanatával együtt. Mégis azt mondhatjuk, hogy tekintet, beszéd és gesztus megvesztegethetetlenül kifejezésre juttatja és megjeleníti bensőnket. Szavakkal lehet hazudni. De az a kísérlet, hogy egész testi valónkkal mást mutassunk, mint alapvető természetünket, mindig csak rövid ideig sikerül, és általában csak felületes embereknél van esélye.

A testben tehát bensőnk lesz nyilvánvalóvá. Ennek van igen fájdalmas oldala is. A test révén az ember szíve kiszolgáltatott lesz és fölfedi magát a többiek tekintete előtt. Ezáltal pedig sérthetővé is válik. Erről a kiszolgáltatottságról és fenyegetettségről mondja *J.B.Metz*: „Ugyanazon a küszöbön át, amely a találkozások szabadságába és nyíltságába visz bennünket, bár kényszerűen, de mindig idegen valami árad belénk szakadatlanul, amit nem tudunk magunkévá tenni, megemészteni — végülis halálos csere ez. Testbe öltözöttségünk révén 'alkatilag veszélyeztetettek' vagyunk: mindenben kezdettől fogva és óhatatlanul 'kívülről' megtámadva,

mérlegre dobva és teljes mivoltunkban kétségbevonva.³ W. Staehlin, Oldenburg egykori evangélikus püspöke, akinek szép és gondolatébresztő könyve sokban hatott a jelen tanulmányra, részletesen kifejti a fenti gondolatot: „Minél erősebben átérzi az ember testi-lelki létének közvetlen egységét, minél inkább áthatja az, hogy teste nem merőben természeti idom csupán, hanem éppen emberlétének szükséges formája, annál mélyebben ismeri a szemérmesség szükségyszerűségét, annál szándékosabban kerüli a tolakodó testi közelséget, érintést és lemeztelenítést.”⁴ Ennek mély oka van. Ilyen közelség, érintkezés, lemeztelenedés által jön létre az a „megismerés”, amit a Biblia nyelve szerint a nemi szerelem nyújt, és ami intimitása és mélysége miatt a házassági közösség számára van fenntartva.

2. Test és nemiség, mint a világhoz való kötődésünk eszköze és kifejezése.

a.) ÉN és a mindenség.

Testünk által nem csak magunkat mutatjuk meg. Általa vetünk alapot a világban is — mégpedig olyannyira, hogy létünk és lényünk szétrombolása nélkül még gondolatban sem tudunk leválni a világról. Testünk révén elsősorban a mindenséggel vagyunk legszorosabb kapcsolatban. Csupán a lélegzés meg a táplálkozás folyamatára kell gondolnunk, hogy ezen kapcsolat bensőségének tudatára ébredjünk. Az ember oly mélyen gyökerezik a világban, és a világ oly nagyon jelenvaló az emberben, hogy még azt sem mondhatjuk meg biztonsággal, tulajdonképpen hol „végződik” a test, és hol kezdődik a világ. Ily módon az ember a természet keletkezésébe és elmúlásába feloldhatatlanul illeszkedik bele. Az érzéklő test — mondja G. Siewerth — annyit jelent, hogy „meghívottjai és tudatos résztvevői vagyunk a természet menyegzőjének és a sátrában lakozunk.”⁵ Mint a „természet gyermeke és egyúttal jegyese” is, az ember soha meg nem szakadó párbeszédet folytat a környező világgal. Belőle táplálkozik, vele ruházkodik, együtt mozog vele, általa tud felismerni, megnyilatkozni és általa valósítja meg teljes emberségét. Ez a legelső: az embert a teste köti össze a tárgyi valóság egészével, ezáltal tárul ki ennek az egésznek, ezáltal hagyja, hogy az beáramolják személyi körébe, ezáltal ölt alakot a világ közepette.

b) ÉN és TE.

Ezért tartozik össze mindenki a teste révén az emberekkel. Mindegyikük csak testben jelenvaló és tapasztalható egymás számára. Csupán testben megjelenő emberekkel válthatunk szót. Jogosan mondják, hogy mindaz, ami testünk révén jut kifejezésre, mint a baráti beszélgetés, a szerelmesek csókja, vagy akár a papnak áldást osztó keze, nemcsak képviselheti az eleven közösséget, de létre is hozhatja, el is mélyítheti. Elég, ha az ilyen kapcsolatok bő lehetőségére gondolunk — pillantás, szó, gesztus, tánc és így tovább —, hogy elfogjon bennünket a testi létezés gazdagságának sejtelme. „Testben nyílik meg az egyik ember a másiknak. A test — beszélgetés, már mielőtt az első szavak elhangzanának, a test — közösség, már mielőtt bármely határozat vagy szervezés esett volna. A test által lépünk a találkozás nyílt világába. Nem kérdeznak bennünket, hanem már elejétől fogva arra szólítanak föl, hogy egymással éljünk. A testi lét együttlét, gyökerestől odaitél a többieknek. Az ember, mint testi létező, egyfajta „plurale-tantum” (mindig többesszámú), mindig mások között létezik, másokkal, másokért. Sohasem éli meg a testi létező egyedül önnön magát, sohasem magát tükröző Narcissus, sohasem monász vagy angyal... Mi, a testben valók, nem tükörképek vagyunk, hanem eszmék és hatások kölcsönös cseréjéből, beszédből élünk, mindig ugrásra készen, hogy lelkünket és annak szépségét a másik emberben találjuk meg. A testi lét az egymással való lét.”⁶ A testi összetartozás legintenzívebb teljességét a nemnek egymás iránti szerelmében éri el.

„*Nem jó az embernek egyedül lennie. Alkotok neki segítőtársat, aki hasonló hozzá.*” (Ter 2, 18-19). „Nem jó” — ez annyit jelent: nem felel meg Isten tervének az emberrel és világgal kapcsolatban. Az egyes ember nem elegendő ahhoz, hogy magába foglalja a világot, és azt uralkodóan alakítsa. Isten, szeretetének a teremtésben megnyilvánuló dicsőségét sem tudja oly szemléltetően kifejezésre juttatni, mint az a két ember, akiket szeretet kapcsol össze. Az ember általában a saját beteljesülését is csak úgy találhatja meg, ha *kiegészíti* a neki rendelt másik. E másik lény nélkül nem lehet maradéktalanul az, aki. Az emberi életre általánosan érvényes szabály tehát — a kivételekről itt nem beszélve —, hogy élet kettesben. Másképp az ember nem „jó”, nem felel meg isteni ősképezetnek és így önmagának sem. Másképpen nem lehetséges, hogy termékeny legyen, sokasodjék és ma-

gának vesse alá a földet — ezt szánta Isten nyilván az ember sajátos rendeltetésének. A. Frank-Duquesne egy sor képpel szemlélteti a férfi és nő egymás mellé való rendelését: „Férfi és nő egyaránt feltételezi a másiknak létét, és azt alapvetően irányítja is; megadják egymásnak a beteljesedést vagy a be nem teljesedést... valóra váltják a Teremtés áldását... Semmik egymás nélkül, hasonlatosak egy olló két szárához, az emberi test jobb és bal oldalához, a két kézhez és lábhoz... Így alkot egységet szemünk egy képet mutató tekintetével, vagy a kezünk az ujjak összjátékával.”⁷ Erről a teljes emberségű kiegészülésről van szó, amikor a Szentírás kimondja, hogy férfi és nő „ketten egy test” lesznek. De nem csak a hitvesi szerelmi egyesülésre való utalás ez, hanem vonatkozik egész lényükre, minden megnyilvánulásukra, és mindenekelőtt pedig konkrét földi létük közösségére. „Nem jó az embernek egyedül lenni.” Midőn az egyik ember odaajándékozta magát a házassági szerelemben a másiknak, elismeri a különállásból származó fogyatékoságot, ki mutatja ontológiai éhségét a kiegészülésre és megadja a másiknak azt a kiteljesedést, ami egyúttal őt magát is kiteljesíti.

„Az ember megismerte feleségét, Évát.” (Ter 4,1) A megismerés szón a Szentírás, itt és sok más helyen is, a házassági szerelemnek a testi-szexuális egyesülésben való megnyilvánulását érti. A *megismerés* ebben történhetik meg, és ebben kell is megtörténnie, mert a testi dolgok közvetítik és fejezik ki a személyi közösséget, s mert a személyiség a testi szervezet minden sejtjében és reflexében jelenvaló és hatékony. A nemi odaadásban tehát megismerést adunk és fogadunk el, s épp ebben mutatkozik meg csalhatatlanul a személyiség, itt kerül napvilágra alakja, illetve alaktalansága. O. A. Piper (a princetoni evangélikus teológiai főiskola professzora az Egyesült Államokban) igen mély gondolatokat fejt ki erre vonatkozólag könyvében: „A szexuális odaadásban — írja — mindkét fél engedi, hogy a másik megismerje, tudást és tapasztalatot ad saját testének külsejéről és arról a rá jellemző módról, ahogyan érez és az érzéseit kifejezi. Eközben a két ember közvetlen és eleven tudatára ébred szexuális, és ezáltal egész emberi függőségének. Ketten nem a partner magánvaló értékét ismerik meg, sem pedig elvonatkoztatottan a férfiasság és a nőiesség értelmét, de még az emberek nemi különbözőségének jellegét sem, mint olyat. Sokkalta inkább ismerik fel kölcsönös egy-

máshoz vonatkozásukat; azt, hogy egyikük mit jelent a másik számára konkrét férfiúi és női mivoltában. Együttal elfogják azt is, hogy önmagából kiindulva egyik sem lenne képes a testi lét titkát – sem a magáét, sem társáét megfejteni.”⁸

Az ember legszemélyibb benső birodalmát fedi fel, amikor leleplezi testi valójának titkát a másik előtt. Ennek a történésnek személyi sűrítettségére utal pontosan, ha a Septuaginta „a szemérmét felfedni” kifejezésre ugyanazon „apokalüptein” szót használja, amellyel Isten kinyilatkoztató cselekvését jelöli. Apokalüptein = kinyilatkoztatni. És ugyanaz áll arra, ha a Septuaginta a „ginoszkein, eidenai = megismerni, tudni” szóval minden igazi megismerésre utal, amely nem merőben valamilyen értesülésre irányul, hanem megérti és hatóerőként alkalmazza a felismertnek jelentőségét és követelményeit, kezdve a nemi közösség adta megismerésen, fel egészen az isteni hatalom és kegyelem áhítatos és engedelmes elismeréséig.⁹ Az ilyen megismerés egységet hoz létre, mégpedig nem egy-egy futó találkozását, hanem a felelősség egységét: testünknek egymásnak adott szavával két ember kölcsönösen fölfedte testi mivoltának titkát, mi több, a személyi imtimitását is; ebben a tudásban mindenkor feloldhatatlanul egybekapcsolódtak Minél erősebben érvényesül a személyiség, annál kikerülhetetlenebb lesz az egymáshoz kötöttség.

c) ÉN és a teljes emberi közösség.

Isten az embert férfi és nő képében teremtette meg, és ezt a parancsot adta nekik: „Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek be a földet.” (Ter 1,28). A szexuális szerelem házassági beteljesülésében tehát az Isten szereteturalmát és annak *alkotó termékenységét* kell földi módon szemléletessé tenni. Az a szerelem, mely visszariad a termékenységtől, a maga teljes megvalósításától riad vissza. A valóságot elhárító szerelem, amely önmagánál vagy a kettesben való élet kényelménél akar elidőzni, tönkremegy, mert saját természetével fordul szembe. Bármilyen gazdag és akármilyen szenvedélyes legyen is a férfi és a nő közössége, alig lesz egymagában és közvetlenül fenntartható akkor, ha pusztán erotikus, vagy lelki vonzalmon alapul.

Az ember az összemberi közösségnek elkötelezettje. Teszt olyan örökségnek hordozója, amelyben nemzedékek folyama ömlik egybe, ugyanakkor azonban nemzedékek őse

is, aki lehetséges életek csíráit őrzi magában. A nemiség nyilvánvalóan azt is jelenti, hogy az ember alapirányulása embert nemzeni. Az élő csak így találja meg folytatását a nemzedékek sorában. A szerelmi közösség kétségtelenül saját érzéseinknek és élményeinknek végső és legerősebb kifejezése. De a szerelemnek ez a közössége csupán akkor teljesíti be maradéktalanul értelmét, ha új élet kezdődik, vagy legalábbis kezdődhetik benne. „Megeshetik, hogy a szerelmek egyáltalán nem is gondolnak erre, hanem csak mámorosan akarják élvezni egymáshoz tartozásuk lehető legerősebb megnyilvánulását; megeshetik, hogy tudatos szándék elszigeteli az élvezetet és a nagy összefüggéssel szemben eleve elhatározott torlaszt emel; megeshetik, hogy pusztán önző testi élvezetben mindegyik teljes egészében önmagánál marad — mindezzel ennek a történésnek értelme nyilván sérelmet szenved, elferdül, erőszakot követnek el rajta, ám mégsem változik meg sajátos természete. Éppen ott, ahol a test legtitkosabb és legintenzívebb erejének mámorító ünepét üli, éppen ott akarja a természet szétrobbantani egy ember, sőt két ember magában való létének gyűrűjét, és a testek összesített erejét egy új élet magvaként felhasználni.”¹⁰ Ez azt akarja mondani, hogy éppen akkor, amikor az ember legintenzívebben érzi a testét a magáénak, nem az övé többé ez a test, hanem magával ragadta egy életfolyamat, amelynek már nem ura, hanem szolgája. Hiszen testével már csupán eszköze a magával sodró élni akarásnak.

3. Test és nemiség, mint Istenhez tartozásunk eszköze és kifejezése

Az ember a teste révén tapasztalja és alakítja a világhoz és az emberi közösséghez való tartozását. Teste egyúttal utal Istennel való közösségére is. Nem kívánjuk itt közelebbről érinteni azt, hogy az ember Istennel való közösségét nem csak bensejében éli meg, hanem az megmutatkozik külső, testi magatartásában is, hiszen egyéni és közösségi külső testi megnyilvánulásokra is kihat. Az egyház egész liturgiája egyúttal testi történés is. A hívők gyülekezetének istentisztelete, énekük és imájuk, a liturgia ünnepei, a szentbeszéd elmondása és meghallgatásuk, a szentségek kiszolgáltatása, a szentségekhez járulás, mind-mind testileg átélt történés, amely a benső összeszedettség mellett megköveteli a test fegyelmezettségét is.

Más tényre akarunk rámutatni, amit B.Welte, freiburgi teológus tárt fel meggyőzően az 1948. évi beuroni főiskolai héten „Az ember testi volta, mint utalás az üdvösségre” c. referátumában.¹¹ Szerinte testben valóságunk egyaránt kifejezi az ember magában-létét, de közösségi létét is, és belső szükségyszerűséggel eljut végső határáig. Ennek a határnak felismerésében eleven utalás rejlik az Istennel való üdvözítő közösségre. Mit jelentsen ez?

a) Az ember testi mivoltában a szexuális gyönyör tetőpontján nemcsak annak legnagyobb teljességét éli meg a legéberebben, hanem felismeri veszélyeztetett és mindent kérdésessé tevő jellegét is. Egyetlen szerelmes sem tudja földrehozni elképzelt mennyországát. Az áhitott egyesüleből mindegyiknek vissza kell térnie az immár még fájdalmasabb egyedüllétbe és magányba. Minél több igazán személyes szerelem és összetartozás bontakozik ki, és szárnyal a magasba az erosz és a szexualitás folytán, annál kínosabban tapasztalják a végét és végességét. A melankólikus bánat ikertestvére a testi szerelemnek. Ezt az emberi szív ismerősi régi és új időkben egyaránt kimondták. *Galen*, római orvos szerint: „Triste est omne animal post coitum...” („Szomorú minden élőlény a közösülés után...”), *H. Carossa*: „Aki életet nemzett, gyászba esik.”, vagy *Paul Claudel* (Proeza szava a Selyemcipőben): „Én vagyok az ígéret, amely nem válhat valóra”. Az idézetek közös értelme ez: épp a nemi közösség vitális mélységében ismerhető fel különös elemi erővel annak korlátja és végessége, a célhozjutni-nemtudás. Ahol testi és szexuális átélésünk a magassággal együtt a mélységet, a teljesség mellett a határt és a kimondhatatlan ínséget is megismeri, ott közelít minket az Istennel való közösséghez.

N. Berdjajev érdekes gondolatot fejt ki könyvében: „A nemi aktus a két poláris nemnek legmagasabb és legfeszültebb érintkezési pontja; az egyik nem szinte átmegy a másikba, vagyis túllép saját nemének határain. Eléri-e vajon ezen a ponton az egyesülést? Persze, hogy nem!... Az egyesülés a nemi aktusban csupán vázlatos, és erre az árnyékszerű egyesülésre is ott leselkedik mindig a megtorlás. A nemi aktus extázisában olyan önfeladás rejlik, amely a természeti rendben — amelyben minden időleges és mulandó — nem valósítható meg... A nemi aktusban történő egyesülésnek elröppenő árnyképét mindig visszahatás, visszaesés, szétválás követi. A nemi aktus után a különállás érzése mindig

nagyobb, mint előtte. Mily gyakran hökkenti meg a fájdalom elidegenedés azokat, akik az egyesülés extázisára vágyakoztak! Mitikus értelme szerint a nemi egyesülésnek örökké kellene tartania, az egyesülésnek ebben a találkozásban a végtelenségig kellene elmélyülnie. Két ember testének egy testté kellene olvadnia, hogy maradéktalanul át és át-hassa egymást. Mitikus értelemben a nemek egyesülésénél az egyik lény minden sejtjének be kellene hatolnia a másik lény minden sejtjébe, hogy ez az egész test összeolvadása legyen az egész testtel, az egész szellemé az egész szellemmel. Ehelyett töredékes, részleges, felszíni érintkezés következik csak be, test és test külön-különvált marad.”¹² Testbenvalóságunknak és nemiségünknek, mint az emberi összetartozás kifejezésének határa van tehát. Ugyanakkor, amikor ezek összekapcsolnak két embert, egyúttal meg nem szüntethető különvalóságukról is tanúskodnak.

b) Hasonló módon akadályoz bennünket testben való létünk abban, hogy teljes kifejezésre juttassuk emberi különál-lásunkat és azt, ami eleve a mi emberi sajátosságunk. Gondoljunk testi rendellenességekre és betegségekre, kiváltképpen pedig a halál eseményére. Talán a szerelmet kivéve semmilyen más helyzetben nem tűnik előttünk a testi lét kincse, a világban és az emberek között való testi jelenlétünk öröme oly mélynek és hatalmasnak, mint abban az órában, amikor azt a halál ellentmondása fenyegeti. *B. Welte* alábbi szavaival mondja ki ezt: „Soha nem vagyunk szívesebben itthon, mint amikor el kell búcsuznunk. Sohasem édesebb a világon lenni, lélegzeni, a fényt, a szülőhazát, a csillagokat nézni — mint abban az órában, amelyben mindez elvétetik tőlünk. És sohasem olyan drága és felejthetetlen számunkra egy szeretett arc, a maga vonásainak egyszeri testi mivoltában, mint amikor a halál árnyéka hull rá, hogy végül ele-méssze.”

A Teremtő végső bölcsessége nyilvánul meg abban, hogy szerelemben és halálban, vagyis a testi tapasztalat csúcs- és mélypontján, a legnagyobb nyomatékkal vagyunk ráutalva a reményeinkben táplált testi üdvösségre. Amikor az, amit testben megélünk, a magassággal együtt a feneketlen mélységet, a teljességgel együtt a maga határait és kimondhatatlan ínségét is tapasztalni kénytelen, akkor ez elvezet bennünket az Istennel való közösséghez, megdicsőülésünk reményébe.

A testben-valóságunk és nemiségünk nem olyasmi — ezt már a fájdalmas tapasztalatok is igazolják —, amit az emberek kizárólag egymás között tudnának elintézni. Ezek az Istennel való közösségbe vezetnek minket. Csakugyan, a ki nyilatkoztatás erre vonatkozóan is igen fontos utalással szolgál nekünk: „Isten az embert mint férfiút és asszonyt teremtette. A maga képére teremtette őket” (Ter 1,27). Azaz, hogy férfi és asszony formájában létezik, az ember nemcsak az emberinek viseli gondját, hanem az isteninek is: lemásolja az isteni szeretetet — természetszerűen mindig csupán a teremtmények veleszületett határai között és épp ezért elégtelenül és fájdalmasan.

A Biblia Istene a közösség Istene. „Isten a szeretet” (1 János 4,8). Ha azonban Isten szeretet és közösség, akkor a földi képmásul rendelt embert a szeretetre képesnek és kötelezettnek kellett megteremtenie, tehát emberpárnak. Egyedülálló emberben nem valósul meg az emberség a maga teljes gazdagságában. Az ember a maga énjét csak a szeretet közösségében tudja hiánytalanul kibontakoztatni.

Ha az embernek Isten képmására teremtett mivolta csakis a szeretetben és a közösségben teljesezhetik be egészen, úgy ezzel azt is mondhatjuk, hogy testben történik meg. Emberek között csupán testben van közösség, mert csak testi formájában lesz egyik a másik számára létező és valóságos. Az egyik a másik előtt látható alakban és mozdulattal „tűnik fel”, és személyi léte éppen ebben a kettőben sűrűsödik össze, és jut kifejetésre. A szeretetet és találkozást testi formák és gesztusok közvetítik. Nem pusztán érdektelen külsőségek ezek, hanem a személyiség pecsétjét és jelét viselik magukon. Miként az egyes ember, úgy a másikkal való közössége sem maradhat meg a személyi bensőségben — bárha gyökerei és célul kitűzött értékei oda nyúlnak is le: ám e benső világnak ki kell hatnia a testi valóságra és ezzel a sexualitásra is, mert mindkettő a legmélyebben összefügg a személyiség magvával. A test minden mozdulatának kellős közepén ott van a személyiség. Teljes egészében részese, amennyiben a mozdulat igazán emberi. Már csak a szemünkben is egészen benne vagyunk, a másik embert pedig a tekintete árulja el nekünk. Egy barátság megnyilvánulhat a kézfogás módjában, és a szeretet hiánytalan teljessége és mélysége lesz szemmel látható, amikor egy anya megsimogatja beteg gyermeke arcát. „És ugyanígy van ez — mondja G. Volk orvos — a hitvesek szerelmi egyesülésében is: mi

magunk vagyunk benne ahogyan és ahol történik. Nem a szervek hajtanak végre valamit, hanem a szerető és létükben felfokozott emberek találkoznak egymással a végső teljességben és osztatlan egészben, s így ismerik meg egymást a legmélyebben testileg, lelkileg, szellemileg.”¹³ Épp ebben mutatkozik annak földi képmása, hogy az Isten Szeretetet.

4. Az ember mint a világ közepe.

Isten testben teremtette meg az embert. A testben való létezés az ember számára lényegi. Testben és csakis testben van az ember szellemi egyénisége is jelen a történelemben. Testi valójában fejezi ki és ábrázolja önmagát. Testben és csakis testben hat a többi emberre és a létező dolgokra.

Még ennél is többet kell mondanunk: az ember testi mi-volta nélkül hiányoznék a teremtett világ belső összetartása. Az ember az egész világ közepe és feje. A Teremtő az élő világ többi teremtményét teljesen az emberhez igazította. A Genézis 1,16 versének szava: „Teremtsünk embert” csak az isteni teremtő mű megkoronázásaként hangzott el. Adigra már minden egyéb életre kelt, és elérte azt a fejlődési fokot, amely használhatóvá tette az ember számára. Az ember megteremtése alkotja az egész kozmosznak a létezésben gyökerező befejezését. Őbenne gyűlik össze a Mindenség értelme, benne válik szemléletessé, hogy az egész mit jelentsen voltaképp: az ember a kozmosz konkrét célja, értelmének valóságos közepe és feje. Tágabb értelmezéssel elmondható, hogy az egész anyagi világ az ember testét alkotja. Jogosan nevezték tehát a Mindenséget az ember kibővített testének.¹⁴ Ennélfogva a testben élő ember nem valami esetleges tárgy a világban, olyan élőlény, amely éppúgy hiányozhatnék is, anélkül, hogy a kozmoszban valami lényeges ment volna veszendőbe. Ellenkezőleg: a testben megvalósult ember híján a Mindenségnek nem lenne reprezentatív közepe, mely méltóan képviselné. Az embernek testben létező szellemi személyisége eleven kamra, amely egyesíti a természetet és a szellemet, ezért ő az anyagi és szellemi világot összekötő izület. Hála testi létezés módjának, az ember a világ közepe. Ebből meríti a szexualitás is mélyebb magyarázatát. Az, ami a nemiséggel függ össze, a menyegzői titokzatosság körébe tartozik. Ott van a valódi hazája. A menyegzői jelleg nemcsak az ember birodalmá-

nak rendje. Ugyanez érvényes az egész teremtett nagyvilágra. A menyegzői jelleg a világ alapvető elve.¹⁵ Igaz, a Teremtés egységes rendjében és összhangjában. De ez az egység a kettősség törvénye által jöhet létre. Polaritásról szoktunk beszélni, és ezen két (tárgyi vagy személyi) valóságnak feszültséggel terhes vonzását és taszítását értjük, két adott erőt, amely különbözősége és szétválasztottsága közepette egységre tör. Már a szervetlen lét legalsó fokán is rábukkunk erre az alaptörvényre, pl. a mágnesek vonatkozásában: azonos pólusok taszítják, különbözőek vonzzák egymást. Ha följebb megyünk, a növény- és állatvilágba, akkor a két pólus eleinte kezdetlegesen, majd egyre világosabban hímnemű és nőnemű jelleggel tűnik elő. Az egész látható teremtésben végül az emberpár formájában mutatkozik a legerősebben. A férfi és az asszony feszültségében az emberség egésze nyer tökéletes kifejezést — mind a két partner szövetségében magában, mind pedig az életet a jövőnek továbbadó termékenységükben.

Ez a menyegzői jelleg átformálja a teremtés egészét. De nem reked meg ebben. A nász titka a maga példázatos értelmével ama szövetségre mutat rá, amelyet Isten az általa létrehívottal kötött, és amelyet Fiának emberi testbe öltözésével a szeretet természetfölötti titkává emelt. „A mennyek országa hasonlít a királyhoz, aki menyegzőt rendezett a fiának (Mt 22,2). Az egybekelés titka az üdvösség rendjében végülis megnyitja az utat Isten szentháromságos életének misztériumához, amely szerint az Atya és Fiú megismeri és átöleli egymást a Szentlélekben.

Csak itt válik előttünk nyilvánvalóvá a nemiség egyetemes értelme. A nemiség nem önmagában hordja értelmét, hanem csak a páros életben, a nász titkában. Az ember házasságában ragyog fel és teljesedik be a „ kozmikus erosz ”-ban adott kozmikus polaritás, amely benső kényszerűséggel készteti az embert annak szabad és tudatos kifejezésére. Fölről szemlélve viszont az emberi házasság Istennek az emberiséggel Krisztusban történő menyegzőjét és a szentháromságos Isten életközösségét példázza. Így módon lesz a házasság minden felemelkedés és lehanyatlás metszéspontjává. Házasságának megfelelő kialakításában az ember a világ sorsát dönti el azáltal, hogy mint személyiség szabadon fogadja el és teljesíti be a kozmikus polaritást. Egyúttal itt jelenik meg az Atya, Fiú és Szentlélek örök menyegzői közösségének földi mása.

II. A TEST A BŰN ÁRNYÉKÁBAN

Azt mondtuk: Isten az embert testben teremtette meg. A testben való létezés lényegi valósága az embernek. Testben valósul meg az ember földi-történelmi jelenléte, hatóereje, és ebben mutatkozik meg egyéni lény is. Teste által tartozik hozzá legmélyebben a Mindenség tárgyaihoz és az emberi közösséghez, és mindkettőt szellemének belátása, valamint szabadságának lehetőségei szerint alakíthatja. A testi tapasztalás minden gazdagságán és hiányosságán keresztül döntő nyomatékkan érvényesül az ember ráutaltsága az elővendő testi üdvösségre. Ám, ha az ember testben valóságát a teremtés hitének fényében, teljességében akarjuk szemlélteni, itt még három fontos hitigazságra kell kitérnünk.

Első (integráló) tételünk: bűnbeesése által az ember lényegbevagóan megzavarta megtestesülésének rendjét és ezzel a világ rendjét is. A bűn azáltal volt lehetséges, hogy a paradicsomi ember nem számított még befejezett embernek. Inkább arra hívta el Isten, hogy a fejlődés, a növekedés bizonyos lépcsőfokait járja végig. Élt még valami beteljesítetlen vágy a paradicsomi emberben, úgy érezte, mögötte maradt annak, amit végső kiteljesedésnek gondoltak el számára. Mennyire maradt el emögött — ez majd az emberi természetnek azon befejezett állapotában mutatkozik meg világosan, amely a feltámadott és megdicsőült Krisztusban vált valóra. Ez a visszamaradottság, amellyel elmaradt tulajdonképpen elrendeltsége mögött, — az emberi szabadság és a gonosz befolyása mellett — már magában rejtette a paradicsomi ember megkísértésének egyik legfőbb lehetőségét. Ha a már meglévőhöz nem nyerhetett volna el még többet, ha személyi szellemiségében és testi megjelenésében tökéletes lett volna, akkor semmiféle megkísértés sem csábíthatja el. De volt még mit nyernie. A bűn természetesen nem abban rejlett, hogy az ember Istenhez akart hasonlóvá válni — hiszen Isten a saját képmására teremtette őt. Sokkal inkább az volt a bűn, hogy az ember a maga tökéletesedését Isten akarata ellen önkezével és az ördögi felkínalkozás önhatalmú elfogadásával akarta magához ragadni. Anélkül tehát, hogy eleve meghatározott útjának állomásait türelemmel járta volna végig.

Mi köze van azonban ennek a mi kérdésünkhöz? A bűn teljességgel a mi benső, szellemi-személyi döntésünkben rej-

lik. Nem a testből fakad. Bizonyára nem lehet azt mondani, hogy a lélek tartozéka a jószág, a testé pedig a rossz. Nem, egyáltalán nem a testből ered a gonosz, hanem a szellemből. *Szent Ágoston* világosan kimondotta: „A bűn nem az aranyban rejlik, hanem az emberben... A kapzsiság nyilván nem az aranyhoz tapadó fogyatékoság, hanem egy olyan ember fogyatékosága, aki fonák módon szereti az aranyat...; A bujaság pedig nem a szemnek tetsző testek hibája, hanem egy olyan léleké, amely a testi szépséget helytelen módon szereti, s háttérbe helyezi a mértékletességet, noha épp azáltal tudjuk a szellemi szépségnek és mulandó testben valóságunknak magasabb értékeit magunkévá tenni.”¹⁶

A bűn nem a testből fakad, de a testben megy végbe, hiszen ez lényegi módon tartozik az emberhez, mint teremtményhez. Ezért felel meg a lét rendjének, hogy az ember testét és a vele összekötött mindenséget egyaránt sújtsa a bűn hatása. A rómaiakhoz írt levelében (Róm 8,19 és folytatólag) Pál apostol a mindenség belső sorsáról szól. Azt mondja, a világ dolgai az ember bűne által vettettek alá a mulandóságnak és a hiábavalóságnak. Megengedett a feltevés, hogy ez annál érvényesebb, minél közelebb állnak a dolgok az emberhez. Leginkább tehát mindarra áll, ami testi létezését alkotja.

Itt még erősebben megvilágosodik előttünk a „test ketős értelme”, ambivalenciája, mint amikor a testet a teremtés titkának fényében szemléltük. Már ott is észleltük a testi létezésünkre jellemző feszültséget: azt, hogy magunk számára, de egyúttal mások számára is vagyunk, zártságunkat és nyitottságunkat, az „elemi erővel jelentkező életörömet, a nagy egységet minden élő természettel” és a teremtett lények fenyegetett és esendő mivoltának való kiszolgáltatottságunkat. Itt, ahol a bűn misztériumáról és a testi létben való következményeiről szólunk, újabb feszültséget érzünk: az Istentől csodálatosan felépített test „alakjának szépségében félreérthetetlenül mutat rá Isten teremtő hatalmára”, csak hogy ugyanazon testben kell megérnünk „Isten haragját és a minden földi valóságra ráneheződő átkot.”¹⁷

Egyebek között testünk is tükrözi személyiségünk benső rendetlenségét, Istentől való elidegenedését. Ezért van jelen a teremtmények minden szépsége és termékenysége mellett a fogyatékoság, a mulandóság is. Testben valóságunk kisértés forrása is lehet; betegség, leromlás és számos megpróbáltatás révén szinte ellenségünknek tűnik. Nyomasztó

hangulat, könnyes szomorúság megterheli, megbénítja szellemünket, sőt kétségeesésbe is taszíthat — „sunt lacrimae rerum”, a dolgoknak is megvannak a könnyei, mondták az ókorban. Mindez, és nem utolsósorban az a tény, hogy testünkkel démoni módon vissza lehet élni, annak sokrétű és konkrét kifejezése, amit Pál apostol a mulandóságnak való alávetettségünknek tulajdonít. De hozzáfűzi, hogy bár a teremtmény a hiábavalóságnak és mulandóságnak van alávetve, mégis *bíztatja a remény*. Ezt a reménységet Jézus Krisztus jelenti a számára. Krisztus vezeti el az embert az üdvösségre, mégpedig az egész embert, a maga teljes testi-lelki-szellemi valóságában. Minden többi teremtmény sóhaja e Krisztusban megváltott ember felé irányul. Őreá, mint Főre és értelmet adó középpontra van utalva, Krisztusban való szabadságra ítélve, jó- és balsorsában egyaránt. A világot csak az gyógyíthatja meg, aki megsebezte és beteggé tette: önmaga, az ember. De a híd, amelyen át a gyógyulás az ember szellemi-lelki bersejéből a kozmoszba árad, nem más, mint az ember teste.

III. A TEST A KRISZTUSI HIT FÉNYÉBEN

Itt van a helye második — integráló, lényegesen kiegészítő — tételünknek, amikor a hit fényében beszélünk testben valóságunkról: Krisztus megtestesülése, vagyis emberré válása és üdvhozó tettei által talál haza az ember teste s általa minden teremtmény Isten életébe és szeretetébe. Jézus emberi természete nem az ő magánügye — mint ezt bizonyos értelemben elmondhatnánk saját természetünkről — mert Krisztus a kozmosz feje. Minden teremtmény, így testünk is, titokzatos módon ez alá a Fő alá iktatódik, ehhez a Főhöz kapcsolódik. Az „*anakephalaiosis*” bibliai kifejezése a „Fő alá való egybefoglalást” jelenti. Értelme az, hogy minden teremtmény, elsősorban az ember, konkrét testi valóságában, Krisztusban találja meg fejét, gyökerét, igazi hazáját s ezzel békéjét is — vagyis jó és gyümölcsöző viszonyát minden teremtménnyel. A teremtmény immár nem merőben Isten műve, eszköze, mint azt a teremtés hitének fényében láttuk. A krisztushit, a megváltás fényében úgy látjuk, hogy a teremtmény — testi valóságában értve — befogadást nyer Isten benső életébe, a Szentháromság isteni közösségébe.

„A megtestesülés Isten útjának végső pontja” — *F. Chr.*

Oettinger szerint. Ha csak az emberi szellem-személyiség jutott volna el a teljes egyesüléshez Istennel, ha testi létét főlegesen ruhaként ledobhatta, vagy le kellett volna dobnia magáról, akkor – emberileg tekintve – nem lett volna szükség a megtestesülésre, Istennek emberré válására. De Isten a pusztán szellemi lényeken kívül embert is teremtett, és nyilván azt is akarta, hogy ember maradjon és ne váljon tiszta szellemmé (mint az angyalok). Ezért hatol be, s tör utat magának Isten szeretete.

Így tehát a megtestesülés által Isten szeretete a szellemen keresztül hatol be testi valóságunkba. Ez az evangéliumi üzenet, örömhírünk egyik sarkalatos igazsága. A megtestesülés azt jelenti, hogy az emberi test és általa minden teremtmény teljes valóságában -- még ha egyelőre csak kezdetlegesen és rejtetten -- bensőséges közösségbe jutott Istennel. Szent Pál nem merőben építő szándékú túlzással mondja: Testeink „Krisztus tagjai” (1 Kor 6,15).

Tudjuk, az Írás nem ad pontos tájékoztatást, mégis találunk fontos utalásokat. Ami az Úr megtestesülése révén az emberi testben és a világ dolgaiban rejtett módon ment végbe, az felragyog az *Úr csodatételeiben*. A természeti csodák, mint például a víz borrá változtatása a kánaai menyegzőn, a tengeri vihar lecsillapítása vagy a kenyér megsziporítása, nem csupán az isteni hatalom bizonyítékai, hanem prófétai titkos jelek is, amelyek egy új, az idők végeztével teljesen megvalósítandó világrendre mutatnak rá. Olyan rend lesz ez, amelyben ismét helyreáll majd az ember uralma az élőlények felett, amelyben a dolgok megfelelő viszonyban lesznek egymással, és a teremtés leggyümölcsözőbb lehetőségei szabadon bontakozhatnak ki. A betegek meggyógyítása és a halottak feltámasztása szintén ilyen előjelzése és részleges megvalósítása a világ ama paradicsomi újjáalakításának, amely orvosolja, tökéletesíti majd az ember testi mivoltának származási állapotát. Csodáiban így Jézus lehetőségeket fed fel, amelyek épp megtestesülése révén nyílnak a világ és az emberek számára. E csodákban tesz tanúságot arról, hogy Ő az Üdvözítő, a Mindenség Megújítója, az ép ember és az ép világ Helyreállítója és Beteljesítője (18). A csodák az elővendő megdicsőült testnek és világnak lángoló jelei.

Számunkra még fátyol fedi ezt a még nem teljesen beteljesedett valóságot. Jézus saját teste számára azonban a tökéletes dicsőségnek ez az állapota már teljesen nyíltan jelen-

valóvá lett feltámadása és mennybemenetele által. Jézus megdicsőült testéről lehet és kell leolvasnunk, mi vár a miénkre, mi az, ami a testünkben még kezdetlegesen s rejtetten ugyan, de már megkezdődött. Hiszen mindenfajta földi, testi valóság méhében hordozza a feltámadás erőit. *Szent Ambrus* mondja: „Krisztusban támad fel a világ, benne támadt fel a mennyország, benne támadt fel a föld.”

A megdicsőült Úr azért adományozta a *Lelket* egyházának, hogy benne lendítse előre és fejlessze tökéletességig a történelem folyamán a megtestesülés művét. A Léleknek e munkálkodása mindenekelőtt a szentségekben megy végbe. Hiszen a szentségek nem csak kegyelmi eszközök a lelkünk számára, hanem az örök Ige maradandó megtestesülései a testek világában, folytonos kisugárzásai és kiformálódásai, mindig megújuló hullámverései a nagy misztériumnak: annak, hogy az Ige testté lett. A katolikus egyház a házasságot a szentségek közé sorolja. A házassági szerelmet és a termékenységet tehát úgy tekinti, mint Krisztus és egyháza közötti élő, termékeny szeretetnek földi, látható megjelenítését. Pontosabban: a házassági közösség konkrét valósága a maga bensőségében és gyöngédségében, a maga erejében és szenvedélyében, személyi jellegében, erotikus és szexuális dialógusában, hatékony jele lesz Krisztus szövetségének egyházával, látható helye lesz tevékenységének és életének a világban. A szentségek és szentelmények egytől egyig építő erői az elkövetkező istenközeli, megdicsőült testnek és világnak. Általuk szorítja vissza az egyház a gonosz hatalmát az emberekben és a világban. Általuk munkálkodik csendben az elkövetkező megdicsőülésen, míg az Úr visszatértevel végre testi valóságban, nyíltan érvényre jut az Ő országa és dicsősége.

Erről beszél a dogmatika harmadik lényegesen kiegészítő (integráló) tétele, az, amely lezárja a testről szóló keresztény tanítást. Üdvözítő hatalmának utolsó állomásán az Úr az ember testét és egyben egész lényét eljuttatja majd a szeretet és a béke nagyszerűségéig. A „test” feltámadásáról és a világ megdicsőüléséről szóló evangélium meghaladja az emberi értelem minden elvárását, az emberi szív minden reményét. De a Szentírás gyakran és teljes világossággal erősíti meg, hogy az ember testestől-lelkestől, és az egész világ-mindenség is részese lesz az isteni szeretet dicsőségének. A hiábavalóságot és múlandóságot, a földi testi lét min-

denütt jelenlévő jeleit legyőzi majd a feltámadt test és a megdicsőült világ fénye és ereje. Ami Urunk testével történt Tábor hegyén, feltámadásakor és mennybevételekor, az végső visszatértekor átárad majd minden emberi testre és az egész kozmoszra.

A megdicsőült Úr ereje folytán minden ember szellemi személyisége, illetve — szokásos egyházi fogalmazásban — minden emberi lélek a megdicsőült teremtes anyagából azt fogja magáévá tenni, ami legbensőbb lényét tökéletes tisztasággal és világossággal, minden törés vagy csonkítás nélkül tudja kifejezésre juttatni. A megdicsőült ember teste által egészen új módon és tökéletes beteljesüléssel éli át az önállóságot és kötöttséget: egészen önmaga lesz, és mégis új, szabad és világos útja lesz a vele együtt megdicsőültekhez és a megújult kozmoszhoz. S kárhozottak számára azonban testük megsokasítja majd a kivetettség kínjait és elzárja őket az új mennyországgal és új földdel való minden kapcsolattól.

E végső beteljesülés felől még egyszer ragyogó fény esik az ember testben létezésének értelmére. „A testi lét nem előtér, nem várószoba, ahol unatkozik és csalódottan kószál egy lélek, amíg — a halálban — ki nem nyílik előtte az Isten rendelőjébe vezető ajtó, és a lélek, a föld porát lerázogatva szellemének szárnyairól, be nem lép Teremtőjéhez... Nem, a test maga az a sors adta tér, ahol és ahonnan felépül örökkévalóságunk... 'Ami a görögöknek istenkáromlás, az a mi keresztény hitvallásunk legbensőbb magvához tartozik: számunkra e földi testben létünk az egyetlen anyag, amelyből mennyországunkat építhetjük; számunkra végülis nincs más boldogság, mint az, hogy Isten kegyelmével szabadságunk révén, bár fájdalmasan — küzdelmek és könnyek között — megváltoztathatjuk a föld színét.'”¹⁹.

IV. A TEST KERESZTÉNY KULTÚRÁJÁRÓL

Ez a keresztény hit tanítása az ember testi létezéséről. Miután átgondoltuk, miben áll a testi létezés és milyen értelmezés illeti meg az emberi életben, felvethető már a kérdés: Mi a helyes magatartás? Etika és morálteológia dolga, hogy részletekbe menően tárgyalja ezt a kérdést. Itt csak néhány utalásra szorítkozhatunk.

1. Az igen és nem szembenállása

A keresztény ember igenli a testét. Testében Istent dicsőíti, amikor szépségének és erejének örül, de akkor is, amikor feszültségeit és fájdalmait elviseli. A test pozitív megélése nem a pogányok előjoga. A kereszténynek, aki ismeri a test végső sorsát, végső lehetőségét és végső dicsőségét, sokkal több oka van arra, hogy „igenelje”: pozitívan értékelje testét. Nem bálványozza, és mesterséges eszközök segítségével nem is korbácsolja folyvást a jó közérzet vagy épp az ekstázis élményében. Hálásan élvezi, amit ajándéku kapott, és nem akarja kikényszeríteni azt, ami nem lehet osztályrésze. Igenje az érlelődő és kiteljesedő emberéletnek szól, de igent mond akkor is, amikor ereje, mozgékonyága, érzéki élete lassan, de szomorú bizonyossággal hanyatlóban van. Épp oly kevésbé kívánja szépségének és erejének elfonnyadását, mint a pogányok, de nem is berzenkedik ellene gyermekes és dőre sopánkodással. Bármennyi örömet nyújtott neki a testi tapasztalás, elkíséri a múlandóság szomorúsága. A testet illetően nincs igazi „igen” határozott „nem” nélkül. Az ember szakadatlan harcra kényszerül a múlandóságból és a bűnből eredő áramlatok ellen, amelyek saját testéből törnek elő. Mindig tudjon „nem”-et is mondani az ember, mint a test aszkétája, mert csak ezzel juttathatja érvényre testének istenadta belső dicsőségét és szépségét.

2. A testben rejlő önkifejezés

Az ember testi volta az a külső forma, amelyben a személyiség benső lény — szelleme, lelke — kifejezésre jut. Ezért jogos etikai követelmény, hogy az ember gondot fordítson testi kultúrájára. Az ember szereti a szépséget, és ez helyénvaló is így. Akinek nincs érzéke a szépség iránt vagy szégyenli ezt az érzékét, az szálnalmas lény. Ugyanakkor az embernek az igazságot is szeretnie kell. Ne akarjon a világ előtt olyasmit fitogtatni, ami nem ténylegesen ő maga. Ne használja testét hazugságra. Bizonyára nem tilthatunk el attól senkit, hogy ne rejtse el testi fogyatékoságait, és ha lehetséges, ne küszöbölje ki azokat kozmetikai vagy orvosi beavatkozás igénybevételével. Ez az egészséges öntudat jele. Még Szent Pál is azt írja korintusi híveinek: „A test azon tagjainak, amelyeket kevésbé tetszetőseknek tartunk, több

tisztességet adunk” (1Kor 12,23). Teljesen rendjén is van, ha az ember ápolja és szépíti arcát, kezét, haját, sőt egész testét, és nem hagyja gondozatlanul és piszkosan, hanem elősegíti és kibontakoztatja természetes külsejének kifejezését. Aki azonban a szépségápolást csak technikai fortélyokkal űzi, félreérti annak belső értelmét. Nem tudja, hogy az végső soron nem egyéb, mint *splendor veri*, a belső igazság felragyogása, a belső szépség láthatóvá válása.

Még egy másik értelemben is bátorságot kell merítenünk az igazsághoz. Testünkben saját életünket kell élnünk, óvakodnunk a kollektívizmustól, minden kényelmes meneküléstől a tömegbe, a névtelenségbe.²⁰ Legyen hát bátorságunk önmagunkhoz — mind benső létünkben, mind testi kifejezésében! Fáradozásunk területe beláthatatlan. Folyvást törekednünk kell a beszéd és a hallgatás, a nevetés és a sírás finom kultúrájára. Mi több, egész testi megjelenésünk, személyiségünk kifejezésének kultúrájára: öltözködésben, lakásban, a divat terén, kedvességünkben, a szépségápolásban, játékban és szórakozásainkban, fegyelmezetten és önmagunkhoz való hűségben. Ebben szinte mesteri tudásra kell szert tennünk, ha meg akarjuk találni a helyes középutat a megmutatkozás és elrejtőzés, a nyílt őszinteség és tartózkodó diszkréció között. Mindkettőt meg kell tanulnunk. Azt is, hogy megnyilvánuljunk testünkben, és azt is, hogy elrejtőzzünk benne, mert mind a kettőnek úgy kell megtörténnie, hogy ezáltal ne szenvedjen sérelmet sem az igazság, sem a szeretet.

3: *Közösség testünk révén*

Testében az ember összekapcsolódik a közösséggel és a világgal. Ezért kell azt az összetartozásnak valódi kifejezőjévé és hatékony eszközévé fejlesztenie. Magas kultúrára van ahhoz szükség, hogy megfelelő módon bánjunk a természettel, tisztelettel és egészségesen vándoroljunk végig rajta, hálasan és értelmesen táplálkozzunk belőle, hogy emberies módon uralkodjunk rajta a technikában, és így használjuk fel gazdaságilag, hogy átéljük szépségét, vagy akár ábrázoljuk is művésziileg. Nem kevesebb törődés szükséges az érintkezéseink és a különféle közösségek keresztény kultúrájára, a színvonalas társasélet ápolására: gondoljunk itt a társalgásra, zenére, táncra, valamint a játék és sport közösségformáló erejére, a ruházzkodásra és lakásra. Nem utolsó sor-

ban a szexualitás és erotika helyes kibontakoztatására, a családi otthon kiművelt, barátságos légkörére. Még a táncról legyen szabad egy-két szót ejtenünk. Azzal a szemrehányással illetik az Egyházat, hogy ezt a nemes művészetet mindig a nemiséggel hozza összefüggésbe. Aki ezt mondja, nyilván nem tud semmit sem a frigyláda előtt meztelenül táncoló Dávidról, a szevillai éneklő fiúk táncáról, vagy egyes liturgikus szertartások vagy misztériumjátékok táncos elemeiről. Aki ezt mondja, az végezetül — tudatosan vagy öntudatlanul — behúnyja szemét a valóság előtt is. Mindenki tudja, hogyan hatalmasodhatik el a táncon az erotikus és szexuális féktelenség. De még ez a veszély sem bírhatja rá az Egyházat arra, hogy a táncot mint olyat kárhoztassa, vagy akár csak gyanúba fogja. *F. Muckermann*, aki szerint a tánc egyenesen kísérteties módon válhatik „egy egész korszak halotti táncává”, egyben hangsúlyozza a tánc nagy jelentőségét, sőt fokozott lehetőségeit is a mi korunkban. Úgy véli, a tánc különböző formáiban kell játékos művészettel kiteljesíteni technikai korunk dinamikus irányzatát.

Úgy tűnik előttünk, hogy nem csupán természetszerű, de életszerű jelentőségű is a mai ember testi és lelki jóérzése számára, ha ily módon kapcsolódik ki munkás életének szigorú törvényeiből és szakszerűségeiből, és a test ritmikus, eleven mozgása révén talál újra meg újra lehetőséget a belső öröme, jó hangulatra, hogy így szabadnak érezze magát. Persze *F. Muckermann* ugyancsak tudta, hogy mindenféle érzékies népség is túlelszik a tánclokálok felé. Mégsem zárkózott el a mi korunkban felmutatható pozitív és haladó elemek elől, kiváltképpen nem attól az irányzattól, amely az abszolút tánc tiszta magaslatai felé mutat: a merőben ritmikus mozdulatokról, a zene ritmusára zavartalanul önmagunkból fakadó mozdulatokról.²¹ Valóban, ha már egy ajakrándulás, egy-egy kéz vonala, egy homlokráncolás vagy a szemöldökök játéka oly sokat tud kifejezni, akkor még mennyivel többet az egész emberi test röppenő-libegő mozgékonyága és az összjáték több ember között. Joggal mondják, hogy a tánc mint művészet az ember legbensőbb lényét is el tudja árulni. Ha nem forogna fenn ez a nagy lehetőség, hogy táncal szellemi és lelki tartalmat tudunk kifejezni, akkor egyáltalán meg sem érthetnénk a kiemelkedő táncosok világraszóló sikereit.

4. A test szolgálata

Beszéltünk a test méltóságáról. Világossá vált előttünk, hogy az ember testben valóságát nem határozhatjuk meg merőben anatómiai, fiziológiai és biológiai szempontból. A test személyi létezésünknek és a világhoz tartozásunknak formája és kifejezése. Az is világossá lett előttünk, hogy Jézus magáévá tette testi mivoltunkat, és feltárta nagyszerű beteljesedésének lehetőségét. Ehhez a hithez mérjük örömmünket, amit a testünkkel kapcsolatban megélhetünk. Csak ebből a hitből merítünk erőt, ha el kell tűrnünk a test csúnyaságát és fogyatékoságát, vagy elviselnünk a fájdalmat és a betegséget. Ez a hit ad nekünk erőt, amikor saját testünk vagy egy szeretett ember testének romlását látjuk, és semmiféle orvosi tudás nem tudja ezt a romlást megállítani. Ez a hit ad azonban tisztességet és méltóságot minden szolgálatnak is, amelyet a test érdekében végzünk. Ez érvényes a szülők, elsősorban az anyák szolgálatára, hiszen ők azok, akik minden hősi gesztus nélkül vállalják a legnagyobb kockázatot. Ez érvényes az orvosra, ápolóra és ápolónőre, akik a beteg testet gyógyítják, ápolják, a végső szenvedésben enyhítést nyújtanak. Helytálló ez azokra vonatkozóan is, akik a sport-, torna- és tánciskolákban a test egészségét, mozgékonyágát és kifejező erejét szolgálják. Az elhunyt berlini teológus, *J. Pink* még a fodrász- és kozmetikusnők vendégkönyvébe is ezt írta: „Aki egy ember arcán, fején, haján, kezén dolgozik, gondoljon arra, hogy Isten képmásával van dolga, hiszen külsőnk arra hivatott, hogy alakjával az isteni szépséget ábrázolja. Isten szépségének kötelezte el magát tehát az, aki kozmetikailag alakít egy-egy testet... Az igazi kozmetika célja nem egyéb, mint tiszteletteljes szerénységgel közreműködni abban, hogy az emberi külső Isten képmásának méltóságáról tanúskodjék. Szép, és alapjában véve egészen keresztényi hivatás ez — ha arra törekszünk, hogy helyesen értelmezzük.”²²

Utóljára még ennyit: A testben végbemenő tartós és lényegi összetartozásunk a világgal és a közösséggel kényszerűen vezet bennünket ahhoz az izgalmas felismeréshez, hogy a nagyvilág és az emberi közösségek helyes rendjének szolgálatát minden egyes ember saját teste helyes rendjének szolgálatával kell elkezdje. A dolgokkal és emberekkel kapcsolatos mindenféle rendező és igazgató tevékenység tapasztalatait saját testi világunk elrendezése során kell meg

szereznünk. Itt kell a próbát megállni. Aki a saját kicsiny világát sem tudja rendben tartani, az a külső, nagyobb világot is csak zavarja és visszájára fordítja majd, akárhol nyúljon is hozzá, szellemi vagy testi síkon. És ha az emberiség nem tud többé rendet tartani a külső világban, akkor habozás nélkül visszakövetkeztethetünk ebből valamilyen mély belső zavarra és pusztulásra.

Isten ily kikerülhetetlenül kötötte össze az embert testi léte által a világgal. Ebből ered, hogy az ember méltósága lényegbevágóan összefügg testben való létevel. Az ember egyszeri jelenség a Teremtő művében. Az egykori teológusok felfogásával szemben: az ember nem csupán az angyalok karához illesztett függelék, úgyszólván az angyalok karának utolsó visszhangja és legalsó határa — pusztán azzal a rendeltetéssel, hogy testétől végleg megszabaduljon, és kitöltse a tiszta szellemek pokolbazuhanása által megüresedett helyeket a mennyországban. A testben létező ember Isten teremtő művének egyedülálló misztériuma. Minden teológiának, amely az emberi testtel és érvényesítésével foglalkozik az etika és a vallás elvei szerint, ez az alfája és ómegája:

Agnosce, o Christiane, dignitatem tuam — Keresztény ember ismerd fel méltóságodat!

JEGYZETEK

- 1 Metz, J.B.: Caro cardo salutis, *Hochland* 5. évf. 1962, 103.l.
- 2 Siewerth, G.: Der Mensch und sein Leib, Einsiedeln, 1953, 44 k.
- 3 Metz, i.m., 105.l.
- 4 Staehlin, W.: Vom Sinn des Leibes, Stuttgart, 1952³, 63.l.
- 5 Siewerth, i.m., 31.l.
- 6 Metz, i.h., 105.l.
- 7 Frank-Duquesne, A.: Schöpfung und Zeugung. Philosophie und Mystik der Ehe, Düsseldorf 1955, 47.l.
- 8 Piper, O.A.: Die Geschlechter — ihr Sinn und ihr Geheimnis in biblischer Sicht, Hamburg, 1954, 81-98.l.
- 9 vö. Kittel, Theologisches Wörterbuch zum N.T., 696 k.
- 10 Staehlin, i.m., 87.l.
- 11 Beurerer Hochschulwoche 1948, (Büchner F. kiad.) 77-109.l.
- 12 Berdiajew, N.: Der Sinn des Schaffens, Tübingen, 1927, 188 k.
- 13 Volk, G.: Ehelicher Umgang (*Ring des Lebens*, Gentges, I. kiad.) Recklinghausen, 1952², 141.l.
- 14 Scheeben: Die Mysterien des Christentums, Freiburg 1951², 197. l.

- 15 vö. *Przywara, E.*, Typologische Anthropologie, I., Nürnberg 1958, 121 k.
- 16 *De civitate Dei* XV,22 CSEL 40 II,108; XII,8 CSEL 40 I, 578.I.
- 17 *Staehlin, i.m.*, 104.I.
- 18 vö. *Walter, E.*: Christus und der Kosmos, Stuttgart, 1948,48 k.
- 19 *Metz, i.h.*, 106 k.
- 20 *Staehlin, i.m.*, 100.I.
- 21 *Muckermann, F.*: Der Mensch im Zeitalter der Technik, Luzern, 1943, 250-267. I.
- 22 *Pinsk, J.*: Die Frau im Beruf, Düsseldorf, 1960, 43 k.

Georg Teichtweier

***A SZEXUALITÁS ÉS JELENTŐSÉGE
A KERESZTÉNY EMBER ÉLETÉBEN***

Az emberi életnek alig van olyan területe, amelyet a jelenkorban oly sokféleképp, oly különbözően, sőt ellentétesen ítélnének meg és élnének át, mint az ember nemiségét. Legalább 15 éve élünk egy olyan folyamat közepette, amelyben bizonyos oldalokról javaslatok, tanácsok sűrűn érik egymást, egyre magasabbra csapó hullámverésben: hogyan lehet intim szexuális élményekre szert tenni, új változatokban, új technikával, s mindezt valószínűnek tetsző lélektani és szociológiai megokolással tálalják. Gyökeres irányváltoztatás ezeknél a cél: a „represszív önmege tartóztatás” elvét, a társadalmi tabuk kikényszerítette nemi aszkézis elvét a „represszív szexualitás”¹ elve váltsa fel, vagyis saját személyünk társadalmi felértékelése minél intenzívebb szexuális kapcsolatok alapján. Ennek a fejlődésnek előzménye, előfeltételei: lazább büntető jogi rendelkezések szexuális vonatkozásban, a társadalom kritikátlan türelmessége mindannak elfogadásában, ami divatos, amit „ma már mindenki csinál”, végül a lényegesen tökéletesített fogamzásgátló módszerek.

A szexualitás újítóinak hangos jelszava: A „szexus” különválasztása az „erosz”-tól. A legkülönbözőbb indokokkal igénylik a — személyes vonzalom jellegű — erosztól elszigetelt, öncélú nemi élvezetre (divatos névvel a „szex”-re) való jogot. Egyes újítók hangoztatják, hogy az ösztön ellenállhatatlanul és parancsolóan megköveteli a maga jogát; ha ezt megtagadnák, borzalmas bosszút állna perverzítások és neurózisok formájában. Más újítók viszont a személyes szeretettől mentes szexualitás önértékét hirdetik ilyfajta jelszavakkal: „A szex egészséges és sport”, „a szex karcsúvá tesz, elősegíti a jó alvást és megtart fiatalnak.” (EII, E.)² Egyes forradalmár csoportok minden megkötést és irányító szabályt elvető, féktelen nemi élete az eddigi társadalmi viszonyok teljes elvetésének kifejezője. Véleményük szerint a szabályozást nem ismerő nemiség és az életre szóló hűséget megkövetelő házasság intézményének feladása biztosítja az igazi demokrata jövőjét.³ A korlátlan szexualitás szerintük a boldogságnak, a beteljesülésnek, az ember érvényesülésének és önmegevalósításnak biztosítéka.

A nyugati társadalomban „sokan nyugodtan eltűrik a szexhullám terjedését a tömeges hírközlő eszközökben. Véleményük szerint ez a mozgalom is holtpontra jut majd, mint megannyi más mozgalom a történelem folyamán. Majd csömör lesz a vége. A természetes erőtenyezők fogják legyőzni és az embert az egészséges élethez visszavezetni... De sajnos, akik így gondolkoznak, csalódní fognak. Csak egy ponton van igazuk: a szexhullám holtpontra jut majd és sokaknál undorra vezet... De nem csak a nemiség rafinált mesterkedéseitől és abnormitásaitól fognak megundorodni, hanem a nemiségtől általában... Pedig a szexualitásnak újabb értéktagadása épp oly kevésbé lehet a célunk, mint a pánszexuá-lizmus.” (*Affemann*)⁴ Mindegy, hogy az ún. szexhullám hamar elapad, vagy az érdekeltek ügyes mesterkedései révén újból magasra csap. A keresztény szexuálpedagógia törekvése szükségképpen az, hogy egyrészt ne engedjük feléledni a régi nemiségellenes tabukat, másrészt legyőzzük a személytelen, szeretet nélküli, csak rövidlejáratú ösztönkielégítésre, élvezethajhászásra célzó szexuális gyakorlatot. Célunk *Affemann* szavaival: „A szexualitás szabaddá tétele érett szerelemre és mély érzelmi élményképességre.”⁵

Könnyen érthető, ha a mai közvélemény, befolyásoló eszközeinek hatására, az egyházban és annak nemi erkölcsében, a rabtartó szerepét látja, aki kénye-kedve szerint bá-nik áldozataival, vagyis az emberekkel, amennyiben bizonyos cselekedeteket bűnösnek minősít, másokat látszólag önkényesen megengedettnek nyilvánít. Ez természetesen az egyház erkölcsi tanításának teljes félreismeréséről tanúskodik. Parancsai lényeges vonatkozásokban — és kétségte-lenül ide értendő a nemi élet rendje — nem hirdethetők és nem is manipulálhatók pozitivista módon. Csak úgy érthetők meg és akkor hirdethetők ki, ha egyrészt az ember és nemisé-gének tapasztalati valóságából indulnak ki, másrészt — keresztény erkölcstannál magától értetődően — tételeit a Szentírás kijelentéseinek alapján hirdetik és indokolják. „Egy etika, ha ontológiailag vagyis létszerűen megalapozott, csak akkor számíthat arra, hogy szabályait emberi lényünkhöz tartozó, benne lakó lakó szabályszerűségként értetheti meg. Csak ebben az esetben tudjuk megmutatni, hogy az erkölcsi jó, a mi lényünk szerinti, a valóságból következik.”⁶ A kato-likus erkölcsstan veleje az elv: „agere sequitur esse”, vagyis a cselekvés a lényünkből, a valóságból vezethető le, de arra is felszólítja az embert, hogy az életét meghatározó tényező-

ket egyre jobban és tárgyilagosan, az igazságnak megfelelően igyekezzük megismerni. Ez a mi kérdésünkkel kapcsolatban azt jelenti, hogy egyházban valaha elhangzott tanokkal, oly tételekkel, amelyek kétséget kizárólag kimutathatóan a múlt nem kielégítő, tudományosan túlhaladott, hamis biológiai és pszichológiai felfogására támaszkodnak, már nem elégedhetünk meg, ha a mai ember üdvét akarjuk szolgálni. Ez a megállapítás semmiképp sem a hivatalos egyházi tanítóhivallal tekintélyét csorbítja. De különböztetnünk kell a tévedhetetlenül kihirdetett tanok és egyéb autentikus és kötelező tanítás között. Az előbbieket a hitletéteményen, a Szentírásen és az apostoli hagyományon alapulnak kifejezetten (explicit) vagy bennefoglalólag (implicit). Az utóbb említett autentikus és kötelező tanítás a természetes erkölcsi rendre hivatkozik észokok alapján, és ezek bizonyos körülmények között módosíthatók, sőt helyesbítendők, ha kimutathatóan helyesebb ismeretek és mélyrehatóbb tapasztalatok az erkölcsi élet bizonyos területén más következtetésre utalnak. Ezt a megállapítást maga az egyház tette egészen világosan a II. vatikáni zsinaton: „Az egyháznak is javára válik a múlt századok sok tapasztalata, a természettudományok haladása és a kultúra különféle formáiban rejlő gazdagság; ezek által jobban feltárul maga az emberi természet, és új utak nyílnak az igazság felé (Gaudium et Spes 44) ”⁷

Ennek alapján következtethetünk: az egyházi tanítás a természetes erkölcsi törvény területén a mai világban csak abban a mértékben nyer általános tekintélyt, ha az emberi erkölcsiség különböző vonatkozási területein nem mellőzi indokolásaiban és utasításaiban a tudományos ismereteket.

Meggondolásainkat a következő szempontok szerint csoportosítjuk:

- I. Az ember nemiségének lényege és értelme;
- II. A szexuális magatartás normái;
- III. A szexuális nevelés a nemiség átfogó szemléletében.

I. AZ EMBER NEMISÉGÉNEK LÉNYEGE ÉS ÉRTELME

Mivel nem orvos, hanem morálteológus fejt ki ezt a témát, nem kerülhet szó a másodlagos nemi jellegről, a nemi szervek felépítéséről stb. Sokkal inkább az ember nemiségének lényegi értelmezéséről kell beszélnünk, aminek szempontjából természetesen a biológiai és fizikai adottságok ismerete sem érdektelen. Már most meg kell jegyeznünk, hogy a szexuális nevelésnek nem szabad fiziológiai jellegű „felvilágosításban” megrekednie, mert akkor épp a szexualitás különleges emberi vonatkozása marad homályban.

Úgy tűnik, hogy négy irányból lehet az ember nemiségének értelmét megközelíteni:

1. Első a *perszonális* szempont a nemiség szerepe az emberi személyiség síkján. Ma már általános tudományos felismerés, hogy az ember nemisége nemcsak a férfi és nő külső nemi jellegzetességeiben és szerveiben jut kifejezésre, hanem testünk minden sejtjét sajátosan jellemzi. Az szintén ismeretes, hogy a nemi tevékenység irányító székhelye: a hipofízis és a nyúltagy — ami egyúttal személyes tudatunk szerve —, továbbá az is, hogy a nemi hormonok a serdülőkori idejétől (11-13. életév) kezdve döntően befolyásolják emberi személyiségünk érési folyamatát. Így igaz a tétel, hogy a nemiség „lényegénél fogva egyik alkateleme az ember egész strukturájának.”⁸

Ebből következik mindannyiunk számára, hogy nemiségünk nem csak járulékos kelléke, mellékes „ráadás”, egyebek között, életünknek. Sokkal inkább pótolhatatlan összetevője, alkateleme éppúgy, mint szellemiségünk vagy szabadságunk, egyediségünk és közösségre utaltságunk, történelmi és transzcendens (túlvilágra utaló) voltunk. Mint férfi vagy nő létezünk, és nem vonhatjuk ki magunkat ez életalakító tényező hatalma alól a nemiségtől való félelemből vagy annak elfojtása által. A nemiség a celibátusban élő pap, a szerzetes és apáca életében is érényesülő tényező. Ebben nem a gonosz ellenség kísértését látjuk, hanem Isten teremtői adományát, amellyel életünket gazdagítja s ezt hálával és tudatosan kell elfogadnunk. Ha pedig ezt az antropológiai valóságot a Szentírás szavával akarjuk alátámasztani, akkor a Biblia teremtéstörténetére utalhatunk: „Isten megteremtette az embert, saját képmására alkotta, férfinak és nőnek teremtette” (Ter 1,27).

Figyeljük meg, milyen közvetlen egymásutánban említi a Biblia istenképiségünk mellett nemi jellegünket!

2) Amennyiben a férfi és nő nemi sajátossága, mely egész magatartásukra kihat, egymásra vonzást gyakorol, és őket — különböző módon és fokon — egymáshoz közelítve közösséget hoz létre, megmutatkozik az emberi szexualitás második értelme és funkciója, amit *partneri funkciónak* nevezhetünk. Ez a serdülés korától kezdve a legkülönbélebb változatokban jelentkezik: A fiúk és lányok egymásért rajongásában, a gyöngédség különféle kifejezőmódjaiban, boldogító szerelmükben, a férfi és nő benső barátságában, anélkül, hogy ebből testi kapcsolat alakulna, végül a jegyesi és hitvesi szerelemben. Valamennyi említett formának megvan a maga erkölcsi jogosultsága és emberi jelentősége, ha kölcsönös megbecsülésben és tiszteletben, felelősségteljesen valósul meg, mégpedig oly formában, amely megfelel kapcsolatuk érettségi és mélységi fokának. Erre még részletesebben kitérünk az erkölcsi megítélés tárgyalása során.

Már itt kell rámutatnunk, milyen nagy jelentősége és életalakító ereje van a hitvesi szeretetnek. Férfi és nő felbonthatatlan élettársi kapcsolatba lépnek életük minden területén a közösen kezelt háztartáspénztől kezdve a közös imáig. A legmélyebb és sokatmondó jele ennek a szeretetnek a koitusz, a teljes kölcsönös egymásnak adottság. Ez nem merőben genitális történés, merőben csak nemi szervek egyesítése, nem is elsősorban ösztönkielégítés, jóllehet ennek tényleges szerepe van, hanem végső fokon az, amit a Szentírás „megismerés”-nek nevez (pl. Ter 4,1). Két ember egyesül és „una caro”, egy test lesznek a Szentírás szavával, vagyis egyetlen osztatlan élet (Ter 2,24). Tehát nem kizárólag a nemi élvezet lehet az emberek szerelmi egyesülésének törvénye, hanem egymás iránti szeretetük, ami a férfi és nő minden — testi, lelki szellemi — képességét áthatja. Még az új élet nemzését is jellegzi. A gyermek a házasságban nem merőben biológiai jellegű „házastársi kötelesség” gyümölcse, vagy a „házasság első célja”, mint valamikor az egyházi erkölcsstanok mondták. Valójában a gyermek személyes jele egy teljesen személyes jellegű szerelmi egyesülésnek. A *Strätling* házaspár igen találóan írja az egymást szeretők kölcsönös egymásra találásáról: A hitvestársak „kölcsönösen közlik magukat egymással és ezáltal meg is ismerik egymást. Adnak magukból és ugyanakkor cserébe kapnak is.

Kilépnek önmagukból és magukba engedik a társukat. Elfogadják a társukat, miközben kiszolgáltatják magukat neki. Odaadják egymásnak önmagukat és megkapják egymást.”⁹ A *Auer*, tübingeni morálteológus hasonló értelemben mondja: „Emberi szexuális kapcsolatról csak akkor beszélhetünk, ha az személyes jellegű kapcsolat eszköze és kifejezése. Ahol önmagáért keresik, vagy pedig túlnő a tényleges lelki-szellemi kapcsolaton, vagy egyenesen nélkülözi azt, elveszti (emberi) formáját és (erkölcsi) jogosultságát.”¹⁰ A házasságban való nemi egyesülés legfelső erkölcsi normája számunkra ma a hitvestársak személyes szeretete. Parázñaság bűne a házasságban a házasságtörés, valamint a házastárs szeretetlen és önző kihasználása, akinek teste fölött államilag és egyházilag biztosított törvényes jogot igényelnek, anélkül, hogy hitvesüket szeretett partnerként saját boldogságukban engednék részesedni s ezáltal őt is boldogítani.

Ezeket az összefüggéseket az elmúlt évszázadok házassági erkölcstanítói aligha tudták megérteni, kellő tudományos előismeretek hiányában. Számukra a házastársak testi egyesülésének „jogosságát”, sőt egyeseknél a „megengedhetőségét” igazolta vagy az utódok nemzése, vagy a „*remedium concupiscentiae*”, vagyis a rendetlen nemi ösztönkielégítést elhárító orvosság jogcíme. Aranyszájú Szent János a IV. sz.-ban írja: „Két oka van a házassági intézmény alapításának: először azért, hogy a szemérmességet gyakorolhassuk, amennyiben a férfiú arra kap indítást, hogy egy asszonnyal megelégedjék, másrészt azért, hogy atyák lehessünk.”¹¹ Mindazt, amit nem lehetett a hitvestársi intim közösség e két említett célja alá sorolni, pusztán élvezetkérésnek minősítették le, amit bűnként tilalmasnak ítélték. Ezért csak hálával gondolhatunk arra, hogy a II. Vatikáni Zsinat egyháza világosan kifejezte a hitvesek testi szerelmének önértékét: „Ez a szerelem ugyanis kimagaslóan emberi jelenség: szabadon akart vonzalomban irányul személytől személyre, a személyiség egészének javát keresi, ezért képes sajátos méltósággal gazdagítani a testi-lelki megnyilatkozásokat, s ezeket a hitvesi barátság kiváltságos mozzanataivá és jeleivé nemesíteni... A szerelem a házassági aktusban fejeződik ki és válik tökéletessé. A bizalmas és tiszta házastársi egyesülés cselekményei tehát tiszteletre méltó erkölcsi értékek, és emberhez méltóan gyakorolva, a kölcsönös önátadást jelzik és mélyítik el, amely által örvendező és hálás lélekkel mindketten gazdagítják egymást.”¹²

3. Az ember nemiségének harmadik értelmét abban látjuk, hogy a nemek egymás közti érintkezésének legkülönbébb következménye a kölcsönös gazdagítás és kiegészülés. Ezt *kommunikációs* vagy *kiegészítő* szerepnek nevezhetjük. Ez nem azt jelenti, mintha a férfi vagy nő egymagában emberi torzó volna. Inkább arról van szó, hogy rászorulnak a kölcsönös gondolatcserére, a másnemű személynek, mint olyannak, különös értékére — mégpedig azért, hogy ne csak merőben mint férfi vagy nő létezzék, hanem a másnemű partner lelki-szellemi tulajdonságaival is kiegészüljön. Ezért nyíltan meg kell mondani, hogy a celibátusban élő pap és a szüzi életet élő apáca is rászorul erre a lelki-szellemi kiegészítésre. A Biblia szava a teremtéstörténetben — „Nem jó az embernek egyedül lennie. Alkotok neki segítőtársat, aki hasonló hozzá” (Ter 2, 18) — biztosan nem a testi kapcsolatra vonatkozik elsősorban, hanem a kölcsönös emberi gazdagításra férfi és nő között, az életben adódó feladatok közös megoldása érdekében. Közismert, hogy a nemek együttműködése — a nők gyakori háttérbe szorítása ellenére is — mennyire hordozó eleme az emberiség történelmének és kultúrájának.

4. Végül az ember nemi szerveinek exokrin szekréciója a férfiúi spermákban és a női petesejtekben döntő és félreérthetetlen módon utal az ember nemiségének végső, de korántsem legkisebb értelmére: a gyermekek nemzésére és felnevelésére — ez a *biológiai-szociális* szerep. A Bibliában a teremtéstörténet elbeszélésének e mondata utal rá: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá” (Ter 1, 28). A közelmúltban ebben a szerepben egyenesen a házasság elsődleges célját látták, így szerepel a még érvényben levő, 1918-ban kihirdetett Egyházi Törvénykönyvben is.¹³ A házaspár gyermekeiben nemcsak biológiai értelemben él tovább, hanem a világ és az egyház jövőjének alakításában is így működik közre. A gyermekek jelentős feladattal gazdagítják a szülők életét — az apa és anya hivatásával. Pótolhatatlan a család az első vallási élmények helyeként is: itt nyílik lehetőség arra, hogy a keresztény hit világába vezessék be a gyermeket. A II. vatikáni zsinat már nem említi tanításában a gyermek nemzését és nevelését a házasság első céljaként — nem egy zsinati atya akarata ellenére —, hanem a hitvestársi szeretetet vele egyenrangú jelentőségűnek minősítette. VI. Pál pápa „Hu-

manae vitae'' kezdetű körlevél első részében (9. pont) a termékenységet egyenesen a hitvesi szeretet lényegi tulajdonságaként jellemezte, ami teljesen megfelel a mai — lélektani — felismerésnek: a gyermekeket a szeretet jegyében kell kívánni, elfogadni és fölnevelni. A kifejezett gyermekellenesség nem vall igazi, elmélyült hitvesi szeretetre, hanem inkább önző szűkkeblűségről tanúskodik e téren is.

A nevelői tevékenységben részt vesz a pap is, a — történetesen — férjezetlen tanítónő is, a lelki, szellemi atyaság-anyaság síkján. Ez azt is jelenti, hogy nevelői munkájukat saját férfias vagy nőies szeretetük kell, hogy jellemezze.

5)Abból, amit a fentiekben az emberi szexualitás lényegi értelmezése során mondtunk, ismét három következtetés adódik.

a) Bár az ember nemisége külső megjelenési formájában némi hasonlóságot mutat az állatéval, azzal semmiképp sem azonosítható. Sőt, ellenkezőleg, épp lényegéből kifolyólag különbözik attól. Az állat nemi aktivitása szinte kizárólag a fajfenntartást szolgálja. A párzási idő a nőstény megtermékenyítésének idejével azonos. Néhány állatnál — mint a macska, menyét — a peteérést a nemi aktus során fellépő idegizgalom váltja ki. Ha vége a párzási időnek, az állat nemi élete nyugvópontra jutott, szünetel. Ugyanakkor az egészséges, érett ember nemileg mindig aktíválható, és az aszszony szexuális kívánsága, a libidó, semmiképp sincs termékenységse napjaira korlátozva.

Ebből következik — és ez a második lényeges különbség —, hogy az állat nemi magatartását ösztönei automatikusan irányítják, az emberét nem. Ösztöntöbbletét másik — ösztöneitől független s fölöttük álló — tényezőnek kell szabályoznia s egyúttal életének egészébe értelmesen beleépítenie, integrálnia. Ily tényező az erkölcsi felismerés és a felelősségtudat.

Végül: míg az emberek nemi kapcsolata normális körülmények között a partnerek közt mély személyes közöséget hoz létre, addig az állatok általában csak a nemi aktus idejére maradnak együtt, néhány állatfaj esetében a kicsinyek közös felnevelési idejére még együtt maradnak, de azután szétválnak. Olyan kivételek, amelyeket *K. Lorenz* hoz fel egyes állatoknál észlelhető hosszabb társkapcsolatot illetően, megerősítik az általános szabályt. Épp ezért helytelen a szexuális téren hibás emberi magatartást „állatias” jelző-

vel illetni. „Az ember nem válhatik állattá. Ha ezt megtehetné, ez azt jelentené, hogy embervoltát fel tudná adni és ezzel a „jó” és „rossz” eszmei minősítésének világából is kikerülne... Ezért helyénvalóbb állatiasodás helyett ember-telenségről beszélni.”¹⁴

b) Mi a szerepe a kétségtelenül egymástól különböző nemi jellegnek a férfi és nő emberi, személyes értékelésében? A múlt csekély vagy hamis biológiai és pszichológiai ismeretei tagadhatatlanul a férfival szemben a nő aláértékelésére vezettek. Ilyen volt a — még a múlt század elejéig uralkodó — tévedés, mintha csak a férfiú volna (ondósejtjei révén) az élet nemzője, míg az asszony csak annak kéréséig méhével mintegy „edényét” szolgáltatja. Arisztotelész nyomán Aquinói Szent Tamás is azt állítja, hogy az asszony csak a gyermekek világrahozása szempontjából hasznos a férfiú számára; minden más, például szellemi tevékenység érdekében előnyösebb egy másik férfival együttműködni.¹⁵ Itt lesz világos, amit bevezetőnkben hangoztattunk, hogy az emberi nemiséggel kapcsolatos helytelen ismeretek és felfogások helytelen erkölcsi következtetésekre vezettek régen és vezetnek még ma is. Hosszú ideig a nőt engedelmes szolgálói szerepre szánták, abban a hiszemben, hogy a legjobb asszonyból sem lehet többet kihozni egy ügyes háziasszonynál. Századunk elejéig nők számára egyetemi tanulmányok sem voltak lehetségesek. Ez ellen tiltakoztak a nők, egyenjogúsításukért vívott mozgalmukban, a feminista mozgalomban. A két világháború, amelyben a nők számára kényszerűségből több férfiúi foglalkozás megnyílt, amelyekben „férfiasan” helytálltak, csak megerősítette a nemek egyenjogúsítására irányuló törekvéseket. Ez a legtöbb állam törvényhozásában — legalábbis elméletben — elismerést nyert.

Az egyenjogúság azonban nem jelenti azt a teljes azonoszerűséget, amit *Simone de Beauvoir*¹⁶ J.P. Sartre élettársa hirdet dogmaként. Olyfokú női emancipáció, amely minden téren a férfihoz és annak világához való teljes hasonulásra törekszik, hosszú távon károsan hatna a nőre, s mindenekelőtt egész társadalmunkra. Az emberi élet ősi adottságait, mint a férfiúi és a női nemi jelleg, sem elvitatni, sem átszervezni nem lehet. Az igazság, mint oly gyakran, az arany középúton található. *F.J.J. Buytendijk*¹⁷ szerint a férfi világa általában inkább a munka, az alakítás, a hódítás, az elemzés és a tárgyiasság világa, míg a nőé a gondoskodás

világa, amelyben anyaisága érvényesül, mert alapvetően a személyes, konkrét, védelemre szoruló élethez van érzéke, vonatkozása. Biztos ösztön távolítja el mindattól, ami veszélyes, egészségtelen, az ép és egészséges élet felé.

c) Férfi és nő szerelmének erőtényezőit sokan az erosz, szexus, agapé néven nevezik. *Erosz* a rokonszenvező szeretet (*amor beneplacenciae*), a másnemű partnert a maga egész emberségében — nem pedig különböző nemiségének varázsában és kizárólag arra irányulva —, egyéni sajátosságában, felfedezett előnyei alapján becsüli és szereti. Az erotikus szeretet legkifejezőbb megnyilvánulása ez a megállapítás: „Örülök, hogy létezel, hogy (ilyen) vagy!” Ebben az esetben tehát az embert nem elsősorban férfiúi vagy női voltában, hanem teljes valóságában, mással összetéveszthetetlen arcvonásaival, múltjával és jövőjével fogadjuk el és szeretjük.

A *szexus* (*amor concupiscentiae*), a megkívánó szeretet, már egészen birtokolni akarja szeretetének tárgyát, de nem azért, hogy önzően kihasználja, hanem egyúttal megajándékozza és vele örüljön. De világosan le kell szögezni, hogy ha ez a szexus függetleníti magát az erosz szeretetétől, akkor egyre nő a kísértés a partner öncélú kiélvezésére, a személyi közösség vállalása nélkül.

Erosz és szexus elmélyül és kiteljesedik az *agapé*, a jóakaró szeretet (*amor benevolentiae*) révén. Ettől áthatva tudják a partnerek, hogy felelősek egymásért Isten és ember előtt holtukiglan. Az esküvő „igen”-jét nem csak a szeretett jegyesnek, hanem Istennek magának adják. Ezért biztosak lehetnek, hogy sem emberi hibák, tökéletlenségek, sem betegség vagy inség miatt hitvestársuk el nem hagyja a társát.

Így férfiú és nő szerelme sohasem távolíthatja el a szerelmeseket Istentől, hanem egyre mélyebben kapcsolja Istenhez. Az agapé révén az ember transzcendenciája Isten felé irányul. Ezt támasztja alá az a tapasztalat, hogy akik egymást igazán szeretik, szenvednek attól, hogy a szeretett társnak nem tudnak még többet és még lényegesebbet ajánlani, hogy épp szerelmük tetőző pillanataiban emberi elégtelenségüket érzik, emberi lehetőségeik határán megakadnak. De ezen a határon a szerető Isten várja őket. *Duns Scotus* szerint „Isten olyan embereket keres, akik vele szeretnek.” *XXIII. János* pápa ifjú házasoknak ezt az imát ajánlotta: „Uram, add, hogy egymás iránti szerelmünk egyre tökéletesebbé tegye szeretetünket irántad.” Ha megsejtjük,

mit rejt magában ez a távlat, akkor bátran mondhatjuk, hogy férj és feleség lényükből fakadó teljes szeretében és hitvesi egymásnak adottságukban megvalósíthatják, amire *Szent Pál* szólítja fel őket: „Dicsőítsétek meg Istent testetekben (1 Kor 6,20)”. Míg az elmúlt századokban és néhol még ma is összeegyeztethetetlen profán ténynek számított a hitvesi intimitás a szentély szolgálatával, ma már hívő házaspároktól nem lehet idegen gondolat, hogy az egyház nagy ünnepeit bensőséges hitvesi intimitással is megünnepeljék.

Ezzel nem az istenadta teremtmői erő és szeretetképesség ködös misztifikációja mellett törünk lándzsát, hanem annak a hit fényében való értelmezése mellett egy olyan világban, amely a személyes szeretettől független, elszigetelt szexet dicsőíti, mint a boldogság felé vezető utat, és ezzel az emberi nemiséget végső fokon elemberteleníti.

II. A SZEXUÁLIS MAGATARTÁS NORMÁI

Az erkölcsi normák megtalálásának alapját a nemiség területén kizárólag abban az alapvető, elvszerű álláspontunkban, beállítottságunkban találjuk, amellyel ehhez az életünkre oly jelentős tényezőhöz viszonyulunk.

Vannak, akik azt vallják, hogy a nemiség, a maga ösztönös, élvezetre irányuló, a személyes szerelmet hangsúlyozó erőivel „tulajdonképpen” jogosan nem is játszhat szerepet az igazi keresztény életében. Ebből következőleg általában — különösen pedig a mélyebb lelkiségre törekvő s vallásilag aktív fiatalokat — óvják a nemiség dinamikájától, benne gyanítják a nagy kísértést és csábítást, s ezért az áthagyományozott normák ellen való minden hibázást súlyos bűnnek fognak minősíteni.

És megfordítva: aki a szexualitást — mégpedig épp a személyes szeretettől különszakított nemiséget; nevezzük inkább „szex”-nek — kellemes kalandnak tekinti, pillanatnyi élvezetkielégítésnek, egyszerű konzumnak, az értetlen az ilyen ítéletekkel szemben, aminő pl. „felelőtlen visszaélés” vagy ellenkezőleg „kiteljesedés a Teremtő elgondolása szellemében”. Ezért különböztetnünk kell a normák téves megalapozása (1), meg az objektív és szubjektív szempontból helyes kritériumok között (2), hogy végül néhány konkrét megállapításhoz jussunk, minden erőltetett kazuisztikát mellőzve.

1) Egy 1908-ból származó ifjúsági imakönyvből idézzük a következő megállapításokat, amelyek jellemzők az emberi nemiség és partnerség alkotó értelmének lebecsülésére: „Ifjú, légy óvatos nők társaságában... Te máskor oly büszke és öntudatos, erős jellemű főiskolás most rabszolgaként és megzavarodva táncikálsz egy felcicomázott leány körül? Te, a magasztos tudományt művelő ifjú, aki Homérosz halhatatlan verseit olvastad, Platón bölcsességét tanulmányoztad és magadba szívta az emberi szellem nagy, magasztos eszméit, te leled örömet az üres szerelmi frázisokban? Szegény ifjú!”¹⁸ Aki az emberi élet minden erotikus mozzanatát legszívesebben számúzná, az persze következetesen a legszigorúbban fog elítélni minden hibázást szexuális vonatkozásban, legyen az teljesen tudatos és akart (*actus perfectus*) vagy csak részben az (*actus imperfectus*). Ebben az esetben a nemi érettséghez jutott ember a súlyos (halálos) bűn veszélyében forogna állandóan. De lehet-e egyáltalán ilyen normák szerint élni, amelyek egyszerűen nem veszik tudomásul az emberi nemiség pozitív oldalait? Lehetséges-e ilyen körülmények között a nemiséget életünkbe integrálni és teljes felelősséggel élni vele? *Mausbach J.* és *Ermecke G.* ismert morálteológiai művében¹⁹ ezt olvashatjuk: „A paráznaság nem tartozik ugyan a legsúlyosabb bűnök közé, mint pl. az istengyűlölet, a hittagadás stb., mégis oly halálos bűnök közé tartozik, amelyeknek tárgya soha sem lehet olyan jelentéktelen (*materia levis*), hogy a súlyos bűnt kizárná, ezért minősítésük: „*ex toto genere suo gravis*”, vagyis lényegüknél fogva súlyos bűnök. Objektív (tárgyi) alapon csekélységről vagy tökéletlenségről nem lehet szó, mert az Istentől való teljes elfordulást jelentik. Bocsánatos bűnről e téren csak szubjektív (alanyi) okokból lehet szó, ha valaki kifejezetten nem akarta a bűnt elkövetni vagy pedig téves lelkiismerettel cselekedett.”

Azok számára, akik nem rendelkeznek pontos morálteológiai ismeretekkel, itt a világosság kedvéért meg kell jegyeznünk: a halálos, súlyos bűnné minősítésnek 3 nélkülözhetetlen, együtt fennforgó előfeltétele van: 1. *jelentős tárgy* (pl. hittagadás, házasságtörés stb.); 2. *teljes akarat* (ez hiányzik pl. félálomban vagy nagy felindultságban); és 3. *tudatosság* (ezt pl. kizárja a tévedés, a tárgyi tudatlanság stb.). E két utóbbi (2. és 3.) szubjektív, alanyi; az első (1.) objektív, tárgyi feltétel. Így fennforoghat az az eset, hogy a tárgy csekély, jelentéktelen (pl. pár forint lopása) s ez már eleve kizárja a súlyos bűnt — szemben a paráznaságnak a fenti szerzők által említett esetével. (A kiadó megjegyzése)

Ennek a megítélésnek alapjaként az ismert szentpáli idézetekre (1 Kor 6,9; Gal 5,18-20 és Ef 5,3) hivatkoznak. A paráznaság bűnösségének belső okaiként ezeket sorolják fel²⁰: Visszaélés a személyes étellel, annak visszájára fordítása, a lélek és felsőbbbséges öntudatának feláldozása alant as élvezetek kedvéért, alkalom egyre súlyosabb kicsapongásra, az erkölcsi és vallási eszmények iránt való fokozatos eltompulás, természetfölötti istenképiségünk megszenteltség-telenítése. A szerzők nem kísérlik meg a paráznaság lényegi meghatározását. Ez a német püspökök szerint „a nemi erők személytelen használata és a nemi partner szeretetlen kihasználása önző élvezetkielégítésre.”²¹ Ez esetben vajon paráznaságnak minősíthető minden, tárgyilag helytelen szexuális magatartás? Vajon a lelkiület, bibliai szóval az ember „szíve” kellő mérlegelés, méltánylás alá esik-e?

A másik végletet képviselik a már említett mai törekvések, amelyek az emberi nemiséget — látszólag — pozitív módon értékelik. De ha közelebbről vizsgáljuk, a nemiségnek, mint az emberi szeretőképeség kifejezési lehetőségének hasonló lebecsülésével állunk szemben — csak ellenkező előjellel. Ha azelőtt az önmegtartóztatás erőltetése volt a cél, akkor most a nemiség korlátlan kiélésének erőltetése lett azzá. Vagyis: aki nem tud nemi élményekről kérkedve beszámolni, azt társadalmunk különcnek, ha ugyan nem abnormálisnak minősíti.

Ez jellemzi azokat a törekvéseket, amelyek oly szexuális magatartást ajánlanak, amely függetleníti a „szexust” az emberi vonzalomtól, személyes szeretettől, a tartós köteléktől — és ezt a „szex”-et úgy ünneplik, mint élvezeti lehetőséget, élvezeti cikket, rendkívüli teljesítményképesség jelét, egy értelmetlen élet egyedül éltető kábítószerét. A „reformerek”, az újítók terve szerint a nemi intimitást változó partnerekkel „az emberiség legegészségesebb és legfontosabb sportjává”²² kell nyilvánítani, amelyhez nem férhetnek erkölcsi meggondolások, aggályok. Más csoportok pedig megkísérlik, hogy széleskörű közvéleménykutatás alapján megállapított, jelenlegi szexuális magatartást érvényes normává, irányító szabállyá emeljék. Jelszavuk: „a ténylegességnek iránytszabó érvénye van”. Példa erre: mivel egy alkalommal feltett körkérdésre, hogy „vajon megütköznek-e azon, ha egy fiatal férfi és nő házassági kötelék nélkül közös lakásban együtt él?”, az 1973. évben megkérdezett ifjak 88, a 18-29 év közötti lányok 92 százaléka „nem”-mel vá-

laszolt — ennek alapján az ilyen kötetlen nemi együttélést nyilvános normának kellene elismerni. Eltekintve attól, hogy elvileg lehetetlen ténylegesen elterjedt magatartásnak vagy közvéleménynek eleve kötelező erőt tulajdonítani, ugyancsak lehetetlen egyértelmű antropológiai ismereteket — amelyekről az előző fejezetben a nemiség szerepe és értelme kapcsán szóltunk — statisztikák és népszavazás útján hatályon kívül helyezni. Az emberi élet értékei fölötte állanak mindenfajta közvéleménykutatásnak.

Teljes képtelenség az a társadalmat forradalmasító jelző, hogy azért kell hatályon kívül helyezni mindenfajta szabályozást a nemi élet terén, mindenekelőtt pedig a felbonthatatlan házasságot egyetlen partnerral, mert ezek a demokratikus polgárrá nevelést akadályozzák és fenntartói tekintélyuralmi rendszereknek.

2. E tévutak után fordítsuk figyelmünket az objektíve (tárgyilag) és szubjektíve (alanyilag) helyes normák megindokolására, aminek során ugyanis a nemiség teljes, átfogó valóságát vesszük figyelembe. Ahol ugyanis a nemiségnek csak egyetlen szerepét és rendeltetését figyelmen kívül hagyják vagy egyenesen visszájára fordítják, ott föltétlenül hibás, helytelen magatartást kell megállapítanunk. Például kínálóznak: korai nemi kapcsolatok fiúk és lányok között, oly életkorban, amikor még igazi személyes szeretetről lélektani okokból nem lehet szó. Vagy: az önkielégítés mint állandósult magatartás. Vagy: az ok nélküli, tudatos fogamzásgátlás a házasságban.

Jelentős mozzanat továbbá az ember érettségi fokát és életének minden területét figyelembe véve teljesen beépíteni, integrálni a nemiséget. Ez eleve mgóv a nemiség túlértékelésétől, mintha egyedül a nemiség biztosítaná életünk sikerét, függetlenül szellemi érettségünktől, hivatásunktól, hitünktől.

Azzal a követeléssel szemben, hogy a pillanatnyi egyéni élvezetkielégítésnek „elsőbbsége” van, szembe kell helyeznünk azt a követelményt, hogy két személy közös nemi magatartásában mindig egyformán tekintettel kell lenni mind a saját, mind a partner érdekére, érzésére, jövőjére. Éppen ez a meggondolás teszi lehetővé és indokolja, hogy jegyesek értelmesnek tartják, hogy intimitásaik során a végső egymásnak adottságot a házasságukra tartják fenn. Ez a teljes szerelmi egyesülés olyan átfogó és oly mélyenjáró hatású, annyira két ember „egy életét” (Ter 2, 24) tételezi fel, hogy

annak természetes előfeltétele a már megkötött házasság életegysége.

Az erkölcsi normák megkeresésében a Szentírás jelentős szerepére a német püspökök már idézett körlevele mutat rá: „A Szentírásban ugyan nem találunk részletes tanítást a szexuális magatartásról, mégis fontos mondanivalója van ezen a téren. Behatóan nyomatékosan óv minden szemérmelenségtől (Ef 6,3; Kol 3,5), de távol van tőle minden álszemérem, sőt nyíltan és elfogódottság nélkül beszél nemi ténykedésekről... Nagy nyomatékkal óv a paráznaságtól.” Paráznaság pedig az Újszövetség szellemében — újból hangsúlyozzuk (vö. xy 1.) — a partner lealacsonyítása merő „szexuálfunkcionáriussá” (nemi szerepjátszóvá, szerepbe-töltővé, szerep vállalóvá) (*Thielicke H.*), a partner kihasználása egoista élvezetvágyból.

Ha mármost a kérdés szubjektív, alanyi oldalát tekintjük, akkor bármely személy nemi magatartásának értékelése során nem szabad figyelmen kívül hagynunk annak testi, lelki, szellemi érettségi fokát. Így egy 13 éves serdülő fiú önkielégítése más elbírálás alá esik, mint egy 25 éves érett férfié. Arra is kell gondolnunk, hogy a fiatalokat milyen tömény befolyások árasztják el a legkülönbözőbb felfogások részéről és mennyi csábító ingerlésnek vannak kitéve mindenünnen. Ezek elvesztették a biztos tájékozódási lehetőségeket e téren, feltéve, ha a szülői ház vagy hívő keresztény fiatalok baráti köre nem segíti meg őket abban, hogy igazságot és valóságot csaló ámitástól és tudatos csábítástól megkülönböztessenek.

3. Maradjunk a pozitív formák felkeresésének terén és utaljunk mármost néhány olyan fogódzó pontra, amelyek épp a *keresztény lelkiismeret kialakítása* szempontjából jelentősek.

Mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, hogy a nemi téren való magatartás merőben külső látszat alapján nem lehet helyes megítélés alapja. Nyilvánvalóan lényeges különbség forog fenn két olyan eset között, amikor egy házasságra eltökélt jegyespár vagy pedig egy futó tánc- vagy moziismeretség nyomán jön létre a teljes nemi kapcsolat. Mindjárt hozzá kell tennünk, hogy az első esettel szemben is komoly meggondolásaink vannak, mert itt elővételeznek olyasmit, ami a házasságra van fenntartva, mégis, ebben az esetben nem lehet a paráznaságot emlegetni. A német püspökök idézett pásztorlevele így szól erről: „Minden további nélkül elis-

lönbözik az előbb említett személytelen és minden megkötés nélküli nemi kapcsolatokról, amelyeka parázñaság sajátos formái''. Igazán kultúrált nemi kapcsolatokról csak az igazi érosz, a társát tisztelő és „fair” magatartású szeretet alapján lehet szó.

Ha a Szentírásnak a nemiséggel kapcsolatos kijelentéseit vizsgáljuk, az exegézis szabályai szerint kell eljárunk, valamint a hermeneutika (értelmezés) szellemében, tehát a mi jelenünkre vonatkoztatva. Így nem lehet minden helytelen, hibás magatartást nemi téren a parázñaság súlyos vádjával illetnünk. A Biblia erre a „porneia” kifejezést használja, ami viszont a „porné” a.m. prostituált, utcalány elnevezéshez kapcsolódik. Így tehát a parázñaság fogalmát egyaránt kimeríti az utcalány és a vele kapcsolatba lépő férfi eljárása: az előbbié, mert változó „szexpartnerei” iránt egyébként teljesen közönyös módon nyújt megfelelő fizetség árán szexuális teljesítményt, az utóbbié, mert merőben ösztöneit elégíti ki megfelelő áron és nem érdekli, hogy mi volt és mi lesz a sorsa női partnerének.

Milyen súlyosan mérlegelte, ítélte meg Jézus maga a nemiség terén elkövetett bűnöket? Talán az segít megítélésének felismerésében, ha összehasonlítjuk magatartását a városszerte közzismert bűnös asszonnyal szemben (Lk 7,37-50) azzal, ahogyan a külsőleg ugyan „fehér mellényt” mutató, de gőgös, öntelt, képmutató farizeusokkal szemben lép fel (vö. Mt 23,13-36). Annyit legalábbis következtethetünk: Ha Jézus a 6. parancs ellen elkövetett bűnöket tartotta volna a legsúlyosabbnak, akkor sokkal világosabban, félreérthetetlenül, nagyobb nyomatékkal lépett volna föl ellenük.

A nemi téren elkövetett hibák elvszerű megítélésében segít továbbá a morálteológia különböztetése a „szellem bűnei”, minő a gőg, engesztelhetetlenség, gyűlölet, ellenségeskedés és az ún. „testi bűnök” között. *Aquinói Szent Tamás* tanítása²⁴ szerint az előbbiek súlyosabban esnek latba, mint a (nem szerencsésen elnevezett) ún. testi bűnök.

Az erkölcsi értékelés szempontjából értékes segítséget nyújt a német püspöki kar pásztorlevele: „Ami a nemiség terén elkövetett bűnök fokát és nagyságát illeti, a morálteológia már régóta különböztetett egyfelől a tudatosan és elvszerűen rendetlen életű emberek, akik minden erkölcsi szabály elvetésével saját kényük-kedvük szerint járnak el, és olyan emberek között, akik elismerik az erkölcsi normát,

mégis gyöngeségből ismételten hibáznak. A Szentírás szerint az ember „szívét”, személyiségének magvát, a magatartását meghatározó lelkületét kell tekintetbe vennünk egy-egy bűn súlyosságának mindenkori megítélésénél (Mt 15, 19 sk). Nem kizárólag külsőleg megállapítható történés határozza meg az ember cselekvésének minőségét. A jelentősebb magatartás a belső érzület, amiből fakad: vajon céltudatos megfontolásból vagy gyöngeségből engedve, esetleg egy váratlan kísértés során elbukva cselekedett, vagy pedig a nemiséggel kapcsolatos helytelen felfogásból, vagy kellő törekvés hiánya miatt, vagy mert nem tudott úrrá lenni érzelmi és ösztönös erőin”.²⁵ Ebben az idézett kijelentésben sok jelentős megkülönböztetést találunk, amelyek épp egy-egy személy sajátos, személyes beállítottságát teszik vizsgálódás tárgyává.

Végül arra kell még rámutatnunk, hogy milyen őszintén számol az egyház a házasság előtt álló fiatalok helyzetével. Jó okból elutasítja — mint már említettük — a jegyesek esetében is a teljes egyesülést, de ugyanakkor rámutat arra is, hogy vannak, különböző fokon és módon, az erotikus-nemi kapcsolatoknak lehetőségei, amelyek erkölcsileg nem hibázthatók, kivéve akkor, ha életétől, helyzetétől függetlenül merőben a „szex”, az ösztönkielégítés a cél. Erre utal a német egyházmegyék közös Szinodusának (1975) határozata: „A teljes nemi közösség előtti időszakban az ember nemiségéből adódó kapcsolatainak tág spektrumát különböztethetjük meg, különböző kifejezési formákban, különböző intenzitással. Így a gyöngédség kifejezésének is megvannak a „lépcsőfokai”... Ezek a kapcsolatok jóknak és helyeseknek tekinthetők, ameddig az ideiglenességet fejezik ki és nem lesznek intenzívebbek, mint ami megfelel a partnerek között fennálló személyi kapcsolatnak és az ebből következő meg-hittségnek. A teljes nemi kapcsolatnak természetesen a házasságban van a helye.”²⁶

Ugyanakkor, amikor az itt mondottak világos feladását jelentik annak a sokszor kínos kazuisztikának a 6. parancs terén, amely különböztet „tisztességes” és „kevésbé tisztességes” testrészek között és a szemérmesség mértékét a női blúzok ujjja és szoknyák hosszúsága szerint ítélte meg, most a fiatalok irányában bizalomról tanuskodik és *saját felelősségükre szabadságot* biztosít — ennek azonban *saját lelkiismeretük szab teret*, de ugyanakkor *határt* is.²⁷

III. A SZEXUÁLIS NEVELÉS A NEMISÉG ÁTFOGÓ SZEMLÉLETE ALAPJÁN

Ehhez csak néhány rövid megjegyzést fűzünk. Miután betekintést nyertünk az ember nemiségének lényegébe, csatlakoznunk kell *St. Pfürtnert* követeléséhez: „A nemi élet terén érvényes erkölcsi normák megmagyarázásához és üdvös hatásuk megmutatásához új utakat kell keresnünk.”²⁵ Ez vonatkozik a lényegremutatóra, valamint az érdekelt személynek helyzete, problémája és a választott időpont szempontjából lélektanilag helyes formára; mindezt a krisztusi örömhír pozitív szellemében.

Kiindulópontunk mindig az emberi nemiség lényegének megértése legyen. Hadd foglaljuk ezt most össze *A. Auer* szavaival: „A teljes nemi közösség hatása nem szorítkozik a nemi szervek világára. Sokkal inkább olyan megismerést nyújt és fogadtat el, olyan kiegészülést jelent, amely az egész embert illeti. Ha pedig ilyen kiegészülés és benső megismerés történik, akkor az illetők nem hagyhatják egymást el úgy, mintha semmi sem történt volna. Ugyanakkor azonban nem is vállalkozhatnak az ezt lehetővé tevő szeretetközösségre, ha nincs meg bennük a visszavonhatatlan szándék, hogy életük egész tartamára összetartanak, amit pedig mindkettőjüknek kötelező módon kell kijelenteni és kölcsönösen elfogadni.”²⁶

Ez a lényegre irányuló tekintet legyen a vezető szempontunk, természetesen a mindenkori életkorra és helyzetre alkalmazva. Ha pedig nem sikerül, hogy ezt meggyőző módon képviseljük, akkor minden erkölcsi utasítás és követelés automatikusan elutasításra fog találni. Az is nyilvánvaló, hogy a nemeknek ez a lényegi találkozása megkövetel bizonyos fokú érettséget, és a szeretetre, valamint az odaadásra való képességet. Így beszélhetünk a házasságra való hivatottságról és ennek természetes előfeltételeiről, valamint oly negatív tulajdonságokról is, amelyek ezt a hivatást kizárják, ugyanúgy, mint a szerzetesi hivatás esetében!

Nagyrészt attól függ majd a szexuális nevelés sikere, hogy sikerül-e a fiatalt a bizalom és szeretetközösség légkörével körülvenni. Erre lesz majd később is szüksége saját házasságának szeretetközösségében. Természetesen a legmegfelelőbb a szexuális nevelésre olyan családi légkör „melyben a fiatal tapasztalja és bizalommal fogadja, hogy a

javát akarják. A szexuális téren működő minden nevelőnek küzdenie kell hallgatói bizalmáért. Ha ez nem sikerül, akkor a fiatalok akaratát csak ösztöneik fogják irányítani, mert azt hiszik, hogy korlátozni akarják életörömeiket vagy egyenesen meg is akarják őket fosztani ettől.³⁰

A szemérmesség értelmére mindig másként kell rámutatnunk, az életkornak és állapotnak megfelelően. Így más lesz az értelme a gyermekkorban, a serdülőkorban a személyes szeretetközösség kibontakozása kezdetén, a házasság előtt, majd annak teljes megvalósulásában a hitvestársak között, más a celibátusban és más a nem házas felnőttek világában. Erre vonatkozólag különös figyelmet érdemelnek *R. Egender* professzor fejtegetései az 1964. évi bécsi lelkipásztori értekezleten.³¹ Mindazonáltal, bármennyire is a nemiség pozitív értékelésének álláspontján vagyunk, ugyanakkor óvnunk kell a túlzott optimizmustól, amely ma újra naív módon terjed széles körben, és így fogalmazák: önmagában az ember jó, csak rá kell, hogy bízsa magát természetének indításaira. „Ezen az elven alapul az egész ún. modern erkölcsstan,” mondja *J. Leclercq*.³² Ezzel szemben *Thielicke* ezt ajánlja megfontolásra: „Az emberlét minden intenzívebbé tétele — és ehhez tartozik az erosz is — kéz a kézben együtt jár a megváltásra való fokozottabb rászorultságunkkal.”³³ Aszkézist, önfegyelmezést és a vallás megtartó erejét kölcsönhatásban kell mérlegelnünk. Nincs olyan magas érték az életünkben, amelyet kockázat nélkül élvezhetnénk, mert mindig meg kell küzdenünk érte, és újra meg újra magunkévá kell tennünk. A vallás megtartó ereje — különösen, ha a közösség a liturgikus életen túl igazi otthont és emberi kapcsolatokat nyújt tagjainak — a Krisztussal és hívő társakkal való közösségen keresztül készséget és erőt ad arra, hogy az erkölcsi rend törvényeit komolyan vegyük és állandó törekvésben teljesítsük. Ugyanakkor figyelemmel kell lennünk a váláserkölcsi élet törvényszerűségére is, amely kezdést, haladást és beteljesedést ismer, ami bizonyára együttjár elesésekkel és újra fölkelésekkel is.

Az ember nemiségének helyes és örömteljes megértését nagyon találóan írja le a *Strätling* házaspár, a következő értekezésben: „A szexuális nevelés értéke abban mutatkozik majd meg, hogy mennyiben sikerül a fiatalokat valóban képessé tenni a szeretetre, mennyiben sikerül majd ajándékként megéreztetni nemiségét és ebből fakadó erejét. A szeretet minden formája — így a szerzetesnőé is a betegéhez, a

papé is a rábízott hívőkhöz — magán viseli a nemiség bélyegét, mint maga az ember is. Csak a szeretetre képes ember tud valóban szabadon dönteni arról, hogy milyen állapotban élje a szeretet életét, hogy a szeretet melyik életformájára van hivatása. A szeretőképeség az ember istenképiségének egyik része, és minden igazi emberi szeretet az isteni szeretet visszfénye. Ez a szeretet oszthatatlan, ugyanaz, bár különbözhetik céljában, amelyre irányul, formájában, amellyel kifejeződik, de sohasem a lényegében. A cél határozza meg az utat, de ez mindig csak közbenső cél. Mert minden igazi szeretet útja Istenhez vezet, aki azt mondta magáról, hogy Ő a Szeretet.”³¹

JEGYZETEK

- ¹ Giese, H. hamburgi szexológus kifejezése.
- ² Ell, E. pszichológus a bécsi pasztorális konferencián 1970-ben vö. Erharter, H. — Schramm, H. (kiad.): Humanisierte Sexualität, partnerschaftliche Ehe, erfüllte Ehelosigkeit, Wien, 1971.
- ³ Úttörő ezen a téren Reich, W. osztrák pszichiáter könyvével: The sexual Revolution, New York, 1945.
- ⁴ Affemann, R.: Sexualität im Leben junger Menschen, Herder, Freiburg—Basel—Wien, 1978, 111.l.
- ⁵ u. o.
- ⁶ Pfürtnner, St.: Gegenartsprobleme unserer Sexualethik, in Die Neue Ordnung 15, 1961, 241-258, id. h. 253.l.
- ⁷ Gaudium et spes, 44.
- ⁸ id. m., 242.
- ⁹ vö. jelen mű xy l.
- ¹⁰ Fries, H. (kiad): Handbuch theologischer Grundbegriffe, München, 1962, I. 498-506 Geschlechtlichkeit címszó, i.h. 500.l.
- ¹¹ Aranyszájú Szent János
- ¹² Gaudium et spes, 49
- ¹³ CIC (Egyházi Törvénykönyv), can. 1013 l. §.
- ¹⁴ Thielicke, H.: Theologische Ethik III, Tübingen 1968², 551 l.
- ¹⁵ STh I q92 a1 és q98 a2.
- ¹⁶ de Beauvoir, Simone: A második nem c. művéből
- ¹⁷ Buytendijk, F.J.J.: Die Frau. Natur - Erscheinung - Dasein, Köln 1953, különösen 221 — 290.
- ¹⁸ Glasschröder, E.: Der katholische Student, Einsiedeln, 1908, 1908, 231k.
- ¹⁹ Mausbach, J. — Ermecke, G.: Katholische Moraltheologie, III., Münster, 1961, 381.
- ²⁰ u. o.
- ²¹ A német püspökök pásztorlevele (1973) az emberi szexualitásról, lásd Függelék

- 22 *Comfort, A.*: Der aufgeklärte Eros, Reinbek 1968, 22k.
- 23 A német püspökök pásztorlevele, lásd Függelék
- 24 *Summa Theologiae* 1.II q73 a5.
- 25 A német püspökök pásztorlevele, u.o.
- 26 Gemeinsame Synode der Bistümer in der BRD. Offizielle Gesamtausgabe, Bd I, Freiburg—Basel—Wien 1976, 441k.
- 27 A kiemelés tölünk
- 28 *Pförtner*, i.m. 241. l.
- 29 *Auer*, in: *Fries* i.m. 500. l.
- 30 *Thielicke*, i.m. 568k.
- 31 *Egenter, R.*, in E. Hesse (kiad.): Jungfräulichkeit und Zölibat. Der ungeteilte Dienst der Kirche in unserer Zeit, Wien, 1964.
- 32 *Leclercq*, Christliche Lebensgestaltung II. Luzern—München, 1956, 82.l.
- 33 *Thielicke* i.m. 659.l.
- 34 Ld. jelen mű, 75.l.

Helga Strätling-Tölle
Barthold Strätling

***A SZEXUÁLIS NEVELÉS
MINT A CSALÁD FELADATA***

Egy új tervezet kísérlete

ELŐLJÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Heinz Hunger 1954-ben megjelent tanulságos művében, „Az ifjúság szexuális ismeretei”-ben idézi több körkérdeés adatait az 1949-52-es évekből. Ezek szerint a megkérdezett fiatalok 85-87 %-a elismerte, hogy a szexualitásról elemi ismereteit — általában 10-11 éves korában — az utcán vagy máshol, többé-kevésbé hasonló korúaktól szerezte. Csak egy töredékének volt később alkalmja arra, hogy felnőttekkel folytatott beszélgetések során korrigálja azokat a hamis és egyoldalú elképzeléseket, melyek ennek az „első felvilágosítás”-nak alapján jelentkeztek. Az a 13-15 százalék, amely nem ezen az úton kapott felvilágosítást, tudását papoknak, tanítóknak, baráti felnőtteknek és csak utolsó sorban szüleinek köszönhette.

Ezek az adatok itt csupán annak a megerősítéseként állnak, amit úgyis mindenki tudott, akinek akkoriban ezekkel a fiatalokkal dolga volt: az ifjúság legnagyobb része megfelelő szexuális útbaigazítás nélkül nőtt fel, alapos szexuális nevelésről nem is szólva. Közülük, már akik megházasodtak és gyerekeik vannak, ma sokan úgy nyilatkoznak, hogy ugyanolyan helyzetben érzik magukat mint szüleik, akik náluk „csődöt mondtak”, „őket cserben hagyták”. Ezt a tényt kell szem előtt tartanunk, ha helyesen akarjuk megítélni azokat a szülőket, akiknek gyermekeik szexuális nevelését el kellene végezniök. Sokszor szeretnék is ezt a szülők — de hiányos ismereteik következtében csődöt mondanak.

Nyilvánvaló, hogy a lelkiismeretre hivatkozó felhívások — „Gyermekeiteket szexuális téren is nevelni kell!”, „Fel kell világosítani gyermekeiteket!” — egyedül semmit sem érnek el, sőt sokszor oda vezetnek, hogy a szülők azt érzik, hogy többet követelnek tőlük, mint ami erejükből telik. Ennek az érzésnek következménye gyakran a megalkuvás. Bár a *Hunger*-től idézett adatok ma már túlhaladottak, mégis minden tapasztalat szerint abból kell kiindulnunk, hogy ezen a területen a helyzet alapvetően, lényegesen nem változott. Valószínűleg csak azoknak a fiataloknak a százaléka nagyobb, akiknek utólag alkalmuk volt helyreigazítani a hamis és egyoldalú elképzeléseket. Miközben persze felmerült a kérdés, hogy milyen jelentősége lehet egy ilyen utólagos helyreigazításnak.

Ebben a helyzetben nem hiányoztak olyan kísérletek, hogy szükségmegoldást találjanak, hogy legalább bizonyos

mértékű szakszerű felvilágosítást adjanak. Eközben elég gyakran érveltek a helyettesítési elvvel: Ha a családi otthon nincs abban a helyzetben, hogy ezt a feladatot elvégezze, akkor azt át kell venni a nevelés egyéb munkásainak. Jobb, ha az iskola és az egyház világosítja fel a gyermekeket, mint ha helyes ismeretek nélkül maradnak. Így a pap úgynevezett iskolabefejező oktatása sok helyen már évtizedekkel ezelőtt egy többé-kevésbé tökéletlen felvilágosító oktatáshoz vezetett — sokan ennek köszönhetik ismereteik utólagos korrigálását — és a végzős tanulók ma szokásos iskolabefejező napjai nem sokban térnek el ettől. Az a vita még távolról sincs lezárva, hogy az iskola végezzen-e felvilágosítást — és ha igen, milyen mértékben — esetleg a biológiaoktatással egybekapcsolva, vagy az orvos által nyújtott higiéniaoktatás formájában. (Magyarországon ma már általános a „Családi életre nevelés”, mint az osztályfőnöki órák meghatározott tananyaga. A fordító.)

A kollektív felvilágosítás kérdésében már régen felhoztak megmondolásokat; jogosakat és megalapozatlanokat egyaránt. A megalapozatlan, de katolikus részről erőteljesen hangoztatott kifogások közé tartozik az az állítás, hogy a biológiai tények tárgyilagos, óvatos ismertetése — ahogy az az oktatásban elkerülhetetlen és szükséges — sérti a „jövendő élet titka” iránti tiszteletet. Ez „betolakodás” a legbelső magánterületre.

Ezzel szemben, ha már a szülői otthon jobban végzi is majd szexuális nevelési feladatát, mint eddig, akkor is az iskola feladata marad, hogy a szülői otthonban kapott alapvető tudást szakszerűen elmélyítse. Minél szakszerűbben történik ez az oktatás, annál jobb.

Sokkal súlyosabb kérdés, hogy — megfelelő felkészülés hiányában — a pedagógusok és papok képességét nem haladja-e meg ugyanúgy ez a feladat, mint a szülőké?

Anélkül, hogy általánosítani akarnánk, megállapíthatjuk, hogy vannak papok, akik abba a kísértésbe esnek, hogy a biológiai tények tekintetében csak utalásokra szorítkozzanak, viszont annál több erkölcsi magatartást ajánlanak, míg a pedagógus abba a veszélybe kerül, hogy a tényeket ismereti anélkül, hogy a szexualitás értelmét megvilágítaná.

A fő ellenérv azonban, amelyet nem is lehet egykönnyen elutasítani az, hogy a gyermekek mindenfajta kollektív felvilágosítása átveszi a szülőktől nevelési feladatuk lényeges részét, sőt ráviszi őket arra, hogy a nevelést mindinkább má-

soknak engedjék át. Elkerülhetetlen, hogy ezáltal a szülők és gyermekek között még tovább szűküljön az a bizalmi alap, amelyen a nevelés egyedül alapulhat, és amelyet a szülők hibái és mulasztásai sokszor súlyosan megterhelnek.

A téves kiindulás

Szexuális nevelésen egyesek még ma is jobbra csak információt, felvilágosítást¹ értenek a könyvcímmé lett mottó alapján: „Mondd te meg gyermekednek”. *Hermann Josef Kreutz* már 1964-ben utalt arra, hogy a szexuális nevelés feladata messze meghaladja az ismeretközlést: „5 százalékig ismeretközlés, és 95 százalékban nevelés”.

A szexuális nevelés fogalmának pusztán ismeretközlésre szűkítésében rejlik az a téves felfogás, amelyből kiindul minden vita a gyermekek és fiatalok kollektív felvilágosításáról. Ezen a téves felfogáson alapulva mond csődöt némely jószándékú tanács abban a kérdésben, hogy mit tehetünk azért, hogy a szülőket az eddiginél jobban felkészíthessük a szexuális nevelés feladatára. Az erről a kérdésről folytatott katolikus vitában a felvilágosítás — gyakran útmutatásnak nevezik — viszonylag tág teret kap, míg a tulajdonképpeni nevelési feladatokat még nagyon kevésbé veszik figyelembe. Ha például a katolikus szülőnevelési munkával kapcsolatban „szexuális útmutatásról és nevelésről” van szó, akkor ebben a megfogalmazásban a sorrend — valószínűleg nem tudatos — megfordítása rejlik. Az a benyomásunk támad, mintha az lenne az első feladat, hogy rávegyük a szülőket: beszéljenek gyermekeikkel a szexuális kérdésekről, és hogy megadjuk nekik az ehhez szükséges kifejezéseket.

A nevelés azonban semmilyen területen sem áll egyoldalúan ismeretközlésből. A nevelésről általában tudjuk, hogy alapjaiban már el kell végezni, mielőtt a szükséges ismeretközlésre kerülne a sor. Mindenütt érvényes az az alapelv, hogy a tudást a nevelésbe kell beleágyazni, hogy a nevelő élete, szavai és cselekedetei összhangban kell hogy álljanak egymással. A nevelő munka eredménye lényegében attól függ, hogy mennyire áll fenn a különböző nevelési tényezőknek ez az összhangja.

¹Az un. „felvilágosítás”, amely sokszor csak ismeretközlésre szorítkozik, sajnos e tekintetben is vétkesen hiányos, mert — hogy a francia irodalomban közismert megkülönböztetéssel éljünk — csak a *genitalitás* területére szorítkozik, anatómiai és biológiai ismeretekre, és nem adja meg a *szexualitás* értelmét. (Vö. 155.l)

A kollektív felvilágosítás ellen fölhozott ellenvetésekhez járul még egy, amelyet nem lehet eléggé komolyan venni.

Az ember szexualitásának értelméről kialakult elképzelések ma még megközelítően sem egységesek. Ez a kérdés közvetlenül összefügg az ember lényének és méltóságának kérdésével. A szexualitás értelmének magyarázatát nem választhatjuk el az emberi személynél metafizikai vonatkozásai, szociális kapcsolatai és kötelezettségei vizsgálatától.

A keresztény ember a szexualitás helyes értelmét csak akkor találja meg, ha hitével összefüggésben vizsgálja. Csak a hitből kiindulva képes a szexualitás Istentől alkotott természetes és természetfölötti rendjét meglátni és belátni, megismerni és elismerni. Csak a hitből kiindulva tudja a keresztény erkölcs alapjait felfogni és elsajátítani. Csak a hitből kiindulva szerzi meg az erőt, hogy örömmel elfogadja szexualitását és annak saját életformája megkövetelte rendjét.

Nem elég, ha a szülőknek — és a szülőkön keresztül a gyermekeknek — felfoghatóvá tesszük a biológiai tényeket és fiziológiai folyamatokat. Legalább annyira fontos, hogy ahhoz a belátáshoz segítsük őket, hogy az etikai és morális követelmények nem mondanak ellent az ember lényének. Mert a szexualitás valódi igenlése, az ember önkifejlesztése és önmegvalósítása a szexuális és házassági élet keretén belül akkor lehetséges, ha a szexualitással együtt az azt meghatározó rendező elveket is elismerjük és igeneljük.

A jövőben nem lesz elég kategorikusan állítani: „A katolikus erkölcsstan erről azt mondja...” Arra a — talán kimondatlan, de mégis meglévő — kérdésre is válaszolnunk kell: „Miért mondja az erkölcsstan, hogy ez így van?”

Ezzel nem kevesebbet követelünk, mint az erkölcsi elveknek — talán új, de mindenesetre kiszélesített és elmélyített — teológiai és antropológiai megokolását. Ez feleljen meg a mai ember tudati beállítottságának, legyen felfogható a számára mind formájában, mind a bemutatásban, és szükséges, hogy feltárja előtte az összefüggéseket. Az életkor szerinti csoportos felvilágosításnak, esetleg az iskolában, a biológiai tények és fiziológiai folyamatok ismertetése mellett, éppen az erkölcsi elvek ilyen megokolását is magában kellene foglalnia. Mindezt bele kellene építeni a teljes nevelésbe, azaz nem szabad elkülöníteni a biológiai neveléstől, hogy a gyermekek a kettőt összefüggésükben fogják fel.

A fentebb mondottakból adódik, hogy a szexuális nevelés leszűkítése merőben ismeretközlésre, biológiai és vallásos oktatásra megengedhetetlen, és hogy a kollektív (kor szerinti csoportokban történő) felvilágosítás minden fajtájával szemben fenntartással kell élnünk.

Ha jelenleg nem is mondhatunk le a kollektív felvilágosításról, mert sokszor ez az egyetlen lehetőség, hogy sok gyermeket és serdülőt megsegítsünk oly hamis és egyoldalú torzképek helyreigazításában, amelyeket az utcai és baráti felvilágosítás alapján alkotottak maguknak. Meg kellene azonban fontolnunk, hogyan lehet a helyreigazításnak ezt a feladatát legjobban elvégezni. De helytelen és végzetes lenne, ha ezt a lehetőséget kizárólag egy intézményesített családon kívüli felvilágosításban keresnénk.

Sőt, az eszményi cél az volna, hogy fölöslegessé tegyünk. Ehhez szükségünk van egy központi, irányító gondolatra szexuális nevelésünkben. Abból kell kiindulnunk, hogy a szexuális nevelés a teljes nevelés egyik része, és azzal összefüggésben kell elvégezni. Itt is érvényes az a munkamegosztás, mely a nevelés minden más területén megvan. Röviden szólva: ezen a területen is szükséges a család, iskola és egyház együttműködése, mint minden más területen. Vagyis a *szülői ház nevelésében alapul kapottakat* az iskolának elsősorban tudományosan, az egyháznak pedig vallásilag kell elmélyítenie. Hogyan lehet és kell az iskolának és egyháznak ezt a legjobb értelemben vett pótló segítségét kialakítani? Ezt kell alaposan meggondolni és pontosan kidolgozni. Mindennek papok, pedagógusok és tapasztalt szülők együttműködésével kell megtörténnie.

A legsürgősebb feladat, hogy a szülők legnagyobb részét — amint *Hermann Josef Kreutz mondja* — „nevelésre képessé tegyünk.”

Ez az a pont, ahol a katolikus felnőtt- és szülőképző munkának a szexuális nevelésért folytatott küzdelembe be kell kapcsolódnia.

Mindenesetre rögtön felmerül a kérdés: mire kell ezt a munkát építeni, mi a cél, mert a cél határozza meg az utat; mi a szülők helyzete, és a helyzetnek megfelelően milyen módszereket kell alkalmazni, hogy a célt elérjük.

A cél világos: a szülőket képessé kell tenni arra, hogy pozitív szexuális nevelést tudjanak nyújtani. A pozitív szexuális nevelés azonban tudatos ránevelést jelent a szexualitás és a szexuális léte meghatározó rend elfogadására és örömteljes igénylésére.

Ebből adódik két fontos érv az ilyen munkára vonatkozó, leggyakrabban hallható megfontolások ellen:

1. Az biztos, hogy ott, ahol a szexualitás kérdéseiben a szükséges tudást a szülők nem közvetítik, a gyermekek megkapják, vagy megszerzik azt más forrásokból. — Viszont a szexuális nevelés nem elsősorban megelőző rendszabály a szakszerűtlen, hamis „felvilágosítás” ellen.

2. Ott, ahol a gyermek az ő tárgyilagos érdeklődéséből feltett kérdéseire egyáltalán nem kap választ vagy csak helytelent, ez a szülőkhöz fűződő meghitt viszonyát biztosan megzavarja. Bár a szexuális nevelés nem arra szolgál elsősorban, hogy az ilyen zavart meggátolja.

A helyesen értelmezett szexuális nevelés bizonyára megóvja a gyermekeket a végzetes utcai felvilágosítás veszélyeitől, bizonyára meggátolja a gyermek és a szülők közötti bizalmas viszony megromlását. Az ilyen szempontok szerint végzett szexuális nevelés bizonyos értelemben negatív értékelést kapna mint „megelőző ifjúságvédelem”. Ez pedig megint helytelen kiindulópont lenne.

A szülők helyzetéről a bevezetőben beszéltünk. Ebből adódik a kérdés, hogyan lehet azokat a szülőket, akik legnagyobb részt maguk sem kaptak helyes eligazítást a szexualitás lényegéről, képessé tenni arra, hogy ezt az eligazítást gyermekeiknek megadhassák. Ha azt mondjuk, hogy a „nevelőket nevelésre képessé” akarjuk, és kell is tenni, akkor elsőként arra van szükség, hogy segítsünk nekik „túlnőni saját szexualitásuk nehézségein és aggályain” (*Friedrich Heer*), helyreigazítani a sokszor hamis beállítottságukat a testhez és a szexualitáshoz, ami helytelen, egyoldalú nevelésük következménye, leküzdeni saját bizonytalanságukat és eljutni a szexualitás tudatos vállalásához és igényléséhez. A nevelői képességre nevelés előfeltétele az önnevelésre való készség. Legelsősorban az a feladat, hogy a szülőket helyes nézetekhez segítsük, világosságot teremtsünk a szexualitás terén. Az már a szülők feladata, hogy a hallottakat átgondolják és ennek szellemében alakítsák nevelési tevé-

kenységüket, sőt egész életüket. Ezért első feladatunk, hogy a szülőket bátorságra neveljük.

Munkánk középpontjában tehát először a szülők állnak és csak közvetve a gyerekek.

Innen adódik számunkra a módszer kérdése. Általános és leginkább elterjedt szokás, hogy előadást tartanak a szexuális nevelésről. De nincs olyan előadó, még ha olyan jó is, aki egy óra vagy 90 perc alatt meg tudná győzni a szülőket a pozitív szexuális nevelés szükségességéről, és tudatossá tehetné bennük a szexualitás lényegéről kialakult felfogásuk hibás voltát és egyoldalúságát, valamint korrigálni tudná az ilyen nézeteket és végül képessé tenné hallgatóit arra, hogy gyermekeiket ráneveljék szexualitásuk tudatos vállalására.

Még ha meg is állapodnánk abban, hogy megelégszünk az első lépéssel: odajutni a szülőkkel, hogy beszéljenek gyermekeikkel a szexualitás kérdéseiről, az előadót és a szülőket akkor is túlterhelnénk. Egy óra még arra sem volna elegendő, hogy a szükséges szókincset továbbadjuk.

Egyetlen előadás csak arra jó, hogy a talajt fellazítsa, a helyes szexuális nevelés szükségességét megokolja, és elfogadtassa ezt a szükségszerűséget. De ettől nem várhatunk többet, mint jószándékú, bátortalan elhatározásokat a szülők önnevelését illetőleg, valamint beszélgetést a szexuális nevelésről, ami további érdeklődést támaszt. Ugyanez érvényes a technikai segédeszközökre, filmekre, dia-sorozatokra: mint eke, jó szolgálatot tehetnek e kemény ugaron. Meg kell jegyeznünk, hogy ilyen segédeszközök esetén sem nélkülözhető a képzett előadónak kísérő, kiegészítő magyarázata, mert ezek az eszközök, mint „ugartörők” szükségképpen csak futólag mutathatnak rá az egyes szempontokra. A feltört ugar nem hoz termést, ha nem művelik meg intenzíven. Így a kommentálás nélküli hangosfilm-bemutató sem ér el semmit végső hatásában, vagy csak igen keveset.

Ezt tapasztaltuk, mint a würzburgi egyházmegyében alakult egyházi iskola („Katolikus Akadémia Felnőttek Oktatására”) alódoái. Itt szülői nevelési szemináriumokban a szexuális nevelés kérdéseit tárgyaltuk ismételten, éveken át, egyes előadásokban vagy a család mai problémáit tárgyaló előadássorozatok keretében.

Ha egy ilyen előadás vagy esti szeminárium után az egyházközségben legalább elfogulatlanabban beszélgettek a szexuális nevelésről, akkor az előadó vagy a helybeli lelkész ezt már pozitív eredményként értékelte. De mindig csak egyesek próbálták levonni a következményeket gyermekeik szexuális nevelésére. A bátran kez-

deményező házaspárok rendszerint már maguk is sokat gondolkoztak, sőt olvastak is e kérdésekről és ezért csak arra az indításra volt szükség, amit az előadás adott.

Ez alól az általános kép alól kivételek voltak azok a katolikus családcsoportok, melyek az elmúlt évtizedekben alakultak. Ezek tagjai állandó kapcsolatot tartottak fenn egymással és őszintén kicserélték a nevelés területén szerzett tapasztalataikat.

Ezek a családcsoportok és körök viszonylag korán, maguktól kezdeményeztek megbeszéléseket a szexuális nevelésről. Mivel ezek a megbeszélések elkerülhetetlenül az emberi szexualitás értelmének kérdéséhez vezettek, ezért ezek a csoportok az utóbbi időben egyre gyakrabban kértek összejöveteleikhez lelkészeket, katolikus orvosokat, pszichológusokat.

Mivel kiderült, hogy az eddig tartott egyes előadások és esti szemináriumok ebben a tárgykörben nem kielégítőek, az említett egyházi iskola keretében indítva éreztük magunkat, hogy lehetőségeket keressünk a feltört ugaron megkezdett munka folytatására és elmélyítésére.

A kis létszámú és beszélgetés keretében vezetett munkaközösségek formáját választottuk. Hogy ezt részesítettük előnyben a szokásos előadás-sorozat helyett, látszólag lemondtunk a széleskörű hatékonyságról, mégpedig több okból.

Egy előadás szélesebbkörű hatást tűzhet ki célul. De a szélességben végzett munkához, mélységben folytatott munkának kell csatlakoznia. Aki ezt akarja elvégezni, annak mindig meg kell elégednie egy kis körrel, mert itt nem csak hallgatókra van szükség, hanem együttműködő munkatársakra is. Erre pedig csak kevesek képesek és alkalmasak. Amikor olyan átfogó, kétségekkel és bizonytalanságokkal terhes témakört akarunk alapjaitól feldolgozni, mint az ember szexualitásának lényege, a házaselet, az ifjúságnak erre való nevelése, akkor erre nincs jobb lehetőség, mint az egészen személyes, bizalmas légkörben folyó beszélgetés kisebb körben.

Végül tekintetbe kell vennünk az olyan szülők nem kis számát, akik ugyan hajlamosak a befogadásra, és telve vannak jó akarattal, de hiányzik az erejük és bátorságuk, hogy a nevelés területén letérjenek a régi vágányokról és új utakkal próbálkozzanak.

Ezeknek a szülőknek példára és támogatásra van szükségük. Régebben ezt megtalálták környezetükben, mely nevelési kérdésekben nagyjában és egészében egységes állásponton volt. A környezetnek ily egységessége megszűnt. Nincs már egységes felfogás a nevelési elvekben és módszerekben. Ma, a szexualitás vonatkozásában annyira eltérő, sőt sokszor végletesen ellenkező felfogások világában, segítségre szorulnak a bizonytalankodó, gátlásos szülők nevelési feladatuk teljesítésében. Éspedig minden vonatkozásban, nem csak a szexuális nevelés területén. Ehhez megfelelő nevelői környezetre van szükség. Ezt pedig nem lehet elrendelni, ennek ki kell fejlődnie. Ehhez nyújtja az alapot a már képzett, hozzá-

értő szülők együttműködése, amely a környezetébe kisugárzik, fel-erősíti és termékkennyé teszi a pozitív nevelői hatásokat, amelyeket a szülőképzési munka elindított. Igazi széleskörű nevelő hatás csak ezen az úton érhető el.

Természetesen adódtak nehézségek és adódniuk kellett, mint mindig, amikor új módszerek kerülnek kipróbálásra. A munkaközösségek eredetileg úgy tervezték, hogy a résztvevők köre ne legyen nagyobb, mint tíz házaspár, azaz húsz személy. A résztvevőket úgy kellett kiválasztani, hogy a kör összetétele a lehető legkedvezőbb előfeltételeket nyújtsa a beszélgetés létrejöttéhez. Az előadónak, aki mind a hat tervezett estét vezette, kezdetben legfőljebb 20–30 perc alatt kellett azt a kérdés-csoportot feltárnia, amellyel foglalkozni akartak, és azután a beszélgetést lefolytatni, azaz: megnyitni, elindítani és utána lényegében csak a beszélgetés irányítására szorítkozni.

A gyakorlatban két főbb nehézség adódott:

1. Éppen ott, ahol előadásokon vagy más módon az előmunkákat már elvégezték, tehát a talaj fel volt törve, igen nagy volt az érdeklődés a munkaközösségek iránt. Nehezen lehetett keresztülvinni a résztvevő kör számbeli korlátozottságát. Nagy tapintatra volt szükség, hogy az elutasítottakban ne támadjon a háttérbe szorítottság érzése.

2. Az előadónak, akik az előadási formát szokták meg, át kellett állniuk és bele kellett tanulniuk a beszélgetés vezetésébe.

Ezért az eredeti fogalmazáson először is bizonyos módosításokat kellett végrehajtani. A kezdetben megállapított résztvevőszám bizonyos átlépése elkerülhetetlen és vállalni kell. Ugyanígy az előadónak alkalmat és tapasztalatot kellett szerezniük és lassan a gyakorlatban megtanulniuk a beszélgetés irányítását és levezetését. Ehhez járult természetesen annak a szükségessége, hogy elegendő alkalmas előadót találjunk és őket az új feladatra alaposan felkészítsük.

(A továbbiakban mellőzzük a würzburgi egyházi iskola módszereinek részletesebb ismertetését és rátérünk az ott tárgyalt anyag közlésére. A kiadó.)

I. A KERESZTÉNY EMBER ÉS A TESTE

A. Mit jelent „nevelni”?

Minden nevelés, amely kiérdemli ezt a nevet, lényege szerint pozitív, építő. Célja az legyen, hogy az ifjú embert segítse abban, hogy a benne meglévő értékeket, pozitív erőket és képességeket, és ezzel saját magát kifejlessze, és a lehető legteljesebben bontakoztassa ki.

Ilyen értelemben a nevelés mindig hozzájárulás az ifjú ember személyiségének kialakításához és kiérleléséhez. Ezt kell elősegítenie minden nevelési megfontolásnak és minden nevelői tevékenységnek. A nevelés részfeladatai is, mint pl. a konkrét emberi feladatokra és meghatározott magatartásmódokra nevelés is, csak az egész cél szem előtt tartásával értékelhetők és oldhatók meg helyesen.

A helyesen értelmezett szexuális nevelés a szexualitás és a reá érvényes elvek tudatos vállalásához vezető nevelés. De mi a szexualitás, mi az értelme, milyenek és honnan erednek a szexuális életet rendező elvek?

Ezek azok az alapvető kérdések, melyeknek a tisztázása elengedhetetlen a gyermekek és a fiatalok szexuális neveléséhez. Ezért kell a pozitív szexuális nevelésről folytatott megfontolások elején végiggondolni az ember viszonyulását szexualitásához és a testéhez. Két okból:

1. A szülők miatt, akik egy sokszorosan helytelen vagy legalábbis egyoldalú nevelés alapján maguk sem tudják pontosan, mi a helyzet a szexualitásukkal és a testükkel kapcsolatban, ezért ettől gyakran saját házasságukban is bizonytalanok és úgy érzik, hogy meghaladja erőiket az a követelmény, hogy gyermekeiket a test és a nemiség helyes viszonyára rávezessék, bár belátják ennek szükségességét és tele vannak jóakarattal.

2. A gyermekek miatt, akik csak akkor fogadhatják el és akkor igenlik szexualitásukat, ha célját és értelmét föltárják előttük. Erre a szülők csak akkor képesek, ha maguk tisztában vannak vele. Aki a célt nem ismeri, meg sem tudja mutatni. Továbbá a gyermekeknek példát kell látniuk bennük a szexualitás tudatos vállalására. Ugyanis, mint mindenütt a nevelésben, itt is fontosabbak a nevelők tettei, mint szavai.

Tehát a szexuális nevelés első és legsürgősebb feladata, hogy a szülőket helyes beállítottsághoz segítsük.

B. A test és a szexualitás

1. *Az ember saját magát érzékeli testében.* Testi mivoltában válik önmaga számára megismerhetővé. A lelki is a testben nyilvánul meg, mert a test a lélek „materializálódott külseje”. A test *Hollenbach* szerint „materializálódott szellem”. Test és lélek nem választható el egymástól, feltételezik, áthatják egymást és a szintézis egységében alkotják az emberi személyt.

Minden ember tudja, hogyan jutnak kifejezésre testi életmegnyilvánulásokban olyan öröndetes események, amelyek szárnyakat adnak a léleknek. Ez a szárnyalás külsőleg is megnyilvánulhat pl. hirtelen meggyorsított járásban vagy fordítva: egy lelki megrázkódtatást is leolvashatunk az ember arcáról.

A modern orvostudomány újra fölfedezte ezeket a kölcsönhatásokat a test és a lélek között, amelyeket korábban általánosan ismertek, de aztán egy ideig meglehetősen elfelejtettek. Így tudjuk, hogy a gyermeknél az ágybavizelés sokkal gyakrabban jelez lelki zavart, mint hólyag- vagy húgycsőbetegséget. Tudjuk, hogy bizonyos testi megbetegedések lelki sérülések következményei lehetnek, és fordítva, lelki zavarok oka gyakran testi fájdalom. A pszichoszomatika tudománya, mely a testi-lelki betegségek összefüggéseit kutatja, az utóbbi években igen meglepő eredményekhez jutott. Innen következik: az embernek nem a teste vagy a lelke beteg, hanem az ember beteg, és csak a tünetek lépnek föl különösen szembetűnően vagy testi vagy lelki területen. A betegség mindig az egész személyt érinti. A személy azonban mindig csak „mint nemi lény” gondolható el. Nincs „ember, mint olyan”, hanem csak férfi és nő. A nemiség az emberben nem valami járulékos, csak testi hozzáadás. A teljes emberi személy, a test éppúgy, mint a lélek, nemileg jut kifejezésre. Az ember férfiúi vagy női mivolta meghatározza életmegnyilvánulásait, testi-lelki alkatát, viszonyát a külvilághoz — szűkebb és tágabb körben — valamint viszonyát embertársaihoz és Istenhez is.

Beszélünk ugyan arról, hogy az embernek neme van, ahogy arról is beszélünk, hogy teste és lelke van. Ebben azonban félreértés lehetősége rejlik, mert az, hogy van valakinek valamije, magában foglalja a rendelkezés fogalmát azaz, amije van. Amim van, azt elveszithetem, elvehetik tőlem, anélkül, hogy ez személyi létemet érinthetné. Ezért jobb

és helyesebb volna arról beszélni, hogy az ember test és lélek, éspedig mindig nemileg meghatározott.

2. *Embertársunkat testi mivoltában érzékeljük és viszont.* Minden érintkezés két ember között először csak „testileg” lehetséges. Embertársunkat szemünkkel látjuk, hangját fülünkkel halljuk, ahhoz, hogy beszéljünk hozzá, hangszalagokra és nyelvre van szükségünk. Embertársát érzékelve válik az ember maga-magává: „általad létezem” (*Martin Buber*). Saját személyiségünk kifejlesztéséhez embertársainkkal kialakuló kontaktusra van szükségünk, szükségünk van azok rokonszenvére.

Ezért fontos az anya gyöngéd vonzalma gyermekéhez, annak fejlődése érdekében. A mosolygó arc a bölcső fölött, az értelmében még föl sem fogott gyöngéd szó, ezek adják a gyermeknek a biztonság és védettség érzését, amelyre a zavartalan fejlődéshez szüksége van. Az anya mosolya egy szép napon mint tükörből verődik vissza a gyermek arcáról.

Ahol ez a gyöngéd kapcsolat hiányzik, ott könnyen fölfelezzük a gyermekben a kontaktuskárosodás tüneteit, amelyeket megfigyelhetünk. Ilyenek: a befeléfordulás vagy elkülönülés, a gátlás a játszótársakkal való érintkezésben, a nagyzolás és felvágás (mint kísérlet, hogy a gyermek átjusson a kontaktusszegénység falán). Ez a kontaktussérelem bizonytalanság és önzés formájában gyakran rányomja bélyegét a jövőendő házasságra is.

Az ember testi létén keresztül kötődik az egész emberi közösséghez és a természethez. Nem létezhet egyedül magából és magáért, és nem vonhatja ki magát a természet keletkezésének és elmúlásának törvénye alól. Embertársaiban, mint tükörben ismeri meg magát és ismer meg másokat.

A megismerés szót használja a Biblia a férfi és nő szerelmi közössége értelmében. Egyesülnek egymással és ezáltal kölcsönösen megismerik egymást. Átadják magukat és befogadják a másikat. Kilépnek magukból és bebocsátják egymást. Birtokba veszik a másikat és kiszolgáltatják neki magukat. Odaadják magukat és megkapják a másikat. A kölcsönös odaadás számukra boldogság és beteljesülés, kölcsönösen kitöltik egymást. Az odaadásban és befogadásban rejlik a „fogadás” szándéka, amely összekapcsolja a házastársakat az utódokban.

A hitvesi egyesülés, megismerés, odaadás és fogadás lényege szerint kettős értelmű:

a) A házastárssal végbemenő cserében ki-ki megtapasztalja a személyi beteljesülést és kiegészülést, de fájdalmasan azt a határt is, amelyet a természet állított a tökéletes eggyé válás iránti törekvés útjába. A tökéletes azonosulás a másikkal csak mint sejtelem lehetséges.

b) Ennek a cserének, megismerésnek természetes gyümölcse a gyermek, aki a nemzedékek láncolatából származó embert a jövő nemzedékeivel összekapcsolja. Ezáltal az ember testben valóságával és egyúttal meghatározott nemével belekapcsolódik abba a nagy körbe, amely az első emberen át Istentől indult ki, és az utolsó nap emberiségén át ismét Istenbe torkollik.

3. *Az ember testi mivoltában fogja föl Istent.* Isten az embert saját képére és hasonlatosságára teremte, mint férfit és nőt (vö. Ter). Az Isten képére teremtett ember a test és lélek egysége. Mégpedig teste külső, látható jele lelkének. Az ember csak testi mivoltában észlelhető. Isten, hogy kinyilatkoztassa magát, több alkalommal használt érzékelhető formákat: Mózes látta az égő csipkebokrot, amelyből Isten hangját hallotta; János látta a galambot lebegni Krisztus feje fölött és hallotta Isten hangját; Pál fényjelet látott az égből és hallotta Isten szavát: „Saul, Saul, miért üldözöl engem?” Isten az emberhez vezető útként annak testi érzékszerveit választotta. A szem és fül volt a kapu, amelyen át valóságát kinyilvánította. De minden érzékelhető jel között a legérzékelhetőbb Krisztus emberré válása volt. Ő pedig hátrahagyta nekünk egyházát, a benne továbbélő Krisztust, mint isteni létének jelképes, érzékszervileg felfogható bizonyítékát.

Viszonyunk Istenhez bizonyos értelemben hasonlít a gyermek viszonyához apjával. Ahhoz, hogy apját valóban megismerje, hogy érezze: az apja magáénak tekinti őt, közvetítésre van szüksége. Ezt nyújtja az anya jelenléte, aki megadja a gyermeknek a biztonságot, hogy az apa itt van akkor is, ha dolgozik valahol. Az anya teszi érezhetővé az apát akkor is, ha az testileg nem lehet jelen. (A házón kívül dolgozó anya esetében mindez az őt helyettesítő személyre vonatkozik. A kiadó megj.) Erre azonban az anya csak akkor képes, ha szeretetben eggyé forrt férjével (*Kork*: „Aki ma apa vagy anya akar lenni, annak először szerető házastársnak kell lennie!”). Szt. Pál szava, hogy a férj úgy szeresse feleségét, mint Krisztus az egyházat — itt találja meg értel-

mét a konkrét családi hétköznapiakban. Ahogy a gyermekek az anya szájából az apa szavát hallják, úgy halljuk mi az egyház-anya száján keresztül Isten szavát. A leglényegesebb kijelentés, amelyet az egyház-anya az Istentől származó kinyilatkoztatás alapján közvetít a számunkra: Isten a szeretet.

Az, hogy az ember Isten hasonmása, semmiben nem nyilvánul meg világosabban, mint az ember szeretőképességében, amely megkülönbözteti őt minden más lénytől a földön. A férfi és nő két, különfajta kifejezése egyetlen istenképnek (a mindent átfogó Isten atya és anya, benne minden — a különbözőségek is — egységet alkot), és amint az ember Isten képmása, ugyanúgy minden emberi szeretet az isteni szeretet képmása.

4. ...és látta, hogy az jó. — Az ember mint test és lélek egysége, úgy, ahogy van, megfelel a teremtető elgondolásnak. Nem csupán a lélek, hanem Isten akarata szerint maga az ember hivatott az örök üdvösségre. A test feltámadása, amelyben hiszünk, az ember istenképmás-voltának következménye. A testellenes felfogás vagy a test megvetése alapján nem keresztényi. Az ember nem osztható ketté magasabb értékű lélekre és alacsonyabb értékű testre. Ezt a felfogást semmi sem igazolja. A természettudósoknak az a megállapítása, hogy az ember teste szerint az állatvilágból származik, nem vall a test lebecsülésére. Az, hogy Isten az ember testét közvetlenül holt anyagból alkotta-e, ahogy a Teremtés könyve leírja, és aztán lehelt lelket belé, — vagy ahogy a tudomány tanítja, az élet alacsonyabb formáiból egyre magasabb formákba fejlesztette, nem döntő kérdés. Döntő a tény, hogy Isten lelket lehelt az emberbe, és ezáltal kiemelte a többi teremtmény közül. Ahogy azonban az ember nem „jó” lélekből és „rossz” testből áll, ugyanúgy nincsenek a testben sem jó és rossz, alacsonyabb és magasabb értékű részek. A testet Isten úgy akarta, ahogy van: „Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott” (Ter 2,2).

5. A szexualitás Isten akaratából van és ezért jó. — Isten az embert mint szexuális lényt teremtette, mint férfit és nőt, egymástól különbözően, s egymás kiegészítésére rendelve.

Minden ember szexuális meghatározottságában teljes egész. Nem férfi és nő alkotja együtt az embert, amint egyesek állítják. Két ember eggyé válása csak mint sejtelem élhető meg. A természetes törekvés a férfi és nő kölcsönös ki-

egészülésére, szerelmük egymás iránt, a legbensőbb szerelmi egyesülés és kölcsönös odaadás megfelel a természetes, Istentől alkotott rendnek, melyet Krisztus a szentség természetfölötti rendjébe emelt. Ahogy a házasságban férj és feleség egymást kiegészíti, úgy egészíti ki ott egymást a természeti és természetfölötti, a természet és a kegyelem. Ahogy az emberben nem választható szét egymástól a test és a lélek, ugyanúgy nem választható el egymástól a házasságban a természeti és természetfölötti. A házasság természetes célja a kölcsönös segítség és támogatás a létért való küzdelemben, a szerelem és gyümölcse a gyermek, és a gyermek át az emberi nem fenntartása. De mint szentség, a házasság egyúttal kegyelemforrás és eszköz a személyes és kölcsönös megszentelődéshez, közösség a Krisztuskövetésben. A természeti és természetfölötti pedig így összekapcsolva azt jelenti: minden, ami a házasság természetes rendjéhez tartozik, a szentség szent voltaához, kegyelemteljességéhez tartozik, és szolgálja a szentséget úgy, amint fordítva, a szentség kegyelme szolgálja a természetes házasságot. XXIII. János pápa a következő imát ajánlotta a házastársaknak: „Uram, add, hogy egymás iránti szeretetünk által mind tökéletesebbek legyünk az irántad érzett szeretetünkben.” Ezáltal két ember legvégső és legbensőbb szerelmi kapcsolata a házasságban nem olyasmi, ami biológiai okokból szükséges, és ami a vele kapcsolatos élvezettel együtt a házastársak számára „megengedett” (és tekintettel mindenekelőtt a biológiai célra, mint „házastársi kötelesség” megkövetelhető), hanem szentségileg megszentelt. Éppúgy, mint az egész házasság, és ugyanúgy arra szolgál, hogy a kölcsönös szeretet tökéletesítése által az Isten iránti szeretetünket is tökéletesítsük.

A hitvesi egyesüléshez természettől fogva hozzátartozik az élvezet is. Az élvezet élménye, ha nem önzően, kizárólag önmagáért és önmagunk számára keressük — szemben régebbi téves nézetekkel — jogos és jó.

6. Szexualitás, tisztaság és rend. — Mi az összefüggések rendszerében élünk, és ebből nem vonhatjuk ki magunkat. Aki mégis megkísérli, kirekeszti magát és ez számára mindig veszélyes következményekkel jár. Az ember arra van utalva, hogy a társadalom nélkülözhetetlen rendjén belül éljen, enélkül nem létezhet. Hozzá van kötve a lét és elmúlás természetes rendjéhez. A személyi kibontakozáshoz, kifejlődéséhez

szüksége van az embertársaihoz fűződő kapcsolatra, csereviszonyra. Rá van utalva a kommunikációra, ennek előfeltétele azonban bizonyos rend elfogadása.

A férfi és nő együttélésének természetes rendje abból adódik, hogy a férfi és a nő egymásra vannak utalva, valamint közös felelősségükből együttes életükért és ennek gyümölcseért. A férfi és nő bensőséges szerelmi közössége a kiengesztülés, önkicserélődés értelmében személyes kapcsolatot tételez fel. Olyan kapcsolatot, amely nem korlátozódhat csak szellemi sikon erotikus, sem csak testi sikon szexuális kapcsolatra. Igazi szerelem két ember között csak akkor lehetséges, ha úgy tekintik magukat, mint ajándékot társuk számára, és elfogadják egymást, mint viszont-ajándékot. A valóban személyes szerelemre alapított házasság csak monogám lehet. Ez a monogámia pedig szükségszerűen felbonthatatlan; azt ugyanis, amit a társunknak odaajándékozunk, beléje építettünk, nem vehetjük vissza. Amint azt sem tudjuk visszaadni, amit társunktól kapva magunkba olvasztottunk. Az ilyen házasság felbontása hasonló volna ahhoz, mintha mindkét házastársat amputálnák.

E szemléletmód mutatja, hogy a házasságnak a két házastárs élethosszig tartó felbonthatatlansága — amit ma sokszor az egyház önkényesen felállított rendelkezésének tartanak — valóban annak az életközösségnek a jellegéből adódik, amelynek az értelme nemcsak biológiai és szociális vonásokat tartalmaz, hanem lényegében a két házastársat is formálja. Ma különösen fontos, hogy ezt lássuk, mert már rég nincsenek meg azok a külső támaszok, amelyek azelőtt a házasság felbonthatatlanságát biztosították. A gyermekek érdekében a házasság felbonthatatlansága csak ideiglenesen szükséges. Minthogy a család ma már többnyire nem termelési egység, a házasság felbonthatatlansága anyagi okokból sem szükségszerű. A házasságnak mint életformának és üdvközösségnek jelentősége napjainkban éppen akkor mutatkozik meg, amikor szerepét a gyermekek és a család szempontjából elvesztette, vagyis amikor a család felbomlik — általában 30 év után —, és csak az marad meg belőle, ami kezdetben volt: a házaspár.

A monogámia és a felbonthatatlanság természetes életformájának megfelel a természetfölötti szentségi rend, mely a két követelményt elengedhetetlenné teszi. A szentségi házasság mindig csak két ember között lehetséges, és az életársulás csak egy utat ismer, amelyet együtt járnak és egy

célt, amely felé közösen törekшенek. Minden más hűtlen cserbenhagyás volna, amely letérít az útról.

Ebből a rendből adódnak az elvek a férfi és a nő együttélésére, a házasságra mint szexuális közösségre. Ha a házassági odaadás ebben rendben megy végbe, ha így bontakozik ki, akkor a szexuális közösség tiszta. Ez a tisztaság nem más, mint (az Isten akarata szerinti) rendben megélt szexualitás (*Leist*). Az, hogy a tisztaság parancsa különböző helyzetű emberek elé más-más követelményt állít, abból következik, hogy ezek az emberek más-más életformában élnek.

A szűzi ember életformája eltér a házastársakétól. A szűzesség nem feltétlenül azonos a testi sértetlenség és érintetlenség állapotával. Egy érintetlen lány lehet magatartásában egyáltalán nem szűzies, és fordítva, egy nő, aki esetleg megerőszakolás által elveszítette testi sértetlenségét, egyáltalán nem veszítette el „szűzességét”. A szűzesség elsősorban az önmegóvás magatartása, vagy tartósan egy magasabb célért, vagy különleges hivatásra (pap, apáca, szociális gondozó, ápolónő); vagy egy időre a még meg nem talált, vagy a házasságban még „meg nem ismert”, Istentől adott társ számára. A vőlegényre és menyasszonyra, akiknek az élete még nincs végérvényesen és örökre egymáshoz kötve, akik még a házasságra való előkészületben élnek, ismét másféle elvek érvényesek, mint a házastársakra vagy a szűzességben élőkre, vagy olyan fiatal baráti párokra, akik még nem érték el az igazi összhangot és nem tudnak véglegesen dönteni.

A szemérmatlenség bűne mindig bűn a szerelem ellen, melynek rendre van szüksége, ahhoz, hogy kifejlődhessen. Ahol a szerelmet kiszakítják a rendből, ott vétenek ellene. Mégpedig nemcsak test szerint. Ahogy a betegség az emberre nemcsak testileg hat, mert mindig az egész ember beteg, úgy a bűn nemcsak a testre vonatkozik, nem is csak a lélekre, hanem az egész emberre.

A szemérmatlenség bűnét ugyan rendszerint a hatodik parancshoz kapcsolják, de bűn az első parancs ellen is; ugyanis a szerelem Istentől adott természetes rendje és méginkább annak mint szentségi házasságnak rendje, egyúttal szolgálat is. A hitvestárs szolgálata, a gyermek szolgálata, aki ha Isten akarja, a szerelem gyümölcse. Az emberi, a társadalom szolgálata és végül — minthogy a házastársak közös Krisztus-követésükkel megszentelődésüket mozditják elő — Isten szolgálata is.

A szerelem Isten akarta rendjén kívül megélt szexualitás tagadja ezt a szolgálatot, és ezáltal megsérti mindazokat, akiknek igényük az igazi szerelem (ilyen pl. a házasság előtti nemi kapcsolat miatt állandó aggodalomban élő lány, a nem kívánt és „szerencsétlenségnek” érzett magzat, a magát meg nem értettnek vagy kihasználtként érző feleség, a spontaneitásában gátolt, csalódott férj stb...). A szerelem rendjének megfelelő szolgálat megtagadása ellenkezés Istennel, aki ezt elrendelte, éppúgy, ahogy ellenkezés volt Istennel, amikor Ádám és Éva a Paradicsom rendjét áttörték.

C. Szerelmi alkalmasságra nevelés

A helyesen értett szexuális nevelés, mint mondtuk, az Istentől adott szexualitás boldog igenlésére való nevelés a megfelelő életformában. Értéke azonban abban nyilvánul meg, mennyire sikerül a fiatalot valóban szerelemre alkalmassá tenni, hogy szexualitását és szexuális erejét is ajándéknak érezze. A szeretet minden emberi megnyilvánulása — az ember szeretete az ínséget szenvedő iránt, még a pap szeretete is a rábizottak iránt — szexuálisan formált, amint az ember maga is szexuálisan formált. Csak a szerelmi alkalmasságra eljutott ember tudja valóban szabadon eldönteni, hogy melyik életformában akarja a szeretetet élni, a szeretet melyik életformájára van hivatva. A szerelemre alkalmasság az ember istenképmási voltának része, és minden igazi emberi szeretet az isteni szeretet képmása. Oszthatatlan, különbözik a célban, melyre irányul, a formában, ahogy kifejezésre jut, de nem különbözik a lényegben. A cél meghatározza az utat, de ez mindig csak közbenső cél, mert végül az igazi szeretet minden útja Istenhez vezet, mint végcélhoz, akiről Szent János mondja, hogy Ő a szeretet.

II. A TEST BIOLÓGIÁJÁHOZ

A szexuális nevelés csak kis részben tudásközvetítés, de enélkül nem végezhető el. Az ún. „felvilágosítás”-ban, amely a szexuális nevelés egyik része, a fő akadály a szülők biológiai tudatlansága. Ehhez járul a szégyenlősség, a bizonytalanság, a gátlások és a megfelelő szókincs hiánya. Az utóbb említett akadályok is rendszerint a tudáshiánnyal füg-

genek össze. Aki tudatában van elégtelen tudásának, annak szükségszerűen gátlásai lesznek, amikor véleményt kell nyilvánítani. Ezért két okból is szükséges a szülők alapos és szemléletes felvilágosítása a test biológiájáról:

1. Csak az adhatja tovább gyermekeinek tudását, aki tud is valamit. Arról, amit az ember biztosan tud, könnyebben beszél, mint olyasmiről, amit inkább csak sejt, semmint konkrétan ismer.

2. A serdülőnek szüksége van tudásra a szexualitás valóságáról és értelméről, testének jelentőségéről és funkciójáról, a fiziológiai folyamatokról és jelenségekről, melyeket a testi érés kezdetétől észlel önmagán, de feltétlenül szüksége van példaképre is. Először a szülőket kell rávezetni, hogy a vállalt, tudatosan elfogadott és így átélt szexualitásnak ezt a példaképét nyújtsák. A biológiai tények és fiziológiai folyamatok helyes, szakszerű közvetítése révén új világ nyílik meg a szülők előtt, és ez hozzásegíti őket, hogy saját „szexualitásuk szorongását és aggodalmait” legyőzzék (*Heer*).

Abból kell kiindulnunk, hogy a legtöbb szülő ismerete szexuális téren minimális, tehát elégtelen. Hiszen ide vonatkozó alaptudásukat legnagyobbbrészt zavaros forrásokból merítették és kétségbe kell vonni, hogy lényegében helyreigazították-e ezt a szakszerűtlen „felvilágosítást”? Legálábbis azzal kell számolnunk, hogy a régebbi hamis, vagy nem egészen helyes elképzelések részben még hatnak a szexualitáshoz és testhez való viszonyulásukra.

Jellemzőek erre a gyakran hallható kifejezésmódok. Így az általános körülírások: „az” — a szexuális aktusról, „megjött” — a menstruációról stb. A kifejezetten vulgáris kifejezések mellett gyakran találunk, különösen vidéken, az állattenyésztésből vett fogalmakat, az „istállófelvilágosítás” következményét, mely átviszi az emberre az állati folyamatokat. Így írja *Seelmann* egy szüleitől „felvilágosított” fiúról, aki arra a bejelentésre, hogy még egy gyermeket várnak, így reagált: „És mikor fedeztetek?”. Nem ritkán hallható az „állapotos” kifejezés a „terhes” helyett és így tovább.

Érdekes azonban, hogy a nők gazdagabb és jobb szókincssel rendelkeznek. Ebben kétségtelenül szerepe van kapcsolatuknak orvosokkal, szülésznőkkal, ápolónőkkal a terhesség és a szülés idején. Az ott hallott szavakat és kifejezéseket aztán beszélgetés közben továbbadják más asszonyoknak. Részben innen magyarázható az apák húzódozása a felvilágosításban való részvételtől, mondván „az

az asszonyok dolga'', ők jobban ki tudják magukat fejezni „ilyen dolgokban''. De a tudásbeli bizonytalanság megmutatkozik a korrekt terminológia használata esetén is, mert gyakran helytelenül alkalmazzák.

Végül homály uralkodik a másik nem testi fejlődésének és testi érésfolyamatának kérdésében is. Amíg ezt a homályt el nem oszlatjuk, nem várhatjuk el a szülőktől sem gyermekeik értelmes oktatását.

A hiba, amit eddig főleg elkövettünk, az, hogy megmondtuk a szülőknek, hogy beszélniük kell gyermekeikkel „arról'', de nem mondtuk meg konkrétan, hogy miről és hogyan kell beszélniök. Azzal semmit sem teszünk, ha a szülők „jóakarataira'' hivatkozunk, és arra, hogy lássák be a beszélgetés szükségességét.

Feltétlenül szükséges, hogy a szülőket a következő kérdéscsoportok terén kapjanak helyes megvilágítást:

A gyermek testi fejlődése a csecsemőkortól a serdülést közvetlenül megelőző korig, növekedési szakaszok, arányváltozások, a kezdődő nemi érés testi ismertetőjelei fiúknál és lányoknál (a másodlagos nemi jelleg kifejlődése). Változás a környező világgal szemben elfoglalt magatartásukban.

2. A serdülés testi folyamatai (a másodlagos nemi jelleg kialakulása, az első magömlés a fiúknál, érzésük ennek nyomán, az első menstruáció a lányoknál) a szexuális higiénia.

3. A férfi és a nő nemi szervei, feladatuk és funkciójuk a nemzés szempontjából, és mint a férfi és nő közti legintimebb szerelmi kapcsolat „kontaktszervei'', fölépítésük, működési módjuk és a bennük végbemenő folyamatok: magképződés, megmerevedés, pollúció, peteérés, menstruáció, megtermékenyülés, megtermékenyülési időszak (a fogamzási valószínűség Ogino—Knaus szerint, tehát a peteleválás ideje), a változás évei.

4. Az embrió fejlődése a pete megtermékenyülésétől a születésig, kettős és hármas ikrek, a szülés lefolyása, a gyermekágy, a szoptatás (táplálás), a női nemi szervek visszaalakulási ideje, az anya „kíméleti ideje''.

5. A fogamzásgátlás lehetőségei, különböző módszerek hatása, lehetséges következményei és kihatása, megítélése a szexualitás rendjének keresztény felfogása és az egyház álláspontja figyelembevételével (állásfoglalás különösen az időmegválasztás — hőmérsékletmérés és Billings-módszer alapján —, valamint az antibébi pirulák kérdésében stb.).

6. A magzatelhajtás, a folyamat és eredménye, a lehetsé-

ges következmények (állásfoglalás az orvosi, erkölcsi és szociális indítékok kérdésében, az anyagi meggondolásból, úgynevezett humánus okokból történő terhességmegszakítás problémájában, a várhatóan nyomorék, testileg vagy szellemileg sérült gyermek esetén).

Ennek az egész kérdéskomplexumnak a beható tárgyalása meghaladná ennek a műnek a kereteit, ezért utalunk megfelelő irodalomra, elsősorban pl. *Fr. Gagern*: „Eheliche Partnerschaft” (és *Bovet*: „Felette nagy titok”) című művére. Ezeket a könyveket ajánlhatjuk a hallottak elmélyítésére.

III. ÉLETSZAKASZNAK MEGFELELŐ TUDÁSKÖZVETÍTÉS ÉS NEVELÉS

Egyetlen értelmes embernek sem jut eszébe, hogy egy hároméves gyereknek elmagyarázza a négyütemű motor működését, amikor azt kérdezi, mitől megy az autó. A háromévesnek elég tudnia, hogy apa egy kulcsot dug a zárba, megforgatja, s mire az autó elkezd zúgni, meghuz egy botot, és az autó elindul. Jó kis autó, mert ha a papa a kormányt forgatja, az autó pontosan oda megy, ahova kell.

Az ötéves felfedezi a kuplungot, a féket, a gázpedált és kérdez utána. A hétéves tudja, hogy az autónak motorja van, az hajtja, a tízéves azt akarja, hogy megmagyarázzák neki a sebességváltást és az erőátvitelt, a tizennégyéves már nemcsak azt akarja tudni, hogyan működik mindez, hanem azt is, hogy milyen elvek alapján, sőt vezetni akar.

Ha egy ötéves gyereket megkérdezzük, hogy mire való az autó, azt feleli: hogy menjünk vele; a nyolcéves már tudja, hogy az apának a kocsija a foglalkozásához kell, a tizennégy éves talán már azt is elsorolja, mennyi időt takarít meg apa vele, mennyire segíti hivatásában, mennyivel hamarabb jutnak el vele céljukhoz, mint a villamossal.

A gyermek így az autóról életszakaszának megfelelő felvilágosítást kapott, megfelelően a gyermek fejlettségi fokának és felfogóképességének. (Ezért szólunk az életszakaszának megfelelő „phasengerecht”/ és nem — az egyénenként különböző — életkornak megfelelő beszédről. A fordító.) Aligha képzelhető el, hogy az apa ötéves fiának, aki az autóról kérdezősködik, azt mondaná: „Ezt még nem érted! Tizenöt éves korodban mindent egész pontosan el fogok neked ma-

gyarázni”. Ellenkezőleg, mivel a legtöbb apa a technikai érdeklődést gyermeke szellemi frissiségének jeléül fogja fel, és ez egybeesik saját érdeklődési körével is, inkább az a veszély áll fenn, hogy az apa túlságosan sokat próbál megmagyarázni, jóval többet, mint amennyit a gyermek kérdezett, megérthet és felfoghat. Így aztán a magyarázat kellős közepén, a kicsi hirtelen közbevág a következő kérdéssel: „Nézd apu, egy légy! Hány lába van a légynek?”.

Életszakasznak megfelelő nevelés

Ebből a példából néhány következtetés adódik a nevelés számára:

1. A nevelésnek az életszakaszhoz, a körülményekhez, helyzethez kell alkalmazkodnia. Minden nevelő szándékú megjegyzést, minden nevelési tevékenységet és eljárást úgy kell tartalmilag és formailag kialakítani, hogy a gyermek azt megérthesse, jelentését felfoghassa, és magáévá tehesse.

2. Ez az alkalmazkodás azt jelenti, hogy a gyermek kérdését figyelmesen hallgassuk meg. Sem többet, sem kevesebbet nem szabad belőle kihallani, mint amennyi valóban benne van. Nem szabad sematikusan sem felfogni, pl. ilyen értelemben: a háromévesnek erre kell képesnek lennie, az ötévesnek már arra. A kisgyermek neveléséről szóló könyvekben a megfelelő utalásokat csak átlagadatoknak tekinthetjük. A fejlődés minden gyermeknél másképpen megy végbe, a változatoknak tág terük van. Ennek semmi köze az értelmességhez vagy butasághoz, a nevelés lefolyását ugyanis különösen kisgyermekeknél egész sor hatás és feltétel szabja meg, melyek nem függenek össze a gyermek értelmi adottságával.

3. A gyermek túlnyomóan tárgyi érdeklődésű, azaz érdeklődését az a tárgy határozza meg, amely pillanatnyilag látószögébe esik — egyik percben az autó, másikkban a légy.

4. A tárgyi érdeklődés egyúttal a gyermek önvédelme a túlzó intellektuális követelményekkel szemben; gyakran félreértik és szétszórtságnak minősítik. Abban a pillanatban, amint a gyermek a kívánt terjedelemben választ kapott kérdésére, új tárgyat keres érdeklődése számára. Az előző tárgy szempontjából nem „kapcsol” tovább. Figyelme másfelé terelődik. Ami a válaszban túllépi az általa elgondolt kérdést, azt tudatosan egyáltalán nem is fogja föl.

Amit az autóról szóló magyarázatról mondtunk, értelem-szerűen érvényes a nevelés minden területén – nem csak a tudás átadásában. Érvényes a szexuális nevelésben, annak oktatási részében is. Az életszakasznak megfelelő szem-pontja mellett elsősorban a fenti 3. és 4. pontban mondot-tak szívlelendők meg.

A túlnyomóan tárgyi érdeklődésű gyermeket saját teste, a megfigyelt folyamatok (pl. a kiválasztás és termékei), a kishúgának/öcsikének külseje is csak tárgyilag érdeklik. En-nek erkölchöz vagy erköcstelenséghez semmi köze sincs.

Az értelmi túlterhelés elleni önvédelem működik a testi területen adott felvilágosítással szemben is. Ezért legalábbis a kisgyermeknél megalapozatlan némely szülőnek az az ag-godalma, hogy túlterhelik a gyereket, ha „túl sokat” monda-nak neki. Ez legtöbbször oda vezet, hogy semmit sem mon-danak. Ami meghaladja azt, amit a gyermek kérdésével meg akart tudni, azt úgysem fogja fel tudatosan. Később azon-ban, mikor a kérdéskör kibővül, a gyermek talán emlékezni fog, hogy a mama „egyszer már mondott ilyet”, és ez indítja újabb kérdésekre. A gyermek tárgyi érdeklődése megadja a nevelés számára a lehetőséget, hogy figyelmét elterelve a tisztaságszeretet és rendszeretet felé irányítsuk.

Amit a játék tükröz

A gyermek játékának lehetőleg észrevétlen, de gondos megfigyelése nyújtja a legjobb ellenőrzési lehetőséget abban a tekintetben, hogy nevelésünk helyes fázisban van-e, azaz megfelel-e a gyermek fejlettségi fokának? A játékban nem-csak a gyermek egyénisége tűnik ki, hanem — mivel a játék mindig utánpótlás is — az a mód is, ahogy a gyermek a behatá-sokat, utasításokat, ösztönzéseket a környező világból fel-fogta (ez a gyermeknél sokszor szó szerint értendő), megér-tette és a maga még korlátolt élmény- és tapasztalatanyaga szerint átformálta. A kislány, aki látta, hogy bátyja illetlensé-gért egy nyaklevest kapott, meg fogja verni „illetlen” babá-ját. Ha megfigyelte, hogyan pólyálják testvérkéjét, órák hosszat babáját fogja „tisztába tenni”. A kétévesnek, aki megfigyelte, hogy a papa az autót kulccsal indítja, rögtön kulcs kell faautójához, mert az különben nem megy. Ha egy hatéves azt feleli hároméves húgának: „Ezt te még nem ér-ted”, vagy „Ne kérdezz ilyen sok butaságot”, ebben

megnyílvánul a szülők — talán nem is tudatos — hiányos felkészültsége arra, hogy a gyermek kérdését komolyan vegyék és megválaszolják. A szülők szakszerűtlen, fölfoghatatlan válasza a gyermekek egyszerű kérdéseire előbukkan a gyermekek játékában és magatartásában, vagy mint zagyvaság, vagy mint tartalom nélküli szavak, esetleg megcsonkított formában. Fejlett fantáziájú gyermekek gyakran fantasztikus magyarázatokkal egészítik ki azt, amit megértettek.

Nagyon tanulságos, hogy a gyermekek játékában sokszor tükröződik szüleik házasságának képe. Aki előtt ismeretes, hogy milyen tartósan meghatározzák a korai gyermekélmények az ember egész fejlődését, aki tudja, hogy éppen a szeretetképesség kifejlődése mennyire függ a megélt példamutatástól, hogy milyen jelentős szerepe van az apának és az anyának mint példaképnek, annak bizony sokszor meg kell ijednie, amikor látja, hogyan játszanak a gyermekek „papát-mamát”.

A legveszélyesebb tévedések egyike, aminek a szülők gyermekeik nevelése során kitehetik magukat, az a téves hiedelem, hogy a szülők házassága mint élet- és szeretetközösség, messze elkerüli gyermekeik figyelmét. *Saint-Exupéry* mondja „A kis herceg” című művében: „Az ember csak a szívével lát jól”. Különösen a gyermekek látnak többet a szívükkel, mint a szemükkel, és a szülőknek az ő jelenlétükben mégolyan korrekt viselkedése sem tévesztheti meg őket. A gyermekek szinte belélegzik a légkört, amelyben élnek, és így, ha el is kerüli figyelmüket a szülők legintímebb kapcsolata, akkor is megérik a szeretet légkörét, amelyet ez a kapcsolat jellemez. A szülői házban így átélt élmények úgy bukkannak fel a gyermeki játékban, mint a kontúrokat túlhangsúlyozó, nagyító tükörben. Az a kisfiú, aki kifogástalanul utánozza korrektül viselkedő apját, akaratlanul is karikatúrát csinált belőle, a szerető férjnek azt a karikatúráját, amilyen az apa a valóságban; anélkül, hogy ő maga, vagy egy kívülálló felismerné — legfőljebb csöndes óráiban a felesége. A nevelésben a szó mellé a *je/* kívánczik elengedhetetlenül, ez teszi láthatóvá, felfoghatóvá a mondottakat. Nem elég a gyermeknek azt magyarázni, hogy az ő életének előfeltétele szüleinek kölcsönös szeretete. Hogy a gyermek ezt megértse, e szeretetnek élményévé kell válnia, tapasztalnia kell azt a család légkörében, a szeretet apró, spontán jeleiből.

A tévedés lehetőségének megtapasztalása

Ha valahol feltétlenül meg kell követelni, hogy a nevelők szavai és tettei összhangban legyenek, akkor ez a szexuális nevelés. A nevelő — ha nem akarja saját hitelét elveszíteni — nem vezetheti a gyermeket úgy az őszinteségre, hogy közben „szükséghezugságokat” kíván tőle. Ugyanígy, ha valaki gyermekeinek szexuális nevelésére készül, meg kell vizsgálja viszonyulását saját szexualitásához. Aki szeretetre akar nevelni, annak magának is szeretnie kell. A házasságra nevelésnek előfeltétele saját házasságunk átgondolása; a közösségre nevelésnek pedig saját közösségi kapcsolataink megvizsgálása.

Természetesen mindenki tudja, hogy nincs tökéletes ember ezen a világon, és hogy hiába is kutatunk tökéletes nevelők után. Minden ember tévedhet. A tévedés lehetőségének megtapasztalása — a sajátunké és a másoké —, a gyermek számára fájdalmas, de szükséges. Szüksége van arra a tapasztalatra, hogy szülei nem tévedhetetlenek, mert ugyan kitől, ha nem tőlük tanulja meg, hogy minden nap ismételten vallja be tévedését s kérjen bocsánatot (vö. „Az igaz ember is hétszer bukik el naponta”) és kísérelje meg újra meg újra leküzdeni hibáit. Nem a tévedő szülők veszélyesek mint nevelők, hanem azok, akik magukat tévedhetetlennek gondolják, vagy úgy tesznek, mintha azok volnának. Mindenkinek szüksége van embertársai elnézésére. Ez érvényes a szülők és gyermekek viszonyára is — mégpedig mindkét irányban.

A szexuális neveléshez hozzátartozik a nyíltság, a bátorság, hogy őszinték legyünk, őszinte feleletet adjunk kínos kérdésekre is. A legkínosabbak azonban — ellentétben az elterjedt nézetekkel — nem a biológiai vonatkozású kérdések, hanem a személyes életre és álláspontra vonatkozóak, a személyes magatartást firtató kérdések.

Minden apának és anyának számolnia kell azzal, hogy egyszer csak rájönnek a gyerekek, hogy a között az eszmény között, amelyet a nevelésben tűztek célul eléje, és a konkrét kép között, amelyet a szülők nyújtanak, szakadék tátong. Az igazságra nevelt gyermek egyszer-mászor rajtakapja anyját szükséghezugságokon és faggatja felőle. A serdülő fiú, akitől szülei elvárják, hogy kisebb testvéreivel békében éljen, észreveheti, hogy a szülők napközben elrejtett feszültségüket este kölcsönös szemrehányások, gyanúsítások

és vádaskodások, a tapintatlanság és brutális szeretetlenség kitöréseiben vezetik le. Máskor a már csaknem felnőtt lány, aki először szerelmes, és eljövendő boldogságáról álmodik, hallja anyjától a — számára még megmagyarázhatatlan — rezignált szavakat: „Majd megkapod te is”, aki csalódott külsőleg kifogástalan házasságában, amely részére elszomorítóan üressé vált, és magának sem magyarázható okokból jön ki belőle a keserűség. Aztán ott a férjezetlen anya, akit gyermeke az apja felől faggat, s ott az elvált asszony esete is.

Ha a gyermek ilyen vonatkozásban kérdez, ha tudomásul kell vennünk, hogy ezek a kérdések benne élnek, számolnunk kell velük, ha nem is mondja ki azokat. A válaszadás pedig akkor is kötelességünk. Nem az a döntő, hogy mit mondunk — vannak személyenként változó határok, amelyeket szavainkkal nem léphetünk át —, hanem az, hogy amit mondunk, őszinte és igaz legyen.

Eljátszott bizalom

A szexuális nevelésben az, amit mondunk, tehát semmiképp sem korlátozódik a nemzés, a foganás, a terhesség és a szülés biológiai folyamataira. Magában kell foglalja mindazokat a kérdéseket, amelyeket a gyermek a házasságról, családról, testvéreiről tesz fel. Mindenekelőtt pedig a saját testére vonatkozó kérdéseket.

A szexuális nevelés egyúttal igazlelkűsége, őszintesége nevelés; nemcsak a példamutatással az igazságnak megfelelő válaszadás terén, hanem mindenekelőtt azzal, hogy embertársainkhoz fűződő helyes és természetes viszonyulásra nevel. Egy minden terhet kibíró házasság csak kölcsönös bizalmon alapulhat. A bizalom azonban őszinteséget tételez föl. Annak, aki házasságra — vagy ami ennek előfeltétele: szerelemre — akar nevelni, őszinteségre kell nevelnie. A szexuális nevelés pedig nem más, mint szerelemre nevelés.

És éppen ebben rejlik a legnagyobb veszély, amelyet a hamis, az igazság elől kitérő, ezt elhallgató, vagy „szép mesékkel” pótló nevelés hozhat a gyermekekre.

Többször azzal indokolják a szexuális nevelés szükségességét, hogy a szülői háznak meg kell előznie az utca, a barátok vagy bármi más, téves útra csábítók részéről történő felvilágosítást.

Bizonyos, hogy a szülők részéről gyakorolt értelmes, helyes szexuális nevelés a legjobb védelem a félrevezetés ellen. De így is fennforog a veszély, hogy a gyermek bizonyos körülmények között mégis bonyodalmak és nehézségek közé kerül. A veszély, amely gyermekeinkre mindenfelől leselkedik, túlságosan is nagy. Mindenesetre föltételezhetjük, hogy a gyermek bizik annyira szüleiben, vagy legalább azok egyikében, hogy elmondja nehézségeit és segítséget keres náluk. Ezt a bizalmat azonban nagyon könnyen eljátsszák azok a szülők, akik a gyermek kérdéseire szép „mesékkel”, vagy hallgatással válaszolnak. A válságokkal, kiegyensúlyozatlansággal és bizonytalansággal terhes serdülési időszakban éppen a gyermek bizalma a szülők legnagyobb nevelési tőkéje.

A bújódsi a gyermek kérdései elől azonban nem csak abban az értelemben jár bizalomvesztéssel, hogy a „mégsem mondhatunk meg nekik mindent” jelszóval elhallgatunk valamit. A gyermek bizalma szülei iránt nemcsak a „kényes kérdések” terén fog csökkenni, hanem a szülők egész bizalomra érdemessége válik kérdésessé. Ez érvényes már a serdülést megelőző korban lévő gyermekekre is, de még inkább a serdülőkre. Az már aztán a fiatalok tudásszomjából ered, hogy az így eltitkolt ismereteket máshonnan igyekeznek beszerezni. Így az úgynevezett utcai felvilágosítás útján ismerik meg helyénvaló értelmezés nélkül a biológiai tényeket. Annyit tudnak meg, hogy az ember nemi szervei kapcsolatosak a kiválasztás szerveivel, illetve azokkal szoros közelségben vannak.

A fiatalok így könnyen jutnak hamis és végzetes következtetésekhez, mint (pl. egy dolgozatból): „Szüleim nem beszélnek velem erről, mert szégyellik. Amit pedig az ember szégyell, az nem lehet jó. Ami nem jó, az rossz, tehát amit a szüleim egymással tesznek és szégyellnek, az szégyenletes, szemérmetlen és rossz. Aki pedig nem jó, és mégis úgy tesz, mintha az lenne, az képmutató. Képmutatókban pedig nem lehet bízni.”

Ha azután egy ilyen serdülő esetleg azt is átélte, hogy teste iránti érdeklődését kicsi korában azzal próbálták elfojtani, hogy disznólkodásnak minősítették, amikor alsótestéhez próbált nyúlni — és ez gyakori eset —, akkor nem csodálkozhatunk, ha ez az ifjú a szexualitást nemcsak rossznak, hanem egyenesen állatiasnak tekinti. Rendkívül nehéz egy ilyen gyermeket kiszabadítani érési nehézségeinek bonyo-

dalmaiból, és elvezetni szexualitásának elfogadásához és örömteljes vállalásához.

Az ifjú számára serdülő korában nincs veszélyesebb kifejezés, mint a „test ördöge”, amellyel szemben harcra, annak legyőzésére int fáradhatatlanul a szülő, a pedagógus és a gyóntató atya is. A „test ördöge” az ifjú számára természetesen az ébredező nemi erő, amely nem hagy neki nyugtot, mert még nem tanult meg fölötte úrrá lenni, sőt nem is érti meg igazában, és kitörését mindig személyes erkölcsi vereségnek érzi. A „test ördögére ” való hivatkozás azután emlékezetébe idézi azokat a nyakleveseket és elhangzó — „te malac” — szidalmakat anyja részéről, teste iránti gyermeki kíváncsisága kapcsán. Ezzel az asszociáció teljes: „A nemiség a disznó-rész az emberben!”.

A serdülő lányok sincsenek a fiúknál jobb helyzetben. Éppen velük kapcsolatban tévednek könnyen az anyák az irántuk tanúsított bizalom fokát illetően. Egyáltalában nem ritka eset, hogy az anya leánya „legjobb barátnőjének” véli magát, az viszont jobbnak látja, ha sikeresen eltitkolja „legjobb barátnője” elől, hogy már három hónapja megvolt az első menstruációja.

Természetes volna, hogy az anya észrevegye leánya első menstruációját, és hogy a lány az anyjához forduljon tanácsért, mert még nem biztos abban, hogy mit kell ilyenkor tennie. Viszont az anya válaszai legtöbbször erre szorítkoznak: „Ez azzal függ össze, hogy most válsz felnőtt nővé; az ilyesmi egészen normális minden nőnél. Ilyenkor egyszerűen felkötött használunk. Vigyázz, hogy fiútestvéreid ne vegyenek észre semmit.” A lány nem kapja meg a pontos fiziológiai összefüggések magyarázatát, sem az egésznek helyes értelmezését — hogy a fájdalom elviselésének, a ki nem mutatott szenvedésnek is megvan az értelme —: felkészülés az eljövendő anyaságra. Ezzel szemben gyakran emlegetnek ennek kapcsán „tisztátalanságot”, és ezt gyakran erkölcsileg is értik a szülők, és még gyakrabban így értelmezik leányaik.

Az alapkövetelmények

A gyermekkel folytatott beszélgetésre mindkét következő alapkövetelmény érvényes:

1. A beszélgetést az életszakasznak megfelelően kell kialakítani, azaz nem elegendő az egyszeri „felvilágosítás” egy

adott időpontban, hanem a beszélgetés legyen folyamatos, évek folyamán különböző alkalmakra elosztva. A kezdeti egyszerű alapokból kiindulva kell kifejtteni végül a teljes igazságot.

2. Kezdetről fogva legyünk őszinték. Nem kell mindent rögtön elmondani, de minden, amit mondunk, igaz, a valószínűségnek megfelelő legyen. A gólyamese „optikai csalódás”, valójában természetangyal, amely a szülők és gyermekek közti bizalom építményét rágja szét.

Fontos, hogy a szülők mindig úgy fejezzék ki magukat, hogy a gyermek megérthesse, amit mondani akartak. A szülőknek — kiképzésük során — meg kell adni azt a szókinccset, amelynek segítségével a beszélgetést gyermekeikkel az élepszakaszuknak megfelelően folytathatják.

Ezért a gyermekek kérdéseire adott válaszokat egészen konkrétan meg kell adni a szülőknek.

Az első öt kérdés

1. kérdés (három-négyéves gyerek): Kistestvérkét kapunk, jaj de jó! De hol van ő most?

Válasz: A mamánál, a hasában! (Nem a tóban, nem az égben és nem is a mama szíve alatt!)

Gyermek: Lehet látni?

Válasz: Majd később.

2.kérdés: (néhány nappal később): Mikor jön már meg a testvére?

Válasz: Az még eltart pár hónapig. Eleinte a baba még olyan kicsi, hogy nem is lehetne látni, akkor sem, ha bele tudnánk nézni anyuka hasába; később aztán mindig nagyobb lesz. Kilenc hónap múlva akkora lesz, mint a te babád és akkor kijön.

Gyermek: De ahhoz sokat kell ennie, hogy nagy legyen.

Válasz: Abból kap, amit anyu eszik.

Gyermek: Akkor egyél mindjárt egy vajaskenyeret.

3.kérdés (A feszültség a hosszú várakozás alatt fokozódik, a mama hasa is láthatóan egyre nagyobb lesz és talán — a hat-hétéves lányoknál biztosan — a kis kérdezőnél az a meggondolás is közrejátszik, hogy egyszer majd ő is anya lesz és előre tájékozódnia kell. Tehát a saját teste iránti tárgyi érdeklődést is beleszővi a kérdéseibe. Ezzel magyarázható, hogy miért sokkal makacsabb kérde-

zők e vonatkozásban a lányok, mint a fiúk): Nemsokára megjön a testvérkénk. Mondd, anyu, hol jön ki?

Válasz: Minden asszonymnak és minden lánynak van a hasa alatt, a lába között egy nyílás, ott lent, ahol a pisi kijön, mindjárt a mögött. Amikor a baba olyan nagy lesz, hogy ki tud jönni, ez a nyílás annyira kitágul, hogy először a fejét tudja kidugni, és aztán teljesen előjön.

Gyermek: A baba a hasadban az ennivaló között fekszik, krumpli, főzelék és leves között?

Válasz: Nem, egy kis zsákban fekszik, olyanban, mint a hálózsákod. Abban alszik és növekszik.

4. *kérdés:* Hogyan került a baba egyáltalán a hasadba?

Felelet: Tudod, minden asszony hasában sok kis baba van (a pete fogalmát a még nem is iskolás korú gyermek nagyon könnyen félreértheti). Ezek alszanak ott. Ha apa és anya nagyon szeretik egymást, és ha a jó Isten akarja, akkor felébreszt egyet ezekből a babákból és megmondja neki, hogy kezdjen el nőni. Ez azután addig növekszik, míg kijöhet a mama testéből.

A hétéves fiú (aki félfüllel odafigyelt): Ezt a jó Isten rendezte így?

Anya: Igen.

Fiú: Hát nagyszerű ötletei vannak.

5. *kérdés:* Hogy van az, hogy a húgom (öcsém), ott lenn, a hasa alatt másmilyen, mint én?

Válasz: Ez azért van, mert a testvéred lány, te pedig fiú vagy (a testvéred fiú, te pedig lány vagy). A kisfiúknak a hasuk alatt van egy zacskó és azon egy csövecske, ezzel pisilnek. A lányok általában törékenyebbek, ezért a jó Isten úgy rendezte, hogy náluk ez a cső bent van a testükben, ott védettebb. A lábuk között pedig van egy nyílás, ezen meg egészen elől egy lyuk, melyen át a pisi kijön.

Lány: Ezért kényelmesebb a fiúknak, ha a végére mennek.

Kérdések az apára vonatkozólag

Erre az első öt kérdésre a gyermeknek így, vagy hasonló módon választ kell kapnia, mielőtt iskolába kerül. Fel kell tárni a forrást, melyből tudásszomját olthatja. Ez mindeneke-lőbb azért fontos, hogy a gyermek tudja, hova fordulhat messzebb terjedő kérdéseivel, ha felmerülnek benne, vagy ha olyasmit hall kis társaitól, amiről nem tudja, helyes-e?

Tízéves korukig az apa-anya viszonyáról kérdezgetés komolyabb formát ölt.

Kérdés: Miért van anyánk?

Fiú: Főzni, takarítani, harisnyát stoppolni és a házi feladatot ellenőrizni.

Lány: Azért, hogy gyerekek szülessenek.

Kérdés: És minek van apu?

Fiú: Mert ennünk kell, és valakinek pénzt kell keresnie, hogy megvehessük az ennivalót.

Lány: Hogy játszon velünk és elmenjen velünk úszni. És hogy gondoskodjon rólunk és hogy anyu ne legyen velünk egyedül, ne legyen annyi gondja, és mert jobban tud rendet teremteni közöttünk.

Kérdés: Tudjátok még, hogy mit mondtam nektek, mikor azt kérdeztétek, hogy hogyan került a baba a hasamba?

Lány: Minden asszony hasában van sok kis baba, ott alsznak, és ha apu meg anyu igazán szeretik egymást, és a jó Isten akarja, akkor az egyik elkezd nőni.

Anya: Nagyon jó.

Apa: De ahhoz, hogy kisgyerek szülessen, nem csak anya kell, hanem apa is.

Lány: És az kell, hogy apu nagyon szeresse anyut.

Apa: Igen, de ez a szeretés nem úgy megy, ahogy látjátok, amikor apu segít anyunak, vagy megcsókolja. Ez egészen másfajta szeretés. Az iskolában már biztosan hallottátok, hogyan lesz az alma. Az almavirágban van bibe és porzó. Aztán jön egy méh, mézet szív fel a virágból és közben a porzóról egy kis virágpór tapad rá. Aztán odarepül egy másik virághoz. Amikor bemászik, hogy kiszívja a mézet, érinti a bibeszálat, az előbb rátapadt virágpór rákerül a bibére és a gyümölcs-csírákhoz jut. A virág megtermékenyül és nagy piros alma lesz belőle.

Fiú: Ezt már rég tudtam.

Lány: Azt hiszem, ez igazán egyszerű.

Apa: Ezt a jó Isten rendezte így. És körülbelül így rendezte be az embereknél is. A nő testében sok kis apró pete van, de nem lepkepeték, hanem emberpeték. Ezek olyanok, mint a gyümölcs-csírák. Azelőtt azt mondtuk nektek, hogy babák, mert úgy gondoltuk, hogy még nem tudjátok megérteni, de most már elég nagyok vagytok, hogy a pontos elnevezést használhassuk. Tehát ezek a peték. De ha a pete megfelel az almánál a gyümölcs-csírának,

akkor hiányzik még valami: a virágpor. Ezt a jó Isten az embernél így rendezte be: Láttátok öcsikéteknél azt a zacskót a hasa alatt. Amikor a fiú felnőtt, férfi lesz, mire a zacskóban kifejlődik két tojás és a tojásban olyan emberi virágpor-féle keletkezik. Ezt nevezzük magnak. Ha aztán apu és anyu nagyon odaadóan szeretik egymást, akkor apu átadja anyunak a magot, az meg eljut — úgy mint a virágpor a gyümölcs-csirákhoz — az anya testében oda, ahol az a pete van, amely emberré lesz majd. Ekkor a mag egyggyé válik a petével és növekedni kezdenek.

Így keletkezik a baba abból a petéből, amely egybeolvadt a maggal.

Fiú: Magyarázd meg kérlek ezt jobban. Hiszen ez nem történik magától. Hogyan kerül a mag az anyu hasába?

Apa: Ezt megmagyarázom: Biztosan láttad már, mit csinál a kertész, amikor új növényt ültet.

Lány: Világos: vesz egy botot, lyukat vág a földbe, bele teszi a növényt, rá a földet és kész.

Apa: Így rendezte el a jó Isten az embernél is. Az apa ilyen kertészféle. Megvan a botja is. Ezt hímvesszőnek hívják. Ez az a kis cső, amelyet már kisfiúknál is lehet látni, amikor pisilnek. Felnőtt embernél ez nagyobb. Ha apa és anyu nagyon odaadóan szeretik egymást, akkor a hímvessző egész merev és vastag lesz. Az anya testén alul van az a nyílás, amelyből a baba előbújik. Amikor apa és anyu így szeretik egymást, akkor egészen egymásé akar lenni, és akkor a férj betolja hímvesszőjét a felesége testébe a nyíláson át, és egyszer csak átfolyik a mag, eljut a petéhez és megtermékenyíti azt. Ekkor apu és anyu nagyon boldogok és mert abban az órában nagyon szeretik egymást, ezért szeretik olyan nagyon gyermekeiket is.

A házasságon kívüli gyermek

Nem tart sokáig, míg a gyerekek észreveszik, hogy vannak más gyerekek, akik mindig csak anyjukkal láthatók, apával soha. Vagy: Hazajön a kislány az iskolából, a család az asztalnál ül, egyszer csak azt mondja a tizenegy éves: „Képzeld, anyu, mit mesélnek nálunk az iskolában. A Kovácsék Jankájának gyereke lesz, pedig nincs is férje”.

Így kerül elő a házasságon kívüli anyaság kérdése.

A feleletnek körülbelül ilyennek kellene lennie:

Tudod, mi történik, amikor a férfi és a nő egész odaadóan szeretik egymást és gyermeket akarnak. Kell, hogy minden gyermeknek apja és anyja legyen. És mivel a gyermeknek szüksége van apára és anyára, azért a férfinak és nőnek életük végéig együtt kellene maradnia. Ha igazán szeretik egymást, nem is kívánhatnak mást. Ezért házasodnak össze, ezért lesz gyerekük, idővel talán több is.

Néha egy férfi és egy nő úgy gondolja, hogy annyira szeretik egymást, hogy mindig együtt kívánnak lenni. De talán még nem tudnak összeházasodni, mert nincs olyan foglalkozásuk, hogy gyermekeiket el tudnák tartani. Vagy az egyik ugyan nagyon szereti a másikat, de a másik csak tettet a szerelmet. Az is lehet, hogy elfelejtették, hogy nem szabadna egymást úgy szeretni, mint a házastársaknak, mert gyermeknek képesek ugyan életet adni, de még nem lehet mindig együtt élniük. Hiszen tudod, hogy a gyermekhez férfi és nő kell. Így lehet olyan férfinak és nőnek is gyermeke, akik még nincsenek összeházasodva. Ha ilyenkor a nő megmondja a férfinak, hogy gyereket vár, gyakran megesik, hogy ez azt feleli: Én pedig nem tudlak elvenni, nincs még megfelelő foglalkozásom. Vagy: Azt hittem szeretlek annyira, hogy elvegyelek, de rájöttem, hogy mégsem. Vagy: Még túl fiatal vagyok a nősüléshez. Így történik, hogy az anyának van gyereke, de nincs apa a számára. Minthogy a gyermek szülei nincsenek összeházasodva, házasságon kívülnek mondják. Anyukájának nagyon nehéz a helyzete, hiszen egészen egyedül kell gyermekéről gondoskodnia. Ez pedig szeretné, ha apja is lenne, hiányzik neki. Nagyon csúnya volna a többi gyerek részéről, ha barátságtalanok volnának hozzá, nem tekintenék pajtásuknak, kiközösítenék. Isten minden gyermeket szeret, ezért nekünk is szeretnünk kell minden gyermeket.

A házasság mint szentség

Az apa és anya közti szexuális szerelem megértéséhez hozzátartozik, hogy beszéljünk a gyermeknek a házasság szentségi jellegéről is: Isten rendezett el mindent úgy, ahogy van, azt is, hogy a férfi és nő szeressék egymást, gyermeket hozzanak a világra. Isten a férfi és nő szerelmét megszentelte a házasság szentségében. Ebben nagy kegyelmet, lelki segítséget adott a házaspárnak, hogy egyre jobban szeressék egymást, jóban, rosszban kitartsanak egymás mellett,

gyermekeiket Isten ajándékeként örömmel fogadják, jól fölneveljék, és miközben így segítik egymást, hogy egyre jobb emberré váljanak és Istennek tetszően éljenek, feltárják egymásnak az örök boldogság kapuját.

Nyilvánvaló, hogy a gyermekek kérdéseire itt adott válaszok csak mintául szolgálhatnak. Nem utánozhatók egyszerűen, csak segítik a szülőket abban, hogy a gyermeknek megfelelő, esetleg más megfogalmazást találjanak. Hiszen ebbe lényegesen beleszól a gyermeket környező világ. Oly gyermeknek, aki sohasem látta, hogyan dolgoznak a kertben az ültető bottal, a leírt hasonlat nem mondana semmit. Így esetben más, a gyermek számára könnyen fölfogható hasonlattal élünk.

A beszélgetés továbbvitele

A serdülés előtti korban, tehát rendszerint a 11-12. életévben a beszélgetést tovább kell vinni és elmélyíteni. (Természetesen ide is vonatkozik, hogy mindig a kérdéses gyermek fejlődési fokát figyeljük, függetlenül életkorától. A ford.) Ekkor kell a gyermeknek a biológiai tényeket és fiziológiai folyamatokat azokban a részleteiben elmagyarázni, melyeken addig átsiklottunk, tekintettel a gyermek még nem teljesen kibontakozott értelmi képességére. Még mielőtt fellépnek nála a testi érés jelei, tudnia kell, hogy azok majd megjönnek, és hogy mit jelentenek. Különben fölmerülhet az a veszély, hogy e jelenségek meglepik és zavarba hozzák.

Tehát a szülők magyarázzák meg a fiúnak, hogy miben áll és mit jelent a magömlés, ugyanígy beszéljenek leányukkal a menstruációról, és adják meg az első útbaigazítást a helyes magatartáshoz is. Ugyanebben az időben kell megadni a nemzéssel, a terhességgel és a szüléssel összefüggő valamennyi folyamat pontos és konkrét magyarázatát. Ennek természetesen az is föltétele, hogy a gyermeket legalább főbb vonásokban tájékoztassuk a másik nemnél föllépő, megfelelő jelenségekről is.

A beszélgetés ebben a korban rendszerint annál is könnyebb, mert még föltétlenül a tárgyi érdeklődés van túlsúlyban. Ebben az időszakban még azokkal a gyermekekkel is lehet beszélgetni, akiket szüleik addig egyáltalán nem tájékoztattak ezekről a kérdésekről.

Azt a követelést, hogy a szülők hallgassanak, és engedjék át teljesen az iskolának a „felvilágosítást”, gyakran az

ún. incestuskorláttal magyarázzák. Általában azt a korlátot értik rajta, amely a családon belül megvédi a szülők legbensőbb énjét a gyermekek elől és a gyermekét szülei és testvérei elől. Ez az incestuskorlát állítólag meggátolja, hogy a szülők feltárják gyermekeik előtt lelkivilágukat és megtiltja, hogy gyermekeik benső életébe betolakodjanak. (Megjegyzendő, hogy szorosabb, és ma általánossá vált értelemben az incestus vérfertőzést, vérrokonok nemi kapcsolatát jelenti, és az incestuskorlát az ettől való védelmet. A ford.)

Tudományosan még vitatott, hogy az incestuskorlát természetes védekezés-e a vérrokonok intim életébe nyúló túlkapások ellen, vagy egyetemesen fellépő kulturális fejlemény. A természetes vagy ösztönjelleg ellen szól *Count* „Az ember társas voltának biológiai alapjai” c. művében kifejtett nézete szerint az a tény, hogy az emlőszállatoknál nem találunk megfelelő analógiát.

Határozottan az incestuskorlát kulturális jellegére utalnak a testvérházasságok, amit megkívántak a politikai és vallási hivatalok egyes, az emberek közösségéből kiemelt viselőitől bizonyos kultúrkörökben, pl. a régi Egyiptomban.

Vitatható, hogy hol vannak ennek a megvédendő benső világnak határai. Bizonyos természeti népek nagyon messze vonták meg: náluk az incestuskorlát kizárólag arra szolgál, hogy megakadályozza még a távolabbi vérrokonok szexuális kapcsolatát is.

A mi környezetünkben ezeket a határokat jóval előbbre helyezték. Gyakran egyaránt az incestuskorlátra vezetik vissza azt, hogy a gyermekek közvetlen a serdülőkor előtt vagy annak elején kezdik meztelen testüket eltakarni szüleik, testvéreik elől, valamint azt is, hogy a serdülő ebben a korban határozottan visszariad benső világának feltárásától.

A külső, vagy belső lemeztelenítéstől való visszariadást mi a szemérmesség jelének tartjuk, és ez nem csak a családon belül lép fel. Az ember szemérmessége önvédelem a lelkivilágba való idő előtti és zavaró betolakodás ellen. Tehát olyan védelem, amely belső érésének zavartalanságát biztosítja. Ezt jelképezi Csipkerózsika meséjében a vadrózsabokor, amely a testileg már érett leányt magábazárja, az időelőtti kéréket elűzi, de az idejében jövőt beengedi és így lehetővé teszi, hogy az alvó lányt csókkal fölébressze.

A szemérmesség tehát fontos tényező, ha nem is vezethető le az incestuskorlátból, amelynek a családon belül megvan a maga szerepe.

Tehát, akik a gyermeknek a szülők részéről történő felvilágosítását az incesztuskorlátra való hivatkozással utasítják el, többnyire félreértik az incesztuskorlát és a szemérmesség fogalmát. Főként pedig téves nevelésük folytán nincs helyes beállítottságuk a szemérmességgel kapcsolatban.

A korábbi szemérmességre nevelés közben gyakran nem vették figyelembe, hogy a szemérmesség nem velünk született, legalábbis nincs kezdettől fogva teljességében meg, hanem fejlődnie kell. A kisgyermekbe többnyire már belenevelték, hogy meztelenségét szégyelnie kell. Ezt a beállítottságot a gyermekek annyira magukévá tették, hogy a meztelenséget már nem természetesnek, hanem inkább természetellenesnek érzik, és sokan a házasságban sem szabadultak meg ettől az érzéstől. A testi vonatkozás, és vele összefüggésben tekintve a szexualitás, már kisgyermek kortól tabuvá lett a múltban.

Magától értetődő, hogy sok szülő gyermeke érési és fejlődési állapotának megítélésénél saját gyermekkorából indul ki. Akit úgy neveltek, hogy már hatéves korában illetlennek találta, hogy szüleivel saját testéről beszéljen, vagy hogy előttük meztelenül mutakozzék, az nehezen fogja belátni, hogy ez téves volt. Így nehezen fogja megérteni, hogy a külső hatások által még félre nem vezetett, vagy legalábbis nem befolyásolt hatéves gyerek előtt saját testével kapcsolatban az illetlenség kérdése föl sem merül.

Valójában a gyermeket serdülése kezdetéig teste csak tárgyilag érdekli. A testéhez fűződő spekulációit, a hasonló korúakkal erről a témáról folytatott beszélgetéseit, vagy a doktor-játékot a tízévesek között ez a tárgyi érdeklődés váltja ki. Mindezek gyermeki reakciók arra; hogy tárgyi érdeklődésük nem nyert kielégítést.

Amíg a gyermekek nem védik szemérmességükben legbensőbb énüket szüleikkel szemben, addig készek arra is, hogy lelkivilágukat tárgyilagosan megvizsgálják, sőt ehhez szüleik segítségét is elfogadják. Amint a gyermek legbensőbb világát nem sérti ilyenkor egy értelmes és tárgyilagoss információ, ugyanúgy nem fogja az illendőség megsértéseként felfogni a szülők lelkivilágának bizonyos mértékű feltárását sem.

Természetesen, amikor az apa fiának a nemzés folyamatát magyarázza, azt is feltárja, hogy az ő életének kezdete is egy ilyen szexuális kapcsolat volt szülei között. És amikor azt fejtegeti, hogy ez a nemzési folyamat a szülők kölcsönös

szerelmének kifejezése, azt is elárulja, hogy ez a szerelem volt az előzménye gyermeke életének, tehát fia ennek a szerelemnek a gyümölcse.

Annak a szerelemnek a feltárása azonban, amely a gyermeket az élettel ajándékozta meg, semmi esetre sem illetéktelen behatolás a szülők intim világába, hanem a gyermek által is tudatosan átélt jó házasságnak, apja és anyja kölcsönös szeretetének nagyra értékeléséhez vezet. Ez a feltárulás megmutatja, mit köszönhet szülei szeretetének: az életét!

A gyermek ezt a felismerést ajándékként fogadja, és tudja tárgyilag értékelni. Ha később szexuális zavarok közé kerül — ezt a legjobb szexuális nevelés sem akadályozhatja meg —, talán segítség lesz számára szülei házastársi szeretetének példaképe, amelynek életét köszönheti. Legalábbis kimarad apja és anyja egymás iránti szerelme azokból a kétértelműségekkel terhes, nyomasztó spekulációkból, melyekkel főleg fiúknak kell küszködniük a serdülőkor kezdeti szakaszában. Az így feltárt szülői szeretet tehát alapjában megvédi a szülők benső világát a gyermek spekulatív betolakodásától, megőrzi és erősíti az apai és anyai tekintélyt. Ez éppen akkor kerül veszélybe, amikor a gyermek pajtasaitól „felvilágosítva” helytelen, vagy éppen negatív álláspontot alakít ki magának a szexualitásról és azt átviszi szülei házasságára is, épp azért, mert a helyes ismereteket szülei eltitkolták előle.

Így az idejében kezdett és lépésről-lépésre továbbvitt beszélgetés nem sérti, hanem megvédi a szülők intimitásának világát. Amitől a szülők tartanak, hogy gyermekeik kíváncsi, vagy már beavatott tekintete betolakodik intim világukba, éppen a tárgyi érdeklődés korában várható a legkevésbé. De felléphet akkor, ha a beszélgetés későn jön létre, és a gyermek már a kezdődő serdülés bizonytalansága és nyugtalansága közepette él.

Amikor a serdülő belekerült életének ebbe a szakaszába, a beszélgetés továbbvitelében tapintatos tartózkodásra van szükség. Tudatosan annak a kérdésnek megválaszolására kell korlátozódni, amelyet a gyermek föltett. A túlságosan intenzív gondolkodás a szexualitás világáról negatív kihatáshoz vagy zavarokhoz vezet a gyermeknél. A serdülés elején a gyermek a „szexuális nagyfeszültség” állapotában van. Így az apa legjobb szándékú beszéde is hozzájárulhat ahhoz, hogy ezt a feszültséget tovább növelje, és a magával és ösztöneivel küszködő fiú nehézségeit megsokszorozza, ahelyett, hogy szándéka szerint csökkentené azokat.

Innen adódik egy további érv a kollektív felvilágosítás ellen. A tanulók eltérő fejlődési és érési foka szerint, egy osztályban, például a 12 éveseknél, azzal kell számolnunk, hogy az itt vázolt negatív hatások fellépnek a már serdülő tanulóknál. A beszélgetés helyes időpontját mindig az illető gyermektől függően kell megválasztani.

Egyébként a serdülőkorban már nem annyira a beszélgetés a lényeges, legalábbis akkor nem, ha már előzőleg sor került rá. Gyakorlati segítség szükséges az érési nehézségek leküzdéséhez és az ösztön fölötti uralom begyakorlásához.

IV. SEGÍTSÉG A SERDÜLŐKNEK

Amikor házat építünk, az alapoknál kezdjük. Mostanában csak ott tartunk, hogy az alapokat megteremtjük a szexualitás lényegére való rávezetéshez, átfogóan, minden életkort magában foglaló nevelés során. Ezzel magyarázható, hogy miért központi feladat ma a szexuális nevelőmunka a kisgyermeknél, és miért hallják a szülők gyakran, hogy a későbbi években gyermekeiknek könnyebben nyújthatnak segítséget, ha a szexuális nevelés alapját már idejekorán lerakták.

Ez a megállapítás ugyan helyes, de óvakodjunk attól a félreértéstől, mintha a helyes időben megadott szexuális nevelés teljesen kiküszöbölhetné a serdülőkor nehézségeit és feszültségeit. A könnyebbesség ebben az esetben nem jelenti azt, hogy problémák nem fognak felmerülni. Az összefüggéseket és folyamatokat ismerő gyermeknél a felgyülemlett kíváncsiság ugyan nem játszhat olyan végzetes szerepet, mint annál, aki megfelelő felkészítés nélkül került a testi érés korába, de az ösztön fékentartása, a személyiségbe való szerves beépítése (integrálása) még mindig nehéz feladat marad. A szülőknek sem kevésbé nehéz átvezetni gyermeküket mindezekben a nehézségekben.

A szülők legnagyobb része azonban ez időszakban nehézségek és problémák lavínájával fogja szembe találni magát, mert mindaz, amit a szexuális nevelésben eddig elmulasztottak, most pótlásra vár, amennyire lehetséges. Sok szülő hajlandó hinni, hogy ez a pótlás még ráér, mert az gyermekük számára „még korai”. Pedig be kell látniuk, hogy vagy elvégzik ezt a feladatot, vagy soha többé nem tudják elvégezni. Ezek szerint a felkészítés során egyidejűleg két szempontot kell figyelembe vennünk:

a) Egyrészt segítenünk kell a szülőknek, akik az alapokat lerakták, hogy a megkezdett munkát okosan folytassák.

b) Másrészt segítséget kell nyújtanunk olyan fiataloknak, akiknél a valóban pozitív, szülőktől kapott szexuális nevelés hiányzott. Ebbe a csoportba kell sorolnunk a serdülőkorban lévő mai fiúk és lányok legnagyobb részét. Ezeknél a fiataloknál a segítséget csak a szülőkön keresztül nyújthatjuk.

Ezekbe a szülőkhöz mindenekelőtt bátorságot kell öntenünk. Persze a pubertás előtti korban sokkal könnyebb lett volna a most már elodázhatatlan és elkerülhetetlen beszélgetés. Így az előzőekben vázolt nehézségekkel most kell megküzdeni. Azonban még mindig nagy esélyük van a szülőknek. Ha ugyanis a bizalom hiánya, amely következménye a szexuális nevelés és irányítás elmulasztásának, árkot vont köztük és gyermekük között, legalább hidat építhetnek föléje, amelyen át jobb kommunikáció jöhet létre.

Ennek természetesen előfeltétele, hogy a szülők elismerjék mulasztásukat és vállalják azt a kísérletet, hogy feltárják a gyermek előtt ennek okait, tehát beismerjék saját bizonytalanságukat, aggodalmukat, szorongásukat. Ez pedig önelgyőzést jelent, mert bizonyos fokig kiszolgáltatják magukat a gyermeknek. Tehát éppen azt teszik, amit hallgatásukkal el akartak kerülni — és ki tesz ilyesmit könnyű szívvel? Valószínűleg több szülő riad vissza ettől, mint attól a nehézségtől, hogy érthetően fejezze ki magát gyermeke előtt e téren.

Az önfeltárás feladatát meg lehet, és meg kell könnyíteni a szülők számára. Ehhez az szükséges, hogy mindazok, akik a fiatalokkal foglalkoznak — pedagógusok, lelkipásztorok —, megértést keltsenek a fiúknál és lányoknál szüleik iránt, magyarázzák meg, hogy egykor szüleik is hasonló helyzetben voltak, mint most ők. Tehát nem rosszakarát, hanem gátlásosság volt oka a legtöbb esetben a szülők „csődjének”. Ha a nyílt, őszinte beszélgetés a szülők és a gyermekek között megvalósul és sikerre vezet, a köztük lévő viszony teljesen új alapját teremtheti meg. Ez még akkor is igaz, ha a beszélgetés — elvileg helytelen időpontban folytatva — a serdülőnél további nehézségeket idéz elő, amelyekről az előző fejezetben volt szó.

A szülők végül is a következő választás előtt állnak: vagy vállalják, hogy a serdülő helyzete később problémásabb lesz, de ezáltal könnyebben segíthetnek a jövőben neki, vagy elkerülik ezt a válságot, és lemondanak arról az esélyről, amit a szülők irányában megerősödött vagy éppen visz-

szanyert bizalom nyújt a serdülőnek nehézségei közepette. Annál könnyebben szánhatnák rá magukat erre a beszélgetésre, mert nem valószínű, hogy gyermekük kezdődő nehézségeit kapcsolatba hozza e beszélgetéssel. Ez a beszélgetés is az életszakaszhoz illő legyen, azaz a serdülő fejlődési állapotához és helyzetéhez alkalmazkodjék. Helytelen volna, és téves értelmezésre vezetne, ha az alkalmat a beszélgetésre csak a serdülővel kapcsolatban észlelt biológiai megfigyelésekben keresnénk. A magömlésfoltok a fiú ruháján vagy ágyán lennének a legtévesebb alkalmak. Jobb lenne idejekorán így kezdeni: Te már abban a korban vagy, amikor tudnod kell, és tapasztalni is fogsz néhány, számodra igen fontos dolgot. Már régen akartam mondani neked, de...

Ahhoz, hogy egy ilyen beszélgetés segítséget jelentsen, föltétlenül szükséges, hogy a szülők legalább fő vonásaikban ismerjék gyermekük helyzetét és nehézségeit.

A fiúk és a lányok érési nehézségei

A fiú a serdülőkorban átéli, hogy a magömlés kéjes érzéssel jár és fantáziaképek kísérik. Az addig szokatlan kényeztet a fiú fantáziáját jobban tereli erotikus, sőt szexuális irányban, mint azelőtt. Fantáziájában bizonyos mértékben előre átéli a szexuális szerelem élményét és az elvezeti őt az orgazmus konkrét élményéhez. A fiú csábításra, vagy biztatásra, vagy akár csak véletlenül, többé-kevésbé tudatosan nemi szervével játszadozva rájön, hogy ez a kényeztet mesterségesen is előidézhető, és így eljut az önkielégítésig (maszturbáció, helytelen nevén: onánia). A serdülőkor első két évében a fiúk 90-95 %-a átesik a szabályos önkielégítés hosszabb-rövidebb fázisán. Ez nem ritkán tovább is tart, néha a házasságig is. Sajnos ma is vannak olyan tanácsadók – orvosok is –, akik azzal próbálják a fiút megnyugtatni, hogy az önkielégülés teljesen jelentéktelen, majd elmarad, ha meglesz az az első partnernője, tehát állandó barátnőre kell szert tennie, vagy korán meg kell házasodnia.

A lányoknál a fantáziának e téren sokkal kisebb szerepe van. Ha elméletileg tájékozott is a férfi és nő közötti szerelmi aktus lefolyásáról, az esetek túlnyomó többségében nem képes fantáziájában átélni az első bizalmas együttlétet. A lány fejlődése az érési időszakban fájdalommal jár és ez bizonyos védelmet is jelent a számára. Az első bizalmas szerelmi

élmény a férfivel, átlépést jelent egy ismeretlen, új világba. A lány még nem tudja, mi van annak határain túl.

Míg a fiúnál a „test ördöge”, addig a leánynál az első menstruációval kapcsolatban gyakran fellépő undor érzése idézhet elő végzetes következményeket. Gyakran azoknak, akik a lánynak segíteni akarnak, nem jut eszükbe jobb ötlet, mint a „tisztaságot, önfegyelmet, női becsületet” dicsőíteni, ahelyett, hogy felvilágosítanak a fejlődésről, a testi folyamatokról és azok értelméről. A szükséges konkrét tudás helyett a lányok szellemi táplálékul nagyanyáik elavult kifejezéseit kapják meg. Ezért veszélyesek ma a régi, elavult ún. „épületes” felvilágosító könyvecskék, minden jó szándékuk ellenére is.

Ugyanennyire káros, ha a másneműek szexuális érési folyamatait sűrű fátyollal borítják. Ennek következménye a másik lényének veszélyes félreismerése, a kíváncsiság és gyakran ebből kifolyólag az idő előtti szexuális élmény, amelybe a serdülő többé-kevésbé belesodródik. Minthogy a fiú nem tud a lányról semmit, kialakít egy képet, amely valahogy így fest: a saját magáról alkotott elképzelésére szoknyát húz, és azt hiszi, hogy leány van előtte. Azaz: a leánynál is arra az élményvilágra, hasonló reakcióra számít, amelyeket önmagán tapasztal. A leánynál is így történik, csak megfordítva. Inkább a kivárára hajlamosan. A fiú ezzel szemben aktív és célratörő. Így azután a fiú a leány természetes támaszigényét és gyöngédségét (nem okvetlen a kézzelfogható gyöngédségeket) úgy fogja fel, mint a szerelmi kielégülés utáni vágynak női megnyilvánulását. Ugyanakkor a lánynak sejtelve sincs a fiú erős feszültségi és izgalmi állapotáról, és úgy gondolja, hogy a fiút az is kielégíti, ha nyugodtan és zavartalanul együtt lehet azzal, akit szeretni vél. A fiúk elképzelései sokkal realisabbak barátságuk lehetőségéről: „Egy fiú tartósan úgysem uralkodhat önmagán, ezért vagy történik valami, vagy a leány megijed és elszalad.” A fiúkban, akik leányokkal barátkoznak, bevallottan vagy titkon ott él a kíváncsiság, hogy a leány az övék legyen. Néha azzal a be nem vallott reménnyel, hogy a leány „védekezni fog és úgysem fog beleegyezni”.

A lányok viszont mindenekeelőtt azért kötnek barátságot a fiúkkal, mert „olyan jól és értelmesen lehet velük beszélgetni, mert sok mindent tudnak, amit én nem tudok, és mert néha olyasmit is kérdezhetek tőlük, amit mástól sosem kérdeznék meg.”

Ebből következik annak fontossága, hogy ne csak a biológiai tényeket magyarázzuk el, hanem beszéljünk a fiatalokkal a fiú és lány, a férfi és nő közötti lényeges pszichikai különbségekről, az érési idő alatt eltérően végbemenő lelki és szellemi fejlődésről.

Nem állhatunk meg a beszélgetésnél. Ez fontos, de még nem a legfontosabb. Konkrét segítségnek kell hozzá kapcsolódnunk, bár a fiatal gyakran nem ismeri fel, hogy ez az ő érési problémáival függ össze.

Az önkielégítés (maszturbáció)

Valamikor a legtöbb fiú csábítás nélkül is eljut ahhoz a tapasztalathoz, hogy nemi szervével játszva a magömlés szándékosan előidézhető, vele járó kényeztetéssel együtt. Azután éppen ez az érzés csábítja megismétlésre.

Az ifjúnak legelőször is meg kell tanulnia, hogy most megtapasztalt nemi ereje kormányzásra szorul. Uralkodnia kell rajta, hogy szervesen beilleszkedjék személyiségébe, mint annak alkotórésze. Tudnia kell tehát, mit jelent a szexuális erő, hogy nemcsak biológiai értelme van, hanem mindekelőtt a személyiség fejlesztését is szolgálja. Tudnia kell, hogy a testi növekedéshez hozzátartozik a szellemi fejlődés is, ha ember akar lenni. Ebből meg fogja érteni, hogy a szexuális érettség csak akkor nyeri el értelmét, ha elválaszthatatlanul kapcsolódik a szellemi érettséghez.

Ilyen szemlélet alapján lesz az ifjú hajlandó arra, hogy önuralomra törekedjék. Ennek során nem nélkülözheti biztatásunkat, hogy minden visszaesés ellenére is igyekezzék ösztönein úrrá lenni.

Sajnos a legtöbb jószándékú tanács, figyelmeztetés az ellenkezőjét éri el annak, amire szánták. A jóakarató fiú az újabb kudarcot személyes vereségnek fogja fel. Ha ehhez a vereséghez még hozzájárul az aggodalom a „súlyos bűn” miatt, a félelem a betegségtől vagy potencia-gyengüléstől, akkor bekövetkezik a legnagyobb veszély: a fiú elcsügged, ellenállóereje megbénul.

Orvosok megállapították, hogy normális esetben komoly egészségi károsodás nem következik be. Az ilyen fenyegetések tehát nem csak bátorítók, hanem egyértelműen károsak is.

Hogyan állunk e téren a bűnnel kapcsolatban? Nem is oly

régen az önkielégítést magától értetődően a súlyos bűnök közé sorolták. Később kiutat kerestek ebből a serdülőnek elviselhetetlenül nyomasztó helyzetből: Az önkielégítést „fejlődési zavarnak”, vagy legalábbis nem súlyos bűnnek minősítették, abból a meggondolásból, hogy a serdülő fiú akarata még nem fejlődött ki teljesen és ezért a szándékos önellenőrzés sem lehetséges. Eközben gyakran érveltek az akcelerációval, a testi érettség korábbi, meggyorsult bekövetkezésével. Ma többnyire a serdülő ifjú „normális magatartásáról” beszélnek ezzel kapcsolatban, hacsak az nem hatalmasodott el.

Tehát abból kell kiindulnunk, hogy ott, ahol a serdülő belső feszültség, vagy nem szándékosan keresett külső inger által olyan izgalomba kerül, hogy bekövetkezik az önkielégítés, bűnről, legalábbis súlyos bűnről nem beszélhetünk. A fiú számára az önkielégítés megszabadulásként tűnik elviselhetetlen feszültségéből.

Éppen a serdülők gyóntatási gyakorlata terén sok még a tennivaló. Ennek tisztázása fontos feladata a papság lelkipásztori továbbképzésének. Meg kell szűnnie annak a gyakorlatnak, hogy a serdülő gyóntatása a hatodik parancsra vonatkozó kikérdezéssé fajuljon. Ehelyett ma már hozzáértő papok intenzívebben vizsgálják a szeretet elleni bűnöket, amelyeket a szülőkkel, testvérekkel, barátokkal szemben követnek el, mert e téren kereshető igazában a bűnös magatartás, amellyel vádolhatják magukat: egoizmus, kíméletlenség, keményszívűség. Ha a szexuális nevelést szeretetre nevelésként fogjuk fel, akkor a lelkipásztor segítsége tág teret kaphat a serdülő szexuális nevelésében.

Természetesen épp olyan fontos a serdülő „fogyasztótársadalmi” viselkedésének mérséklése, pozitív módon kifejezve: önfegyelmzése. Az önmegtartóztatásra nevelés, amit már gyermekkorban gyakorol be mint lemondást mások javára, elengedhetetlen a szexuális nevelésben, mert előkészít az önuralom gyakorlására a szexualitás terén is.

Ott, ahol a hatodik parancs válik a gyónó lelkiismeretvizsgálatának (és a gyóntató kérdéseinek) középpontjává, két helytelen fejlődési irány veszélye forog fenn:

1. A félelem, hogy az önkielégítéssel súlyosan vétkezik a hatodik parancs ellen, gyakran oda vezet, hogy az ifjú nem mer többé áldozni. Úgy érzi, az, hogy képtelen az ösztönein úrrá lenni, megfosztja őt a lehetőségtől, hogy az Oltáriszent-ségben egyesüljön Krisztussal és új erőt merítsen ebből az

egyesülésből, ami pedig segítene neki, hogy a szexualitását vállalja és ösztönein úrrá legyen.

2. Az ifjú úgy érzi, hogy nehézségeivel nem tud rövidesen megbirkózni, hogy újra és újra visszaesik, bár a legnagyobb erőfeszítéseket teszi. Ezért könnyen az az érzése támad, hogy az erkölcs erején felülít követel tőle, „idegen az embertől” és néha még a hitben is meginog, mely ilyen „teljesíthetetlen követelményeket” támaszt.

Annak oka, hogy a serdülőkorúak megfigyelhetően távolmaradnak a vallási gyakorlatoktól, biztosan nem kizárólag a szexuális krízis és feszültségek, valamint annak negatív minősítése egy helytelen ifjúsági pasztorációban. Jelentős szerepe van ama ténynek, hogy a serdülő annak a lelki törésnek állapotában van, amikor bizonytalanává válik sok minden, ami gyermekkorában biztos lelki tartalomnak tűnt.

A gyermeki hit, a messzemenő egyetértés a környező világban átélt vallásos hittel és a külső vallási gyakorlattal egyre inkább eltűnik. A gyermek „vallási gondozottból” lassanként önálló vallásos személyiség lesz. A hit elfogadása már nem szülei hitének, „atyái hitének” átvétele, hanem Krisztusnak önként kimondott „igen.” A fiatalember vallásos életének irányítását saját kezébe veszi.

Ez természetesen olyan kérdéseket vet fel, amelyeknek egyáltalán nem volt helye a szülők és lelkipásztorok által közvetített vallásos élet biztonságában és védettségében. A serdülőkor a folyamatos kérdezés ideje a bizonytalanság és kétely legyőzésére, a biztonságra és világosságra törekvés kora.

Ha az ifjúnál a fejlődés okozta vallási megingáshoz szexuális bizonytalanság is járul, és ha az ösztön fékentartásának kezdeti kudarcai miatt még el is ítélik, akkor közel kerül a rezignációhoz, kedveszegetten „feladja a játszmát”.

Bizonyára ez is egyik oka annak, hogy a vallásos konfliktusok a fiúknál külsőleg sokkal feltűnőbbek és a reagálás is többnyire sokkal hevesebb, mint a lányoknál. A leányt az ösztön nem gyötri ugyanolyan módon, fékentartásának feladata nem veszi annyira igénybe, és ezt a fejlődési krízist is átélheti anélkül, hogy ebbe a szexuális mozzanat túlzottan előtérbe kerülne.

Ezzel kapcsolatban sürgetően fölmerül a kérdés: hogyan folytassuk a serdülőkori vallásos nevelést a gyermek helyzetének megfelelően? Minthogy a nevelést minden téren egy-egyest kell folytatnunk, és éppen a szexuális nevelés nem

végezhető el hívő keresztények számára vallásos nevelés nélkül, e kérdésnek különös fontosságot kell tulajdonítanunk. A szülőknek és lelkipásztoroknak nem szabad a fiúk és lányok vallási bizonytalanságában és hitbeli kételyeiben terhet vagy éppen kínos feladatot látniuk, hanem föl kell ismerniük, hogy ez nagy nevelési lehetőség, amellyel föltétlenül élniük kell.

Ha a helyzetet reálisan akarjuk számbavenni, az általánosításoktól való minden óvakodás mellett is meg kell állapítanunk, hogy legtöbbször az ellenkezője következik be annak, mint ami szükséges lenne. Abban a korban, amikor a fiúk és a lányok helyzetéből új szempontok adódnak a vallásos nevelés folytatására és elmélyítésére, az ifjúság nagy részénél ez a nevelés abbamarad. Nem jelentéktelen azoknak a fiúknak és lányoknak a száma, akiknél az egyházhoz, az e világban továbbélő Krisztushoz fűződő kapcsolatuk iskoláskoruk után meglazul, esetleg kimerül némi külső, ritka vallásgyakorlatban. Fel kell tennünk tehát a kérdést, hogyan lehetséges a hit valóban személyes átélése, a valóban személyes kapcsolat Krisztussal az Ő egyházában amikor az egyházhoz ilyen szűk kapcsolat fűződik. A fiatalok vallásos és szexuális nevelésében egyaránt akkor érünk el eredményt, ha a következő mozzanatokat figyelembe vesszük: Először tisztáznunk kell a serdülő nyomasztó kérdéseit és ezeket meg kell válaszolnunk. Meg kell mutatnunk azokat az útjelzéseket, amelyeknek segítségével kitalálhat kétségeinek labirintusából. Végül föl kell ismertetni a Krisztussal az Eucharishtiában tartott személyes kapcsolat értékét, amelyet fenntarthat, sőt fenn is kell tartania szexuális nehézségei közepette is. Mind ezt együttesen kell figyelembe vennünk.

Tisztán pszichológiailag is nagy jelentőségű, ha sikerül az ijűt szexuális érése folyamán hozzásegítenünk az elmélyült hithez és vallásos élethez.

A Krisztushoz és a hithez való tudatos fordulás, és ebből eredően egy konkrét személyes feladat elvállalása, esetleg a szociális munka területén, elvonja őt a szexuális feszültségektől és nehézségektől, mert az ifjú a hitből való életet úgy fogja föl, mint a hitből való cselekvést. Ez lényegesen hozzájárul a feszültségek elsimításához és lecsendesítéséhez. Ezáltal a serdülő előtt könnyebben kialakul a szexualitás helyes aránya, ami előfeltétele annak, hogy szervesen beépítse a nemi ösztönt személyiségébe.

Az a vallási nevelés, amely a fiatalembernek pozitív, tudatosan hívő erkölcsi személyisége felépítését tűzi ki céljául, legfontosabb segítség, amelyet a lelki gondozás a szexuális nevelésben nyújthat.

Az általános nevelésből származó segítség

A tóba hajított kő az egész víztükröt megmozgatja, így van a nevelésben is. Az egyik területen adott indítások a többire is kihatnak. Ebben nagy veszély rejlik, de nagy lehetőség is. Veszélyes lehet, hogy egy más terület — mondjuk az őszinteségre nevelés — hibás impulzusai a szexuális nevelésre is hatással vannak. Az az ifjú, aki nem tanul meg testvéreivel szemben becsületes lenni, a szeretett lánnyal szemben is hibákat követ el. Az a leány, aki nem tanulja meg, hogy testvéreiért vagy osztálytársnőiért ő is felelős, nem fogja a felelősséget világosan látni és nem fog helytállni társáért sem, akibe egyszer szerelmes lesz.

Ha pozitív példákat gondolunk végig, nagy lehetőségeket láthatunk: a testvéreivel szemben becsületességre nevelt ifjú a szeretett lánnyal szemben is becsületes lesz, a testvéreiért felelősségre szoktatott leány majd szeretett párjáért is felelősséget fog érezni.

Innen adódik a lehetőség, hogy a gyermekeknek olyan segítséget nyújthatunk az éres korszakában, amelyről nem is tudják, hogy a szexuális nehézségekkel kapcsolatban kapták, mert más területről származik. A szexuális nevelés túlnyomó része közvetett úton megy végbe.

A gyónási gyakorlattal kapcsolatban már beszéltünk az általános nevelés köréből származó segítői lehetőségekről. A felsorolást a következőkkel bővítjük ki:

1. Az egészséges aszkézisre idejekorán kezdett nevelés egy magasabb cél érdekében vagy a szükségszerűségből, segíteni fog a serdülőnek, hogy az önkielégítéssel felhagyjon, s e téren nehézségeitől megszabaduljon. Fordítva: ha egy fiú nem tanult meg uralkodni magán más területen, nehezen lesz úrrá a szexualitás vonatkozásában is.

2. Ha a serdülő fiú megfelelő nevelést kap önzetlenségre és felebaráti szeretetre, és ezt gyakorolja is a testvéri közösségben, ez meg fog mutatkozni jövődöbeli szíve választottjával kapcsolatban is.

3. A legtöbb anya nem tud arról, hogy éppen a pubertás korában megkönnyíti fiának helyzetét az értelmes, fiziológi-

ailag helyes táplálkozási mód. A túl fehérjedús ételek és erős fűszerezés fokozzák a magképződést, és ezáltal növelik a belső izgalmat és feszültséget, amelyből a serdülő esetleg önkielégítéssel igyekszik szabadulni. Ezt figyelembe kell venni az étrend összeállításánál.

4. Önkielégítésre rendszerint az esti vagy reggeli félálom idején kerül sor. Nagy segítséget jelent a fiúnak, ha ezt az időt rászabott ritmus szerint megrövidítjük. A fiúnak fáradtan kell ágyba kerülnie, hogy rögtön elaludjon. Ezért a lefekvés idejét lehetőleg ki kell tolni, valamint alkalmat kell adni a fiúnak arra, hogy játékban, sportban és mozgásban kifáradjon. Ugyanígy fontos, hogy reggel korán kikerüljön ágyából. E téren nagy segítség, ha idejében rászoktatjuk a korai kelésre.

5. Különös jelentősége van az akaratedzésnek. Ezt persze nem azzal a megokolással kívánjuk meg a fiútól, hogy nem tud majd megbirkózni szexuális nehézségeivel, ha nem edzi akaratát. Akaratedzés csak akkor lehetséges, ha olyan célt tűzünk ki eléje, amely szemében elérésre érdemes. Ezért ápoljuk sport-becsúgyát és nyújtunk alkalmat a gyermeknek, hogy kiváló teljesítménnyel tűnjön ki azon a területen, amely képességeinek megfelel. Az akaratedzés előfeltétele a koncentráló képesség fejlesztése. Csak ha a gyermek megtanulja, hogy egy dologra összpontosítsa figyelmét, és ne engedje magát elterelni, akkor tanulja majd meg, hogy teljes akarattal kötelezze el magát egy feladatra. Nagy baj, hogy gyermekeink közül sokan nem jutnak hozzá, hogy igazán koncentráltan merüljenek el a játékban, mert vagy hosszabb-rövidebb időre abba kell hagyniuk, vagy a felnőttek és nagyobb testvérek okozta zajok állandóan eltérítik figyelmüket. A gyermekeknek hely kell, ahol zavartalanul játszhatnak, és lehetőség arra, hogy a játékban, vagy valami más elfoglaltsággal félrehúzódhassanak.

6. Fontos segítséget adhat a higiénia és a mértékkel űzött edzésre nevelés, ha ez ésszerűen és megfelelő időben történik. Természetesen nem akkor kell elkezdni, amikor a szexuális nehézségek bekövetkeztek. Már a tízéves fiút hozzá lehet szoktatni a naponkénti lemosakodáshoz amiben apjának példája segítségére lehet. A serdülőkorban a naponkénti zuhanyozás nagyon megkönnyíti a feszültségek levezetését a fiúnál.

7. Végül igen nagy jelentősége van annak, ha megsegítjük a gyermeket abban, hogy gyakorlati érdeklődési körét tárgítsa. Ez elterelni segíti a figyelmét saját nehézségeitől. Te-

remtsünk helyet hobbija számára is. Annak a fiúnak, aki belemélyed a barkácsolásba, vagy a kalandos történetekből megszeretett hősével együtt medvevadászni jár az amerikai Szikláshegységben, akit az úrhajózás, vagy a mélytengeri kutatás érdekel, akinek a figyelme sportteljesítményekre irányul, aki barátaival „beat” zenét csap süketítő hangerővel, annak a fiúnak egyszerűen nincs már ideje arra, hogy szexuális nehézségeinek különös jelentőséget tulajdonítson.

A házasság előtti nemi kapcsolat

A házasság előtti nemi kapcsolat kérdését többnyire abból a szemszögből tárgyalják, hogy elvi okokból nem megengedett, anélkül, hogy megadnák ennek a tilalomnak belső megokolását. Így azután a fiatalokban felmerül a kérdés, miért nem szabad megtenniük azt, amit meg tudnak tenni és amit a felnőttek úgylis megtesznek.

Először a szexuális szerelem lényegét kell megbeszélni és abból kell megindokolni az erkölcsstan követelményeit.

A lányoknak szóló mindig visszatérő intelem rendszerint így hangzik: „Nehogy aztán gyereket hozzál nekem haza!” Ebben a széken, a „mit fognak az emberek szólni” szempontja sokkal nagyobb szerepet játszik, mint az elvszerű tilalom kérdése. Ha a fiatalok tudják, milyen módszerekkel lehet a „nem kívánt következményeket”, mint a törvénytelen gyermek vagy gyermektarás, elkerülni, akkor kísértésbe esnek, hogy túltegyék magukat a „tabukon”, mert „ha vigyázunk, semmi sem történhet”. Annak sincs semmi eredménye, ha merőben a nemi betegségekkel való fertőződés veszélyével ijesztgetnek.

Világosan kell látnunk: annak tudata, hogy jobb a házasságon kívüli barátságot nem a végsőkig vinni, nem gátolja meg ennek bekövetkezését. Minél tovább tart a barátság a fiú és lány között, annál erősebb lesz a fiúban a vágy a teljes egyesülés után, és a lánynál a hajlandóság az odaadásra. Egyszer azután bekövetkezik az a pillanat, amikor a józan ész által elfogadott minden meggondolást félresöpörnek.

A fiataloknak tudniuk kell, hogy a házasság előtti megtartóztatást nem azért követelik tőlük, mert valamit meg akarnak tagadni tőlük, hanem, hogy az segítse őket a szerelemben megtalálható teljes boldogság elérésében. Ez a boldogság pedig nem kizárólag a nemi ösztön kielégítésében rejlik,

hanem sokkal inkább a teljes emberi kapcsolatban és odaadásban, ami csak a házasságban lehetséges, és ennek előfeltétele a teljes érettségre jutás.

A valódi szerelem ugyanolyan mértékben gondol a másikra, mint önmagára. Nem akar kevesebbet, mint azt, hogy a másinak lehetőleg mindene legyen. Ehhez tartozik a kívánság, hogy mindent együtt éljenek át, minden közös tulajdonuk legyen, mindent közösen vállaljanak, és minden nehézséget együtt viseljenek el. Semmi válaszfal ne legyen többé a szerelmesek között.

A kívánság ehhez nem elegendő. Konkrét lehetőségekre is szükség van, hogy a kívánság valósággá válhasson. Ezek pedig nem hullanak maguktól az ember ölébe, és a nemi érettség beállta sem hozza őket magával. Ezeket a lehetőségeket ki kell harcolni, meg kell teremteni.

A valódi szerelem azt is jelenti, hogy a pár kész közösen vállalni a felelősséget mindenért, ami ebből a szerelemből ered.

Azt a készséget azonban, hogy ilyen felelősséget a fiatalok magukra vegyenek, meg kell szerezni, és be kell gyakorolni. Ehhez szükséges az ösztön fölötti uralom begyakorlása úgy, ahogy pl. a fiatalembernek fejlesztenie kell azt a képességét, hogy hivatása gyakorlása során felelősséget tudjon vállalni.

Végül a valódi szerelem csak szabadon lehetséges. Ez pedig azt tételezi föl, hogy a szerelmesek megtanultak a szabadsággal helyes, felelősségteljes módon élni.

Ezek az előfeltételek azonban nincsenek adva a fiataloknál, meg kell azokat szerezniük. A személyi érés folyamatának lehetőleg zavartalanul kell végbemennie, és minden korai kapcsolatkötés, tehát megkötöttség, zavarólag hat erre az érési folyamatra. A szerelem nemcsak élvezetből áll és nem is csak abból, hogy örömet lelnek egymásban. A férfi és nő szerelme megkötést is jelent, azaz lemondást a személyes szabadságról. Az idő előtt vállalt házasságon kívüli kapcsolat rendszerint lélektanilag lehetetlenné teszi a valóban teljesen szabad, önkéntes döntést. Vagyis az igazán szabad döntést az élet egyik legjelentősebb kérdésében, abban, hogy milyen élettárrsal éljen valaki közösségben élete végéig. A fiatalok megismerési képessége még nem fejlődött ki teljesen, és nagyon is fennáll annak a veszélye, hogy tévesen ítélik meg partnerük jellemét, egész lényét. A korai intim kapcsolat sok esetben megfosztja a fiatalokat attól a lehető-

ségtől, hogy a partner megválasztásában elkövetett tévedését helyreigazítsa.

Az igazi szerelem közösen akarja vállalni a felelősséget mindazért, ami belőle következik. Ebből adódik a fő érv a házasság előtti szexuális kapcsolat ellen: vétek a szerelem ellen, mert a partnerek a szexuális egyesülés élvezetét és örömet ugyan közösen élnek át, de a terhek, melyek belőle következnek, egyenlőtlenül oszlanak meg. Az az ifjú, aki csak ösztönének kielégítését keresi a lánynál, alapjában véve nem a lányt szereti, hanem csak önmagát. Amellett még önző módon is viselkedik, amikor a leányra hárítja a következmények minden terhét. Nagyon kevés fiúnak van sejtelve arról, hogy mit idéz elő a leányban az első, majd megismétlődő nemi érintkezéssel. Meg kell magyarázni a fiataloknak, hogy az ilyen leány hónapokig, sőt talán évekig aggodalmak között él és szenved, még akkor is, ha ezt az aggodást nem is állapítja meg magában tudatosan. A fiatalokban annak tudata alakíthat ki helyes életszemléletet, hogy a hosszasan nyomasztó aggodalom hatása alatt álló leány nem fogja tudni átélni és férjével megosztani a házasságban a szerelem teljességét. A házasság előtti megtartóztatás nem akadály, hanem előfeltétele a szerelem teljes kifejlődésének a házasságban.

Természetesen nem foghatjuk úgy föl, hogy ez a tudás már biztos védelmet jelent. Minden szerelmes- vagy jegyespár életében vannak olyan pillanatok, amikor a tudás szétfoszlik. Ilyenkor talán már csak az Isten kegyelme őrizheti meg őket attól, hogy a végső, belső ellenálláson is túltegyék magukat.

Ebben az összefüggésben fontosnak látszik rámutatni arra, hogy nagy különbséget jelent az, hogy a házasság előtti nemi érintkezés jegyespárnál megy végbe, vagy olyan fiataloknál, akiknél nincs még mélyebb belső kapcsolat. Sajnos még mindig túlságosan sok esetben hangoztatják, hogy „ahol valamit elővételeztek, ott a házasság keresztény megvalósítása már nem lehetséges”.

Nyilvánvaló, hogy a házasság előtti kapcsolat tehertétel lehet a beinduló házasságra, és sok esetben az is. De óvakodnunk kell, hogy azt romboljuk szét, ami az ilyen fiataloknak a legszükségesebb ahhoz, hogy a nyomasztó tehertől mentesüljenek: a hitet a bűnt megbocsátó Isten jóságában, és a bátorságot ahhoz, hogy a házasság előtti viszony természetes következményeit közösen vállalják.

Ha az ilyen fiataloknak, sajnos, még azt mondják, hogy náluk a házasság keresztényi megvalósítása már nem lehetséges, erre kétféle módon reagálhatnak: Jobb esetben dacosan, egymást vigasztalva azt mondják: „fel a fejfel, mi azért megpróbáljuk és Isten segíteni fog.” Az esetek többségében azonban a következmény bizonyos belenyugvás: „miért erőltessük meg magunkat és vállaljuk a fáradságot, valóban keresztény házasságban élni, ha nálunk úgylis el van rontva minden.”

Természetesen egész más a probléma azoknál a fiataloknál, akiknél a házassági szándékról még szó sem lehet, és akik szilárd belső kapcsolatot nélkül kerültek nehéz helyzetbe. Erre később még rátérünk.

Az önmagára találás tere

A fiataalkori „barátságoknak”, a különböző neműek korai kapcsolatának — ami aztán igen gyakran a házasság előtti viszonyhoz vezet — problémája beszélgetéssel egyedül nem oldható meg. Szükség van egyéb segítségre is. Először is teret kell adnunk a gyerekeknek, hogy önmagukra találjanak. Éppen ezért, mert a fiúknak és a leányoknak túl kevés alkal-muk van, hogy magukra találjanak, kerül sor gyakran idő előltt a különböző neműek korai kapcsolatára.

A serdülőkor elején az azonos nemű fiatalok barátságának van nagy szerepe. Ez az a tér, ahol begyakorolhatják mindazokat a tulajdonságokat, amelyek később fontosak a másnemű partnerrel való együttéléshez. Abban a mértékben, ahogy a gyermekek elszakadnak szülői háztól, keresnek lehetőleg hasonló korú és beállítottságú útítársakat a felnőttek még nagyon is ismeretlen világába.

1. A serdülőkor elején a nagyon erős barátkozást: a fiúknál a baráti kört, a leányoknál az egyes barátnő-kapcsolatot nemcsak hogy tűrni kell, hanem lehetőleg elő is kell mozdítani. Minél tágabb teret nyújtunk ezeknek a barátságoknak, annál több a kilátás arra, hogy a fiúnk barátjára vagy a lányunk barátnőjére, és ezen keresztül saját gyermekünkre hatással leszünk. A szülők segítsék elő, hogy ezek a barátságok, melyek a fiatalok magukratalálását szolgálják, a lehető legtovább tartsanak. Nem vitás, hogy az intim leánybarátságok bizonyos körülmények között leszboszi szerelemhez vezethetnek. Ezek a barátságok azonban rendszerint termé-

születes úton meglazulnak, ha egyikük igazán szerelmes lesz, amikor az első fiú belép az életébe

2. A hivatással kapcsolatos helyes állásfoglalás megkönnyíti a fiatalok magukra találását. Ehhez a szülők keltsék fel gyermekükben — nemcsak a fiúkban, hanem a leányokban is — a hivatás iránti becsvágyat. Segítsenek nekik, hogy hivatási célkitűzésük magasratörő legyen. Fontos döntések jönnek létre már a hivatás kiválasztásánál, és itt gyakran követnek el a szülők, főleg a leányoknál hibákat. Sok lány még mindig olyan foglalkozásba kezd, amelyet elejétől fogva csak átmeneti megoldásnak tekint a házasságig, és ez a szülők támogatta beállítottság — „Miért költekezzünk kiképzésedre, hiszen ez kidobott pénz, ha férjhez mégy!” — akadályozza az igazi hivatási elköteleződést. A szülők mindenképpen készüljenek föl arra, hogy amennyire lehetséges, teremtsék meg a hivatási cél eléréséhez az előfeltételeket és bizonyos esetekben hozzanak áldozatot még akkor is, ha előre tudják, hogy leányuk az iskola befejezése után hamarosan férjhez megy. Szükséges, hogy először a szülők értsék már meg, milyen nevelő hatású leányukra a hivatás, tehát a tanulás, a képzettség megszerzése semmiképpen sem veszhet kárba. (Fokozott értelemben érvényes ez a magyar viszonyokra, amikor az asszonyok többségének a házasságkötés után is van külső foglalkozása. A fordító.)

3. A fiút, mint láttuk, nagyban segíti a hobbijával való foglalkozás, a szabadidő értelmes felhasználása abban, hogy serdülőkori szexuális nehézségein túljusson. De a leány számára is rendkívül fontos, hogy szabadidejét értelmesen használja föl. Minél jobban tele van a feje tervekkel és ötletekkel, minél több dolog fontos a számára, s amit szeret és amivel törődik, annál kevésbé ismeri meg az unalmat. Legtöbbször a két nem között idő előtt szövődő kapcsolatnak épp az unalom az oka. A fiatalok szórakozást keresnek, hogy unalmukat elűzzék. Minthogy nem tanulták meg, hogy önmagukkal és idejükkel mit kezdjenek, sor kerül a korai kapcsolatokra.

4. Végül a szülők legyenek rajta, hogy kifejlesszék gyermekeik szociális felelősségtudatát — most már a családon kívül is — és megmutassák nekik, hol tevékenykedhetnek. Sok szülő hibázik ezen a téren is. A legtöbb leány, akinek utolsó iskolaéveiben az a vágya, hogy a szociális gondozói, vagy ápolónői hivatást válassza, az iskola befejezése után mégis egészen más pályára megy. Majdnem minden fiú

vagy lány, aki ideiglenesen valami szociális munkát vállalt, arról panaszkodik, hogy szüleinél és környezeténél ellenálásra talált. Leányoknak, akik a foglalkozásuk mellett saját közösségükben szociális munkával szeretnének foglalkozni, gyakran kell hallaniuk szüleiktől, barátnöiktől, rokonaiktól, hogy erre semmi szükségük nincs, hogy ostobák, ha tűrik, hogy kihasználják őket. A gyakorlati felebaráti szeretetre való készség az ifjúságban sokkal nagyobb, mint ahogy általában feltételezik, de környezetük igen kevés alkalmat ad arra, hogy ez az alapvető készség ki is fejlődjék. Nyomatékosan utalnunk kell rá, hogy minden szociális tevékenység értéke — akár konkrétan felmérhető, akár nem — nem annyira a tevékenység reális értékében, pénzben való kifejezhetőségben rejlik, hanem abban, hogy előmozdítja a segítőnek érett emberré válását.

A házasságon kívüli anyaság

A serdülőkor elején való beszélgetés új híd lehet, amelyen át a szülők és gyermekek ismét egymásra találhatnak, ha előzőleg szakadék választotta is el őket. Ez a beszélgetés akkor eredményes, ha a serdülő egyenlő partnernek érzi magát. Akkor már nem kell az alkalmat keresni további beszélgetésekhez, maguktól adódnak azok az életben.

A szülőknek tudniuk kell, hogy gyermekeikkel beszélgetve óvakodniuk kell minden általánosítástól, és el kell kerülniük minden kollektív ítéletet. Az általánosítások és előítéletek ugyan mindig helytelenek, de sehol sem járnak olyan végzetes következményekkel, mint a fiatalokkal folytatott beszélgetésekben. Hiába mondják, hogy azok rájuk nem vonatkoznak, mert érzik, hogy őket is beleértik. Aki gyermekei előtt a „mai fiatalságot” szidja — mégha hozzá is teszi: „Hála Istennek, te nem vagy olyan mint a többiek” — anélkül, hogy tudná, felkelti fiában és lányában a szolidaritás érzését a vele egykorúak iránt: „Ő engem kivételnek tart, de a többi felnőt, ha az ifjúságról beszél, engem is bele fog érteni. Ilyenek hát a felnőttek.”

A szülőknek gondolniuk kell arra is, hogy gyermekeik kihallják a hamis hangokat, és ezek a fáradságosan helyreállított bizalmat újra megingathatják.

A gyermekeknek ebben a korban leginkább arra van szükségük, hogy bizonyosak legyenek szüleik szeretete felől.

Érezniük kell, hogy ez a szeretet akkor sem szűnne meg, ha nehézségekbe vagy éppen bűnbe keverednének. Az az anya, aki leánya előtt keményen elítéli a szomszéd lányt, mert az házasságon kívül gyermeket vár: „muszáj férjhez mennie”, — abban a szilárd meggyőződésben, hogy az ő leányával ilyen nem történhet meg — talán külsőleg még helyeslést is tapasztalhat saját gyermeke részéről, belül azonban ez elé a kérdés elé állítja leányát: „Mit mondana rólam, mit csinálna, ha velem történné ilyesmi?” Az anyai szeretetben való kételkedés pedig a szeretet hiányáról bizonyossággá szilárdulna, ha az anya — mint rendszerint — ezt mondaná: „Te pedig maradj tisztességes. Nehogy valami szégyent hozzál reám! Nehogy nekem egyszer gyereket hozz haza!”

Ha a házasságon kívüli anyaság kerül szóba, óvatosan irányítsuk a beszélgetést, és mindent kerüljünk el, ami saját gyermekünket megzavarná, kétséget keltene benne.

Ez azonban az anyának csak akkor sikerül a leányával beszélve, és az apának ha fiával beszél, ha helyes hozzáállásuk van a házasságon kívüli anyasághoz és gyermekhez.

Kétségtelen, hogy felelőtlenség egy gyermeket életrehívni anélkül, hogy a minimális feltételeket megteremtenénk számára, ehhez pedig elsősorban hozzátartozik a szeretet mindkét szülő részéről. De ha a fiatal lány, akinek sokféle lehetősége lett volna más megoldást találnia, a hiba következményeit vállalja, talán a jó hírnevére ügyelő környezete ellenére is, és mégis világra hozza gyermekét, elismerést érdemel. Mindent meg kell tennünk, hogy megkönnyítsük a leány sorsát, melyet el kell viselnie. A gyermekekre pedig nem szabad szégyennek származnia abból, hogy házasságon kívül született, igazán nem tehet róla.

Ez újabb látásmódra azért van szükség, mert a nehézségek ezen a területen óriásiak. Gyermekeink a szeretetre való nevelésükben elkövetett mulasztások folytán, valamint a különböző rájuk nehezdő hatás következtében könnyebben kerülnek abba a veszélybe, hogy elbizonytalanodnak és bonyodalmak közé kerülnek, mintha megfelelő nevelést kaptak volna és más, pozitív hatások érték volna őket. Azzal, hogy mindezeket számításba vesszük, nem lazítjuk föl a közérkölcst. A házasságon kívüli anyák számát sem csökkentjük, legfőljebb még többet sodornánk bele magzatelhajtásba, ha elrettentő példának hozzuk fel azokat, akik vállalják az ilyen anyaságot.

Nem fenyegetéssel, hanem csak építő neveléssel idézhe-

tünk elő e téren változást. A leányok számára meggyőzőbb lesz, ha kifejtjük előttük, hogy mily nehéz a leányanya sorsa, és hogyan fáradoznak sokan azon, hogy ezt a sorsot megkönnyítsék, — mintha pálcát törnénk fölötte. A tanulság, hogy mekkora terhet vesz magára egy leány, ha házasságon kívüli gyermeket fogan, talán hamarabb fog benne gátlást teremteni, mint a fenyegetés okozta félelem. Természetesen még nyitott kérdés marad, hogy mindennek a belátása egymagában elég-e ahhoz, hogy megakadályozza a házasságon kívüli kapcsolatot?

Alaposan meg kell gondolni a leányanyáknak nyújtott segítség kérdését is. A régebben szokásos „kényszerházasság”- megoldás manapság már rendkívül meggondolandó. Itt mutatkozik meg, milyen fontos az egyes párok között tett megkülönböztetés. Ott, ahol a szerelem már az eljegyzésig jutott, ahol az összeházasodási szándék nyilvánvaló volt, még mielőtt a gyermeket nemzették, ma is a házasság a helyes megoldás. Ezután valóban sor kerülhet arra, hogy anyagi segítséget nyújtsanak nekik.

Egészen más a helyzet az olyan fiatal pároknál, akik gyermeket nemzettek házassági szándék nélkül. Ez áll fenn mindenekelőtt az egészen fiatal lányok és fiúk esetében. A tapasztalat azt mutatja, hogy fiataljaink kényszerházassága a legritkább esetben tartós. Nincs meg a valódi érettség a házasságra, és mert már nincs meg a szabad választás lehetősége, ami pedig a házasság sikerének alapfeltétele. Az, aki ilyen esetekben a házasságkötést sürgeti, bizonyos mértékben szintén felelős a házasság balsikeréért és az ebből adódó következményekért.

Ilyen esetekben sokkal jobb, ha segítünk a lánynak gyermekét a világra hozni, és gondoskodunk arról, hogy anyja és gyermeke emberhez méltó életet élhessen. Ezután fönnáll a későbbi valóban személyes kapcsolatú házasság lehetősége — esetleg éppen a gyermek szülei között.

Mindenesetre nem szabad elhallgatnunk azt sem, hogy a házasságon kívüli anyaság nagyon rontja egy lány férjhezmenési esélyeit. A leányanyáké sokkal kisebb, mint más lányoké, vagy az önhibájukon kívül elvált asszonyoké.

Épp ezért nagyon fontos megértetnünk a leányanyával, hogy a gyermek még házasságon kívül is értelmet ad életének. Az 1954-ben nyilvánosságra hozott statisztikák a fiatalok szociális beilleszkedési nehézségeiről meglepő adatokat szolgáltatnak ehhez. Kiderült, hogy azok a házasságon kívül

született gyermekek, akik anyjukkal éltek együtt, sokkal könnyebben beilleszkedtek a szociális rendbe, mint azok, akiknek születését utólag, az anya férjhezmenetelekor vagy utána törvényesítették. Különösen jó eredményeket mutattak az ilyen gyermekek összehasonlítva a szétzilált házasságból és az elvált szülőktől származó gyermekekkel. Az is tanulságos volt, hogy az özvegy asszonyok gyermekeinél is hasonló helyzet mutatkozott. Olyan gyermekeknél, akik egyedül maradt anyjukkal éltek együtt, sokkal kevesebb beilleszkedési nehézség merült föl, mint az olyan félárvánál, akiknek anyjuk újból férjhezment. A statisztikából kiderült sorrend meglepő: 1. özvegyek gyermekei mostohaapa nélkül; 2. teljes házasságból származó gyermekek; 3. hajadon anyák törvénytelen gyermekei. Egészen a statisztika végén sorolnak a legalacsonyabb százalékkal az elvált szülők gyermekei.

Ezekon a példákon látszik, hogy amikor az egyedülálló anya különösen intenzíven foglalkozik gyermekével, még ha csak néhány órát is naponta, sokat segíthet abban, hogy az apa hiányának következményei lényegesen gyöngüljenek. Az anya szeretete és gondoskodása által meghatározott környezet mindenestül pozitívan hat az ilyen nem teljes családban és előmozdítja a gyermek fejlődését. Egy megghiúsulással fenyegető, szerencsétlen, széttrt házasság feszült légköre épp ellenkező hatású.

V. TISZTASÁG ÉS TISZTASÁGSZERETET

A katolikus neveléstanban a tisztaság fogalmának jelentős szerepe van. A tisztaságra nevelés mindig az első követelmények közt szerepel. Tudnunk kell azonban, hogy e fogalmat általában erkölcsi vonatkozásban értették, és az eddigi nevelési gyakorlatban messzemenően ahhoz a komplexumhoz csatolták, melyet a lelki tükör a tízparancsolat hatodik pontja alatt foglal össze. Ezzel a tisztaság fogalma külön nyomatékokat nyert a szexuális neveléssel összefüggésben, de beszűkítése oda vezet, hogy helytelenül egyenlőnek veszik olyan fogalmakkal, amelyek kapcsolatban vannak ugyan a tisztasággal, de nem azonosak vele. Fontossága, de téves értelmezése is szükségessé teszi a pontos meghatározást. Beszélünk ugyan testi tisztaságról, de a tisztaság fo-

galmát főleg erkölcsi vonatkozásban, a lélek bizonyos állapotára vonatkoztatják, nem egyszer kifejezetten lelki tisztaságot emlegetve.

A tisztaság fogalmát így határozhatjuk meg: a tisztaság egyrészt (negatív értelemben) a hibátlanság, a szenny teljes hiányának állapota; másrészt (pozitív értelemben) hozzákapcsolódik valami ragyogónak elképzelése (vö. „ragyogóan tiszta, fehér hó”), vagy a fénylőé, sugárzóé (vö. a gyermeki tisztaság fénye a szemben).

(A szerzők a következőkben a német nyelvnek a tisztával „*rein*” rokon, de nem teljesen azonos jelzőjét a „*sauber*” jelzővel vetik egybe, ami számunkra is tanulságos, noha nálunk a jelentéskülönbség jóval nagyobb /*sauber* különböző alkalmazásban rendes, takaros, csinos jelentésű/. Megállapítják, hogy a *rein* fogalmát nem lehet relativizálni, viszonylagos értelemben használni, szemben a *sauber* jelzővel. Így pl. lehet emlegetni viszonylagosan „*sauber*”, de nem viszonylagosan „*rein*” asztalterítőt. Így értve tehát a *rein* el-lentéte nem „piszkos”, hanem „tisztátalan”: *unrein*. Magyar alkalmazásban a *rein* megfelelője nagyjából a belső, a *sauber* megfelelője a külső tisztaság jelzője. Így értelemben mondhatjuk mi is, hogy a lelki tisztaság nem érthető soha-sem viszonylagos értelemben, a külső igen.)

A lelki tisztaság tehát tökéletesség, amely felé törekednünk kell. A külső tisztaság is csak úgy érhető el, ha törekszünk feléje. Az ilyen emberre mondják, hogy tisztaságszerető. A tisztaságszerető ember azon fáradozik, hogy tiszta legyen, maradjon, azzá váljon.

Így akár a belső, akár a külső tisztaság és a tisztaságszeretet összetartozik: az első állapot, a második ennek az állapotnak előfeltétele. A tisztaság a cél — a tisztaságszeretet az út hozzá. A tisztaságszeretet magatartás, amely a tisztaság értékeléséből fakad. A tisztaságra törekvés az eszköze annak, hogy a tisztaságszeretet magatartásából a tisztaság állapotába jussunk. E törekvés a lelki szenny távoltartására, illetve annak eltávolítására — megtisztulás, megtérés — irányul, hogy az illető tiszta maradjon vagy azzá váljon.

Az erkölcsi tisztaság tehát valami tökéleteset jelent. Amikor Jézus azt mondja, hogy boldogok a tiszta szívűek, akkor felállítja az eszményt, amely felé az embernek törekednie kell. Ha a tisztaság fogalmát az emberre alkalmazzuk, azt az embert jelenti, aki Isten akaratával teljes összhangban él. Ilyen volt az ember bűnbe esése előtt, a gyermek a ke-

resztség és Isten akaratával való első szembeszegülése között. Ilyen az ember abban a pillanatban, mikor a gyónásban feloldozást kap bűneitől, amíg az első bűnt, akár gondolatban is elköveti. A tökéletes ember tisztaságát mi csak sejtethetjük. Az Isten akaratával való teljes összhang állapota az a cél, amely felé törekednünk kell. Bár tudjuk, hogy földi életünkben, a legjobb esetben is csak a célvonalra tehetjük a lábunkat, átlépni nem fogjuk. A tisztaság nem olyasmi, amit helyrehozhatatlanul elveszíthetnénk. A bűnbeesés által az ember elveszítette tökéletességét, de Krisztus Urunk helyreállította és átnyújtotta nekünk újra, mint győzelme jutalmát.

A tisztaságra nevelés először mindig tisztaságszeretetre nevelés. Az ember tévedhet, akaratát gyarló, és ez magával hozza azt, hogy a keresztségben elnyert tisztaságot elveszti, hogy újra és újra elbukik. De nem a bukás teszi a célt elérhetetlenné, hanem a lemondás arról, hogy az isteni kegyelem segítségével újra fölálljon. A tisztaság szeretetére nevelés azt jelenti, hogy a tévedések elosztatására és az akarati gyöngeség leküzdésére nevelünk; ezeknek a felismerése pedig a küzdés előfeltétele.

Fenti meggondolásainkból néhány lényeges támpont adódik a tisztaság-fogalom alkalmazására a szexuális nevelés terén. Ezek egyúttal arra is szolgálhatnak, hogy a fogalmat elhatároljuk más, vele tévesen azonosított fogalmaktól, és így felismerjük és felszámoljuk a téves elképzeléseket és magatartásokat.

1. A tisztaság semmi esetre sem csak az ember szexualitására vonatkozik. A szemérmetlenség bűne semmi esetre sem az egyetlen bűn a tisztaság ellen. A szemérmesség az isteni rendelés szerint megélt szexualitás. (Jézus a „boldogok a tiszta szívűek”-en bizonyára nem azokat értette első sorban, akik nem vétkeznek a hatodik parancs ellen. (Vö. 152. kk. A kiadó.)

2. A tisztaság, mint az Isten akaratával teljes egybehangoltság emberi állapota, nem azonos az ember valamilyen konkrét testi vagy lelki állapotával. Így a tisztaság nem azonos a testi sértetlenség vagy érintetlenség állapotával.

3. A tisztaság nem azonos az ártatlansággal. Az is eljuthat a tisztasághoz, aki bűnös volt.

4. A testi érintetlenség nem azonos az ártatlansággal (A leány elvesztette ártatlanságát), sem a szüzességgel, a szüzességet belső magatartásként értelmezve. (Így nem veszítette el szüzességét a megerőszakolt leány. A fordító).

5. A tudatlanság szintén nem ártatlanság (Vö „hagyjuk meg a gyermek ártatlanságát!” azaz hagyjuk tudatlanságban a szexualitással kapcsolatban). Ellenkezőleg, a tudatlanság veszélyt jelenthet az ártatlanságra és bűnhöz vezethet.

6. A tisztaság magába foglalja a szemérmességet, de nem azonos vele.

7. A szemérmesség az ember belső lelkivilágát védi — a sajátét is, másokét is — és semmi esetre sem csak testi vonatkozású fogalom. A szemérem elleni bűn semmi esetre sem csak a hatodik parancs tilalmaiba ütközik, legalább olyan gyakran függ össze a nyolcadik és minden más parancssal, amely az emberek együttélését szabályozza: a szülők szemérmessége gyermekeikkel szemben, a gyermekeké szüleikkel szemben, a szemérmesség testvérekkel, barátokkal, kollégákkal szemben. Ez ellen vét az apa, aki a fiát kifaggatja „élményeiről”, aki visszaél gyermekei bizalmával, amikor komoly ok nélkül beszél gyermekeinek reábizott személyes, hivatásbeli, esetleg szexuális nehézségeiről, élményeiről, csalódásairól, hibáiról, balsikereiről és kudarcairól. Ugyanígy vét az anya, aki „felvilágosításul és figyelmeztetésül” kibeszéli serdülő leányának saját házaselete intim részleteit. Ezzel megterheli saját boldogtalanságával és csalódottságával, „hogyan tudjad, milyenek a férfiak” jelszóval feltárva előtte apja hibáit, botlásait; a gyerekek, akik a maguk javára próbálják felhasználni szüleik felismert vagy meg is tapasztalt hibáit — szüleik ellen a maguk javára.

Ide sorolható a tapintatlanság, célozgatás, amelyet az ember — esetleg egy harmadik jelenlétében — elkövet munkatársai, iskolatársai, barátai ellen. Mindez megsérti a másik személy benső világát, ezért szemérmetlen.

8. Az emberi szeméremérzet a testet is védi. De a meztelenség nem azonos a szemérmetlenséggel. A testnek nincsenek szégyellni és nem-szégyellni való részei. A ruházat nem elfedése valaminek, amit szégyellnünk kell, hanem, legalábbis a mi éghajlatunk alatt, két szempontból is védelem: védelem az időjárás ellen és védelem annak a feltárása ellen, amit csak az előtt az embertársunk előtt szabad feltárnunk, akivel intim szerelmi kötelék fűz össze. A házastársak között, sőt a családon belül is, a meztelenség mindenképp jogosult.

9. A szeméremérzet ellentéte a prüdségnek, mert a szemérmes ember tudatában van testi voltának, ismeri testének jelentőségét, elfedi mások pillantása előtt, ahogy egy ér-

tékes ajándékot beburkolunk. A prűd ember viszont nem boldog testi voltában, bizalmatlan vele szemben. Nem tud lemondani róla, mert akkor megszűnne ember lenni, de csak bajkeverőt lát benne. Felosztja testét jó, nemes részekre és egy „közönséges” részre, amely a köldöktől a térdig terjed. Röviden: viszonya testéhez zavart, elfedi azt, amit szégyell és „szégyenérzete” odáig megy, hogy a testét saját szeme elől is el akarja rejtteni.

10. A szemérmesség erény, amely a szeméremérzetből fakad. *Muckermann* szerint a szeméremérzet természetes önvédelem az ellen, hogy zavaró elemek hatoljanak be a fejlődés és érés folyamatába. Bizonyos mértékig a Csipkerózsika mese vadrózsabokra, amelynek védelmében a leány aszszonnyá érésének folyamata végbemegy. Elzár az idő előtti kérőktől és csak annak enged utat, aki arra rendeltetett, hogy csókjával az alvó leányt fölébressze. De a túskebokor törékeny, lehet kiírtani vagy széttaposni próbálni. Ápolni és védeni kell, vigyázni kell rá nagyon. A szeméremérzetnek szüksége van védőőrként a szemérmesség erényére. A természetes önvédelemhez hozzá kell kapcsolódnia a megvédendő és megóvandó érték felismerésének, és annak a szándékának, hogy meg is védjük azt. A szemérmesség erényére nem csak a pubertás előtt és alatt van szükségünk, hanem egész életünkben. A szexuális érés, fiziológiai és szellemi váltoásaival, csak egy szakasza az ember érési folyamatának, mely a halálig tart. A természetes szeméremérzet semmi esetre sem csak a testet védi, hanem egész belső lelkivilágunkat. A gyermek eleinte semmi különösét sem lát abban, hogy idegenek előtt meztelenül mutatkozzék. Az a tény, hogy meztelen, nem válik nála tudatossá. Egyszer aztán tudatos lesz benne a meztelenség, és eltakarja testét mindenki elől, akivel nincs „intim kapcsolatban”. De még mielőtt tudatos lesz benne a testi meztelenség, felismeri lelki „meztelenségét” abban a pillanatban, amikor tudatossá válnak benne a hibái: szégyenli engedetlenségét, hibáit. Azt is szégyenli, ha mások jelenlétében rendreutasítják, vagy olyasmire biztatják, amit önként nem hajlandó megtenni.

Ott, ahol a természetes szeméremérzést a szellem nem hatja át és alakítja a szemérmesség erényévé, gyakran szemérmetlenséggé vagy prűdériává alakul. Ha a gyermeknek azt magyarázzuk, hogy a természetes szeméremérzete „butaság”, megzavarjuk benne annak az értéktudatát, amit védenie kell. Hogy ne legyen „buta”, áttör a csipkebokron,

mindinkább elveszíti szeméremérzetét -- szemérmertlenné válik. Némely nevelő ezt úgy hajlamos megakadályozni, hogy valamiféle „szögesdróttal veszi körül a csipkebokrot”, hogy bevehetetlenné tegye. Az ilyen nevelők, saját hibás nevelésük és szexuális beállítottságuk hatása alatt, gyakran szégyenletesnek tüntetnek fel sok merőben természetes dolgot, különösen a gyermek tárgyi érdeklődését teste iránt. Így módon beléje oltják az idegenkedő, sőt védekező magatartást saját testével szemben. Ez a „szögesdróttal védett bokor” ugyan megvéd minden külső befolyástól, de éppen a szögesdrót miatt akkor sem tud megnyílni, amikor az „igazi” érkezik. Az ember rabbá válik a prűdéria ketrecében, amelyből idővel vagy erőszakkal kitör, vagy egy minden ellenállást leküzdő partner szabadítja ki (miközben a bokor a szögesdróttal együtt tönkremegy), vagy pedig elnyomorodik benne. A prűdéria ketrecéből kitört vagy kiragadott serdülő azonban a szeméremérzet bokrában már nem a védelmet látja, hanem a börtönt, élvezi, hogy „megszabadult” a szeméremértettől, és szemérmertlen lesz. Sok fiatal azonban egész életére a prűdéria foglya marad. Ha pedig eljut a házassághoz, a partnernek nagy türelemre, alkalmazkodókészségre, óvatosságra van szüksége, hogy e ketrecből kiszabadítsa.

A tisztaságra nevelés előfeltétele a tisztaságszeretetre és szemérmességre nevelés. A tisztaság, a tisztaságszeretet és szemérmesség nemcsak a testre vonatkozik, hanem az ember egész személyiségére. A tisztaságszeretetre nevelés, ha csak a testi tisztaságra irányul — ebben rejlik a szexuálpedagógiaának kikiáltott úgynevezett higiéniaira nevelés hátránya és gyengéje —, éppen olyan kontár munka volna, mint az olyan erkölcsi tisztaságra nevelés, amely kimerülne a követelésben, a parancsban, a jóakaratra való hivatkozásban. Minden nevelési indítás — akár pozitív, akár negatív —, akármelyik területen, az össze nevelésre hat. A szexuális nevelés nagyon alkalmas módszere, ha a peremterületekről haladunk a lényeges felé, és a lényegesből kiindulva termékenyítjük meg a peremterületeket.

Nagy veszély is rejlik ebben, ti. az, hogy a más területen kapott indítások negatívan hatnak a szexuális nevelésre. Megállapíthatjuk, hogy a szexualitáshoz való bizonyos hibás beállítottság, a prűdéria bizonyos formái, amelyek manapság a szülőknél lelhetők fel, ezen az úton keletkeztek. Sokszor nem a szülők hallgatása a gyermek kérdéseire volt a legvégtetesebb, hanem olyasvalami, ami sokkal előbb történt

és egyáltalán nem gondoltak rá, hogy az a szexuális nevelés egyik összetevője. Sok jószándékú nevelési módszer tehető felelőssé a gyermek későbbi hibás beállítottságáért testéhez és a szexualitáshoz. A gyermek nem érti, miért „pfúj”, ha nemi szervéhez nyúl, miért kap érte a kezére, és miért „sír ezért az őrangyala”, ahogy a nagymami elborzadva állítja. Így azután igen könnyen kialakul ebben a gyermekben az az elképzelés, hogy a testének vannak olyan részei, amelyek rosszak, mert különben miért mondják a felnőttek, hogy „pfúj”, miért kap ki, ha ezeket a részeket megérinti, miért sír az őrangyala, aki különben csak akkor szomorú, ha valami nagyon rosszat teszünk.

Ez utóbbi példából kitűnik az összefüggés a testi tisztaságra nevelés, vallásos nevelés (őrangyal) és szexuális nevelés között. Az erkölcsi tisztaságra nevelés egész egyszerűen a külső, testi tisztaságszeretetre való neveléssel kezdődik. A nevelés azonban a nevelési akaratból, az ezt megalapozó belátás átadásából, valamint ennek begyakorlásából áll. A begyakorlás pedig nem más, mint a mintakép utánzása, a gyermek kora és fejlettségi állapota szerint, a rendszeres szokások, erkölcsök, kötelességek átvétele és tudatos tréning egy határozott cél felé.

A testi tisztaságra, higiéniára való nevelésnek nagy jelentősége van a szexuális nevelés szempontjából. Ugyanis analógiákkal rávilágíthatunk a testi és az erkölcsi-lelki tisztaság közötti kölcsönhatásra, s nem utoljára azért, mert a tisztaság magatartásának begyakorlására széles területünk nyílik.

VI. NEVELÉS A „TE” IRÁNYÁBA.

A partnerség fogalma

Az „partner” elnevezés a házastársra vonatkozólag ma már széles körben polgárjogot nyert, és alig akad valaki, akinek ezzel kapcsolatban nehézsége, kifogása volna. Amikor azonban a partnerség szempontjából rendezett házasságról beszélünk, vagy pláne a patriarchális vagy matriarchális házasság helyett egy valóban partneri, vagyis társas viszonyon alapuló házasság fogalma merül fel, ez sokakban határozott ellenérzést vált ki. Gondoljunk csak a férfiak és nők egyenjogúságáról folytatott vitákra a közelmúltban. Akkor a körül folyt a vita, hogy a feleség vajon a férjének partnere-e

(utitársa, vagy a bibliai szóval, segítőtársa helyett)? Ma pedig a szülők és gyermekek közti „partneri” viszony emlegetése vált ki nyakas ellenállást.

Pedig a partnerség fogalmának a használata ilyen esetekben teljesen jogos. Sőt, nincs is más fogalom, amely jobban fejezné ki a mai ember tudata által meghatározott kapcsolatot a házastársak, illetve a szülők és gyermekek között. A „te” irányába való nevelés terén sem mondhatunk le róla. De a hozzátapadó egyoldalú és hamis értelmezés miatt közelebről meg kell határoznunk a partnerség fogalmát. Mit is jelent tulajdonképpen és milyen értelemben használjuk?

Általában a partnerséget úgy képzelik, mint két egyenlő fél együttműködését, márpedig férfi és nő, szülő és gyermek nem egyenlőek.

Valójában a partnerség nem jelent mást mint kölcsönös kiegészítést: a vegyész, aki új gyógyszert dolgoz ki, a technikus, aki a gyártási berendezést létrehozza, és a kereskedő, aki a termékeket forgalomba hozza — partnerek, bármennyire különböznek személyileg és főleg szerepükben. A kölcsönös kiegészítésnek ebben az értelmében a férfi és nő a házasságban mindig is partnerek voltak.

A másik félreértés abban rejlik, hogy a partnerséget csak egyenrangúak között tudják elképzelni és egyenrangúságot pl. szülők és gyermekek között nem tételeznek fel. Pedig mindenki láthatja, hogy a gyermek, már csak léte által is megváltoztatja szülei életét, és hogy éppen olyan elhatározó befolyással van apjára és anyjára, mint azok őreá. Ebben az értelemben a szülő és gyermek közti viszony mindenképpen partnerség, mert ma már tudjuk, hogy a szülő lényegének központjában nem a biológiai kapcsolat kérdése áll. Az is közzismert, hogy nem csak a szülő van hatással a gyermek személyes fejlődésére, hanem fordítva is, a gyermek is hat a szülő fejlődésére és létére. A partnerség magában foglalja azt, hogy az embernek szüksége van a társára, hogy célját elérje: a kölcsönös segítséget az emberi kiteljesedéshez.

Végül azt hozzák fel a partnerség fogalmának a házasságra és családra kiterjesztett használata ellen, hogy a partnerség nem ismer kötött rangsort. A „kötött” szó a hangsúlyos, és valóban, egy partner-alapon nyugvó közösségben a rangsor nem egyszer s mindenkorra és nem minden esetben kötött. De fölmerül a kérdés: miből következtetünk kötöttségre, hacsak nem nyilvánítjuk a már a Bibliában is megtalálható patriarchátust az egyedül lehetséges családformának?

Ez a patriarhátus a természetes házasság és család keretében azonban nem valami isteni rendelésen alapszik, hanem összefüggött a szociális és kulturális feltételekkel. A természetes házasság keretében nagyon jól működő rend volt a matriarhátus is, valamint néhány vegyes forma. A primitív népek családszerkezetének összehasonlítása mutatja, hogy ez a szerkezet mennyire függött a körülményektől és gazdasági formától. A családnak alkalmazkodnia kellett a megváltozott körülményekhez és gyakran megváltoztatta a hierarchikus formákat is. Ennek legújabb példáit látjuk Itália mezőgazdasági vidékein, ahol az elmúlt században a munkásvándorlás ténylegesen a matriarchátushoz vezetett. Ugyanígy felfedeznek erős matriarchális vonásokat a mai amerikai családokban is.

A partnerségen alapuló csoportban szükségszerűen kialakul egy rangsor azoknak a szerepeknek és feladatoknak a súlya szerint, amelyeket az egyes partnereknek vállalniuk kell. Másrészt azonban az ilyen csoportok kialakítanak maguknak egy olyan, legalább külsőleg kifejezésre jutó képviseletet is, amely a feladatok súlyától és az összes tagok bizalmának mértékétől függ.

A partner alapú házasság és család tehát, az általánosan elterjedt véleménnyel szemben, semmi esetre sem családparlamentarizmus, amelyben az apának és anyának a szavazata ugyanolyan súlyú, mint a gyermeké. Tény azonban, hogy a partner alapú család rendszerint rugalmasabban tud alkalmazkodni a változó viszonyokhoz. A tapasztalat arra tanít, hogy a régi család hagyományos rangsora és a benne érvényes funkció- és munkamegosztás a mai családban sokszor már használhatatlanná vált. Hogyan is teljesítse az apa, aki naponta 8-10 órát tölt családi körén kívül, a régi típusú családi patriarcha feladatait. (Persze hasonló nehézségei ma a családon kívül dolgozó anyának is vannak. A ford.) A családok helyzetében beállott változás egészen magától értetődően odavezetett, hogy annak a teljhatalomnak egy része, mely korábban általában az apáé volt, most gyakorlatilag az anyának jutott. Egyéb döntésekért, amelyeket azelőtt az apa saját belátása szerint hozott, ma csak akkor vállalható felelősség, ha az apa és anya előzőleg megegyezett. Ugyanis az apa egyáltalán nincs abban a helyzetben, hogy egy magában áttekintse a döntés előfeltételeit és lehetséges következményeit. Ez a helyzet például a gyermek pályaválasztásával kapcsolatban. Ma az apa nincs minden esetben ab-

ban a helyzetben, hogy felismerje gyermeke képességeit egy bizonyos hivatásra, és gyakran nem is ismeri annyira, hogy megállapíthassa, milyen fajta képzés hozna nála pozitív eredményt. Legalább annyit meg kell állapítanunk, hogy a családon kívül nem dolgozó anya ezekben a kérdésekben gyakran helyesebben tud ítélni a gyermekkel való állandó érintkezése következtében.

Itt is megmutatkozik a családi partner-viszony jelentősége a család számára a kölcsönös kiegészülés értelmében. Azelőtt az apának és az anyának a családon belül is szigorúan elhatárolt feladatai voltak a nevelésben. Ma a nap nagy részében a gyermek az apát csak az anyán keresztül érzékeli. Ez gyermekének nem csak anyja megtapasztalását nyújtja, hanem közvetve — abban a mértékben, ahogy sikerül neki — a távollevő apáét is. Vagyis amint az ilyen gyermekek az anyát megélik, úgy élik meg vele együtt az apát is, és egységként fogják fel szüleiknek a hitvesi szeretettől áthátott közösségét. Az apa és anya „mi”-vé válik, és ez a szülői szeretet kisugárzója s a szülői tekintély hordozója. Ehhez járul az a tapasztalat, hogy az emberek közötti harmónia és egyetértés nem eleve megadott, tartós, magától értetődő állapot, hanem minden egyes esetben újra meg újra ki kell könyörögni, meg kell szerezni és meg kell óvni. Erre pedig mindennapos fáradhatatlan igyekezetre van szükség.

Az ilyen partnerviszony nemcsak a partner tehetségének, képességének, jó oldalának elismerését jelenti, hanem hibáinak, gyengeségeinek, elégedetlenségének tudomásulvételét is. Sőt, a személyiség árnyoldalának tudatosítása elengedhetetlen a partner-kapcsolatban, mert a kiegészülés előfeltétele, hogy a partnerből hiányozzék valami, amit a másiknak kell megadnia.

A szülők példája

Ebben az összefüggésben magától adódik az a követelmény, hogy a „te” irányában nevelés lehetőségeiről folytatott megfontolásokat a házasságra vonatkozó gondolatokkal kezdjük. Ugyanis, amint az apa és anya egymást — a „te”-ben adott partnert — elfogadja, amint egymással élnek és egymás iránt figyelmesek, avagy nem; amint szeretik, elviselik vagy csak tűrik egymást, mindez hozzájárul a gyermek viszonyának kialakításához a „te” irányában. A már

legkorábbi gyermekkorban („mert a gyermek ezt úgysem fogja fel”) ezen a téren átélt negatív tapasztalatok nagyon sokáig kihatnak. Ezeken a gyermek később gyakran csak tudatosan és kifejezetten akarva teheti túl magát. A pedagógia korábbi alapelveihez tartozott, hogy a gyermek lehetőleg soha ne legyen a szülők veszekedésének tanúja. De tévedés lenne azt hinni, hogy a kis gyermekek még nem érzik meg és nem ismerik föl az ellentéteket, nézeteltéréseket. A gyermek ugyanis sokkal erősebben éli át az atmoszférát, mint a konkrét élményeket, és az sem téveszti meg, ha még olyan jól is titkoltan, és nem a is füle hallatára folyik a veszekedés, ha még olyan jól megjátszák is a „békés egyetértést”. Érzékeny gyermekeknél ilyen esetekben gyakran egészségi visszahatás állapítható meg – ezt „atmoszférikus zavaroknak” nevezzük.

Ahelyett, hogy a gyermeket távoltartják, úgy kellene a szülőknek a szükséges vitákat lefolytatni, hogy a gyermekek is meghallgathassák. (Magától értetődően a családi élet intím kérdéseiről folytatott beszélgetés kivétel.) A gyermekek sem tudnak megenni egymás közt viták nélkül, de így a szülők vitamódszerein megtanulnák, hogy lehet a véleménykülönbségeket a másik fél méltóságának tiszteletbe tartása mellett megtárgyalni és összeegyeztetni. A szülők közti vita így még pozitív nevelői hatással is járhat. Ennek természetesen előfeltétele a szülők nagyfokú önnevelése és annak belátása, hogy az elkerülhetetlen összezőrdülés nem megalázása a másiknak, hanem arra szolgálhat, hogy a „vitás pontok” tisztázásával jobb kapcsolat jöjjön létre.

Másrészt a szülők közötti családi vonzalom és szeretet élménye, egymás tekintetbe vétele, a tapintat és udvariasság érintkezésükben, a segítőkészség és a közösen elviselt fájdalom – mindez felkelti a gyermekben a készséget hogy a bizonyos „te” irányában kitárulkozzék, elfogadja és megnyilvánul a számára. Annak a „te”-nek, akit a gyermek először az apában és anyában, testvérkében talál meg, majd óvodai játszótársában, később osztálytársában, a kollégában, katonatársában, barátjában, a szeretett lányban vagy fiúban. E mellett természetesen a szülők legintimebb szerelmi kapcsolatának a gyermek előtt rejtve kell maradnia, a legkisebbek előtt is, akik „még semmit sem értenek”. De nem szabad a gyermeket megfosztani annak a kis spontán gyöngédségnek és gesztusnak élményétől, amelyek az apa és anya egymás iránti szeretetét mutatják. Éppen falun találkozunk olyan

szülőkkal, akik ezt túlzott követelménynek tekintik. Ezek nagyrészt olyan légkörben nőttek fel, ahol a szülők közti gyöngédség nyilvános jeleként legfeljebb egy nagy út előtti búcsúként volt elképzelhető a csók. Ily szülőknek fölül kell vizsgálniuk álláspontjukat a gyöngédséget illetően. Éspedig itt a gyöngédség jelentőségéről van szó a szeretet ápolásában és intenzív tételében, az egész vonalon, nem pedig csak a gyermek élménye szempontjából. A gyöngédség helyes értékelésének, s ebből kifolyólag a helyes hozzáállás hiánya, nem kevés nehézség és bizonytalanság oka a házasságban. Példa erre az asszony gyöngédség- és támaszigényének fel nem ismerése, vagy kifejezetten a szerelmi egyesülésre felhívásként értelmezése, akkor is, ha nem erről van (bár jogosan lehetne) szó.

A testvéri „te”

Ha a házastársi „te” életvalósága a szülői „mi”-ben olyan mintakép a gyermek számára, amit elérni törekszik, akkor a testvéri együttélés nyújtja neki azt a talajt, amelyen gyakorolhatja a megnyílást és elfogadást a „te” irányában. Amit a gyermek szüleinél átél, azt gyakorlatilag megvalósítja a testvéri környezetben, mindenesetre megpróbálja. A testvér pedagógiai jelentőségéről már sok szó esett abban az értelemben, hogy egymással érintkezve bizonyos sarkok és élek lecsiszolódnak — ez helyes is. De a testvéri közösség lényeges jelentősége abban áll, hogy megnyitja a gyermek érzésvilágát a másik felé, aki így embertárssá, testvérré válik. Itt tapasztalja, hogy más a leány-, mint a fiútestvér, nemcsak más formájúak, hanem másképpen is reagálnak. Megtanulja felfogni, hogy testvéreinek milyen jó és kevésbé jó tulajdonságai vannak, és azt is, hogyan hatnak az egyén bizonyos tulajdonságai, szokásai, és általában egész magatartása a közösségre. Megtanul különbséget tenni, hogy kivel szemben használhat kissé keményebb modort, és kinek érzékenységet kell inkább tekintetbe vennie.

Mindenekelőtt azonban megtanulja, hogy a véleménykülönbségeket, amelyek mindig és mindenütt előfordulnak el kell viselni és végülis össze kell békülni. Megtanulja, hogy a véleménykülönbségeket el lehet kerülni, hogyan lehet a vitáknak véget vetni, az ellentéteket elsimítani. A kikerülhetetlen „harc a gyerekszobában”, amely a gyermekek természetes törekvésének a következménye, hogy akaratarejükét

használják, és akaratukat érvényesítsék, változó frontokon folyó harc, váltakozó szövetségesekkel és ellenfelekkel. Eből adódik az a tapasztalat, hogy eredendően „gonosz” fiútestvérek és „kedves” leánytestvérek nincsenek, és hogy az ellentétek nem a jellembeli tulajdonságokban rejlenek, — bár a jellem befolyással van rájuk —, hanem csak különböző alkalmak robbantják ki azokat. A testvérek közötti kapcsolatban a gyermek hamar megtanulja, hogy igényét a szabad érvényesülésre csak akkor elégítheti ki, ha benne is megvan a készség, hogy a másikét is elismerje és a szabad érvényesülés határai érdekében kompromisszumot kössön. Minden erény, amely nélkülözhetetlen az emberi együttéléshez a kis közösségekben és a nagy társadalomban egyaránt, vagy a gyerekszobában alakul ki és fejlődik, vagy pedig egyáltalán nem. Minden zavaró elemet könnyebben ismerhetünk fel és küzdhetünk le a gyerekszobában, mint bárhol másutt.

Szülők és gyermekek mint partnerek

A gyermekek érintkezése egymással többnyire tükörképe az apa és anya egymásközi viszonyának. Ebben mutatkozik meg a szülők és gyermekek partneri kapcsolata. Ahogy a tükör az asszonnak fürdőszobájában megmutatja a frizura hiányosságait és azok kijavítására ösztönöz, úgy kell a gyerekszobában tapasztalható tükörképnek a szülőket arra ösztönöznie, hogy átgondolják egymásközi viszonyukat.

Régebben magától értetődőnek tartották, hogy a gyermeket egy meghatározott nevelési példakép szerint neveljék. A nevelő „tökéletes, teljes egyéniségként” mutatkozott, a gyermek kritikája a szülőről szentségtörés számba ment. A szülőkkel szemben érzett félelem következményeként kialakult tekintély volt a döntő és nem a szülők iránti igazi tisztelet. A gyermekeket a szülők saját tulajdonuknak tekintették és nem Istentől rájuk bízott kis embereknek. A szülők eredendő hatalma nagy volt és semmitől sem ellenőrizve, legfőlegbb saját lelkiismeretüktől, amelyet inkább irányítottak a társadalmi normák és illemszabályok, mint az erkölcsi normák. Amíg azok a másodlagos normák az igazi, erkölcsi normákkal összhangban voltak, minden rendben volt, de nem mindig volt ez a helyzet. A köztük keletkezett szakadék különösen a múlt század generációinál vált érezhetővé. Ez a helyzet pl. annak az apának esetében, aki gyermekei irá-

nyában bibliai alkatú patriárcha akart lenni, amire azonban már nem volt képes. Helyzetének és szerepének ily felfogása következtében gyakran olyan döntéseket hozott, melyek a gyermek minden javát és baját, gyakran egész jövőendő sorsát meghatározták. Megfeleltek ugyan a másodlagos normáknak, de a gyermekek jól felfogott érdekével ellentétben voltak. Az unokák részben még ma is viselik azoknak a hibás döntéseknek a következményeit. Hányan hagyták abba pl. főiskolai tanulmányaikat, mert szüleik más pályára kényszerítették, mint ami szívének vágya volt.

Ma már tudjuk, az ember sohasem „kész” amíg él, és aki megfigyeli magát és gyermekeit, megállapíthatja, hogy nemcsak ő neveli gyermekeit, hanem azok is őt. Mégpedig nem csak külsősegesen, mert pl. a szülőknek kell példát mutatniok, ha megkívánják a rendet a gyermektől, hanem mélyreható vonatkozásban is. *René König* a modern, partnerszellemű családot olyan műhelynek mondja, „amelyben az ember társas-erkölcsi személyisége élesen kivésődik.” Ez nem csak a gyermekekre érvényes, hanem éppúgy a szülőkre is. „A gyermek teszi az embert!” (afrikai w’hemák jókívánsága gyermek születésekor).

Isten mint „partner”

Az ember viszonya Istenhez mindig szorosan összefügg a felebarátaihoz fűződő viszonyával. A szeretet parancsa az embert istenszeretetre és felebaráti szeretetre kötelezi. Nem képzelhető el az igazi istenszeretet felebaráti szeretet nélkül, sem igazi felebaráti szeretet Isten szeretete nélkül.

Az a kapcsolat, amely a gyermeket szüleivel és testvéreivel összefűzi, modellként szolgál számára minden más kapcsolat, így az Istenhez fűződő kapcsolata kialakításában is.

Az anyán keresztül megvalósuló partnerség a gyermek és apa, apa és gyermek között, egyúttal modell a gyermeknek Istenhez fűződő kapcsolata számára. Az édesapában a gyermek Isten képmását éli meg.

Az apa szeretete gyermekei iránt az isteni szeretet mása. A szeretetélmény a családban megadja a gyermeknek azt a lehetőséget, hogy el tudja képzelni Isten szeretetét. Gondoljunk *Lisieux-i Szt. Teréz* szavaira, aki fájdalmas szenvedése közepette sem kételkedett Isten szeretetében, mert átélte apja szeretetét. Éles ellentétben áll ezzel egy körkérdés ered-

ménye, melyről *Hollenbach* jezsuita atya évekkel ezelőtt számolt. E szerint a megkérdezett fiatalok hitbeli kételkedésük okául leggyakrabban azt hozták fel, hogy képtelenek elképzelni oly Istent, aki minden egyes ember sorsát irányítja és vezeti. *Hollenbach* vetette fel a kérdést, hogy milyen apa-élmény lehet e kijelentések mögött? (Manapság, amikor az anyák nagy része szintén kereső fél és így részben ő is családfenntartó, a fent mondottak éppúgy érvényesek az édesanya szeretetére gyermekei iránt. A kiadó megj.)

A gyermeknek magától értetődő, hogy apjával tegeznek egymást. Minél intenzívebb az én-te viszony, annál biztosabban jut el a gyermek az Istenhez való jó viszonyhoz. Ez a tegezés nem szünteti meg a hatalmas távolságot. De ha az ilyen gyermek a „Miatyánkot” imádkozza, akkor az számára konkrét kép, amelyhez igazodik. A partnerkapcsolat a családban, gyermek és szülők, testvér és testvér között, egyúttal a szeretet kétoldalú parancsának a képe. A családban élő és a gyermek is gyakorolta szeretet jelképezi mindazt, amit Krisztus kíván tőlünk az istenszeretet és felebaráti szeretet parancsában: a gyermek azt tapasztalja, hogy nem szeretheti igazán a szüleit, ha szeretetébe nem foglalja bele testvéreit is — mert a szeretetlenség testvéreivel szemben elszomorítja szüleit —, és hogy testvérei iránt érzett szeretetéből szüleit sem zárhatja ki. A gyermek átéli a szeretet oszthatatlanságát. A szeretetet azonban mindig a szerető neve határozza meg. Azok a formák, ahogyan ki-ki a szeretetét kifejezi, az a mód, ahogy a szeretetre reagál, a remény és kívánság, amit ahhoz fűz, mindig nemileg színezett, ott is, ahol szexuális szeretetről a szó tulajdonképpen értelmében nem is lehet szó. Ez alól az Isten iránti szeretet sem kivétel: férfiak és nők másképpen imádkoznak, másképp fordulnak Istenhez.

A „te” és az „én”

A „te”-irányában nevelés mindig az „én”-érdekében való nevelés is, mert az embernek, hogy önmagát megvalósítsa, egy „te”-re van szüksége. Ez a nevelés ad ismeretet minden személy sajátosságáról, megtanít arra, hogy tiszteletben tartsuk a másinak benső világát, benső érzéseit.

Ehhez azonban az szükséges, hogy az ember embertársával érintkezve, rájőjjön képességeire, korlátaira és rendeltetésére is. Ugyanez érvényes a gyermek érintkezésére is

szüleivel és testvéreivel. Mindegyikük együttműködésével alakul ki egy olyan munkamegosztás, amely megfelel a hajlamoknak és képességeknek, a mindenkori fejlődésállapotnak és teljesítőképességnek.

Itt van megint kicsinyben egy egész világ. Itt gyakorolják be, amit holnap a családon kívül kell csinálniuk. A játék, így a háromévesnél a toronyépítés, a tízévesnél a cipőtisztítás — mindez előkészület a családon kívüli életre. A családban mutatkozik meg a lemondás értelme egy magasabb cél, nagyobb feladat érdekében. Itt fejleszthetők ki mindazok az erények, amelyek nélkülözhetetlenek az életben: a hivatás, a házasság és család világában egyaránt.

Végül is megismeri a gyermek a magány szükségességét, a másokkal folytatott kommunikáció határait. Megtanulja felfogni, hogy ez a magány fájdalmas lehet, de azt is, hogy mélyebb értelme van. Ez mindennap előfordulhat, már a hétévesnél is, ha testvérei játékából kizárják, amíg iskolai házi feladatát el nem végzi, vagy a tízévesnél, aki félrehúzódik a többiektől, mert édesapja névnapjára készülöbben egész figyelmét igénybe veszi a bonyolult barkácsolás.

A magány, az egyedüllét is hozzátartozik a partnerség élményeihez. A magányosságot is gyakorolni kell. De a magányosság a családban sohasem jelent elhagyatottságot.

A partnerség begyakorlása minden gyermek számára szükséges, akármi is legyen vele szüleinek célja, akármi is az ő kívánsága. Ha egy fiúnak az a meggyőződése, hogy papi hivatása van, ez sem teremthet különleges helyzetet számára a családban. Éppen neki van szüksége igazi „te” viszonyra édesapjával, édesanyjával, fivérével és nővérevel. Enélkül a „te” nélkül a magányosság, ami később papi életében sorsa lesz, nagyon könnyen elhagyatottsággá válna. Sok pa-punk lenne boldogabb, ha az egyedüllétet, amit hivatásukkal elvállaltak, nem éreznék elhagyatottnak.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Aki gyermeket nevel, tudja, hogy a nevelés megköveteli a bátorságot a nem tökéletes megoldások vállalására is. Nincs mindig idő, amikor dönteni kell, arra hogy a lehető legjobb megoldás után kutassunk. Gyakran azt kell tennünk, amit a pillanat parancsol, még akkor is, ha sejtjük, hogy megoldásunk messze marad a lehető legjobb mögött.

Ennek a munkának alcímül adtuk: „Kísérlet egy új tervezethez”. Több mint kísérlet nem is lehet, és nem is tekinthető többnek.

Tudjuk, hogy sok elmélet is belekerült a gyermekekkel kialakult kapcsolatunkból írásunkba, és hogy tapasztalat és elmélet nem mindig teljesen fedte egymást. Hogy a munka eléri-e remélt célját, csak később fog kiderülni. Ha ui. az alapelveket kidolgozó kísérletünket a másik kísérlet követi: ez alapelvek továbbadása a szülőképzés gyakorlati munkájában. Mindezt az fogja megkoronázni, ha majd a szülők elvállalják mindezek gyakorlati alkalmazását családi életük hétköznapijaiban.

Arra törekedtünk, hogy segítséget nyújtsunk azoknak a szülőknek is, akiknek nagyobb gyermekeiknél kell pótolniuk, amit elmulasztottak — és ez nem akar bírálat lenni. De a munka zömében mégis a folyamatos fejlődésre voltunk tekintettel. Ezért lehetséges, hogy az említett szülők szempontjából több kérdés maradt válasz nélkül.

A szexuális nevelés a fiatalok nevelésének fontos, de nem egyetlen területe, és mint többször hangsúlyoztuk, a többi területtel összhangban kell tekinteni és végezni. Megpróbáltuk a nevelés különböző részterületei között fennálló összefüggéseket és kölcsönhatásokat feltárni. Ezen a helyen még egyszer rámutatunk az összefüggésekre, mert ebből a megállapításból reményt és önbizalmat meríthetnek a szülők, akik „csőd”-jükről beszélnek, vagy akiknek éppen gyermekeik vetik ezt szemükre. Abból ugyanis, amit itt a szexuális neveléssel kapcsolatban láttunk és ajánlottunk, gyermekeik nevelésében, ha más szempontból is, de ők is sokat megvalósítottak. Ezzel pedig a „mulasztások” halmaza, amely talán óriásinak tűnik előttük, reális méretűre zsugorodik. Adjon ez erőt ezeknek a szülőknek, hogy adósságukat gyermekeikkel szemben, a velük folytatott nyílt beszélgetések során teljesen leróják.

Minden édesapának és édesanyának bátorságra van szüksége a nem tökéletes megoldásokhoz is. Senki sem nyújthat tökéletes nevelést, mint ahogy nem képzelhető el tökéletes nevelő sem. Minden jóakarat, minden fáradozás ellenére, mindig marad a gyermek nevelésében valami, amit ember nem végezhet el. Eljutunk egyszer egy határhoz, amelyen nem tudunk túljutni.

Végül pedig mi, szerzők, köszönetet mondunk azoknak, akik ösztönzést adtak ehhez a munkához, sok barátunknak,

akik készségesen lehetővé tették, hogy új szempontokat nyerjünk, mindenekelőtt pedig azoknak, akik hosszú viták, megbeszélések során segítettek, hogy néhány fontos kérdésben alaposabban elmélyedjünk.

Strätling-Tölle Helga
Strätling Barthold

JEGYZETEK

Szerzőink fenti tanulmánya *nem* követi teljesen a *Der Mensch und seine Geschlechtlichkeit* (Echter Verlag, Würzburg, 1967) c. műben megjelent tanulmányukat, hanem a szerzők szíves jóvoltából az 1980. évben számunkra átdolgozott tanulmány kéziratának szövegét. Ezért itt is hálás köszönetet mondunk, különösen *Barthold Strätling* fáradságos, gondos munkájáért. Szerzőink ismertek olvasóink előtt: az *Abiven, M. és G.*, *Élet kettesben* c. mű Függelékében a *Szülők mint lelkipásztorok* c. írásukat közöltük.

Helga Strätling-Tölle önálló műve: *Szexualerziehung in der Schule*, Luther Verlag, Köln, 1955; különösen megmlítendő itt az 1971-76 évi német Szinoduson és annak előkészítő munkálataiban kifejtett munkássága: jelentős része volt a házasságról, családról, szexualitikáról szóló fejezetek létrejöttében.

Barthold Strätling önálló műve: *Von der Kameradschaft zur Liebe. Ein offenes Wort an junge Männer*, Verlag Ludwig Auer, Donauwörth.

Helga Strätling Tölle — *Barthold Strätling* közösen írt pedagógiai munkái: *Kinder zwischen Gut und Böse (Gewissensbildung als Lebenshilfe)*, 1970; *Junge Christen kontra Kirche (Jugend in der Glaubensentscheidung)*, 1971; *Allein mit den Kindern (Leben u. Erziehung in der Teilfamilie)*, 1976 — mind: Lahn Verlag, Limburg.

II. RÉSZ

KIEGÉSZÍTŐ TANULMÁNYOK
HIVATALOS MEGNYILATKOZÁSOK

SZEX — ÉROSZ — SZERELEM

Előzetes fogalomtisztázás

A szerelem, érosz és szex manapság a legtöbbet használt szavak közé tartoznak. Szeretet, szerelem: az ember szereti a feleségét, a dzsesszt, esetleg egy cigaretta fajtát. Érosz: van aki istenné teszi, van, aki ördögnek, minden bűn foglalatának tartja. Szex: egyrészt az erkölcssteológia jelentős részének (sextum) elnevezése, másrészt a nagy ismeretlen a serdülő számára, bizonyos formájában pedig sok film és képes újság olcsó fűszere. Hogy igazán megértsük egymást, először is fényt próbálunk deríteni ebbe a fogalomzavarba.

Az ember, mint a legtöbb más élőlény, két különböző nemű lehet: férfi vagy nő. Általában egy érett férfi és egy érett nő között többé-kevésbé erős vonzóerő lép fel. Mindegyik kedvét találja azokban a vonásokban, melyek a másiknál sajátosan eltérőek. Bizonyos meghatározott körülmények között a férfi azt a kívánságot érzi, hogy a nővel szoros testi-lelki közösségre lépjen. Ebben a közösségben épp azok a szervek játszanak lényeges szerepet, amelyek kettejükénél eltérőek. Ugyanez a kívánság lép fel a nőben is. Mindent, ami ezzel a sarkalatos különbséggel, vagy a férfi és a nő kölcsönös kiegészülésével összefügg, *nemiségnek* vagy *szexualitásnak* nevezzük, míg mindazokat az élettani s lelki folyamatokat, amelyek a párokat egymáshoz vezetik és összehangolják, meglehetősen bizonytalan kifejezéssel *nemi* vagy *szexuális* ösztönnek hívjuk.

Egészen másfajta kapcsolat az, ami bármilyen két ember között létrejöhet és amit általában szeretetnek hívunk. Szeretnek egymást a szülők és gyermekeik, barátok vagy bajtársak. Sőt szeretetet érezhetünk azonnal is, egy addig teljesen ismeretlen, számunkra rokonszenves ember iránt, akivel teljesen véletlenül találkoztunk valahol. A nemi ösztönrel ellentétben ez a szeretet sajátosan emberi magatartásmód. Csak az ember képes észrevenni, hogy vannak tőle független, saját akaratú élőlények, akik éppúgy élnek, szeretnek, örülnek vagy szenvednek, mint ő.

Amíg valakit csak ösztönei irányítanak, addig bizonyos mértékben a világ középpontjának érzi magát, minden más élőlény csak e középpont körül forgó figura. Az egyik rokon

vagy barát, a másik ellenfél vagy zsákmány, ez nemi partner, az vetélytárs. Az ember azonban kiléphet saját világából és fölismerheti, hogy más élőlényeknek is van saját világuk; nem csupán őérte vannak, hanem önálló személyiségek, pontosan úgy, mint ő. Fejlődésének bizonyos meghatározott pillanatában hirtelen világossá válik számára, hogy a másikat *te*-nek szólíthatja, míg az magát *én*-nek mondja és fordítva, a másik őt hívja *te*-nek és magát nevezi *én*-nek. Így a gyermekeknek is időbe kerül, amíg az én és te kifejezések alkalmazását megtanulják; addig magukról is, és másokról is harmadik személyben beszélnek. Míg azelőtt az embert ösztönei biztosan irányították, most bele kell bocsájtkozni abba a kalandba, hogy más lényekkel érintkezzék, akiknek saját belső életük, akarataik, meghatározott világszemléletük van, pontosan úgy, mint neki. Hogy ez a kaland ne vezessen mindenkinek mindenki ellen folytatott vad harcához, az embereknek kölcsönösen el kell ismerniük bizonyos közös rendet, kell, hogy szavakkal megértessék magukat és hogy bízhassanak egymás szavában. Ez pedig azt tételezi fel, hogy az egyik ember bizonyos fokú felelősséget érez a másikért. Innen pedig már nagyon közel van a szeretet. A régi mózesi törvény azt mondja; *Szeresd embertársadat, úgy mint magadat* (Lev 19,18). Ez nem „idealista”, „szentimentális” vagy „irreális” követelmény, amit ugyan prédikálnak az embereknek, de nem remélve, hogy valaha is megfogadják. Pedig ez akkor is, és most is, az egyetlen reális, az ember különleges létének megfelelő törvény, egyetlen esélyünk a további fennmaradáshoz.

A továbbiakban az emberben a szeretet mindenekelőtt a nemi partner felé irányul. Normális körülmények között a férfi azt az asszonyt szereti, aki őt szexuálisan boldoggá teszi, és a nő azt a férfit, aki neki megadja a kielégülést. Sőt ezen túlmenően: ha a férfi és a nő szereti egymást, felébred a nemi ösztön és az élvezet jelentősen fokozódik. Ez a kapcsolat annyira általános, hogy a mindennapi beszédben a nemi vonzalmat gyakran akkor is *szerelemnek* nevezik, ha a személytől kiinduló személyhez szóló felelősségteljes szeretet messzemenőleg hiányzik.

Az embernél — és igazi értelmében csak nála — fokozódó mértékben meg lehet figyelni a nemi ösztön természetes tendenciáját a szeretet felé. Az *emberi* ember egyre kevésbé tekinti nemi társát *tárgynak* vagy *eszköznek*, nem tekinti egyszerűen *nemi objektumnak* vagy *élvezetnyújtónak*, ha-

nem személyiségnek, egyenértékű társnak, akivel az élvezetes kapcsolatot együttesen alakítják ki. És éppen ez a kialakítás az a mód, ahogy egymáshoz közelednek, ahogy a partnert boldoggá tenni igyekeznek és végül fokozatosan összeolvadnak, ez alkotja a kapcsolat lényegét és nem a végén bekövetkező orgazmus és testi megtermékenyülés. A szexuális kapcsolatnak ezt a tipikusan emberi formáját nevezzük *érosznak*. Az ember elsődleges célja nem egyenesen a párzás, mely azután igen rövid idő alatt le is zajlik, hanem igyekszik az élvezetet elnyújtani és a hozzá vezető út élvezetesebb lehet, mint maga a végcél. Példa lehet rá az andalúziái tánc, melynél a táncosok magasan záródó ruhában majd lassan, majd gyorsabban egymás körül forognak, anélkül, hogy mégcsak érintenék is egymást, kölcsönösen csodálják egymást, miközben a kasztanyetteket csörgetik, vadul topognak a padlón, aztán hirtelen mintegy megkövülve megállnak egymás előtt. Aligha ismerem a visszatartott erotikának ennél erőteljesebb kifejezését. Ugyanúgy az igazi szerelmes nemcsak szárazon állapítja meg, hogy kedvese jóalakú, hanem csodálja összes jótulajdonságait és fantáziadús játékokat talál ki, hogy együttlétüket lehetőleg szebbé viragoztassa ki. Nagyszerű példa erre az Ószövetségben az *Énekek éneke*, amely annyira erotikus töltésű, hogy évszázadokig nem merték elismerni, hogy valójában szerelmi ének.

A mindennapi életben az érosz mindenekelőtt *gyöngédségben* nyilvánul meg. Semmi esetre csak simogatásból és csókból áll, ahogy sok férfi gondolja, hanem az az igazán lényeges benne, hogy a partnert vidámmá és boldoggá tesszük, hogy *jók* vagyunk hozzá, hogy mindenek előtt az *ő* örömét, az *ő* jóérzését, az *ő* kedvét keressük, nemcsak éjjelente, hanem minden időben. Itt a férfi gyöngédsége abban is megnyilvánulhat, hogy feleségének egy kertágyást felás, vagy hogy éjjel felkel, ha a gyermeküknek számárköhögése van, az asszony gyöngédsége megnyilvánulhat abban, hogy legépel számára egy levelet, vagy szendvicseket készít neki az ebédszünetre és azokat szeretetteljesen becsomagolja. A férfi érosz különleges megnyilvánulása a másik nemmel való érintkezésben a *fair-ség* vagy lovagiasság, ahogy azelőtt mondták. A női érosz kisugárzása a „charme”, a báj, az a boldogító varázs, melyet az igazi nő teljesen szándék nélkül ki tud fejteni környezetére. Ez a báj egy szeretett vagy akár csak rokonszenves férfi megjelenésekor úgy sugárzik fel, mint a macska szeme a fényszóró fényében.

A nemiség, szerelem és érosz fogalmán kívül van még egy elnevezés is, melyet manapság különösen sokat használnak és ez a *szex*. Szexen nem a mindent összefoglaló szexualitást értik, annak számtalan élettani, lelki és társadalmi vonásával, semmiképpen nem gondolnak az éroszra, mely két embert művészi módon köt össze. Ez a szó valami olyat jelent, amit leginkább egy fogyasztási cikk hatásos csomagolásával vagy egy ügyes reklám vonzerejével lehetne összehasonlítani. Egy férfinak szexe van, ha sok hódítással büszkélkedhet, egy nő szexivé teszi magát, ha szemeit kékre árnyékolja, ha szempilláit valami toldalékkal meghosszabbítja. A *szex* az a téma, amely valami buta regényt érdekesség próbál tenni. Így a *szex* nem azt a természetesen kihajtott kapcsolatot jelzi, amely a szeretetben gyökeredzik, hanem a nemiségnek elszigetelt oldalát, amely egyáltalán nincs beágyazva tartós viszonyokba. A *szex* lehet izléses, lehet izléstelen, de mindig *csinált*, meghatározott célja van, befolyásolható és arra szolgál, hogy más embereket befolyásoljon. Közben nem is kell, hogy a *szex* szexuális célt érjen el. Arra is felhasználják, hogy egy cigaretta- vagy fogyasztareklámot hatásosabbá tegyenek vele. Ma minden oldalról szakadatlan szexbombázásnak vagyunk kitéve, úgy-hogy végül is kísértésbe esünk azt hinni, hogy ez valami valóban létező, komoly dolog. Ez a divat is biztosan el fog múlni, fiatalokra máris kisebb a hatása, mint az idősebbekre, de még néhány évig el kell viselnünk.

Max Frisch: „Stiller” című regényében leírja egy svájci nő élményeit az Egyesül Államokban. Ez a leírás segíthet bennünket abban, hogy világosabban lássuk a különbséget a *szex* és az *érosz* között: „Különös érzés kitapasztalni, hogy milyen sokoldalú és csodálatos az erotikus játék; Szibill sehol sem érezte azt olyan világosan, mint itt, ahol ez a sokoldalúság nincs meg. Ha kilépett egy vendéglőből, kiszállt a földalattiból, eltávozott egy társaságból, sosem volt az az érzése, hogy egy férfi utána fordult abban a pikáns modorban, amely valahogy mindkettőjüket „feldobja” anélkül, hogy a további találkozás terve felmerülne bennük. Sohasem találkozott az utcán egy pillantással, mely – egyébként mellékgondolat nélkül – de elismerő tetszést fejezett volna ki. Sőt még beszéd közben sem sugárzott semmi abból az izgató tényből, hogy az ember kétféle nemű. Minden baráti maradt és ennyiben nagyon illedelmes, de elmaradt az elektromos feszültség, az árnyalatok viruló, növekvő bősége, a

játék művészete, a varázs, az élő kapcsolatok izgalmas lehetősége. Az egész lapos volt, — a viláért sem szellemtelen, nyüzsögtek körülötte okos, művelt emberek, de élettelen volt, valahogy nem tudott vonzani, sőt még sejtelmet sem tudott adni. Szibill úgy érezte magát, mint egy nő ködsapkában; senkitől nem látottan; nem, nem látták, csak hallották, ahogy beszélt, talán érdekesnek, mulatságosnak találták, amit mondott, de az egész légüres térben rendezett összejövétel volt. Az volt a komikus, ahogy a „szexproblémáról” beszéltek, valami előzetes elfogulatlansággal, az eunuchok felvilágosultságával, akik valójában semmit sem tudnak beszédük tárgyáról. Az embernek az volt a benyomása, hogy itt senki sem tud különbségről szex és erotika között. És amikor ezt a hiányukat még egészségnek tüntették fel, hát az már igazán nem volt valami vidám dolog: unalmas volt.”

Az érosz lényege szerint kapcsolat, párbeszéd, híd két part között. Van magános éhség, magános szomjúság és magános szex, de nincs magános érosz. Keletkezik, szeretet és viszontszeretet táplálja. Ezért nem áll elő készen, egy csapásra, egész lassan növekszik. Érik: ápolni, gondozni kell, mint egy fiatal növényt.

Útban a szerelem felé

Újra és újra megpróbáltak már különbséget tenni *valódi* és *nem valódi* szerelem között és egy ideig az volt a divat, hogy a nem valódi szerrlmet *érosznak*, a valódit *agapénak* nevezték. Ma ezt a megkülönböztetést bizonyos okokból tarthatatlannak látom. Ehelyett azt kell megvizsgálnunk, hogyan keletkezik valójában a szeretetérzés.

Minden embernek első kapcsolata az anyjához fűződik. Ez még nem olyan személyi szeretet, amelyet leírtam, de megadja a gyerekeknek a védettség érzését, azt az érzést, hogy a másik feltétlenül mellette van, vonzalmat, gyöngédséget áraszt felé. Ahol az anya (vagy más anyai gondozó) hiányzik az első évelemben, súlyos lelki sérülés, *elhagyatottsági komplexum* lép fel és az ilyen sérült ember a későbbi életben is nehezebben tud szeretetet adni és elfogadni.

Ehhez jönnek még más kapcsolatok is: az apához, testvérekhez, pajtásokhoz, ezekből keletkezik lassan a személyi te-élmény. De az anyai kapcsolat a legfontosabb és a legkevésbé pótolható. A szeretet nincs adva bennünk úgy, ahogy az ösztönök, csak annyi szeretetet tudunk nyújtani, esetleg

új, érettebb formában, amennyit magunk kapunk. Ezzel egy különös jelenség függ össze.

Ha egy gyermek egy új emberrel találkozik, hajlamos őt egy már ismert személlyel egynek venni és ugyanolyan érzéseket táplál iránta. Az idősebb nő számára *anyu*, az idősebb férfi *apu*, (vagy *nagypapa*), hasonló korú gyerekek *testvér*, *nővér*. Pszichológiailag ezt úgy mondják: a gyermek *kivetíti* egy vele bizalmas viszonyban levő ember képét az idegenre és bizonyos időre van szüksége, amíg rájön, hogy az külön személy. Ilyen azonosítások és kivetítések azonban nem csak a gyermekeknél fordulnak elő, bennünk is van többkevesebb hajlam arra, hogy öntudatlanul rávetítsük egy ismerősünkről alkotott képünket egy újonnan megismert emberre. Ez a kép lehet pozitív vagy negatív, úgyhogy egy idegent első látásra rokonszenvesnek vagy ellenszenvesnek találhatunk. Nekünk is szükségünk van bizonyos időre, míg a kivetített, bizonyos mértékig kívülről ráakasztott kép mögött fölismerjük ez ember saját, igazi arcát. Talán csalódás ér bennünket, talán kellemes meglepetés, de mindenképpen közelebb jutunk a valósághoz.

Eközben nemcsak hozzánk közelálló emberek képét vetítjük ki személyes tudatalatti énünkből, hanem ősi képeket, archetipusokat is, melyek évezredek alatt az úgynevezett *kollektív tudattalanban* (C.G.Jung) alakultak ki és így az emberiségnek mintegy a legkorábbi időktől szerzett kollektív tapasztalatát tükrözik. Néha elképesztő hasonlósággal fedezhetők fel ezek a képek mitológiai alakokban, vagy a modern ember álmaiban. Az egyik legfontosabb archetipus az úgynevezett *anima* a férfiaknál, (*animus* a nőknél). Az én animám megfelel körülbelül annak a nőnek; aki lehettem volna, ha nem férfinak születtem volna, jelenti tehát az én meg nem élt asszonyi lehetőségeimet és messzemenőleg mutatja az én nemtudatos nőideálomat. Ha olyan nőre találok, akire az animám többkevesebb joggal kivetíthető (természetesen nem tudatosan), akkor az az érzésem támad: „Ez ő, aki után régóta vágyódom, végre megtaláltam.” Természetesen ez a kivetítés e nő igazi énjét elfedi, és ha ezt az ént idővel lassan megismerem, először csalódás érzése fog el. Ő már nem az, akit én megálmodtam magamnak, hanem csak „Tóth Anna.” Megint el kell múlnia bizonyos időnek, míg rájövök, hogy én tulajdonképpen a húsból és vérből való igazi Tóth Annát szeretem, míg a megálmodott animám csak az én válogatatom és így saját (női) tükörképembe voltam szerelmes.

Jungnak egy másik archetipusa az úgynevezett *árnyék*, az ideáalomnak pontosan az ellentéte. Jelenti mindazt, ami én *nem* akarok lenni, amit különösen utálok. A valóságban persze ezek a negatívnak tartott tulajdonságok mégis megvannak bennünk — talán különösen nagy fokban is — de a tudat alá kényszerítve őket azt hisszük, hogy mentesek vagyunk tőlük. A tudat alá szorításnak aztán az a következménye, hogy ezt az árnyékot több-kevesebb joggal más emberekre vetítjük és pontosan azt kifogásoljuk bennük, ami a tudat alatt bennünk (is) megvan. Ha tehát egy embert egészen különlegesen gyűlölünk vagy utálunk, mindig kritikusan meg kell vizsgálnunk, hogy nem egyszerűen *árnyékkivetítés* esetével állunk-e szemben. Ha egyszer erre rájövünk, a gyűlölet hirtelen megszűnhet. Gyakori példák: a küzdő sportokban annak, aki fél és félelmét elfojtja, a *gyáva* a legsértőbb szidalom. Annak a nőnek, aki erős szexualitását elfojtja, a *kurva* minden rossznak a foglalata.

Ilyen kivetítéseknek gyakran nagy szerepük van a párválasztásnál és a házasság kezdeti szakaszában, és nem kis fáradságba kerül túljutni rajtuk. Erre még visszatérünk.

Mi okozza most már — a kivetítésektől eltekintve —, hogy egy bizonyos embert megszeretünk? Az okok lehetnek először is külső tulajdonságok: szépség, erő, vidámság, intelligencia, megértés, jóság stb. Speciális esetekben is közel kerülhet hozzánk egy másik ember: egy szívesen látott siker vagy egy szomorú eset, személyes diadal, egy szép kirándulás vagy hirtelen életveszély — mindezek kiválthatják a szeretet érzését, ezt a folyamatot nevezzük megszeretésnek. Ezek a tulajdonságok azonban másban is megtalálhatók: később összekerülhetnek egy másik emberrel, aki még szebb, intelligensebb, jobb és esetleg még hatásosabb körülmények között találkozunk egymással. Akkor az újabb ismerőst szeretjük meg. Kedvező esetben azonban a rokonszenvesnek talált tulajdonságok egy emberhez vezetnek és a megszeretésből szerelem lesz. A férfi mesél az életéről, külső-belső problémáiról, legtitkosabb nehézségeiről és reményeiről, a nő pedig hallgatja órák hosszat is, biztatja, hogy meséljen még, megértést mutat, értelmet ad annak is, amit a férfi maga nem értett, segít neki élete „vezérfonalát” megtalálni és tovább követni. Mert aki szeret, jobban megismer bennünket, mint ahogy mi magunk ismerjük magunkat, és a követendő utat biztosabban megmutatja, mint ahogy mi magunktól felismerhetnénk. *Dosztojevszkij* írja: „Egy em-

bert megszeretni azt jelenti, hogy olyannak lássuk őt, amilyennek Isten elgondolta". Ez a szeretet azonban nem olyan állapot, melyet egyszer s mindenkorra elértünk, a szeretet hosszú folyamat, a szeretők és kapcsolatuk állandó megújulása, szakadatlan küzdelem egymásért, a másik állandó újra felfedezése. Csak, ha ilyen módon szeretjük egymást, akkor érezzük meg legbelül, hogy nem vagyunk egyedül, hogy egy harmadik van közöttünk.

Ahelyett, hogy *valódi* és *nem valódi* szeretetet különböztetnénk meg, helyesebb *érett* és *éretlen* szeretetről beszélni. A szeretet a személy rendkívüli dinamikus kifejezője, sohasem tökéletes, egész életünkben harcban áll a mi rest énünkkel és annak hatalmi igényével. De a küzdő, tökéletlen szeretet is szeretet.

A kivetítés és megszeretés többnyire szükséges ahhoz, hogy kapcsolat alakuljon ki, ezek jelzik, hogy keletkezhet-e szeretet. *Hoffmann Werner* nagyon szemléletesen mondja: „Ha meg akarunk házasodni, szerelmesnek kell lennünk. Ez bizonyos mértékben az indító gyújtás. De nem lehet állandó gyújtással autót vezetni. A házassághoz szerelem mellett szeretet is kell. De még több kell hozzá, mint szeretet. A házasságban a szerelem nem csak az utódot hozza a világra, hanem a férfiból és nőből is mind újabb és újabb lényt formál, anélkül hogy személyiségüket eltörölné. Ellenkezőleg: az ember csak itt válik igazi önmagává és mégis eggyé a másikkal. A teremtetéstörténetben ezt a kifejezést találjuk: „Férfi és nő egy testté válnak” (Ter 2,24). A *test* kifejezés itt azt jelenti *teremtmény*, *élő teljesség*, modern kifejezéssel *személy*. A házasságban a férfi és a nő új személlyé válnak, mely mindkettőjük személyét igazán erőssé teszi.

Az érosz felértékelése

Az éroszt évszázadokig, még a mi időnkben is *alacsony ösztönnek*, *a hús gonosz szenvedélyének*, vagy legalább is az *igazi* szerelem torz formájának tartották. Ezt a nézetet vallotta sokszor az úgynevezett *keresztény* morál is, holott semmiképpen sem keresztény, ugyanis nem felel meg sem Jézus, sem az Ószövetség tanításának. A testellenesség és ezzel együtt az éroszellenesség a hellenista időkből származó nemkeresztény hatásokra és kimutathatóan a perzsa *Mani* (216-276 Kr.u.) által alapított manicheizmus hatása alatt hatolt be a *keresztény* morálba. Messzire vezetne, ha itt

akarnánk kifejteni e végzetes folyamat okait. Az érdeklődőt A. Adam, D.S. Bailey, Bárczay G., F.v. Gagern, S. Keil, F. Leist, E. Michel, G. Scherer, C. van Weijk írásaihoz utaljuk.

Valójában az érosz egyáltalán nem ösztön a szó tulajdonképpen értelmében, hanem sajátos emberi képesség arra, hogy a férfi és a nő tisztán biológiai egyesülését művészi alkotássá tegye, két személy igazi találkozását valósítsa meg, *dialógust* teremtsen, amelynél nemcsak szavakat, hanem pillantásokat, csókokat is váltanak, sokféle gyöngédséget taúsítanak egymás iránt. Az intenzív szenvedély, mely e-közben mindkettőjükénél fellép, magában véve nem önző — sőt ellenkezőleg: fölrobbantja az én csigaházát és az ént átáramoltatja a te-be. Az erotikus töltésű ember sugárzik, akár akarja, akár nem, szíve kitárul az emberiség és a természet felé és gyökeresen átalakul. De éppen mert itt művészetről van szó, ezt együtt kell megtanulni, gyakorolni, állandóan tovább fejleszteni. Az erotikusan nem fejlesztett szexuális ösztön a nő számára többnyire megerőszakolást jelent, a nem-erotikus nő a férfi számára nem igen vonzó.

Az érosz elemi szenvedélyben nyilvánul meg, melyet a férfi és a nő egymás iránt érez: nemcsak a tényleges nemi aktus alatt, hanem egészen általában a partner jelenléte alatt. A tarkó megpillantása, a haj illata, a kisujj megérintése borzongató gyönyört válthat ki a szerelmesekben, kifejezve az egymáshoz tartozás örömét. Ahogy a szeretetben az én és a te összeolvad, úgy alakul az én-férfi te-nővé és fordítva.

A test és az érosz leértékelésének, vád alá helyezésének pusztító következményei voltak: ami *természetes és titokzatos* volt, sok ember számára *tiltott, de praktikusán gyakorolható* lett. Ez pedig a mindennapi életben azt jelenti, hogy az ember meg van ugyan győződve arról, hogy a nemiség *bűnös*, legalábbis *erkölcstelen* és megbotránkoztató, de miután a házassághoz tartozik, az aktuson gyorsan át kell esni, élvezve is, meg rossz lelkiismerettel is. Így a középkorban a nemi aktus, ha célja az utódnemzés volt, bocsánatos bűnnek számított, ha a gyönyör érzése volt a cél, halálos bűnné vált. Mivel pedig a partnereket így élményük nem elégíti ki, mesterséges kielégülést keresnek; tovább működik a fantáziájuk és mohón folyamodnak *pornó* képekhez és filmekhez.

Ma sok tiltakozás hangzik el a szexhullám ellen, amely különösen az ifjúság köreiben erős, néha azt is hallani, hogy az emberek *erotikusan túltöltöttek*. Az utóbbi évek alapos vizsgálatai azt mutatták, hogy az a megállapítás éppen a mai

fiatalságra nem érvényes (bizonyos feltűnő kivételek erősítik a szabályt). A házasság előtti nemi viszony ugyan gyakoribb, de a partner iránt érzett felelősség általában erősebb, a gyors csere vagy a promiszkuitás sokkal ritkább, mint a korábbi évszázadokban. Oly esetekben, mikor a szexet érzelem nélkül gyakorolják, rendszerint az érosz fejletlensége állapítható meg, amit a szeretet nélküli nevelés, vagy valamilyen kudarc okozhatott. Esetleg a szűk látókörű morális nevelés ellenhatásaképp a szexualitás túlságosan gyorsan veszítette el tabu jellegét. A gyógyulást semmi esetre sem a büntetés vagy a moralizálás hozza meg, hanem az érosz kelő értékelése és nevelése.

A cél az, hogy megmutassuk a fiataloknak: a szexualitás egészen természetesen beletartozik az élet teljességébe és elsősorban dialógust, párbeszédet, kapcsolatot jelent férfi és nő között. Ez az erotikus dialógus nem következik be rögtön magától, ez művészet, tanulni és fejleszteni kell. Minél érettebb és differenciáltabb lesz az érosz, annál intenzívebb lesz a szenvedély és annál nagyobb a boldogság.

Milyen szép vagy és milyen ígézetes!
Szerelmem, gyönyörűségem!
Akár a pálmafa, olyan a termeted,
a melleid meg, mint a szőlőfürtök...
A leheleted almaillat,
Ajkad íze, mint a legjobb bor,
mely szerelmesemtől árad felém,
álomban is megnedvesíti ajkam.
Kedvesemé vagyok, utánam vágyódom.
Gyere, kedvesem, menjünk ki a mezőre,
töltsük az éjszakát kinn a tanyákon!
Ott ajándékozlak meg szerelmemmel.
Illatot árasztanak a szerelem almái,
sok pompás gyümölcs hever ajtónk előtt.
Frisset is, régít is tettem el neked, kedvesem!
Tegyél a szívedre pecsétnek,
mint valami pecsétet a karodra!
Mert mint a halál, olyan erős a szerelem,
olyan a szenvedély, mint az alvilág.
Nyila tüzes nyíl, az Úrnak lángja.
Tengernyi víz sem olthatja el a szerelmet,
egész folyamok sem tudnák elsodorni.
Ha valaki háza egész vagyonát felkinálná is
a szerelemért, azt is kevesellnék!

Így mondja ezt az Énekek éneke (7,9).

A SZEXUÁLIS NEVELÉS RÉGI ÖT HAMIS TILALOMFÁJA

Először is a régi, beidegzett előítéletekkel kellene minden szülőnek, nevelőnek, papnak leszámolnia. Jó lenne megvizsgálniok, mennyire kötik és terhelik őket magukat is az átvett dresszúrák és tabuk eszméi, amelyek következtében helytelen irányban nevelik a következő nemzedéket.

Újra meg újra tapasztalnunk kell, milyen könnyen lehet már kisdedkorban hamis irányba terelni a fejlődést, és ártatlan gyermekekre hamis kényszerképzeteket erőszakolni testükkel kapcsolatban. Ezzel szemben mily öröm látni, hogy manapság sok új családban egyre jobban utat tör magának az egészséges szellem. A fiatalabb nemzedék tudatosan szabadítja fel magát a jóhiszemű, de hamis — mert idomító és félelemre alapított — nevelési eszméktől, amelyeket rájuk erőltettek. Tehát mindenkinek, aki még nem tisztázta önmagában eléggé ezeket a kérdéseket, azt ajánlanánk, hogy a félelemre nevelés elterjedt öt tilalomfájáról egyenként gondolkozzanak el és fontolják meg magukban, így téve föl a kérdést: „Miért?” Jól tudjuk ugyanis, hogy már a zsenge gyermekkorban károsan hat az itt következő három tilalomfa és okoz a testtel és nemiséggel szemben elidegenedést, ezáltal a személyiségben pedig hasadást:

1. „A nemi részek érintése = szemérmetlen érintés.” A szülőknél nem kell aggódniok, ha gyermekeik vizsgálgatni kezdik testüket és megérintik nemi szerveiket. Ez velejár a gyermek természetes, szükséges tudásvágyával és önmaga megismerésével, elfogadásával. Helytelen tehát a kicsinyek kutató és játszadozó kezecskéit elkapdosni, sőt rájuk ütni, ha alsótestükkel is foglalkoznak. Ezzel csak különleges és érdekes színben tüntetjük fel azt. És mivel ezt gyermekésszel fölfogni nem tudják, kutatnak az okok után! Így ezzel épp oda tereljük figyelmüket, ahonnan eltéríteni akartuk.

2. „Az érzékes érzés = szemérmetlen érzés.” Bőrünk megérintése természetszerűleg kellemes dolog. Az emberi test külsejében is gyengédségre, cirógatásra vágyik. A bőr felületének bizonyos zónái azonban a tapintásra érzékenyebbek. De még ha eközben ún. nemi izgalom támad is a kicsiben, a szülőknél nem szabad félelmet ébreszteniük, és azáltal ijszteniük, hogy e szférának különleges jelentőséget tulajdonítanak, és ilyen érzéseket rossznak minősítenek.

3. A harmadik hamis tilalomfa a meztelenséggel kapcsolatos, amikor a gyermek már kiskorában is azt hallja, hogy „meztelenül járni = szemérmertlenség”. Milyen ostoba és helytelen dolog a gyermeket természetes elfogulatlanságától megfosztani azzal, ha rászólnak otthon: „szégyelld magad, meztelenül nem járhatsz!” Kétségtelen, hogy a kiindulópont, a szemérmességre nevelés jó és helyes. De ebben az esetben a hatás ellenkező: a gyermek valójában nem valami érték (a szeméremérzés) megbecsülését szűri le, hanem épp ellenkezőleg azt, hogy teste értéktelen, rossz, amiért szégyenkeznie kell. Feltűnő, hogy a hitoktatásban alig különböztetnek a paráznaság (Unkeuschheit) és szemérmertlenség (Unschamhaftigkeit) között, hanem csaknem egymást fedő fogalmakká váltak. 1963-ban megjelent könyvemben¹ a dresszurával és tabukkal működő pedagógia kártékony következményeire kimerítően rámutattam, és itt kifejtettem a különbséget a *szemérmesség* és a *szégyenlőség* között. Ne okozzon ez gondot szülőknek, nevelőknek: egészségesen és természetesen felnövő gyermekek maguktól rájönnek, hogyan váljanak szemérmessé és viselkedjenek ennek megfelelően, ahol az helyénvaló.

4. Minden serdülő szükségképp elgondolkodik saját nemisége és a másik nemhez való viszonyulása felől. A régi fel fogás helytelenítette, hogy már kis gyermekek firtassák származásukat, az édesapa és édesanya szerepét ebben. Sok gyermek ebben ezt a tilalomfát látta: „*nemi vonatkozású gondolatok: szemérmertlen, bűnös gondolatok.*” Innen származott annak a helytelenítése, hogy ezekkel a természetes összefüggésekkel, férfi és nő kapcsolatairól konkrét módon elgondolkozzanak a serdülők. Csak az ideg orvos a megmondhatója, mennyi lelki görcs származott mindebből.

5. Minden egészséges fiatal érzi serdülőkorában, hogy mint férfi illetve nő a másik nemre van utalva. Eközben természetadta módon ébrednek benne vágyak a másnemű partner iránt. Ha ezt a természetes vágyat büntudattal terhelik meg, az számos fiatalnak okozott és okoz még ma is lelki konfliktust. Ezért kimondottan veszélyesnek minősítjük ezt a tilalomfát: „*nemi vágyak = bűnös vágyak!*” Ha ezért kellő időben nem tisztázzák magukban ezt a kérdést, akkor a fiatalok (és később már nem is fiatalok) lelkileg éretlenek és infantilisak maradnak.

A helytelen szexuális nevelés tehát nemzedékek egész sorának okozott lelki konfliktusokat. A természetet azzal

gyanúsították, hogy magában véve bűnös. Ezáltal a lelkiismeretet nem csak hamis irányba terelték és így elferdítették, hanem sok fiatal, akik nevelőik utasításaihoz igazodtak, mindinkább többé-kevésbé súlyos következményű, ferde lelki beállítottságú volt az élet iránt is. Megemlítést érdemel, hogy ez a téves lelkiismereti nevelés sok esetben testi zavarokhoz, a nemi mirigyműködés elsatnyulásához is vezetett, és az eltiltott s így felduzzadó természetes ösztönök „szelepeként” sokféle szervi megbetegedés, elsősorban szívbántalmak okozója lett.

Aki orvosszemmel nyer betekintést betegei lelkébe és nem csak a test kezelésére szorítkozik, az előtt nem maradhat titokban, hogy hányan fogják fel már testi mívoltukat és testük működését is bizonyos vonatkozásban bűnösnek. Sokaknál a bűntudat és félelem egész életükre kihat.

JEGYZETEK

Theodor Bovet professzor, a gamológia megalapítójának neve ismert hazánkban „Felette nagy titok. Könyv a házasságról” c. műve révén. Szerzőnk azóta e művét teljesen átdolgozta, új címe: *Die Ehe: Ein Handbuch für Eheleute*. (A házasság. Kézikönyv házasoknak.) 3. Fassung. Tübingen, Katzmann, 1981, (627-641. ezer). A megboldogult szerző engedélyével, míg az új kiadás fordítása meg nem jelenik, legalább a mű lényegesen újabb meglátású fejezetét közöltük, az említett mű 9.-23. lapjáról.

*Friedrich E. Freiherr von Gager*n itt közölt írása a *Das neue Gesicht der Ehe* (A házasság új arca) c. művéből való, Rex-Verlag, München, 1968 évi 3. kiadásának 37-41. lapjáról. Megjelent az „Eheseminar in dieser Zeit” (Korszerű házassági szeminárium) sorozatban, lefordították 5 világnyelvre.

¹Ez szerzőnek leghíresebb, a maga nemében úttörő munkája: *Eheliche Partnerschaft. Die Ehe als Lebens- und Geschlechtsgemeinschaft*. (Partnerházasság. A házasság, életközösség és nemi közösség.) Manz Verlag, München, 1968, 10. kiadás (100,000 példány). E mű nagy hatással volt többek között azokra a zsinati atyákra (pl. *Leger* és *Suenens* bíborosok, *J. Reuss* püspök) és morálteológusokra (pl. *P. Häring*, *P. David*, *F. Böckle*), akiknek munkássága nagyban hozzájárult, hogy a *Gaudium et spes* konstitúció már nem említi a házasság elsőrendű céljának az utódnemzést, míg a most készülő új Egyházi Törvénykönyv tervezete kifejezetten egyenrangú célként említi az utódok nemzését és az egymást kiegészítő életközösséget.

SZEXUALITÁS ÉS KERESZTÉNY HIT Összefoglalás

A HUMANIZÁCIÓ KÖVETELMÉNYEI

Az erkölcs nem ismeretlen eredetű, önkényes tabuk összessége. Az erkölcs azoknak a követelményeknek kutatása, amelyek az ember fejlődéséhez és egy testvéri társadalom megteremtéséhez szükségesek. Az erkölcs tehát szorosán összefügg az antropológiával, vagyis a képpel, amelyet az emberről, természetéről, rendeltetéséről alkotunk.

A nemi erkölcs tehát a követelményeket vizsgálja, amelyek ma a *férfi* és a *nő* kifejlődéséhez szükségesek, szem előtt tartva azt a tényt, hogy az ember történelmi és szociális lény, mindig egy adott civilizációba beágyazottan. Ha tehát nem akarunk önkényesen eljárni, akkor azzal a kérdéssel kell foglalkoznunk: „mit jelent *férfinak lenni*, mit jelent *nőnek lenni*,” és végül elemeznünk kell az emberi nemiséget.

A nemiségnek van biológiai dimenziója és pszichológiai dimenziója, ám ahhoz, hogy egészen emberi legyen, az kell, hogy *személyes*(perszonális), sőt *személyek közötti* (interperszonális) dimenziója is legyen. A nemiség többféle erőhöz működésbe: a nemiség vonzalom, vágy, kíváncsiság, választás. Ennek megfelelően a nemiség működésének gyümölcsei is különbözőek: feszültség megszűnése, gyönyör, gyöngédség, egyesülés, nemzés, kreativitás, termékenység. Hogy minden tekintetben és egészen emberi képet alkothassunk a nemiségről, ahhoz egyesíteni, rendezni kell mindezeket a szempontokat, vonatkozásokat, a gazdagságnak mindezeket a mozzanatait. Erre törekedtünk akkor, amikor a nemiséget kapcsolatteremtő erőként, vagy még kifejezettebb formában: a megnyílás, az egyesülés és a kreativitás dinamizmusaként határoztuk meg.

Ám a nemiség nem csak a megnyílás, az egyesülés és a kreativitás dinamizmusa, hanem ugyanakkor az önmagába zárkózásnak, a másik kihasználásának és így az elidegenülésnek is lehetősége. A pszichológusok kielégítően bebizonyították, hogy a romlottságnak és a neurózisoknak sok esetben épp a nemiség a forrása. A nemiség nem *ártatlan*, nem *semleges*; hanem nehezen kezelhető, konfliktusokat rejt magában és kétértelmű. És nem eredendő romlottsága

miatt ilyen, miként a manicheizmus tanítja, hanem éppen azért, mert az ember leglényegéhez tartozik. Ha a nemiség epifenomén, másodlagos jelenség volna, akkor lehetne ártatlan vagy rossz. Ámde nem másodlagos jelenség, mert az ember lényegének legmélyéről fakad; ezért részesedik annak alapvető kettősségében. A nemiség fény és árnyék.

Ezért nehéz humanizálni a nemiséget. Szexuális magatartásunk mindig törekeny: mindig kell rajta javítani, mindig újra kell kezdeni, mindig el kell mélyíteni. Végtelen távolság van egyfelől a nemi erőszak vagy a prostitúció, másfelől a hitvestársak egyesülése között, akik érzéki gyönyörűségben *adják oda magukat egymásnak*. Az erkölcsi eszmény az, hogy az ember adja oda magát, nemi partnerét pedig fogadja el *önálló személyiséggel bíró társként*: totalitásként, történettel és emberi kapcsolatokkal bíró lényként. A közvetlen kritériumok különbözőek lehetnek: a nemi találkozás intenzitása, egyesülés, kreativitás, termékenység, hűség stb.; e kritériumok alapja mindig a társnak *önálló személyiségként* való elfogadása.

Az evangéliumi szemléletmód ugyanilyen. A szeretetnek is megvannak a maga követelményei. Szeretni a másikat annyi, mint elfogadni egyenértékű emberként, szabadságában és elgondolásaival, és elősegíteni kifejlődését. Negatív értelemben a szeretet föltételezi, hogy ne tegyünk rosszat a másikkal, ne kényszerítsük ki a beleegyezését, ne kezeljük se *tárgyként* (élvezeti tárgyként, birtoklásunktárgyaként), se *dologként* (mely térben és időben korlátozott).

A nemiséget tehát mindig nevelni kell. Értelmetlen volna janzenista vagy manicheista kettősséget emlegetni. Akár házas valaki, akár celibátusban él, akár öreg, akár fiatal, az élet emberhez méltóvá tétele, kiteljesítése mindig aszkézist, önuralmat, erőfeszítést igényel.

Miközben leirom, mi mindent foglal magában a másiknak önálló személyiségként elismerése, és mi mindent foglal magában a *szeretet*, jól tudom, hogy három lényeges ponton összeütközésbe kerülök a modern világgal. Ezek: a fogyasztás, az azonnali kielégülés keresése, az individualizmus. Fogyasztói társadalomban élünk: könnyen kaphatók vagyunk arra, hogy készen vegyünk valamit, hogy használat után eldobjuk stb. A modern világ a változásnak, a gyorsan tovatűnő jelenségeknek, az azonnaliságnak a világa: az embereknek nincs érzékük a nagy tervekhez, nem fogják fel annak fontosságát, hogy egy mű megalkotásához mindig idő kell,

nincs érzékük ahhoz, hogy fölkészüljenek a jövőre, azonnali kielégülést akarnak stb. És végül, annak ellenére, hogy egyre növekszik az egyének és népek egymástól való kölcsönös függése, az emberek gondolkodását a végletes individualizmus határozza meg: *az én* tudatom, *az én* szabadságom a fontos, azt teszem, amit *én* akarok. A szolidaritás követelményei, a társadalmi élet követelményei vajmi kevéssé érintenek bennünket. A civilizáció tehát megnehezíti a nemi élet területén, hogy a *másikat személyes szubjektumnak* tekintsük, hogy terveinket konkrétan elhelyezzük a történelemben (a tartamban) és a reális térben (a társadalomban). A humanizáció feladata mindig feltételezi a *világtól* vagy a *világias magatartástól* való elhatárolódást, sőt ezek kritikáját is. Éppen ez teszi nehezzé ezt a feladatot.

Ez nehezíti meg a nemiség *értelmének* keresését is. Mert a tudományok lényeges segítséget nyújtanak ugyan, de szerepük mégis korlátozott. Nem beszélve arról, hogy a tudományos eredmények lehetnek hamisak vagy félígazságok, hipotézisek vagy egyszerű felfedezések, amelyeket rögtön elvetnek, mihelyt jobb magyarázatot találnak: nyilvánvaló, hogy a különböző rendű tudósok (pszichológusok, szexológusok, biológusok, szociológusok, filozófusok, politológusok) „az *értelem* kérdésével kapcsolatban az egymást kizáró nézetek zavarba ejtő sokféleségét” terjesztik elénk. Bármelyiket válasszuk is, ez mindig egy idológiai döntésről, egy antropológiai állásfoglalásról tanúskodik. A nemiség értelme szorosan összefügg azzal a kérdéssel, hogy mi a jelentése az embernek, eredetének, rendeltetésének, a szeretetnek, a felelősségnek, a hűségnek, a keresztnek¹. És ezen a ponton válik ismét nyilvánvalóvá keresztény örökségünk értelme. Akárhogy bírálják is a hagyománynak ezt vagy azt a mozzanatát, vagy akár a tanítóhivatalt, keresztény eredetünk, érzékünk, valamint szolidaritásunk, és a lekipásztorok tanítása, továbbra is fontos szerepet játszanak állásfoglalásunkban, döntéseinkben.

Némelyek nem értik, hogy a nemi találkozásnak — ahhoz, hogy egészen emberi legyen — bele kell épülnie egy olyan élettervbe, amely a szereteten alapul; sőt egy olyan élettervbe, amely kizárólagosságra, hűsége és termékenységre épül. Azt pedig még kevésbé értik, hogy a szerelem a házasság élettervét követeli meg. Ha ilyen emberekkel kerülünk szembe, tiszteletben kell tartanunk az ő útjukat, az ő jogosult döntésüket: nem kényszeríthetjük rájuk saját értéke-

keinket. De vajon nem próbálhatjuk-e az új nemzedékeket fogékonnyá tenni ez értékek iránt? Nem próbálhatjuk-e nevelni a fiatalokat — és a felnőtteket —, hogy elsajátítsák ezeket az értékeket: hogy elfogadják, és életükben meg is valósítsák? Azokat az értékeket, amelyeket a civilizáció tényezőinek és az emberi önmegvalósítás ígéreteinek tartunk. Ez a magyarázata annak, hogy könyvemben végig kettős magatartást tanusítottam: egyrészt tiszteletben tartottam az egyének útjait, az egyének lelkiismeretét, másrészt meghirdettem az eszményt, azokat az értékeket, követelményeket, amelyek a nemiség értelmével kapcsolatosak. Ennek felel meg egyébként az objektív erkölcs és a szubjektív erkölcs megkülönböztetése. Ebben tehát nem kompromisszum keresését kell látni, hanem inkább az egyensúly óhaját, az igazság és a haladás vágyát: az ember tiszteletét és annak fenntartását, ami nélkül sem az embernek, sem a társadalomnak nem volna jövője. „Erkölcösnek lenni nem ugyanaz, mint tökéletesnek lenni; erkölcsösnek lenni azt jelenti, hogy elég tisztán látunk, és elég bátrak vagyunk ahhoz, hogy ahhoz viszonyítva ítéljük meg magunkat, amilyenek a tökéletességet gondoljuk”².

ISTEN RENDELÉSE A NEMISÉG TERÉN

Az élet értelmének keresése és annak gyakorlati megvalósítása minden embernek feladata. De a keresztény mégis sajátos színezetet adhat e keresésnek, sőt magának egész életének. A nemi erkölcs keresztény szemlélete három fő megállapításban foglalható össze:

- a nemiségben Isten rendelése tükröződik vissza;
- nemi magatartásunk válasz Istennek;
- a szentség eszményének több arca van.

Nemiségünkben visszatükröződik Isten rendelése

Az embert Isten rendelése arra készíti, hogy személyiségének kiteljesítésére törekedjék, „legyen meglett emberré, elérve a krisztusi teljességet” (Ef 4, 13). Ez a felszólítás több mozzanatot foglal magában.³

1. Isten arra rendeli az embert, hogy férfi vagy nő legyen, vagyis fogadja el, valósítsa meg szexuális azonosságát. Ez azt jelenti: fogadja el saját nemét, válják önmagává, a leg-

végsoőkig megvalósítva emberi lehetőségeit, férfiuí vagy női minoltjának teljes eredetiségében.

2. Isten arra rendeli az embert, hogy adjon értelmet a gyönyörnek, élvezetnek. A gyönyör a nemiség fontos dimenziója. Hozzátartozik az emberi tapasztalathoz: az egészség és erő jele, az élet intenzitásának és tefjességének jele. A nemi gyönyörnek, élvezetnek az a rendeltetése, hogy jele és gyümölcse legyen a boldogító szerelemnek, jele és gyümölcse önmagunk kibontakozásának s társunkkal való egyesülésünknek, hogy végül Krisztusért mindent az örömben éljünk át (Kol 1,16).

3. Isten arra rendeli az embert, hogy autentikus, azaz helyes elvek alapján jogos kapcsolatokat létesítsen. Legyenek akár a nemiséggel csak valamiképp összefüggő, akár szorosan vett nemi kapcsolatok. Isten arra szólít fel, hogy a másokkal való találkozásainkat jellemezze a nyitottság (meghallgatás, elfogadás, figyelem, tisztelet, önzetlenség), az egyesülés (adás és elfogadás, osztozás, ajándékozás, adakozás) és a kreativitás (önmagunk és mások kibontakoztatása). És ha a másikkal való találkozásunk működésbe hozza a genitális energiákat, akkor Isten arra szólít föl bennünket, hogy ezt a találkozást ágyazzuk be egy olyan tartós élettervbe, amelynek alapja a szeretet és a kizárólagosság. Ehhez hozzátartozik a társadalomba való beilleszkedés és a szaporodás. Arra szólít fel bennünket, hogy a technikát, a külső eljárasmódokat állítsuk a másikkal való bensőséges találkozás szolgálatába.

4. Isten arra rendel bennünket, hogy mindig úton legyünk, sohase gondoljuk, hogy célhoz értünk. Továbbhaladásunkat kívánja. Isten arra szólít fel, hogy fogadjuk el kudarcainkat, sorsunk forgandóságát, hogy ne veszítsük el bátorságunkat: minden kudarc legyen számunkra alkalom az újra kezdésre, és minden balsiker váljék a kegyelem eseményévé. Végül arra szólít fel, hogy fogadjuk el a másik embernek, nevezetesen házastársunknak útját: az ő perspektíváját, az ő ritmusát, az ő kudarcait.

Nemi magatartásunk válasz Istennek

Ha Isten ránk vonatkozó rendelése minden élethelyzetben visszatükröződik, akkor minden egyes cselekedetünk, minden egyes döntésünk válasz Isten felszólítására.

Magatartásunk sohasem egészen önzetlen. Tetőzések és mélypontok, sikerek és kudarcok váltakoznak benne.

Isten előtt sikereink, oly találkozásaink, amelyeknek elég-séges emberi mélységük van, kegyelmi tények. Ezek kegyelmi kapcsolatba hoznak Istennel, közvetítik a szeretetet, vagyis megszentelő cselekedetek. Ide kívánczik ismét szép idézetünk: „És a szeretet mindenekelőtt az után áhítozik, aki a legközelebb van, és *önmagában véve* éppúgy meg kell, hogy engedje a leprásnak adott csókot, mint a hitvesi ölelést” (*Claudel*).

Ezzel szemben kudarcaink — vagyis oly találkozásaink, amelyeknek nincs elegendő emberi mélységük, melyek nélkülözik az *értelmet*, melyekben az önmagunkba zárkózás és a másikon való uralkodás van túlsúlyban — bűnök. Bennük megszakad, vagy bizonytalanná válik az Istennel folytatott párbeszéd. A bűn vallási fogalom: konkrét helyzetet határoz meg Istennel szemben.

Semmi csodáltnivaló nincs abban, ha bűnösnek ismerjük el magunkat. Ez hozzátartozik az emberi létezéshez. Jézus Krisztus a bűnösökért jött. Bármilyen nagyok is legyenek a hibáim, Isten mindig ott van, vár, és szeretetével megelőz engem. Itt egy furcsa paradoxonnal állunk szemben: a bűnösség élményében van örömdetes mozzanat is. Bármilyen mélyre süllyedek is, bizonyos vagyok Isten bocsánatában. Isten arra szólít fel bennünket, hogy előre haladjunk, azaz hogy minden kudarcot változtassunk át a kegyelem eseményévé: a kegyelembe való visszatérés valóban alkalom életünk újrakezdésére. „*Etiam peccata*”; még a bűnök is jók valamire, írja *Szent Ágoston*. Ezért a keresztény nem könyvelői magatartást tanusít (nem számolja bűneit, nem csak azt kérdezi, hogy elkövetett-e bűnt vagy sem stb.), hanem az Isten iránti hálatelt lelkület jellemzi.

A szentség arculatai

Isten a szívek és vesék vizsgálója. Amikor mindnyájunkat meghív az életszentségre — a II. vatikáni zsinat erre emlékeztetett —, a szabad és felelős ember választ várja el tőlünk, vagyis oly választ, amely összhangban van minden egyes ember konkrét lehetőségeivel. A szentség semmi esetre sem függ a vérmérséklettől és az örökletes adottságoktól (amelyek képtelenné tehetnek valakit az önuralomra, a hűségre stb.), vagy az intelligenciától (ami feltétele lehet

bizonyos értékek észlelésének), vagy attól, hogy gondolkodásunk összhangban van-e az evangéliumi üzenet bizonyos értelmezésével (kivéve, ha ez nem minden kétséget kizáró). Mégis Isten bizonyosan szentségre hív meg bennünket, és ez a szentség nem lehet tartalom nélküli.

Ezért a keresztyén üzenet teljes megértése szempontjából lényegesnek tartom a szentség két formájának megkülönböztetését. Van lényegi és van tökéletes szentség.⁴

Lényegét tekintve szentség az Istennel való egység. És ez az egység lehetséges, bármilyen emberi fogyatékosságaink vannak is, bármilyenek is nézeteink. Ez azoknak a (megtért) prostituáltaknak szentsége, akikről az Úr beszél. Ez az oly részeges alakok szentsége, amiről *Graham Greene* ír. Ez az a szentség, amely elérhető mindazok számára is, akik az egyház peremén vannak, és nem tudják megvalósítani az egyház által előírt magatartást. Ez a szentség a szubjektív erkölcs megfelelője. Ez nem kanonizálható, nem alkalmas arra, hogy a közösség modellként elismerje, de mégis valóságos, alapvető szentség. Isten, miközben mindenkit felszólít a humanizáció követelményeinek megvalósítására, mégis figyelembe veszi mindannyiunk „lehetőségeit”. A keresztyénység nem „erkölcs”: a keresztyén hit fény, amely jelzi a követendő utat és megvilágítja haladásunkat.

A tökéletes szentség — hogy átvegyünk egy jelzőt, amelyet a II. vatikáni zsinat tett népszerűvé — túlhaladja az Istennel való lelki egyesülés követelményét, hogy egységes-sé, teljessé tegye az értékek megvalósítását. Magában foglalja a humanizáció követelményeinek valóra váltását úgy, ahogyan azokat Isten népe — egy meghatározott korban — fölfogja. Ez tanúságtételt jelentő, kanonizálható szentség (a kanonizáció kritériumai pedig koronként változnak). Ez tehát az objektív erkölcs megfelelője. Ez azok szentsége, akik tiszták, igazak, béketűrők, hűségesek, szeretettel teljesek.

A tökéletes szentség, bár fölülmúlja a lényegi szentséget, nem szabadon választható, járulékos dolog. A tökéletes szentség először is azért fontos, mert Isten hív meg rá bennünket. A teremtés műve része Isten tervének. A humanizáció követelményei Isten felszólításai. A tökéletes szentség végül azért is fontos, mert ez készíti elő Isten országát. A profán történelem nem különül el az üdvtörténettől. A humanizáció előrehaladása nem független az új ég és az új föld előkészítésétől, még ha Isten is a megadója.

Vajon örülhetünk-e annak, hogy a „tökéletes szentség”

közelében járunk, örülhetünk-e annak, hogy a „tökéletes szentséghez” próbálunk közeledni? Természetesen örülhetünk. Ez jó, és rendjén való. De nem dicsekedhetünk vele. Egyfelől azért, mert vérmelegletünk, örökletes adottságaink nem tőlünk függenek. Másrészt azért, mert tudom – és egyedül csak én tudhatom –, hogy a jóra való alapvető igyekezetem ellenére mennyire magamba zárkózom és mennyire kihasználom másokat. És végül azért, mert hiszem, hogy mindazt, ami jó bennem, Istentől kaptam.

A TISZTASÁG

A keresztény hagyomány sokat beszél a tisztaságról. A hétköznapi nyelvhasználat szerint a tisztaság általában a testi érintkezéstől való tartózkodást jelenti. Ez a fiataalkornak és a celibátusnak megfelelő erény. A klasszikus teológia sokkal gazdagabb és dinamikusabb volt. Aquinói Szent Tamás számára, például, a tisztaság és a szemérmesség a bennünk működő energiák egy fajtáját jelentette. Az erény a lét minősége, olyan energia, amely belülről tesz részesévé az értelemnek.⁵ Ezekre a megfontolásokra támaszkodva megkísérelhetjük a tisztaságot oly nyelven leírni, amely talán modernebb és inkább összhangban van vizsgálódásunk egészével.

A tisztaság a nemiség humanizációjával van kapcsolatban. A tisztaságot úgy határozhatjuk meg, mint az ösztönnel és a nemi energiáknak a személyiség egészébe való beépítését. Ez negatív értelemben a nemiség elidegenítő voltának megszüntetését jelenti, pozitív értelemben egyesítést, azt jelenti, hogy a vágyat vagy nemi aktust a személy élettervének szolgálatába állítjuk. A tisztaság tehát személyiségünk egységét jelenti, amelyben a szellem hatja át és élteni a testet. A tisztaság azzal egyenlő, hogy egységes életünk van, melynek testi része egyre inkább a létnek, a lét szellemi gazdagságának kifejezője lesz.

Általában az önmegtartóztatást azonosítani szokták a tisztasággal, de a tisztaság nem lehet időszakos: a tisztaság az egész életet átjárja, mert azoknak az embereknek lényük legmélyéről fakadó magatartása, akik arra törekcszenek, hogy megvalósítsák a nemiség és az érzelmi élet valamennyi energiájának boldogító és békességet adó integrációját az autentikus szeretetben.⁶

A tisztaságot meghatározhatjuk úgy is, mint a nemiség *értelmének* tiszteletben tartását. A tisztaság így azt jelenti, hogy megvalósítjuk a nemiség értelmét.

Végül a tisztaságot jellemezhetjük a másik emberrel való kapcsolatunk *igaz* voltaként. Az a viselkedés tiszta, amely megfelel a másik emberrel való igazi kapcsolatomnak. A szexuális viselkedésünk tiszta, ha összhangban van a helyzettel, tekintettel van a személyre, akivel abban a helyzetben találkozunk.

A tisztaság tehát nem zár ki eltérő magatartásokat. Nem tünteti el a különbségeket. A tisztaság megkívánja, hogy gesztusaink, érzelemnyilvánításaink legyenek összhangban az illető személlyel való kapcsolatunkkal. Az ember nem ölel meg akárkit. A tisztaság megkívánja, hogy tartózkodjunk a nemi kapcsolatoktól, ha egyszer a celibátus élettervét tűztük magunk elé. A tisztaság azt is megengedi, hogy az autentikus házastársi kapcsolatban teljesen, fenntartás nélkül átadjuk magunkat a nemi találkozás örömének. A tisztaság azt is megköveteli, hogy tartózkodjunk a házastársi kapcsolattól, amikor az nem kívánatos, vagy nem jelentene igazi, szerelmes párbeszédet. Az önmegtartóztatás képessége tehát szerves része a tisztaságnak, de semmiképpen sem alkotja annak lényegét. Az önmegtartóztatás önmagában véve nem szellemibb, nem szentebb, mint a testi aktus. A lemondás nem feltétlenül erény, hanem a szexuális éretlenség jele is lehet.

A tisztaság elsősorban nem az önmegtartóztatás erénye; a tisztaság inkább képességeink használatában megmutakozó erény. A tisztaság teszi képessé a házastársakat arra, hogy a legösztönösebb reakciójukig összhangban legyenek egymással. Tisztának lenni azt jelenti, hogy egyre inkább átalakulunk szeretetté, egyre jobban megtanuljuk azt, hogy figyeljünk a másikra, és egyre inkább képessé válunk az egyesülésre egész lényünkben, különösképpen pedig érzelmi életünkben és testünkben.⁷

A szemérmesség tehát semmiképpen sem azonosítható a „szégyenlősség” fogalmával, mintha az ember testének volnának tisztességes és szégyenletes részei, hanem az a tartózkodó magatartás, amelyet a nemiség misztériuma iránt tanúsítunk.

Ha a *tisztaságról mint erényről* akarunk szólni, akkor elég ehhez annyit hozzátenni, hogy a tisztaság mint erény a nemi energiák szerves beépítését jelenti személyiségünkbe, ab-

ban az értelemben, hogy az említett egységesítés könnyűvé örömtelivé, állandóvá és megnyugtatóvá válik.

A tisztaság az ember benső világának és egységének erénye. Képzeltethetjük, hogy ez erény kifejlődésének, megvalósulásának egyáltalában nincs határa. Sejthetjük azt is, hogy az embert Isten kegyelmének kell hordoznia, hogy képes legyen eljutni arra a csúcra, ahová Isten hívja. A teremtés és megváltás művének nem az a célja, hogy az emberi szellemet kiemelje a testből, ahol az — úgymond — megrekedt, hanem, hogy magát a testet szellemítse át.

JEGYZETEK

Guy Durand, a morálteológia professzora (Montréal, Canada), tanulmányunk — pár sor elhagyásával — a szerző nemrég megjelent, terjedelmes művéből való: *Sexualité et foi, synthèse de théologie morale* (Szexualitás és hit, erkölcszintézis) Fides-Cerf, 1977, 426 l. (kitűnő bibliográfiával), a közölt rész a mű összefoglaló fejezete: Conclusion, 401-410. l.

1. Vö. *Hoeffner* biboros, „La morale sexuelle à la lumière de la foi” in: *Documentation Catholique*, 1628 (1973 márc.18) 262.

2. *Harvey, J.*: „Morale nouvelle, morale biblique”, in: *Relations* 377 (1972 dec.) 320.

3. Itt erősen felhasználom: OCQ, *La Force des rencontres*, 7-11.

4. Ezzel a megkülönböztetéssel kapcsolatban lásd: *Del. Lago, G.*: *Psychologie et grâce*, 1967, 98-106; *Beirnaert, L.*: „La sanctification dépend-elle du psychisme?” in: *Humanisme et grâce* (a katolikus értelmiségiek hete) 1950, 68-73; *Fransen, P.*: „Pour une psychologie de la grâce divine”, *Lumen Vitae*, 12, 209-240.

5. A tisztaság elemzésére vonatkozólag lásd *Plé, A.*: *Vie affective et chasteté*, Paris, Cerf, 1964, 135-177; *Durand, G.*: *Anthropologie sexuelle et mariage chez Thomas d'Aquin*, Lyon (sokszorosítva), 1967, 173-176. Továbbá néhány jegyzet in: *de Locht, P.*: *La morale conjugale en recherche*, i.m.; *M. Oraison, Le Célibat*, i.m.; *de Lestapis, D.*: *Le Couple. Angoisse ou équilibre*, i.m. 46-47; *Plé, A.*: „La vie du désir dans la chasteté”, in: *Mariage et Célibat* (Cogitatio fidei 4 Paris, Cerf, 1965, 59-66.

6. *Julien, J.*: *La régulation des naissances*, i.m. 13.

7. *de Locht, P.*: *La Morale conjugale en recherche*, i.m. 110.

SZEXUALITÁS ÉS KERESZTÉNY ÉLET (Szemelvények)

TISZTÁZANDÓ FOGALMAK

Szexualitás és genitalitás

Különböztetnünk kell szexualitás és genitalitás között.¹

Genitalitáson értjük mindazt, ami kapcsolatban van a nemi szervekkel és a szaporodás folyamatával úgy, amint az anatómia és fiziológia ezeket leírja, és működésüket elemzi.

Szexualitáson értjük azt a férfiúi vagy női dimenziót, amely minden egyén személyiségét jellemzi, fogantatásának első pillanatától végig, teljes kifejlődéséig. Ebből a tényből következik, hogy minden emberi kapcsolat kikerülhetetlenül nemileg jellegzett (*sexué*). Mindazokat a helyzeteket, amelyekbe férfiak és nők bonyolódnak, részben szexuális identitásuk szerint élük meg, és különböző szerepek szerint, amelyeket egyikük és másikuk betölteni hivatott.

Ellentétben azzal, amit általában gondolnak, a szexualitás nemcsak az emberi élet legintimebb vonatkozását érinti. Érinti a szociális, gazdasági és politikai élet minden szektorát. És megfordítva, mindezek befolyással is vannak reá.

Ez valóban mindannyiunk sorsa, akik férfinak vagy nőnek születtünk. Senkisémmel vonatkoztathatja el attól magát büntetlenül. Elvállalva a férfiú vagy nő rendeltetését, mindenkinek megvan a lehetősége, hogy kibontakozzék benne és megtalálja a remélt boldogságot.

Ennek következtében a szexuális magatartásokat, amelyek által férfiak és nők speciális módon kifejezik személyiségük szexuális dimenzióját, nem értelmezhetjük függetlenül kinek-kinek egyéni történetétől. Ezeket a találkozásokat ide kell beiktatni, mint kiváltságos pillanatokat, amelyeknek nem csak önmagukban van értelmük. Ugyanis értelmet kölcsönöz nekik mindaz, ami megelőzte egyikük-másikuk életé-

¹ A fenti megkülönböztetés teljesen idegen az általános felvilágosító irodalomban és (a franciaországi) iskolai információkban. Ezekben az emberi szexualitás tárgyalása kizárólag a genitalitással kapcsolatos kérdések síkjára szorítkozik. Innen ered a perspektívának ellaposítása, amelynek igen fontos következményei vannak mind a szemléletet, mind a magatartást illetően.

ben, és mindaz, amit egyikük-másikuk többé-kevésbé tudatosan elvár jövőjétől.

Ennélfogva lefokozni az emberi szexualitást a merő genitalitásra, és csak arra gondolva, hogy a főcél a legjobb eredmény, vagyis e téren, a legnagyobb élvezet, odavezet, hogy lefokozzák az ember személyiségét. Vagyis bárkit csak mint szexuális partnert tekintenek a közvetlen élvezetszerzés szempontjából, független mindattól, ami kiteszi személyiségének gazdagságát és a történetet, amelynek folyamán ez kialakult...

Ebből kifolyólag meginduláskor ezt az *alapvető meggyőződést* kell kifejeznünk: az emberi szexualitással kapcsolatos reflexió kizárólag a *személy átfogó szemlélete* alapján végezhető. Ez azt jelenti, hogy a szexuális és genitális kapcsolat beleiktatódik a vonatkozások és kapcsolatok gazdag és változatos szövedékébe, és innen nyer értelmet. A szexuális vagy genitális magatartás csak egy mozzanata nemileg jellegzett állapotunknak. Érinti a személyt, történetét, sőt gazdasági és szociális környezetét. Ugyanakkor befolyásolva is van mindezekről. Fontos tehát, hogy *ne gondolkodjunk e téren elvontan, függetlenül kinek-kinek személyes történetétől és társadalmi helyzetétől.*

II. AZ EMBERI SZEXUALITÁS JELENTŐS MOZZANATAI

Minden ember sajátos férfiúi vagy női jellegében ismerhető fel embertársai előtt. Nemileg jellegzett teste (*corps sexué*) révén, annak magatartása és kifejezőmódja által mutatkoznak meg tervei, amelyek mintegy benne lakoznak, hogy az emberi kapcsolatok hálózatán belül megvalósítsa azokat. Helyénvalónak tűnik tehát, hogy a testről elmélkedjünk.

A test

A hagyományos — és nem csupán a keresztényi — gondolkodás a testet merőben egyszerű eszköznek tekintette az ember szolgálatában, és így nem tudta értékelni a szexualitás valódi jelentőségét, ha ugyan nem nézte gyanakvó szemmel. Teste révén fejezi ki magát a személy embertársai előtt és a világ előtt, gesztusai és magatartása által mutatva

ki mindazt, amit kifejezésre akar juttatni. De fordítva is, a test révén lesz jelenvalóvá számomra embertársam és a világ. A test tehát teljes egészében — és nem is pusztán a szavak által — egyben *kifejezőmód*.

Tény az is, hogy a testnek megvan a maga saját élete, és vannak ösztönei. Ezek hirtelen kitörésükkel, olykor hevesességükkel visszatetszést válthatnak ki. Az, akiből kiváltódnak, nem is tudja mindig megmagyarázni, miért. Ezek az ösztönök működnek benne, erőt is vehetnek rajta, anélkül, hogy megértené jelentőségüket.

A test egyben *határvonal* is, amennyiben meghatározott helybe és időbe illeszti a személyt, holott annak vágyai, törekvései nem ismernek határt. Tehát részben teste révén fejeződik ki az egyén végessége. Mivel nem szerzője saját életének, teste figyelmeztet eredetének misztériumára. Másrészt az idő múlásával nap mint nap bekövetkezik az öregedés. Teste és annak fokozatos „kopása” akaratlanul is a közeledő halálra figyelmeztetik.

Végül a személyt teste különbözteti meg attól, aki nem ő maga. Nyitott lesz a másik személy létének felismerésére, annak igényei, sőt misztériuma számára is: bizonyos vonásokban hasonló a másikkhoz, másokban különbözik tőle, főleg épp a szexuális dimenzió által, ahol sokkal radikálisabb „*különbség*” mutatkozik. Ezért most ezek terjedelmét és jelentőségét kell mérlegelnünk.

A szexuális dimenzió

Ez a személyt biológiai szempontból a merőben genitális síkon túl is erősen érinti. A test minden egyes sejtjében, és működésének teljes egészében nemileg megjellegzett.

Pszichológiailag és szociológiailag is érinti az ember személyét. Egy társadalom kebelén belül, ahol férfiak és nők együtt élnek sajátos módok szerint és körülmények között, kinek-kinek teljes férfiúvá és nővé kell érnie, hol elfogadva, hol kritizálva — oly szabadon, ahogy csak lehet — azt a szerepet, amit a társadalom szán nekik.

A test jelzi határait, kiemelve az elkülönítő vonalat a környező világtól és általában az embertársaktól. *A szexuális dimenzió megkettőzi a határoltság tudatát*, amikor rámutat erre a szakadásra az emberi életfeltételeken belül. *Ezeket egyikünk sem tudja másképp magára vállalni, mint sajátos férfiúi vagy női jellegének módján.*

Ugyanakkor mindkét módozat a másik nemű személy számára titokzatos és különösen vonzó realitásként nyilvánul meg. Ebből támad mindegyik partner számára a benyomás, hogy a másikhoz kapcsolódva meg tudná valósítani a teljes emberi életlehetőséget, különböző nemük szerint megélve azt. Ettől kezdve tehát a „boldogság” határtalanává válik, miután az egyik legfontosabb határt átlépik egy olyan egyesülésben, ahol tökéletes egységben forr össze mindkét nem sajátos értékeinek gazdagsága.

Ilyen teljességet keresve saját énjük kiteljesítésében a másik, különböző nemű partnerrel, a szexuális magatartásban — tudatosan vagy nem — valami *abszolútumra* törek-szenek, amely túllép minden határt, a nemekét is, de az idő-ét is, tehát a halálét is. Nem véletlen, hogy a művészet — különösképpen az irodalom — mindig összefüggésbe hozta a szexualitást, az életet és halált. Mindezt pedig nem csupán a csoport vagy a faj túlélése érdekében, hanem kinek-kinek egyéni vágyában is, hogy örökké éljen.

Így kerülnek a felszínre a szenvedély, a frustráció, az in-dulat, sőt néha az oktalanság kifejezései, amelyeket a sze-xualitás rejt magában a szerint, ahogy az emberek élik azt.

Az élvezet

A mai nemzedék az élvezetnek kifejezetten és tudatosan nagyobb jelentőséget tulajdonít, mint a múltban. Mint minden más emberi tevékenységben, élvezet követi vágyaink teljeseződését, de igen jellegzetes vonásokkal.

A szexualitás fokozatos beépítése emberi természetünk-be a kisgyermek korunk első szakaszaiba vezethető vissza. Azt gondolhatjuk tehát, hogy a felnőttnek élvezete fölidézi benne a régi, ajándékhozó emlékeket. Ezeknek nem volt köz-vetlenül tárgya a genitalitás. Azóta kerültek vele kapcsolat-ba. A szerelmi kapcsolat fölidézhet bennük régi élményeket. Ezek ritkán tárgyai kifejezett tudatosságnak, de erősítik az erotikus élvezetet.

Az élvezet arra irányul, hogy az „én” és a test egybees-sék. A test abban a mértékben boldog, amint határainak szokásos megtapasztalása elmosódik és egy rendkívüli élvezetnek ad helyet. Magának az egész személynek az a benyo-mása, hogy kijutott a hely és idő korlátai közül, hogy a pillan-at teljességében éljen, ami ritkán múlható fölül. És abban a mértékben, amint ez az élvezet olyan partnerrel valósul meg,

akit szintén boldoggá akarunk tenni, mindegyiküknek az az érzése, a másikkal mélységes, de ugyanakkor mulandó egységben él, ami nagy teljesség és boldogság forrása. Ezért nagy jelentőségű az élvezet a hitvestársak számára, hogy gazdagítsa házasságukat.

Mégis ez az ajándékul kapott tapasztalat nem egyértelmű. Mindenekelőtt a személy, aki átéli, bizonyos fokig elveszti önuralmát: az élvezet néhány pillanatában az akarat részben elveszti az önkontrollt. Az élvezet a szexuális kapcsolatban a függőség tapasztalatát is jelenti a partnertől, aki hozzájárul annak előidézéséhez. Így bizonyos szempontból az élvezet emlékeztethet teremtmény mivoltunkra, ami fájdalmasan érinti az embert. Az élvezet túl gyors elröppenése, vagy a vele való túlzott törődés a maguk módján szintén tanúskodhatnak arról, hogy többé-kevésbé tudatos vágy él bennünk arra, hogy teremtmény mivoltunkat megtagadjuk.

Mindezzel ellentétben, mint más erős érzelmek keresésében is, az élvezet túlzott mértékben való hajszolása magában foglalja, bizonyos határokon belül, azt a kísértést, hogy helytől és időtől megszabadulva eljussunk a mindenhatósághoz. Úgy tűnik, ilyen volt a régi pogány rítusok célja, amelyek révén a szexuális megnyilvánulásokban, mintegy ígéretet éreztek arra, hogy szinte hasonuljanak az istenséghez, és emberi mivoltuktól megszabaduljanak.

Az élvezet, az „én” és a test egybeesése, azzal a kockázattal is jár — hacsak mindegyikük nem szánja a partnernek is —, hogy az élvezet kimerül a pusztá önző gyönyörben, amiről pl. Don Juan mítosza tanúskodik. Pusztá élvezetvágyból egymást követő partnereit lefokozta szüntelenül megismétlődő hősködéseinek pusztá eszközeivé, hogy ezzel megkísérelje kudarcait elleplezni, és ezeken túl egy sokkal mélyebb törést elrejteni. Ennek lényege a nemek különbözőségének és az egymástól való függésnek visszautasítása.

Az élvezet tehát nem lehet kizárólagos cél, hanem a növekedésnek jele, és megerősítése saját személyiségünk realizálásának. Segít bennünket aggodalmaink legyőzésében, amelyek abból a nehézségből adódnak, hogy szembe kerülünk a másik személlyel. Az élvezet jelzi továbbá egy elmélyítendő fejlődés szakaszait. Ha viszont rendszeresen önmagáért keresi valaki, könnyen megtörténik, miként ezt a kábítószerek esetében látni, hogy egyhamar eljut a hajszolt ismétlések veszélyes ciklusába, mert túl akar jutni az egyre erősödő frustráción.

Az emberi lét: történelem

Az, hogy a különböző kultúrkörökbe tartozó emberek hogyan értelmezik az ember szexualitását, attól függ, milyen módon értelmezik teljes emberi létüket, a gyermekkortól a halálig.

A mai életstílus a végletekig szétforgácsolja azt az időt, amely a rendelkezésünkre áll, hogy rendeltetésünket betöltsük. A fiatal nemzedéknek alig van érzéke a folytonosság iránt. *A jelen pillanatnak biztosítják a döntő szerepet*, és sok felnőtt is hasonlóképp cselekszik. A kísértés tehát nagy, hogy nap mint nap az idővel, mint „árral úszva”, az események határozzák meg életünk sorát. Hol keressük emberi létünk valódi értelmét, ha mi magunk már képtelenek vagyunk sorsunkat kezünkbe venni?

Ezzel a negatív magatartással szemben tény, hogy az emberi létben, amennyiben Isten ajándéka, megvan az összefüggés, mert általa mindegyikünk megírja saját egyéni élet-történetét a Történelem keretén belül. Tehát tevékenységünk, magatartásunk nagy, közös egységet alkotnak, és új értelmet nyernek. Ez érvényes arra is, milyen módon éljük szexuális életünket.

A genitális dimenzió beillesztése az emberi személyiség kialakulásába nem történhetik pillanatok alatt, hanem fokozatosan megy végbe. Sőt tovább megyünk: sohasem tekinthető teljesen befejezettnek. Mindenkinek egyénileg, nap nap után kellene rendeznie e belső rezdüléseket oly módon, hogy legjobban tudja megélni az emberi viszonyokat, önmagával és környezetével szemben.

Az emberi viszonyok dimenziójának beilleszkedése egy hosszú élettörténet folyamán megy végbe. Az a rendeltetésünk, hogy a társadalomban éljünk. Túl azon, hogy bezárkóznánk saját családjunk kebelébe, mindenki kapcsolatba kerül — anélkül, hogy maga választaná — férfiakkal és nőkkel, és megesik, hogy néha ezekkel fog együtt dolgozni.

De mindegyikünk teremthet kiváltságos személyes kapcsolatokat is. Ezek választás révén jönnek létre a kölcsönös megnyílás és lelki mélység különböző fokozatain: sugallhatja ezt a választást a barátság, amelynek szívéllyességéből gyümölcsöző eszmecserék jönnek létre és életünk kedves óráival ajándékoznak meg. Ugyanakkor lehet egy különlegesebb

választás, az élettársé, amikor elhatározzuk, hogy megosztjuk vele egész életünket. Ez olyan életforma, amelyet a kölcsönös egymásnak adottság jellemez, a közös szerelem jegyében. Ugyan paradoxul hat, de valóság, hogy ez mindegyikünknek különleges lehetőséget teremt személyiségének kibontakoztatására. Ez a látszólagos ellentmondás már magában kifejezi a házasság gazdagságát és nehézségeit egyaránt: *mindkét fél sokat vár tőle és azt óhajtja, hogy kapjon is abból abban a mértékben, amiről úgy hiszi, hogy saját maga is nyújtott önmagából.*

Az a keresztény, aki vállalja, hogy élete válasz legyen a hit felhívásaira, tudja, hogy meg kell valósítania, azt, amire hivatva van egy kis történelem, élettörténete folyamán. Hitből fakadó élete számára nem lesznek idegenek a fentebb említett kapcsolatok, minden megvilágítást nyer a hitből, és irányítást is. Hol erősítést nyernek, hol ellentmondásnak vannak kitéve, amikor — balszerencse vagy bűn által — a helyzetek megromlanak, a gesztusok hamisakká válnak és a szavak hazudnak.

A helyzet megromlása sohasem végzetes. Föllendülés és haladás mindig lehetséges. Saját életünk története éppen úgy, mint Isten népének és az egész emberiségnek a története mindig nyitott a jobb jövő reménye számára.

Ilyen perspektívát kell szem előtt tartanunk, amikor a különböző helyzeteket említjük. *Nem szabad ezeket különválasztani a teljes összefüggésből,* és különösen figyelembe kell vennünk, milyen módon alakul ki mindegyikünk személyisége. Ime, ez magyarázza meg azt, hogy mily jelentőséget kell tulajdonítanunk a fentebb említett problémáknak, a szexuális nevelés vonatkozásában a gyermekkoron és serdülőkoron keresztül. Valójában itt a gyökére ama a fejlődésnek, amely feltétele annak, hogy eljussunk felnőtt korunkban a boldogsághoz.

Élettörténetünk kellős közepén: az objektív helyzetek

Mindenesetre a helyzeteket és magatartásokat alávethetjük a tárgyilagos vizsgálatnak, függetlenül az átélő alanyoktól. Ha kiszélesítjük a perspektívát, ez a reflexió megtalálja ítélezésének kritériumait.

Valóban fontos, hogy lelkiismeretünket úgy alakítsuk, hogy a konkrét esetben ne legyen a szubjektív szemlélet igé-

zetének rabságában. *Feltétlenül számot kell ezzel vetnünk, mind saját, egyéni javunk, mind a másíknak és az egész közösségnek java szempontjából.* Néha azonban megfedekezünk erről, amikor bizonyos helyzetek zavart váltanak ki. Az erkölcsi törvény feladata épp az, hogy figyelmeztessen.

Kétségtelen, hogy a „törvény” szó fogalmi tartalmát ma nem könnyen értik meg. Negatív szempontból tekintve csak azt jelentené, hogy úgy értelmezzük, mint szabályok alkalmazását, minden árnyalati különbség nélkül, vitát nem tűrve. Pedig nagyon is más az erkölcsi törvény szerepe. Távolról sem nyomja el a szabadságot, hanem épp a szabadságra nevelésnek eszköze.

Hívő keresztények a törvényt úgy fogják föl, mint Isten egyik eszközét, amely által lelkiismeretükhöz szól, és érezteti velük, hogy mit vár tőlük szeretetének válaszaként. Mint minden szeretet, az Istené is igényes, de nem azért, hogy elnyomjon, hanem hogy önmagunk felülmúlására szólítson fel. Jól tudja, hogy képesek vagyunk erre, hiszen Ő tesz rá képessé. Isten törvénye tehát nem önkényes. A konkrét helyzetben tudatja, hol buzdítás, hol elítélés formájában az emberekhez intézett felszólítását, hogy hitük fényénél értelmezzék életük egy-egy szakaszát, amelybe be kell építeniük szexualitásukat.

Akár hívő, akár nem — mindenki meg van győződve arról, hogy sem ő, sem a világ nincs kiszolgáltatva az abszurditásnak, az értelmetlenségnek, és elismeri, hogy megvannak a Jónak és Rossznak tárgyilagos szabályai, beleértve a szexualitás megélésének módját. Ezeket a törvényeket összefoglalhatjuk a kölcsönösségnek ez alapvető elvébe: soha senkit se alacsonyítsunk le, hogy csak pusztá eszköze legyen a saját és kizárólagos élvezetének — idértve önmagunkat is. Különben megvan annak a kockázata, hogy a legintímebb kapcsolatba belevisszük az erőszak tényezőjét. Ennek pedig nagy hajlama van arra, hogy itt érvényesüljön, összezúzva a bizalmas és szeretet teljes kapcsolatot, ami egyedül teszi lehetővé az igazi kölcsönös kiteljesedést.

Most rá kell térnünk néhány látszólag egyszerű kérdés tanulmányozására, hogy lehetővé tegyük a lelkiismeret számára az ítéletet a nemiséggel kapcsolatos magatartás erkölcsi minőségéről: Ki mit keres? Mi szerepe van ebben a szerelemnek? Milyen hely maradt a kreativitás (alkotói tevékenység) minden formája számára?

Ki mit keres?

A szexualitás, mint említettük, hozzásegít bennünket, hogy felismerjük korlátainkat. Ugyancsak általa igyekszünk áttörni határainkat. Egy bizonyos kiteljesedésre vágyódunk önmagunk és partnerünk által, de ennek módjanem okvetlenül egyértelmű. Ezért tesszük föl először a kérdést: Ki az végeredményben, akivel valójában találkozni akarunk szexuális jellegű viselkedésünk során?

Igaz, a lélektan rámutat arra, hogy mindenkiben megvan a túlzott önszeretet dimenzója, és ennek vannak pozitív szempontjai, de túltengővé is válhat. Nem könnyű azonnal rátalálni a partnerre, a vele való találkozás során. Kisértésben vagyunk, hogy partnerünkben választ keressünk, vagy önmagunk ideális mását, azzal a kockázattal, hogy nem tartjuk kellő tiszteletben társunkat. Így történik, hogy bizonyos szexuális magatartásunban gyakran öntudatlanul elmulasztjuk, hogy a másikkal való énjében találkozzunk.

Ez az első kritérium, ami erkölcsi ítéletünket megvilágítja olyan magatartás esetén, mint az önkielégítés, vagy olyan szexuális kapcsolatokban, amelyek a házasság kötelékén belül, vagy azon kívül szövődnek. Rövid, alkalmi találkozás során a másik fél csábítás révén lecsökken a pusztá eszköz színvonalára, akár egyszerűen megvásárolva, hogy az érzéki kielégülés teljességét elérjék, nem kívánva mást, mint hogy előzékeny eszköz legyen. A házastársak között is előfordulhat ugyanez.

Milyen számos korlátba ütköznek az ilyen találkozások! Valójában fölfedezünk benne részint *regressziót*, *visszafejlődést*, mivel készakarva a pusztá genitalitás nivóján maradunk; nem tudunk vagy nem akarunk valódi kapcsolatot kialakítani az egymással való szembesülésnek valóban minden dimenziójában, persze a szerelemében is; másrészt fennáll a másik fél kényszerű *redukciója*, *lefokozása*, semmibe véve emberi méltóságát, néha még közreműködését is kívánva, önmaga kizsákmányolásához.

A kérdésünk ez volt: Ki mit keres? Erre válaszolva látható, hogy milyen mértékben tartják tiszteletben a szexualitásra vonatkozó irányelveket, amelyeket mind Isten ígéje, mind általános emberi megfontolások világítanak meg: Arról van szó, hogy eljussunk, még ha rövid időre is, a partner révén, a megálmodott „mindenhatósághoz”, vagy pedig arról, hogy kibontakoztassuk mindkét fél képességeit és elvárá-

sát, inkább egymásra találva a bizalommal teljes önátadásban, mint a kizárólagos birtoklási vágyban?

*A vágy és a gyöngédség között:
a valódi szerelem fölfedezésében*

A vágy arra irányul, hogy a partnert saját kielégülésének szükséges eszközévé tegye. Így, még ha kölcsönösen is átéli ezt, azzal a kockázattal jár, hogy önző kielégülésre vezet, – bármennyire is osztoztak ebben –, sőt erőszakra is, mert mindketten elsősorban önmaguk iránt vannak figyelemmel. Végső fokon a túlkapások perverziókra is vezethetnek.

A gyöngéd vonzalom annak a vágnak ad kifejezést, hogy inkább elismerjék és szeressék, nem pedig, hogy „megragadva birtokolják”. De a szó és a viselkedés itt sem mentes a kétértelműségtől, nem okvetlenül fedik egymást. A gyöngédség lehet érzelmes és érzékes ragaszkodás, ami a maga módján éppúgy birtoklási vágytól fűtött, mint az erotikus vágy. Előfordulhat egy meghitt közelség vágya is, amely szinte fullasztóvá válhat, és nem ad helyet a két fél kibontakozásának a saját módján és saját ritmusában. Az egyesülés magában véve nem a valódi szerelem kritériuma.

Az igazi emberi szerelem, mind az érzéki vágy, mind a gyöngéd vonzalom síkján, e két pólus feszültségében jut kifejezésre.

A merőben erotikus vágnak át kell alakulnia. Az a követelmény, hogy legyen figyelemmel partnerére, *mint személyre, nem mint tárgyra*, párosul egy másik kívánsággal, amely megváltoztatja a kapcsolat légkörét. A vágy kölcsönös, de *túl ezen a vágyon* megismerik egymást és ki is szolgáltatják magukat egymásnak, abban a tudatban, hogy szükségük van egymásra. A szó, amely kifejezni törekszik ezt a várákozást a kölcsönös hála és szerelem jegyében, ezt mondja: szeretlek.

A szerelmi kapcsolat, így megcélózva, fejlődési fokozatokat tételez fel, figyelmességeket, amelyeknek légkörében az intimitásnak gesztusai más jelentést nyernek, mint a merőben érzéki gyönyör keresését. Így lehetővé válik, hogy a felek kölcsönösen tiszteletben tartják egymást, és megtalálják a módját, hogy ezt kifejezésre juttassák, túl a szavakkal kifejezhetően.

A vágnak ez az útja a gyöngédség felé soha nincs előre

megszabva. A vágy és a vele járó erőszak, a gyöngédség és az önátadás mindig kockázattal járnak. Egymással ellentétesnek is mutatkozhatnak, feszültségek is támadhatnak és hamis magyarázatok, ami sok félreértés forrása lehet.

Manapság, a helyett, hogy csupán a szerelem elmélyülése szempontjából itélnének, a házastársak kölcsönös előrehaladását a szerelemben aszerint értékelik, mennyire érték el szexuális „sikert” vagy „kudarcot”. Márpedig ezeknek gyakran semmi köze az érzések minőségéhez. Akik mindenáron a „teljesítményt” hajszolják, nem kockáztatják-e, hogy elfojtják a valódi szerelmet?

Az erotikus váagnak és gyöngédségnek egyesítése egy hívő keresztény házaspár számára különös lehetőséget nyer. Ők ugyanis ezt teljes érvényességgel úgy élhetik meg, hogy mintegy megjelenítik, aktualizálják Krisztus Húsvétját. Valóban a vágnak ez az átalakulása, a túlzott birtokláson alapuló vonzalomról való lemondás, a házastársakat sajátos módon elvezeti kölcsönös szerelmük elmélyítésére, mindkettőjüknek, sőt környezetüknek is a javára. Így közeledünk Szent Pál apostol meglátásához, amely szerint analógia áll fenn Krisztus és egyháza egységének misztériuma, és a házaselet között. Itt a házastársak meghívást nyernek arra, hogy Istennek szolgáljanak, így testük jó használatában is, tehát a szexualitás terén is.

Ez az elemzés új kérdés felvetésére készíti a házastársakat, hogy kapcsolatukat megvizsgálják: Vajon házastársi életutuk egyben lelki tapasztalatcsere is számukra? Vajon fokozatosan szövődik-e a hitvesek között elég mély szerelmi kapcsolat, hogy azon belül mind erősebben és jobban ráismerjenek önmagukra, hogy részesei Isten szeretetének, Aki-ben közös rendeltetésük beteljesedést nyer?

Milyen helyet kap a kreativitás?

Ez a harmadik kérdés, amelyre megkaphatjuk a házaselet autentikus voltának helyes kritériumát. Mielőtt alkalmazását látnánk, vizsgáljuk előbb alapját.

Tulajdonképpen az abszolútum az, amit az ember valamilyen módon minden tevékenységében keres, így a szexualitás kifejezéseiben is. A találkozások során, vagy a közös életben, a vágy, hogy a partnerhez lényének rejtett legmélyén hozzáérjünk, végső soron sokkal messzebbre céloz, mint amit a

jelenthet vagy adhat. Minden mítosz erről tanúskodik; így a szexualitás szakralizálása is bizonyos vallásokban.

Márpedig *egyetlen partner sem lehet abszolútum a másik számára*. A közösen vállalt életpályának tehát fölül kell céloznia mindazon, mint amit egymás között átélnek. Ebben az önmaguk fölé emelkedésben nyílik tere a kreativitásnak, az alkotói lehetőségnek.

A házastársak számára ez a fölfelé megnyílás a gyermekek nemzésében és fölnevelésében nyer betetőzést. Ezáltal vesznek részt a teremtés nagy művében, amely szüntelenül kibontja gazdagságát. Ezért, amikor szükségesnek tűnik a termékenység fékezése, ez csak a nagylelkűség más formáinak javára történhet, de semmiképpen a házaspárnak önmagukba zárkózása árán.

A kapcsolatok termékenysége a szociális élet minden szakaszán bárki számára, bármely élet-állapotban, szintén azon mérhető le, hogy milyen módon járulnak hozzá a világ felépítéséhez. Férfiak és nők, kölcsönösen elismerve egymás tehetségét, előbbre kell, hogy vigyék a Történelmet azal, hogy több értelmet adnak neki, és méltóbbá teszik a jövő nemzedékek szolgálatára, hacsak nem akarják magukra vonni az utódok ítéletét.

+ + +

Összefoglalólag, ha fölvetődik a kérdés, hogy milyen legyen a legszokásosabb magatartás a szexualitás terén, három jelentős kérdést kell lelkiismeretünkben föltenni:

1. Ki az, akire végeredményben mindkét fél valójában rá szeretne találni: a partner a maga valóságában, vagy önmaga, a társnak többé-kevésbé manipulált közbeiktatásával?

2. Mire akarja a hangsúlyt helyezni a kapcsolaton belül, hogy minél emberibbé tegye: az erotikus vágyra és saját kielégülésére? A gyöngédségre, amelynek szerető túlfűtöttsége mindig lehetséges? Vagy a szerelemre, amely mindkettőjüket kell, hogy kiteljesítse és ezzel kiegyensúlyozza, anélkül, hogy ez kizárná a gyönyört, amely azonban egész más színezetet kap?

3. A kapcsolat és annak beteljesülése nyitva marad-e a házaspár alkotói tevékenysége számára, hogy az mindig megújuló dinamizmusa révén gazdagítsa a világot, vagy meddőségben bezárkóznak önmagukba, mindenki kárára, kezdve önmagukon a házastársakon?

ZÁRÓTANULMÁNY

Az Opus Mystici Corporis Könyvkiadó igazgatójának felkérésére készült ez a szerény tanulmány, amelynek célját röviden úgy határozhatjuk meg, mint a zenei művek fináléjának célját. A zenei finálé szerkezetével és muzsikájával arra hivatott, hogy a már elhangzott mű tartalmát és mondanivalóját azáltal gazdagítsa, hogy új hangsúllyal kiemelve és megvilágítsa markáns vonásokkal azt, ami a mű meghallgatása közben talán a részletekben elsikkadt. Az itt következő gondolatok ezt a célt szolgálják. Természetes azonban, hogy az írás eszközével és annak korlátolt lehetőségével. Ezért ez a tanulmány nem bírálat és kritika az olvasott gyűjteményről, hanem a benne lévő kincsek kiemelése és kiegészítése a finálé természete szerint. E könyvben sok *új* gondolattal, de még több szemléleti változással találkozunk. Ezeknek jogosan helyet kell találniuk és *kapri.iok* a keresztény gondolkodásban a nemiségről vallott nézetek terén. Kísérlet arra, hogy iránymutató és meghatározó legyen a hívő ember számára. — Azt is meg kívánjuk jegyezni, hogy nem összefoglalásról van szó, amely a teljes gyűjteményt áttekinti.

I. ÁLTALÁNOS SZEMPONTOK

1. Minden szélsőséges megfogalmazás kizárása

Nem vizsgálhatjuk a kérdést a *a szüzesség* magasztos és szent életállapotának nézőpontjából. És nem nézhetjük a kérdést a már teljesen erkölcs nélküli, mindent megengedő és javasoló *szabadosság és szabadság* álláspontja szerint sem. Ezért nem mondhatjuk, hogy a keresztény felfogás inkább szüziesebb, vagy arra törekszik, hogy a szabadossággal valamiféle kompromisszumot kössön. Az előbbi nézet erősen befolyásolta a keresztény erkölcs felfogását és főként tanításbeli előterjesztését, ahol a szüzesség mint eszmény, sokszor a nemiséget visszautasító, nemi problémákat mint csúnya dolgokat kezelő álláspont alakult ki. Sok esetben lappangott ebben a felfogásban valamiféle undor, lelki és testi aberrációval összekötve. Történelmi kritika helyett csak az Úr Jézus evangéliumi tanítását vegyük szemügyre, milyen vonatkozásban és hogyan beszél a szüzi ál-

lapotról: „...Csak az fogja ezt fel, akinek megadatott” (Mt 19,10-12). (A szűzi állapot elfogadása és gyakorlása tehát Krisztus szavai szerint csak azok számára van, akiknek Isten *megadja*. Ez a kiemelés pedig azt jelenti, hogy a szüzességet nem választhatja bárki szabadon, csak akinek Isten ezt a kegyelmi hívást világosan tolmácsolja.) Valószínű, hogy éppen a rendkívüli kegyelem megadásával járó, kitűntető isteni kegyelem a szüzességre — amelyről itt Krisztus beszél — csábított sok egyházi gondolkodót arra, hogy a szűzi állapotot különleges piedesztálra emelje, és szemben a természet rendjével, különleges értékkel ruházza föl.

Máté evangéliumának krisztusi tanítását erősíti meg Szent Pál 1. Korintusi levele 7. fejezetében is: „A szűzeket illetően nincs külön parancsom az Úrtól” (1Kor 7,25). Tehát nem tesz hozzá semmi külön rendelkezést vagy utasítást, amit Krisztus apostolainak tanított volna. Amikor pedig Szent Pál a szüzességet dicséri, kifejezetten és férfiasan bevallja, hogy önmaga példájából indul ki és nem isteni parancsot vagy tanítást akar adni: „Szeretném ugyanis, ha mindnyájan olyanok volnátok, mint *én magam*, dehát mindenki saját ajándékát kapta Istentől, egyik ilyet, a másik olyat” (1Kor 7,7). Ha tehát Szent Pál különbséget tesz a saját elfogása és az isteni tanítás között, nem állíthatjuk, hogy a szüzesség mint életállapot, az egyetemes tökéletesség, vagy olyan tökéletesség, amely felülmúl minden emberi törekvést, a csúcst, ami megkülönböztetett előnyökkel jár a végső üdvösségre. A másik, ezt kiegészítő tévedés, amely szerencsére múlóban van, hogy a szüzességet önmagáért kell kíváncsnak tartani, mint értéket. Krisztus tanítása szerint szüzességet csak egy sokkal magasabb célért érdemes választani. „Van, aki azért képtelen a házasságra, mert úgy született. Van, akit az emberek tettek a házasságra alkalmatlanná, végül van, aki a menynek országáért önként mond le a házasságról. Aki fel tudja fogni, az fogja fel!” (Mt 19,12). Az utolsó mondattal ismét megerősíti, hogy nem mindenki számára adatott vagy választható életállapotról van szó. Az a felsorolás, amely a házasságra való alkalmatlanságot tartalmazza, olyan okokat sorol fel, amelyek részben a nemi életre, részben utódok nemzésére vonatkozóan képtelenné teszik az embert a házasságra, beleértve ebbe a meddőséget is. Szükségtelen lenne ez a felsorolás Krisztus tanításában, ha a szüzességet önmagában tekintené értéknek vagy a teremtet emberi természet rendes életállapotá-

hoz tartoznék hozzá. A házasság és az utódok nemzése olyan értelemben kizárt a szüzi állapotban, mint ahogyan a biológiai képtelenség ezt lehetetlenné teszi. Máté szövegében még két kifejezésre kell figyelmet fordítani: „...a mennyek országáért...” A mennyek országa a Szentírás világában két pontosan megfogalmazható tartalmat közöl. (Nem kívánunk teljesen kimerítő exegézist adni, csak az eredményeket ismertetjük.) A „mennyek országa” jelenti Krisztus egyházát, akik dolgoznak ezért az egyházért, hogy Isten népét elvezessék a jövődő mennyek országába a végső beteljesülésre. Az egyházban mintegy elővételezetten benne van a végső Isten országa, az üdvösség. Ahogyan Krisztus mondja: a mennyek országa bennetek van. — A másik értelmezés világosan következik az előzőből, a mennyek országa, az Isten országa nem a földi mennyország megteremtését jelenti, hanem a végső, eljövendő Isten országát, az örök üdvösséget. A Krisztus által tanított üdvösség rendjében, végül is az eljövendő „mennyek országába” rendes út a földön jelenlévő egyházon keresztül vezet. Következésképpen a szüzesség vállalása a „mennyek országáért” nem jelentheti azt, hogy valaki öncélúan szüzességet vállal, és így majd besodródik tétlenül az üdvösségre. Vagy a szüzesség vállalása úgy lefoglalja, hogy semmi másra nem marad ereje és ideje. Ez pedig a tanítás karikatúrája lenne.

A másik jelentős kifejezés, hogy *önként* mond le a házasságról. Tehát nincs parancsba adva, ha valaki a mennyek országáért akar dolgozni, akkor le kell mondania. De ez az önkéntes lemondás csak annyiban valósítható meg, ha az Isten valóban erre hívja az embert. A jelenkorban lévő szélsőséges felfogások a szüzességgel kapcsolatban tették szükségessé a kérdés alapos megvizsgálását. Mert a keresztény életfelfogásban ma is van helye a szüzességnek, de a krisztusi tanítás értelmében és mértékében kell tudomásul venni. Egyben azt is látnunk kell, hogy a test és nemiség keresztény felfogásában sem azt nem jelenthetjük ki, hogy a legfőbb érték a szex, sem azt, hogy a legfőbb érték a szüzesség. A szüzesség isteni hívásra való választhatósága és Krisztus előbb már kifejtett tanítása figyelmeztet bennünket arra, hogy a Megváltás rendjében van helye a magasabb érték vállalásáért a szoros értelemben vett természet rendjét feláldozni, ezen a renden kívül lenni. Ez az a tipikus eset, amikor a krisztusi tanításból újat és régít egyaránt felszínre kell hozni!

Magyar vonatkozásban az ifjúság számára különösen is

jelentős a szüzesség ilyen értelmű bemutatása, mert szám-talan, sokszor idegenkedő vagy éppen ellenséges kérdést tesznek fel a lekipásztoroknak e témában.

Keresztény szempontból a másik szélsőséges kiinduló-ponttal — amely az erkölcs nélküli, mindent megengedő *szexuális szabadosság* talaján áll — *semmit* sem kezdhetünk. Sajnos, hogy a gyakorlatban látunk kompromisszum felé hajló meggondolásokat, sőt megoldásokat. Viszont meg kell jegyeznünk, hogy ezt a szélsőséges álláspontot a dialektikus materialista világnézet sem fogadja el. És egyetlen normális társadalmi rend sem fogadhatja el az úgynevezett szexhul-lám minden más emberi értéket is leromboló gyakorlatát.

2. Módszertani megvilágítás

El kell utasítanunk az *álszemérmet*, a nemi problémák jámborkodó, sejtelmes, álarcban való tárgyalását. Ez az a másik általános szempont, amire a keresztény pedagógiá-ban vigyáznunk kell. A tabu leleplezése. Ugyanis mondtuk és mondjuk, hogy Isten rendelte így, és aztán mindent elkö-vetünk, hogy a dolgot kisgyermekkortól malacsnak és olyannak érzékeltessek, amiről illetlenség beszélni. Nagy szolgálatot tesznek ilyen szempontból a könyv szerzői, akik *tiszta szemmel és szívvel, őszintén beszélnek* erről a csodá-latos valóságról, mert valóban az. Kérdezzünk meg erről or-vost vagy biológust.

Valamikor régen olvastam *Prohászka Ottokár* püspök egy művében a következő mondatot, szabadon idézem: A világ-hoz szem kell, olyan, mint a legtisztább tükör, jó szem, jó vi-lágnézet. Prohászka megállapítása, éppen a mi problémánk-ra vonatkoztatva nagyon fontos igazságot közöl: először, ha a tükör törött, ferdült (görbe tükör) és piszkos, akkor még a legszebb és legszínesebb tárgyat is torzítva, piszkosan mu-tatja be, tükrözi vissza, meghamisítva a valóságot. Másod-szor, éppen az előzőekből következően nem a dolgok objek-tív valósága és az ember biológiai felépítése a csúnya, az il-letlen és malac, hanem a szem, amely ilyennek látja azt. A szem nézőpontját és felfogásmódját pedig a belső tudatvi-lág, a lelki tartalom irányítja. Ezért szükséges, hogy a „*tabu-ról*” levegyük a torzító és szennyes öltözéket. Sokszor a sze-mérmesség okából még szemérmetlenebb és frivolabb öltö-zékekkel (vö. frivol viccek) fedtük be a test és nemiség problé-máját, és örültünk annak, hogy legalább befedtük, felöltöz-tettük. Kiválónan világít rá erre a kérdésre e könyvben *Auer*:

„Szavakkal lehet hazudni, de az a kísérlet, hogy egész testi valónkkal mást mutassunk, mint alapvető természetünket, mindig csak rövid ideig sikerül, és általában csak felületes embereknél van esélye.” Mi pedig újból és újból vállalkozunk e lehetetlenre, kezdve a gólyamesétől, folytatva a viszolygó előadásmódú „nemi felvilágosításig.” Mert nem csak testünkkel nem hazudhatunk, de testünkről sem hazudhatunk. Megerősítésül az Úr Jézus szavait idézzük: „Az igazság szabadít meg titeket.” Ezért a kérdező gyermeknek *mindig igazat* kell mondani, életkorának, de főként egyéni fejlettségének megfelelően. Ha szükséges, megértetni vele, hogy kérdésére most még annyira sem lehet válaszolni, mintha arra kérne választ, hogyan működik egy zsebszámológép. Még a 12 éves gyermeknek sem lehet haszonnal elmondani a matematika mátrix-elméletét.

Legyen bátorságunk, hogy a szülő – gyermek kapcsolatban általános nevelési elvvé tegyük a gyermek számára annak *tudatosítását* – jó hasonlatokkal megvilágítva –, hogy bizonyos ismeretek megszerzésére és főként megértésére *előismeret, tanulás* szükséges. Ne azt válaszoljuk, hogy te még kicsi vagy (azt ő is tudja), ne azt mondjuk, hogy buta vagy (ha az lenne, nem kérdezne), azt sem, hogy aki kíváncsi, hamar megöregszik (mert ő, a gyerek, éppen lehet, hogy öreg akarna lenni). Nem szabad állandóan elodázni a választ, mert a kérdező gyermek úgyis sarokba fog szorítani bennünket; vagy, ami még ennél is rosszabb, tudatosan leszoktatjuk, hogy merjen kérdezni. Ezt a megoldást, hozzákapcsolva ehhez a gyermeki kíváncsiság erőszakos elfojtását, tulajdonképpen a nevelés égbekiáltó bűnei közé kellene sorolni. (Vö. a *Strätling* házaspár értékes tanulmányát).

Fontos megállapítása a gyermeklélektannak, hogy a gyermek, főként ha szüleit kérdezi, sokszor nem annyira a válasz tartalmára figyel, hanem a válasz módjára, a szülő egész magatartására. Elsősorban *a mód és a magatartás* vésődik be, adja a megismerés élményét. A gyermek még nem szakadt el az affektív memória korszakától. Itt tehát minden szemrebbenés, minden gesztus és hangsúlybeli mozzanat többet mond a gyermeknek a témáról, mint maga az, amit mondunk. Nagyszerűen megfigyelhető a többgyermekes családoknál, ahol a nagyobb gyermek kisebb testvérének a szülőtől nyert ismeretet, de főként utasítást szinte spontán módon azokkal a taglejtésekkel és hangsúlyokkal mondja tovább, amint az neki mondták. Kísérletileg is igazolhatjuk ezt

a viselkedésmódot, ha az óvodást, sőt az általános iskolást is megkérdezzük, milyen az óvónéni, tanító, tanár? Válaszában arra törekszik, hogy ne csak beszéljen ezekről a személyekről, hanem hogy megjelenítse azok hangját, taglejtéseit, szokásos mozdulatait, mert szerinte csak akkor jó a válasz. Sok bosszúság forrása ez az iskolában a gyakorló pedagógus számára, mert ő elsősorban azt veszi észre, hogy a diákjai utánozzák szavajárását, szokásos mozdulatait, gúnyosan karikatúrát csinálva. Ráadásul ez összefoglaló, a gyermek számára utánozható képletből ered a pedagógus gúnyneve.

A szülő–gyermek kapcsolatban különösen is jelentős, hogy a gyermek módban és tartalomban teljes bizalommal tudjon fordulni édesapjához vagy édesanyjához. Ezért a bizalomért és a gyermek számára adott biztonságos ráhagyatkozásért a szülőnek kell minden nap újból és újból küzdenie. Ennek oka, hogy a *gyermeki életszakaszban*, általában a 4 évestől szinte 18-20 éves korig (bűvös határpont nem adható), minden fejlődési vonal felgyorsul. Mit jelent ez? Nézzük a felgyorsulás jelenségét az apróbb életszakaszokban.

a) *Négyéves kor alatt*, amikor beszélni tanul meg a gyermek, szinte egy év alatt olyan teljesítményt nyújt, amit talán soha többé nem tud saját életében megismételni. (Rövid idő alatt hatalmas információ-mennyiségnek nem csak passzív, hanem aktív befogadása és annak reprodukálása.)

b) *A kérdéses korszakában* ismét sűrített tempóban elrendezi maga körül a világot, ismét többet tanul és használ fel, mint 3-4 tanév alkalmával iskoláskorban.

c) Amikor rátör a *serdülés korszaka*, egyszerre két sikon kap újabb gyorsulást a gyermek. Itt elsősorban biológiai síkon, amely élettanilag az egész embert eléri és ezáltal átível a másik, a szellemi síkra. A szellemi és biológiai sík valóságos versenyfutásba kezd egy emberi személyen belül. Ennek a belső versenyfutásnak van biológiai megfelelője a serdülőkor idején, amely élettanilag meghatározza ennek a korszaknak minden előnyét, de minden hátrányát és veszélyét is.

3. A serdülőkori biológiai átalakulás főbb jellemzői

A serdülőkornál tovább időzünk, mert hasznos alapot ad a serdülőkoriak kezeléséhez, és magának a serdülőnek ön-maga irányításához. A biológiai versenyfutásnak főszereplői: röviden és sematikusán az idegrendszer és minden más szerv. Mi tartozik a minden máshoz?

A nemi mirigyek beindult működése, amely magával hoz-

za a nemi szervek teljes kifejlődését, a vázizomzat, az emésztőszervek (lásd a serdülőkorúak étvágyát!), a keringési rendszer és a szív kifejlődése; egyszóval minden, ami már a külső szemlélő számára kisleányból nagylányt (nőt), a kisleányból fiatalembert (férfit) hoz létre. Egészséges és normális viszonyok között az előbb felsoroltak fejlődési vonalában nincs különösebb versenyfutási probléma. Igaz ugyan, hogy a deszkává nyúlt, végtagjaival esetlen pók módjára mozgó serdülő valamit elárul abból, hogy alaposan benne van a serdülőkor átépítő szakaszában.

Ez a jelenség nem betegség, nem baj, csak kellemetlen. Az idegrendszer ugyanakkor valamivel lassabban tud felzárkózni a fiziológiás folyamatok gyors tempójú kiszolgálásához. Az idegrendszernek is ebben a korban kell kifejlődnie, hogy főként élettanilag és funkcionálisan a felnőtt embert el tudja látni. Ugyanakkor, az idegrendszernek teljes mértékben el kell látnia a többi szerv fejlődésének irányítását. Az idegrendszer nem mondhatja a szervezet többi részének a mai divatos kifejezést, amit sok üzletben láthatunk kiírva egy táblán: „átépítés és tatarozás miatt zárva”.

A koponyaagynak, gerincagynak és a teljes vegetatív idegpályának és perifériás idegrendszernek el kell érnie azt a fokot, hogy a felnőtt embert ki tudja szolgálni. A vegetatív idegrendszert különösen is igénybe veszi a nemi mirigyek által termelt hormonok irányítása és a nemi szervek működésének normális beidegzése, gondoljunk a havi vérzésre és spontán magömlésre.

Itt tehát egy olyan jelenséggel állunk szemben, amikor a biológiai fejlődés versenyfutása során a teljes idegrendszer és az emberi test minden más szerve között folyik a nagy mérkőzés. Arra is van példa a való életben, hogy az üzletben az állványok és a tatarozásra utaló dolgok jelenléte ellenére is folyik a kiszolgálás. A táblára azt írják ki: „a tatarozás alatt az árusítás zavartalanul folyik.” A hasonlat annyira tökéletes, hogy aki ilyen boltban vásárol, az tudja jól, hogy milyen az, amikor az „árusítás zavartalanul folyik.” Pontosan így van ez az idegrendszerre vonatkozóan az emberi szervezetben. Talán azzal a különbséggel, hogy az emberi szervezetben ennek az átépítésnek és tatarozásnak belső, és sok esetben ismeretlen munkafázisai vannak. Ez pedig figyelmeztet, hogy a serdülőkort igencsak tiszteletben kellene tartani.

Választ adtunk arra, hogy a fejlődési vonalak több szempontból gyorsak, gyorsulóak. Ebből az az egyszerű és hét-

köznapi következmény származik, hogy a gyermek szinte mindennap más, havonta méginkább, és mindenegyik évvel szinte kicserélődik. Sok szülő ajkáról hangzott már el a panasz, hogy fiam, leányom, nem ismerek rád, te egészen más vagy, mint voltál, szinte kicserélődtél. Ezért kell újból és újból, szinte újra megismernünk gyermekünket; újból megteremteni a kellő kapcsolatot, újból felépíteni a bizalmat. Nyilvánvaló az is, hogy ez csak akkor valósítható meg, ha a kicsi gyermekkorban jó volt a nyitás, mert a gyermek fejlődik ugyan, de a valóságban nem cserélték ki, s nem cserélték el. A jó indítás, főként érzelmi és élmény szálai, amelyek a szülőkhöz kapcsolják a serdülőt, ebben a korban megerősödhetnek, de el is szakadhatnak, el is sorvadhatnak.

Ugyanakkor a serdülőnek okvetlenül szüksége van arra, hogy az őt körülvevő significans személyek valóban a felnőtt kor stabilitásával, szilárdságával rendelkezzenek. Éppen ebből az igényből fakad sok serdülő szinte abszolút kiábrándulása és meghasonlása szüleivel kapcsolatban, ha azok jellemhibáját, következetlenségét, ingadozó és főként igazságtalan magatartását leleplezi. Ide tartozik még egy alapszabály, ami által ezt az állandóan fejlődő és változó világot serdülőt nevelni, irányítani kell. Szinte élettani követelményként határozhatjuk meg: a serdülőt ne tekintsük mini-felnőttnek, mert ezáltal inkább koravénna lesz. Így nehezebben válik igazi felnőtté. Ne tekintsük már igazán gyermeknek sem, mert éppen ez ellen lázad; de bizonyos nosztalgiával gondol saját veszendőbe menő gyermekségére. Ez a serdülőkori nagy ellentmondása! Ezért segítsünk benne megmenteni a gyermeket is jobb időkre. Meg kell tehát adni a serdülőnek, hogy tudjon igazán gyerek lenni, és ezért ne mosolyogjuk meg, főként ne tegyük nevetségessé, és ugyanakkor vegyük olyan komolyan, mint egy igazi felnőttet. (Megbeszélve vele igazi életproblémákat, valóban meghallgatva az ő véleményét, és a felelőséggel cselekvő embernek megfelelő viselkedés felé irányítva.) Mentsük meg benne a gyermeket a jobb időkre, – ez már a nevelés művészete. Ez a „jobb idő” a felnőttkor. Csak az igazi felnőtt képes tudatosan igazán gyermek lenni és egyben tapasztalt felnőtt. Itt már nem belső ellentmondásról van szó, mint a serdülőkori, hanem ez már a fejlődés szintézise. Az érett ember, aki érzelmileg nem sivár, olyan, mint a gyermek; tud játszani, mint a gyermek. (Sokan azt hiszik, hogy azáltal lesznek felnőttré, ha elfelejteneik játszani és elutasítanak minden játé-

kot. Ezek csak azt nem veszik észre, hogy felnőve öregebbek lettek ugyan, de nem lettek igazi emberek, csak emberi torzók, akik életükkel az emberi faj sajátos dimenzióját, épp a játékot tagadták meg.) Továbbá az ép felnőttnek van bizalma, reménye és hite, mint a gyermeknek — természetesen más tartalommal — és van benne igaz, ragaszkodó szeretet.

Biztosan állíthatjuk, hogy a 25 és 35 év közötti nagyon „öreg”, játszani nem tudó felnőttek gyermekeinek lehet csodálatosan berendezett gyerekszobája, és mégis, az ott élő gyermekek nem tudnak igazán gyermekek lenni még gyermekkorukban sem. Ha szabad így fogalmazni, a szülő nem a játéktárgyon, hanem önmaga játékan keresztül tudja belopni magát gyermeke szívébe. Ezzel választ adtunk részben arra, hogy ez az a jó nyitás, indítás a gyermek felé. Soha ne felejtünk el vele játszani, és éppen a játékon keresztül szerezzünk neki jó barátokat, teremtsük meg a kortársak környezetét gyermekünk számára.

Ide kívánczik a már említett hasonlat alapján a következő megállapítás. Tartalmilag ugyan nem ide tartozik, de módszertanilag idevehetjük, mint nagyon megfontolandó dolgot. Gondolunk itt az átépítés, tatarozás alatt álló üzletre, ahol az árusítás „zavartalanul” folyik. Az idegrendszer kénytelen kiszolgálni az egész emberi szervezetet a serdülőkor alatt. A serdülőkor pedig valóban biológiai és élettani átépítés, és bizonyos mértékben tatarozás is. A serdülő leányokra és fiúkra az átépülés idejére bizonyos vonatkozásban egy képzeletbeli táblát mégis ki kellene tenni, ezzel a szöveggel: „Átépítés miatt zárva!”

Nagyon meg kellene tartani ezt az elvet, ugyanis a teljes serdülőkor (ami nem egy vagy két év, hanem élettanilag átlagban négy és öt év is lehet) biológiaiilag ugyan rövid időnek tűnik, amikor a funkciók már működnek, *nem alkalmas időszak arra, hogy konkrét nemi, szexuális életet éljenek a fiatalok*. A serdülőkorúak aktív nemi életének pozitív távlatairól eddig még nem írtak tudományos értekezést, de negatív szempontból sok szomorú és keserű tapasztalat áll rendelkezésre. Maradjunk tehát a láthatatlan, de mégis olvasható tábla mellett: „Vigyázat, átépítés miatt zárva.” Ennek a fejezetnek a végére tesszük *T. S. Eliot* angol író megállapítását korunkról: „Az új századnak álarcban kell beszélni, elegánsabb és többet elfedő álarcban, mint bármelyik korábbi korokban.” Ez a kijelentés legyen számunkra komoly figyelmeztetés, hogy a modern kor álarcos bálján ne legyünk

résztvevők. Éppen ez az a keresztényi feladat és kötelesség, amely által teljesíteni tudjuk hivatásunkat. Mivel az igazság közlése a szexuális nevelésben nemcsak módszertani, hanem tartalmi kérdés is; így válik az egész emberi személyiség egyetemes nevelői értékévé a „sajátlagos szexuális” nevelés. Soha sem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy az egyetemes nevelésnek ez csak egyik része és nem egésze! Ugyanakkor a „tabu” leleplezése megnyitja az utat egy sokkal őszintébb világ kialakításához.

II. TEOLÓGIAI SZEMPONTOK

A katolikus hittételek alapján a következő sémát kell figyelembe venni. Vitamentesen csak a pozitív levezetést adjuk, és nem a különböző iskolák véleményét, a régi és mai tévedéseket sem vizsgáljuk. A levezetés úgyis bemutatja az egyház tanítóhivatalának álláspontját.

A legáltalánosabb tétel: *egy Isten van*. Az egy Istenben három személy van: Atya, Fiú és Szentlélek.

1. Az Isten első megnyilatkozása a mi számunkra a *teremtés*. Az emberre vonatkoztatva a legfontosabb üdvtörténeti megállapítás: *A teremtő és megváltó Isten ugyanaz az egy Isten*. Istennek kifelé ható tevékenysége mind a három Személynek közös tulajdona. A teremtésben az embert nem-hez kötötte: „férfinak és nőnek teremtette.” Isten a teremtésben, a természet rendje szempontjából, hivatkozva az Ószövetség tanítására „mindent, amit teremtett, úgy találta, hogy jó”, tehát nem alkotott csúnya, ocsmány, bűnös dolgokat, nem alkotott olyat, ami önmagában a bűn forrása legyen. Ezért az ember nemi jellegének sajátosságát, berendezettségét, semmilyen módon ne mutassuk rossznak vagy bűnnek. Mintha Isten itt szemet húnyt volna, félrenézte volna saját alkotását.

2. Isten az embert *szabad akarat*tal ruházta fel. Az Isten végtelenül tiszteletben tartja ezt a teremtését is. *De, ha visszaél* az ember a szabad akarat használatával, a természetes következményektől nem mentesít minket az Isten.

3. Az *ősbűn* v. *áteredő bűn* nem változtatta át az Isten által teremtett természet struktúráját és nem tette bűnné az ember testi funkcióit. De az ősbűn által több szempontból megromlott az ember kapcsolata a természet rendjével. Nemcsak a rajta kívül lévő természettel, hanem önmagában is. Az Istennel szembeforduló szabadakarat elvesztette biztos irányító hatását saját testünkkel szemben is.

Az áteredő bűn lélektani és erkölcsi szempontból olyan állapotot hozott létre az ember számára, amely egy addig *ismeretlen élethelyzetet* teremtett. Az ősbűn elkövetése alapjaiban rázza meg az ember lelkiismereti ítélőképességét, akaratának irányító hatását, szembefordította önmagával és a természet rendjével. Ezek azok az alapvető tényezők, amelyeket a megváltás a természet rendjének síkján nem javított ki, nem szüntetett meg. Az ősbűn következményeinek átszármazása minden egyes emberre éppen két területen látható világosan: egyrészt az ember *belső diszharmóniája* a jó és rossz skáláján kifestve. Másrészt *az ember és külső környezete* közötti küzdelmes harc állapota. Az ősbűn meg-rázkódtató erejét, amely az egész embert új, számára ismeretlen világba helyezi, ahol még ma sem találja igazán a helyét, az ószövetségi Szentírásban olvashatjuk a Teremtés könyvének 3. fejezetében:

Első felismerés: „*Erre felnyílt szemük, észrevették, hogy meztelenek.*” (7. v.) Létrejött a szemérmesség, mert elvesztették az ártatlanságukat. Azáltal, hogy megismerték az erkölcsi rosszat, a bűnös tett által, azt hiszik, hogy a meztelenség is erkölcsi rossz. Itt kell megragadnunk az alkalmat, hogy hangsúlyozzuk: az ószövetségi kinyilatkoztatás nem közli az ősbűn konkrét *tárgyát*. Képekben elrejtve, hasonlatok alkalmazásával (kígyó, kert közepén álló fa: a jó és gonosz tudásának fája és annak gyümölcse) jelzi a bűn elkövetését. Amit biztosan tudunk, az, hogy átlépték az Isten akaratának korlátozó tilalmát, akaratukkal fölébe akartak kerülni az Istennek. Sőt, a csábítás hatására istenekké akartak válni. Ezért el kell utasítani minden csodálatos magyarázatot, amely az ősbűn *tárgyát* akarja konkrétizálni. Hosszú ideig minden áron szexuális bűnnek akarták bémagyarázni; voltak, akik azt is tudni vélték, hogy valami perverzitás volt. Arról, hogy almafáról beszéltek, nem érdemes szót vesztegetni. A korszerű és egyben ésszerű szentírásmagyarázat legfőbb elve, hogy egy hajszállal vagy egy „i” betűvel se állítsunk többet, mint amit maga a Szentírás mond nekünk.

Második felismerés: „*Az ember és az asszony elrejtőztek az Úristen előtt.*” (8. v.) Kialakul a félelem, a rossz megismerése által a bűntudat.

Harmadik felismerés: amikor Isten kérdőre vonja az első emberpárt, a meztelenséget és félelmet már tudatilag összekapcsolják egymással; a bűntudat szétárad az egész emberre. A testben élő ember egész valóját, megjelenését bűnös-

nek fogja fel. Itt történik a lelkiismereti, lélektani, akarati ficam. Elveszíti tájékozódó képességét az ember. Így írja le az eseményt a Szentírás: „...az Úristen hívta az embert és így szólt hozzá: *„Hol vagy?”* Ő így válaszolt: *„Hallottam lépteidet a kertben, s féltem, mert meztelen vagyok, tehát elrejtőztem.”* De ő így szólt: *„Ki adta tudtodra, hogy meztelen vagy? Ettől a fáról, amelyről megtiltottam, hogy egyél?”*” (9-11.v.)

Ugyanezt a gondolatot drámai erővel írja le Szent Pál a Római levél 7. fejezetében. Tudniillik, hogy az áteredő bűn következtében az ember saját belső és külső természeti rendjével ellentmondásba került. Szent Pál az áteredő bűn törvénye alatt élő ember jó és rossz közötti vergődését mutatja be. A szöveg a görög írásművészet személyes beleélő, önmagát az események középpontjába állító módszerével (enallagé) írja le a bűn állapotában élő ember helyzetét. Nem önmagáról beszél pusztán, hanem mintegy átéli önmagában az egyetemessé vált állapotot. Róm 7, 22-25: *„A belső ember szerint az Isten törvényében lelem öröömöt, de tagjaimban más törvényt észlelek, s ez küzd értelmem törvénye ellen, és a tagjaimban levő bűn törvényének rabjává tesz. Én boldogtalan! Ki vált meg e halálra szánt testtől? Hála az Istennek Urunk, Jézus Krisztus által! Értelmemmel tehát Istennek szolgálók, de testemmel a bűn törvényének.”*

Ennek a szövegnek értelmezésénél is vigyáznunk kell arra, hogy a — tagjaimban, és a halálra szánt test — kifejezések nem értelmezhetők szűken a szexuális vágyakra, szenvedélyekre, úgymond a testiség bűnére. Jóllehet, ezek is benne vannak, de a szentpáli kifejezések az egész emberi természet belső és külső diszharmóniáját jelentik. Az idézet befejezése világosan tanítja, hogy a megváltás Krisztusban hozza meg számunkra a szabadulást a szorongástól, a félelemtől. Feloldja ugyan az ellentmondást a test és lélek között, de nem szünteti meg az alapokat: a bűn által fölborított természetet.

A teljesség kedvéért még egy idézetet kell kiemelni: a *„más törvényt...”*. Ezt kifejezetten a szexuális ösztönök testi indulataira vonatkoztatták sok esetben a keresztény írók. Szinte azonossá tették a bűnre hajló szexuális magatartással. Ez sem állja meg a helyét, ez a kifejezés éppen a „törvény” szó használata alapján összevetve a Római levél 2. fejezetétől kezdődően végig a 7. fejezeten át, a teljes természeti rendre vonatkozik, aminek csak része a szexuális probléma. A Róm 7, 7-13. bemutatja, hogy a megváltozott em-

ber küzdelemben él, az áteredő bűn állapota éppen a törvény által lesz nyilvánvalóvá bennünk. Ennek alapján állíthatja a keresztény erkölcsan, hogy mindaz, ami a természet mai rendjében a természetnek ugyan megfelelő, kellemes és jó, nem mindig halad párhuzamosan az erkölcsi Jóval. Itt is diszharmónia áll fenn. „A test szerinti élet,, (Róm 8,4-7) azt a természetes életfelfogást jelenti, amely csak az evilági vágyak kielégítését szolgálja minden skálán. Ahol nincs szellemi és természetfeletti igény, ahol csak az evilág létezik és azt kell teljesen kihasználni, vagy éppen élvezni. Az immanens világnézetet, az erkölcsi magatartásnak monista felfogását ítéli el Szent Pál. Ennek a kifejezésére szolgál „A test szerinti élet” megjelölés. Mai ismereteink szerint a „Test” jelzi Szent Pálnál a világ pusztán materialisztikus felfogását.

Ugyanakkor az 1. Korintusi levélben (6,15-20) Szent Pál arra tanítja a házastársakat, hogy hivatva vannak testükben Krisztus titokzatos testét építeni; továbbá, hogy testük használatában nem kizárólagosan önmaguké, hanem hozzá járulnak ahhoz, hogy testükben, és annak használatában megdicsőítsék Istent.

Szent Pál azt is említi, hogy „tövis adatott testembe...” (2 Kor 12,7), és ezt kifejezetten a testiség bűnének zaklatására magyarázták. Ezt sem szűkíthetjük le erre a kérdésre. Sokkal inkább jelenti, hogy az ember testileg ki van szolgáltatva mindenféle fáradságnak, betegségnek, szellemi működését korlátozó testi akadályoknak. Magára Szent Pálra vonatkoztatva pedig a hagyomány alapján állíthatjuk, hogy élete folyamán állandó kellemetlen szembetegsége volt, feltételezhetően trachoma, amely ugyancsak kemény keresztje lehetett egy ennyire aktívan dolgozó embernek.

Csak röviden tudtuk kimeríteni a teológiai megfontolásokat, mert erről jóformán önálló művet lehet írni. Gyakorlatban nagyon lényeges, mert ezeket a szentírási helyeket olyan megvilágításba lehet helyezni, amelyek teljesen hamis vallási tudatot tudnak kialakítani és ezáltal elfordítani az igazi istenhittől. A szexualitást, mint eredendő rosszat bemutatni, bűn az isteni Terv ellen. Kiegészíthetjük még azzal a gondolattal, hogy az ember, mint emberi probléma, nem redukálható pusztán a szexre. Elítéltük a pánszexualista felfogást és embermagyarázatot, ugyanakkor az emberi magatartás bűnös voltának csúcsa mindig a nemiség kárhóztató bűnei lettek. Alig volt más felfogás a serdülőkorúak lelki irányításában, könyvekben és előadásokban, mint a minden-

hol, benned és körülötted leselkedő VI. parancs elleni bűnök, amelyek a biztos kárhozatra visznek és a Szentírás sok helyét idéztük helytelenül az elmélet védelmében.

Látni fogjuk, hogy éppen biológiai szempontból az egész serdülőkori fejlődésnek nem egyetlen és kizárólagos célja, hogy valaki alkalmassá váljon a nemi életre. Ennél sokkal szélesebbkörű és az egész emberi személyt érintő fejlődésről van szó! Ugyanígy a serdülőkor vallási és erkölcsi nevelésében többet kellett volna foglalkozni a *becsületes, felelősségteljes, munkaszerető, kultúrált ember kialakításával*. Mert szexuálisan csak az lehet boldog és kiegyensúlyozott, aki egzisztenciálisan megtalálta helyét az életben. Természetes, hogy ez a földi boldogság csak a szó hétköznapi értelmében állhat fenn, de nem tökéletes. Van azonban egy látszólagos ellentmondás, ami a dolog természetes szintjén nem ellentmondás, sőt figyelmeztető tény. Ugyanis az egész egzisztenciális boldogság elérése attól függ, hogy a serdülőkor idején kapott biológiai erőket *elsődlegesen az egész emberi személy kifejlesztésére* használjuk fel! Nyilvánvaló, hogy ez a felismerés eleve kizárja a serdülőkori aktív nemi életet és egyben a szexuális élmények hajszolását. De még keresztény szempontból sem tiltja a kamasz-szerelmet, udvarlást és általában a két nemnek a természet rendje szerint történő egymásiránti kapcsolatainak kialakítását.

A teológiai szempont lezárására idézzük *Teilhard de Chardin*: „A kozmikus Élet” c. tanulmányából azt a rész, amely rámutat arra, hogy a Megváltás a Krisztusban élő ember számára természetes síkon is ad fejlődést abba az irányba, hogy a természetes rend harmónikusan fejlődjön a Megváltott Emberben: „...Minden szégyen nélkül a ‚szent fejlődés’ dicsőítem és azt a tényt hangsúlyozom, hogy a Megtestesülés által a kozmosz megszentelődött és megújult, éppen a fejlődése alapján; és a keresztény egyik alapvető kötelessége az, hogy közreműködjék (természetesen az értékrend megőrzésével) minden dolog megérlelésében, még a természetes síkon is. A természetes Fejlődés bizonyos értelemben az Isten Országának a tengelyét (vagy egyik tengelyét) képezi; és az új Föld a régi Föld beteljesedéséből születik meg.”

III. BIOLÓGIAI SZEMPONTOK ÉS TANULSÁGOK

Az ember-élettani kutatások és azok stabilabb eredményei még századunkhoz képest is igen fiatal tudomány. Fiatal tudomány, és mivel az alapkutatások területére tartozik, eredményei a hétköznapi ember számára nem nagyon hozzáférhetőek. Ezért részletes indoklásokat jelen keretben nem adhatunk, de a legfontosabb eredményeket, mint végképleteket, közöljük. Az eddig feltárt ismeretek nem állnak szemben a vallási erkölccsel.

Hangsúlyozzuk, hogy az itt közölt megállapítások *első-sorban* a serdülőkorra vonatkoznak és áttételesen a felnőttkorra. Nem tekinthetünk át minden szempontot, csak kiemelt tényezőkkel foglalkozunk.

Egybehangzó etikai elv a természettudományos ismeretekkel. A serdülőkorban minden egyoldalú *túlzott* igénybevétel még jó cél érdekében is ártalmas, főként távlataiban, mert beavatkozást jelent a természetes fejlődés menetébe. (Sport, állandó lefoglaltság — különórák — információ dömping, a „minden perce be van osztva” elv durva érvényesítése. A szükséges magány és egyedüllet hiánya.)

1. A serdülőkori nemi élet ártalma

Nem engedhető meg a serdülőkori *aktív nemi élet* és a szexuális igények kielégítésének hajszolása, mert a személyiség eltorzulásához vezet. Hiszen, testileg és lélektanilag egyaránt elővételezi a már kifejlett ember életszakaszát. A szexuális tevékenység által átugrani egy igen jelentős életszakaszt, súlyosan sérti a természetes rendet, és erre a természet nem ad jó választ. Az ilyen serdülők élettanilag válnak „koravénná”. A nagy számok törvénye szerint erősen destruálja az egzisztenciális felkészülést, főként a fiúknál.

„Vannak kamaszok, akiknél azonban a szexualitás hamar, de még intim érzelmi kapcsolat nélküli koituszokhoz vezet. Oka lehet, hogy a saját ürességérzésük elől a homoszexualitás-félelem ellenérveként, vagy diffúz szorongás ellen a nemi identitást bizonyítva, bizonyos szadisztikus impulzusok levezetéseként; vagy, hogy uralkodjanak a partnereken és azt megalázzák, vagy hódító játékként „merészelik” a szexuális aktust.³ Konklúciónak mondhatjuk, hogy semmi olyan cselekedet erkölcsileg nem megengedett, amely a természet testi, vagy pszichikai fejlődését lerontja, gátolja, vagy a normális mederből erőszakkal kirántja.

Lényeges a serdülőkori biológiájával kapcsolatban a következőket tudomásul venni: Mint közismert, hogy a *nemi mirigyek* hormontermelésének megindulása, a nemi szervek végső kifejlődésének létrejötte, a másodlagos nemi jellegek kialakulásának folyamata a serdülés. De rá kell mutatni arra a nagyon fontos eseményre, hogy a nemi mirigyek által termelt anyagok több faktora az illető saját személyének szolgál: a nemi mirigyek aktív anyagainak termelésétől függ a megfelelő izomtónus kialakulása, a vérkeringés átépítése a felnőtt ember igényeire. *Újabban* fedezték fel mindkét nemnél, hogy a máj méregtelenítő funkcióját is a nemi mirigyek termelte anyag támogatja. Bebizonyosodott ui., hogy erős kondícióban lévő fiatal férfiaknak adott fájdalomcsillapító injekciók többszörös adagjai is hatástalanok, vagy rövid idejűnek bizonyultak, ugyanakkor a szervezet önmaga számára termelt fájdalommentesítő enzime sem tudja kifejteni megfelelő hatását a nemi mirigyek működése nélkül.

2. Serdülés és emberi teljesítőképesség

Külön fejezetet érdemelne a *szellemi teljesítőképességre* kifejtett direkt és indirekt hatások felsorolása. Eredmény: a nemi szervek jó és normális működésétől függ az egész kifejlődő emberi személy jövője és kamaszkori jelenje is. A testben való ember tehát nemi vonatkozásában, nemhez kötöttségében képes csak kifejlődni normálisan. Már *Alexis Carrel* a harmincas években megállapította, hogy a zsenik és alkotó emberek nemileg igen aktív emberek voltak.

Az előzőekből logikusan következik, hogy a serdülőkori kezelésében ezt az új megvilágítást kell előtérbe helyezni. Magának a nemi szervnek a normális és jó működésére szüksége van a saját szervezetnek és a sok közül csak az *egyik*-funkciója az élet továbbadása, nemi élet és általában minden szexuális vonatkozás. Így nyer élettani értelmet és megalapozottságot, hogy az érett kor számára fenntartott eseményről van szó; a kifejlett személyiségek felelős szeretet kapcsolatának a biológia nagy ajándékáról (*Szentágotai*). Ekkor valósul meg a *férfi és nő*, a kétnemű embernek az „*egy*” *emberré válása*. Úgy gondoljuk, hogy semmilyen dívat kedvéért sem szabad feláldozni a felnövő generációk teljes értékű emberi esélyeit.

Életrendi szempont: Kizárólag csak azért térünk ki erre, mert egyre inkább tapasztalható, főként az urbanizációs lakótelepi ártalom, amely általános testalkati gyengeségben,

idegrendszeri túlérzékenységekben, sokféle allergikus megbetegedésben nyilvánul meg. Oka ennek az adott körülményeken kívül a nem megfelelő életviteli kompenzáció hiánya. Általános elpuhultság tünete alakul ki, már ez nagyrészt megmagyarázza az ártalmakat. Az úgynevezett rendszeres életmód nem felel meg az ember egészséges kifejlődésének. Éppen a serdülőkorban nem. Mit jelent ez? Szükség van arra, hogy alkalmankint legyenek esetek, amikor nagy testi kifáradás, erős túrák, fizikai igénybevétel történjék. Legyen alkalom a hosszú alvásra, az igazi gondtalan, lazított „lustálkodásra”. Az emberi szervezet általános alkalmazkodó képességét csak a két szélső véglettel lehet kondicionálni. Ne féltsük a nagyobb erőfeszítésektől, sőt inspiráljuk ezekre a serdülőket. Természetes, hogy ezek a szélsőséges állapotok nem válhatnak állandóvá, lásd feszített napirend, mert akkor már ártalmasak. Ne féljünk attól, ha a gyermek időnként későn fekszik le, vagy éppen nagyon későn, de követeljük meg, hogy másnap pontosan keljen és megálljon a lábán. Veszélyes sportra viszont fáradtan soha ne engedjük el. Szükséges az étkezések megrendszabályozása. Az ember gyereke nem vásárra felhajtandó hízó állat. Ne hízlaljuk! Az igazi vészes soványságot ne az anyuka, vagy a nagypapa, hanem — ha valóban szükséges — az orvos állapítsa meg. Szoktassuk hozzá a serdülőt, mert ő nagyon jó étvágyú, hogy mindig valamivel kevesebbet egyen, mint annyit, hogy alig tudjon felállni az asztaltól. Ne tömjük!

Néhány szó az *idegrendszer* terhelhetőségéről: Mindkét nem serdülőkori idejében jellemző a kedélyvilág labilitása és szélsőségesége. A rajongás és elfordulás, a szenvedélyes, mindent odaadó áldozatkészség és a teljes magába roskadás. Nyilvánvaló, hogy idegrendszerileg — az életszoksnál leírt okokból kifolyóan — sokkal érzékenyebb, mint bármely más életszakaszban. Vannak időszakok, amikor akár fizikai, akár pszichikai értelemben véve az idegrendszer ingerküszöbe a nullára zsugorodik. Ilyenkor jönnek a nagy kitörések, esetleges összeomlások, kamaszkori öngyilkossági kísérletek. A körülötte lévő dolgokat és körülményeket fölfokozott módon érzékelheti és sok lelki traumát gyűjthet össze további élete számára.

Ez az állapot a szülő részéről nem azt követeli meg, hogy serdülő gyermeke minden szeszélyének automatikus kiszolgálója legyen, hanem nagyfokú következetességet (ami a legnagyobb szigorúság megfelelője) és jószágot, valamint

belső megértést, amit nem okvetlenül szükséges nyilvánvalóvá tenni. A serdülő nem igényli a gyermeknek járó babusgatást és vigasztalósdit. Ha erre volna szüksége, azt úgyszólván világosan tudtukra adná, de mi ne provokáljuk. Ne faggassuk és ne intézzünk hozzá hosszú intelmeket, inkább csendben legyünk vele együtt, nagy türelemmel.

Pusztán csak jelezni lehet, hogy a serdülőkori nevelésnek sajátosan nemhez kötöttnek kellene lennie. Ugyanis ebben az életszakaszban a *nemi identitás* személyi kifejlődésének befejezést kell nyernie. Ez megköveteli, hogy a leányok valóban nőkké váljanak, a fiúk pedig férfiakká.

A finálé utolsó részében visszaemlékeztünk a könyvben szereplő egyik idézetre, amely figyelmeztetés arra, hogy az embert tisztelni kell; figyelmeztetés arra, hogy az embert nevelni kell. „Aki meghajol a másik ember előtt vagy leborul előtte, akit átölel a barátja, vagy uralkodóként trónuson ül, mindez saját énjében érinti. Az embernek arcába vágni annyit jelent, mint őt magát eltalálni...” (G. Siewerth).

IRODALOM

I. Bibliikus részekhez:

ABC of the Bible, Hubert Richards, 1967. National Catech. Center
M.Flick — Z.Alszeghy SJ: Anthropologia Theologica III. 1968, Roma
The New Testament, In today's English version, Amer. Bible S. 1974
The Parish Catechism, by Father Farrel, Chicago, 1954.

II. Élettani vonatkozású részekhez:

Alexis Carrel: Ismeretlen ember, 1936
Bálint Péter: Orvosi élettan 2.köt. 1981, Medicina.
Dr.Csaba Gy. szerk.: A modern ember biológiai paradoxonja
Medicina 1978.

III. Szexuális vonatkozású részekhez:

Dr. Pertorini — Dr. Polcz: Orvosi pszichológia a gyakorlatban. Medicina 1976.

Sex Instruction in the home, Rev. Aidan Pickering MA. London, Cath. Truth Society 1973.

Dr. Lux Elvira: Szexuálpszichológia, Medicina, 1981

IV. Nevelési vonatkozású részekhez:

Arnold, M.B.: Emotion and Personality. New-York 1960

Arnold, M.B.: Feelings and Emotions. New — York 1970.

Susanna Millar: The Psychology of Play. London 1968.

(Bodó Károly tanulmányának engedélyezési száma ARTISJUS, M 349557/81.IO.19)

A NÉMET PÜSPÖKÖK PÁSZTORLEVELE (1973) AZ EMBERI SZEXUALITÁSRÓL

Az előző ősszel kiadott pásztorlevelünk az emberért érzett gondunkat és felelősségérzetünket juttatta kifejezésre annak személyes életében és az emberi együttélés különféle formái között. Most egy akkor csak érintett kérdéssel kívánunk részletesebben foglalkozni: az emberi szexualitás kérdésével. Mit jelent életünkben hogy férfinak vagy nőnek születtünk, hogy egész emberi létünkre a nemiségünk ütötte rá a bélyegét? Ezt a kérdést korunk társadalma nem itéli meg egységesen. Elsősorban a nemiség jelentőségéről, valamint annak működéséről — életünk különböző fázisaiban —, nagyon eltérnek a felfogások. Különös élel kívánjuk itt hangsúlyozni a II. vatikáni zsinat kijelentését: „A gondolkodásmód s a struktúrák átalakulása gyakran, — elsősorban a fiatalság körében — kétségeket ébreszt a hagyományos értékek iránt. Sokszor elégedetlenek, sőt nyugtalanságuk lázadásba torkollik... Olykor úgy látszik, hogy a hagyományos gondolkodás- és érzésmód, a törvények és intézmények nem alkalmazkodtak a jelenlegi helyzethez. Ez súlyos visszasságokra vezet a viselkedésben, sőt a magatartás szabályaiban is.” (Gaudium et spes, 7.) Akkor is súlyos különbségek mutatkoznak híveink körében, amikor a nemiség és kifejezésformáinak erkölcsi megítéléséről van szó. Minden biztonnal sokaknak sikerül, hogy életüket mint fiú vagy lány, mint férfi vagy asszony, úgy alakítsák, hogy az emberi és keresztényi méltóságuknak megfeleljen. Egyesek azonban állandóan a bűntől való félelemben élnek, mások pedig bizonytalankodnak, ismét másokat viszont megfertőzött az az életfelfogás, amelyben a szexuális zabolátlanság és felelőtlenség szinte az emberi szabadság jelének számít.

1. Az emberi nemiség mivolta és jelentősége

Ha ilyen ellentétes állásfoglalások láttán elfogadható segítséget keresünk mindennapi életünk számára, legelőször is vessük föl a kérdést: Ki az ember, akit Isten képmására teremtet és Jézus Krisztus megváltott? Hogyan fog az Evangélium tanításának és követelésének megfelelni? Miközben erre választ keresünk, tekintetbe kell vennünk azokat a tudományokat, amelyek az emberrel és nemiségével foglalkoznak. A tudományos felismerésekhez az emberi valóságokból kiindulva jutunk el értelmünk fényénél, kutatásunk és tapasztalataink útján. Így bővül ismeretünk az emberről s jutunk el új belátásokhoz. Az egyházi tanítóhivatal feladata, hogy a tudományos kutatások eredményét az ember mivoltáról és méltóságáról szembesítse a Szentírás számunkra ér-

vényes kijelentéseivel és az egyház tanításával, majd ennek alapján kritikusan értékeli.

Az utolsó évtizedek dialógusa során az emberi nemiség négy lényeges vonására mutattak rá:

Először: A nemiség egész életünkre ráüti bélyegét. Fogantatásunk pillanatától kezdve testünk az utolsó sejtig hímnemű vagy nőnemű. Minthogy testünk és lelkünk szoros egységet alkot, nemiségünk befolyásolja érzésvilágunkat és fantáziánkat, gondolkodásmódunkat és döntéseinket is. Ez a felismerés igen jelentős. Ahhoz, hogy az emberi és keresztény élet sikerüljön, a nemiségnek is érelődni kell. Ennek előfeltétele, hogy tudatosan „igeneljük” ezeket az életerőket. Az a felfogás, hogy a nemiséget meg kell vetni és elnyomni, összeegyeztethetetlen a Szentírás tanításával. Hiszen a teremtéstörténetben ezt olvassuk: „Megteremtette az Isten az embert: a maga képére, az Isten képére teremtette. Férfiúnak és asszonynak teremtette.” (Ter 1,27) Az istenképmás-voltunkról szóló kijelentés közvetlenül a nemi különbözőségünkről szóló kijelentés mellett szerepel. Ahhoz, hogy elfogadjuk nemiségünket, tisztában kell lennünk vele. A gyermek előtt, a szülőkkel való érintkezés és beszélgetés során, fokozatosan fel kell tárnunk a teljes igazságot nemiségével és annak életreszóló jelentőségével kapcsolatban. Megkérjük a pedagógusokat is, legyenek — kellő kritikával és felelősségtudattal kiválasztott segédeszközökkel is — a fiatalok segítségére, hogy azok helyesen értsék nemiségüket és megfelelően tudják beépíteni életükbe.

A második jellegzetessége az emberi nemiségnek az énte kapcsolat, a másnemű emberhez való vonzódás. Más szóval: a nemiség megsegíti az embert, hogy kilépjen önmagából, hogy alkalmas legyen a szeretetre, a partnerségre. Ez legalkalmasabban egy boldog család keretében történik a szülőkkel és testvérekkel kapcsolatban s folytatódik a fiúk és lányok mindennapos találkozása során az iskolában, a munkahelyen, a szabadidőben az egyházi és egyéb ifjúsági közösségekben. A fiatalembernek meg kell tanulnia, hogy másnemű embertársával fair módon találkozzék anélkül, hogy szexuális igényekkel lépjen föl. Szükséges, hogy megismerje a másik nem sajátosságait, hogy házasságra készülve egyre jobban és megfontoltabban választhassa ki leendő párját, illetve tudatosan mondjon le a házasságkötésről. Jóllehet fennforog a veszély, hogy ezek a találkozások nemi intimitásokra és túlkorai tapasztalatokra, megkötöttségekre vezetnek, nem helyes, ha eleve elutasítjuk, illetve átugorjuk ezt az emberi szeretőképeség elsajátításához szükséges fejlődési fokot.

A szerelemnek különböző formái vannak. Első megnyilatkozása a másnemű partner megcsodálása, tisztelete és a

szeretetreméltóságán érzett öröm. Ezért lehetséges és jogosult a barátság férfiú és nő között, nemi kapcsolat és házasság nélkül is. A szerelem a kölcsönös odaadás teljes egységében feltételezi a férfi és nő teljes és tartós életközösségét. Egyébként az egyvívásnak ez a testi-lelki jele nem lenne kapcsolatban az élet más vonatkozásaival s ezért tökéletlen, sőt nem is igazi. A szerelem a visszavonhatatlan kölcsönös IGEN-ben lesz teljessé, az egymás időbeli s örök üdvéért érzett kölcsönös felelősségben. A Szentírás hatásos szóval tanúsítja a nemiség közösségalkotó erejét. Világosan megmutatkozik benne a döntés a szeretett partner mellett a házasságban: „Ezért a férfi elhagyja atyját és anyját és feleségéhez ragaszkodik, és ketten egy testté lesznek” (Ter 2, 24). Ez a Szentírás nyelvében azt jelenti: egy élet, egy szív és egy lélek.

A szeretetszövetségben élő emberek vegyék hálásan tudomásul, hogy szerelmük egyre mélyebben be akarja vonni őket Isten szeretetének titkába, tehát nem vezet el Istentől. Ennek a szeretetnek erejében tarthat ki hűségben az egyik partner a másik mellett akkor is, ha az betegsége vagy hibája folytán sokat veszített eredeti természetes vonzóerejéből. A történelem, de mindennapos tapasztalatunk is sok példát ismer az ilyen kitartó, segítőkész, megbocsájto és minden remény ellenére is remélő szeretetre. A szeretetnek ily hatása világosan arra utal, hogy a nemi kapcsolat nem lehet két ember magánügye, hanem igen fontos közösségi vonatkozása van. Újabban a tudomány is újabb felismerésekkel szolgál a nemiség kialakítása és a társadalom közötti kapcsolatra vonatkozólag. Ezért sem a társadalom, sem az egyház számára nem közömbös, hogy milyen módon élnek az emberek ezt a kapcsolatot. Ezért találunk meghatározott normákra minden kultúra, társadalmi forma és vallás körében, amelyek a férfi és nő együttélését szabályozzák. Általában föl szokták ismerni a szeretetnek Istennel való kapcsolatát. Ez mutatkozik a különböző vallásos szertartásokban és szokásokban a nemi érettség, az eljegyzés és a házasságkötés kapcsán.

A nemiség harmadik sajátossága: a férfi és nő kölcsönös kiegészülése. Mindannyiunk életében, akár házasságban élünk, vagy arra készülünk, akár pedig a celibátus mellett döntöttünk, a másik nem képviselői jelentős szerepet játszanak. A férfi és asszony közösen alakítja a család életét, közösen is kell megfelelniök az egyházi és társadalmi téren rájuk váró feladatoknak. Ennek előfeltétele az együttműködés, a partner-viszony, a férfi és nő egyenértékűsége alapján. Ezt mondja ki az Írás: „Megteremtette Isten az embert: a maga képére, az Isten képére teremtette. Férfiúnak és asszonynak teremtette” (Ter 1,27). Kétségtelen, hogy a múltban nem ismerték föl, és nem ismerték el a férfi és nő egyenértékűsége-

egyenértékűségét. Viszont nyomatékosan figyelmeztetünk arra, hogy az Újszövetség a nővel szemben olyan magatartásról tanúskodik, ami magasan túlszárnyalja napjaink fölfogását.

Negyedszer: Az ember nemiségének testi-lelki termékenysége gyermekek világrahozásában és nevelésében teljessé válik. A Szentírásban a termékenységre való felszólítás szorosan kapcsolódik a világ alakítására s uralmunk alá hajtására vonatkozó isteni parancshoz: „Szaporodjatok, sokasodjatok, s töltsétek be a földet s hajtsátok uralmatok alá és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és minden állaton, mely a földön mozog” (Ter 1,28). Vagyis a következő nemzedék életrehozásának és alakításának felelősségéről van szó, amelyben a férfi és nő egyformán osztozik. Annak az isteni parancsnak, hogy életet keltsünk és alakítsunk, csak komoly erkölcsi felelősségérzettel tudunk megfelelni. A Zsinat tanítása (Gaudium et sp.) szerint a házastársak „a teremtető Isten szeretetével együttműködve s egyúttal ennek a szeretetnek tanúiként”, tehát ennek a szeretetnek a jegyében döntsék el, hogy hány gyermeknek adhatnak életet s meleg családi otthont, helyzetüknek megfelelően. Tekintettel a születések rohamos csökkenésére, feltétlen szükséges, hogy föllépjünk az egyre növekvő gyermekellenes életfeltételekkel szemben és igyekezzük befolyásolni a gyakran családellenes közvéleményt, hogy így több lehetőséget nyújtsunk a családok kibontakozása számára. Ez sorsdöntő feladat népünk jövője szempontjából.

II. Általános utasítások az erkölcsi magatartásra a nemiség terén

Kedves Testvéreink! Az eddigiekben rámutattunk az ember nemiségének négy alapvető vonására: a nemiség megjellegzi egész életünket. Megsegít, hogy a szeretetre képesek és a partnerségre alkalmasak legyünk. Férfi és nő kölcsönösen kiegészítik egymást. Gyermekek világrahozatalában és felnevelésében jut kifejezésre a szexualitás teljes termékenysége.

A következőkben néhány útmutatást akarunk leszűrni a mondottakból, az emberi erkölcsi cselekvésre vonatkozólag. Elsősorban az alapvető normákról van szó. Azáltal, hogy a hívek alapvető magatartásukban megegyeznek, és a világnak a keresztény élet tanúságtételét nyújtják, az egyház egyúttal fontos szolgálatot tesz a társadalomnak. Megfontolásainkban abból indulunk ki, hogy az ember nemisége nem rossz, illetve alacsonyrendű, mellékes jelentőségű élet-erő, hanem magas értéket képvisel életünkben. A teljes i-

gazság értelmében természetesen azt is hangsúlyoznunk kell: A bűnnek is hatalma van az ember fölött. Létezik a romboló önzés is. Tagadhatatlan, hogy az ember veszélyeztetheti embertársát, sőt vissza is élhet vele. Éppen a férfi és nő kapcsolatában sor kerülhet arra, hogy az egyik szeretetlenül bánik a másikkal, lealacsonyíthatja. Ez érvényes a nemi kapcsolat intimszférájára is. Ezért van szükség arra, hogy nemiségünk emberi kialakításában, annak igenlésén túl, tudjunk különbséget tenni jó és rossz között (Zsid 5,14), továbbá szükség van szellemi éberségre (Lk 12, 35-38) és mélységes istenszeretetre, amely az Úr parancsának követésében mutatkozik meg (Jn 15,9 sk). Ez a nagy evangéliumi eszmény, minden életkorban és helyzetben, új meg új követelményeket támaszt velünk szemben. Alapvető jelentőségű a tisztelet és szeretet egymás iránt. Ez gyöngédségben mutatkozik meg, az egymás iránti tekintetben és gondban, amelynek növekednie kell, minél bensősebbé válik két ember kapcsolata. A tisztelet és szeretet aszkézissal és lemondással is jár, de nem azért, mert elutasítja a nemiséget, hanem azért, hogy szabadok legyünk a rendetlen ösztönösséggel szemben, különösen a nemileg túlfűtött környezet kihívásai közepette. Ma az élet más területein is fölismerjük, hogy csak akkor maradhatunk fenn, ha kellő mértéket tartunk birtoklási-, hatalom- és élvezetvágyunkban. Ne ezek uralkodjanak életünkben. Az ösztönök fölötti uralom, ha az alapos felismeréssel és tudatos beleegyezéssel párosul az emberi érettség jegyében, éppen az ellenkezője a kártékony elfojtásnak. Az egyháznak, márcsak a közvélemény helytelen irányával szemben is, nyomatékosan kell figyelmeztetnie a tiszteletre és a szeretetre, az aszkézisre és a lemondásra.

A Szentírásban nem találunk kifejezett tanítást a szexuális magatartásra vonatkozólag, mégis fontos kijelentéseket tartalmaz kérdésünkkel kapcsolatban. Így határozottan óv mindenfajta szemérmertlenségtől (Ef 5,3; Kol 3,5), de nem ismeri a prűdériát, hanem nyíltan és tartózkodás nélkül beszél szexuális vonatkozásokról. A Szentírásban a szerelem és a házasság kifejező és hatásos képei Isten irántunk tanúsított szeretetének, Izraellel kötött szövetségének, valamint Krisztus és az egyház kapcsolatának (Ef 5,32). Itt mutatkozik igazán, hogy a hit milyen mély belátásokra vezet, és hogy csak a hit fényénél válnak egész világossá az emberről szóló végső ismereteink is. Szt.Pál így szól a korintusi egyházközséghez: „Nem tudjátok, hogy testetek a bennetek lakó Szentlélek temploma, akit Istentől kaptatok?(1Kor 6, 19).” Éppen ezért nem mellőzheti hallgatással az Írás a szexuális magatartás hibás megnyilatkozásait sem. Nagy nyomatékmal óv a paráznaságtól. Ahol az Újszövetségben az emberi bűnök felsorolását találjuk (pl. Gal 5, 19,21;

1 Kor 6, 9-10; Kol 3,5) ezek között a házasságtörés olyan súlyos vétkeknek minősül, mint amely kizár Isten Országából. A nemi féktelenség többek között a partner szeretetlen önző kihasználására vezet, egyéni élvhajzásból.

Ami a bűnösség fokát és súlyosságát illeti, a morálteológia már régóta jogosan különbséget tett olyan emberek között, akik tudatosan és elvszerűen rendetlen életűek, akik számára nincs erkölcsi előírás, hanem mindig kényük-kedvük szerint cselekszenek, és olyanok között, akik elismerik az erkölcsi rendet, de gyöngeségből újra meg újra hibáznak. A Szentírás értelmében az emberi „szív” a mérvadó, személyiségének legbensőbb magva, és a gondolkodásmódja, amikor bűnének fokáról ítéletet alkotunk (Mt 15, 19 sk.). Az emberi cselekvés minőségét nem csupán az jellemzi, amit külsőleg észlelünk. Sokkal jelentősebb a gondolkodásmód, az életfelfogás, amely a cselekvés rugója, továbbá az a körülmény, vajon tudatos megfontolással történt-e, vagy fegyelmezetlenül, gyöngeségből, esetleg csak a pillanat hevében önuralmát veszítve. Továbbá lényeges különbség, hogy a hibázás oka a kellő fegyelmező törekvés hiánya-e — a nemiségről vallott helytelen felfogás következtében —, vagy pedig az ösztönök, illetve az érzelmi fűtöttségű erők fölötti uralom hiánya.

III. Utalások a nemiség szempontjából jelentős érdeklődési fokokra és életkörülményekre

Kedves Testvéreink! Aki jól átgondolta az eddig mondottakat, bizonyára egyetért velünk, amikor világosan megállapítjuk a következőket: az a szexuális intimitás, amely a partner iránti mindennemű személyes vonatkozás nélkül megy végbe, embertelen, és ezért határozottan el kell vetnünk. Itt az embertárs felelőtlen szexuális kizsákmányolásáról van szó: az embert dologgá, élvezeti cikké alacsonyítják le, amelyet használnak. Manapság divatos a szexuális tevékenységek ilyen formáit is igazolni. Azt mondják az ilyenek, hogy az ember szükségszerűen követi ösztöneit, és a szexuális tevékenységet maga az általa nyert élvezet igazolja. Azt is halljuk, hogy a minden válogatás és megkötöttség nélküli nemi kapcsolatok révén lehetőség nyílik a tekintélyellenes magatartás szükséges begyakorlására. Mindezek az igen divatos és szabados hangzású tételek a nemiséget konzumárúvá (fogyasztási cikké) alacsonyítják le. Következményük nagyon gyakran a boldogtalan, hajótörött élet.

Még ott sem igazolhatjuk a szerelem minden megnyilvánulását, ahol valódi vonzódás és rokonszenv kapcsol egy-máshoz két embert — de a házasságon kívül. A partnerrel való szexuális játék, valamint a hasonló neműekkel való nemi

kapcsolatok veszélyt jelentenek önmagunkra találásunk szempontjából, és egyre újabb és messzebbmenő szexuális igényeket támasztanak a partnerrel szemben. Az önkielégítést sem lehet a nemiség magától értetődő tevékenységként helyeselni. A serdülő, akinek nehézségei vannak e téren, fel kell, hogy ismerje: ha nem akarja, hogy nemisége infantilis maradjon, ki kell nőnie ebből a fejlődési állapotból. Továbbá nem hallgathatjuk el súlyos aggodalmainkat a fiúk és lányok korai, tartós kapcsolataival szemben, már a serdülőkorban, a 12. és 13. életév között. Igaz ugyan, hogy ezekben a kapcsolatokban sokszor elismerésre méltó kizárólagosságot észlelünk. Azonban a fiatalok életüknek e szakaszában még képtelenek arra, hogy valóban tartós és felelősségteljes szerelmi kapcsolatra lépjenek. Ehhez járul még, hogy sokszor megnehezítik a helyes partnerválasztást, ha ugyan nem teszik azt lehetetlenné. Az ilyen kapcsolatok később, a már megindult terhesség miatt gyakran elhamarkodott és túl korai házasságra vezetnek. Nagyon kérjük a szülőket, hogy idejekorán nyíltan beszéljenek serdülő fiaikkal és leányaikkal, segítsék meg őket, és mindenekelőtt ne kényszerítsék bele korai házasságba, ha esetleg a fiatalok még nem határozták el ezt. Sokkal jobb a leányanyaság, mint a félig-meddig kikényszerített házasság, amelynek megkötésekor a fiatalok idegenkedéssel gondolnak a gyermekre és házasságuknak gyakori előrelátható csődjére néhány év múlva.

Fiatal emberek között elterjedt az a felfogás, hogy jegyesek, vagy pedig egymásnak komolyan elígérkezett párok számára megengedett a teljes nemi közösség esküvő előtt is. Az egyház tanításában, mely szerint férfi és nő teljes kölcsönös önátadása csak a házasságban megengedett, a fiatalok vagy a régmúlt nemi aggodalmasságnak maradványát látják, vagy pedig az emberi szabadság elnyomását az intimszférában. Jó lelkiismeretükre hivatkoznak a számukra magától értetődően gyakorolt szoros szexuális viszonytal kapcsolatban. Ezzel szemben rá kell mutatnunk, hogy nincs jó lelkiismeret megbízható tájékozódás nélkül. Ez nem merülhet ki abban, hogy mások hasonló helyzetben nagy vagy túlnyomó számban ugyanazt teszik. Ez olcsó utánzás volna. Azt kell kérdezni, hogy mi a helyes eljárás? Mi felel meg sajátos helyzetüknek és életkörülményeiknek? Azt minden további nélkül megengedjük, hogy eljárásuk lényegesen különbözik az előbb említett személytelen és minden megkötés nélküli nemi kapcsolatoktól, amelyekre teljesen ráillik a paráznaság megjelölése. Mégis fontos okok szólnak a jegyesek említett felfogása ellen is. A mindennapos tapasztalat mutatja, hogy számos eljegyzés és szerelmi kapcsolat nem vezet házasságra. A szerelmesek azonban teljes testi egyesü-

lésükkel a házasságot élük, igazi házasság nélkül. Az az elterjedt felfogás is téves, hogy a házasság előtti teljes nemi kapcsolatban ki lehet „próbálni” a későbbi házaseletet. A teljes személyes önátadást csak megvalósítani lehet, nem kipróbálni. Végül azt is elfelejtik az elővételezett házassági egyesüléssel kapcsolatban, mielőtt a véglegesen elkötelező igent kimondták volna: ahhoz, hogy a férfi és a nő szerelme végleges legyen, Isten és ember előtti házasságkötésre van szükség. Sajnos éppen ezen a téren egyesek csak saját boldogságukat tartják szem előtt, tekintet nélkül a házasság intézményére, amely döntő jelentőségű az egyház és a társadalom szempontjából. A házasság szentség, amely két ember szeretetszövetségét Krisztus és az egyház kapcsolatának képévé magasztosítja. Ezzel egy hittitokra utaltunk, amelyet itt nem fejthetünk ki pár szóval. De annyit meg kell mondanunk, hogy a szentség anyagába a testi egyesülés is beletartozik. Ezért arra kérjük azokat a fiatalokat, akik a házasságra készülnek, és ebben a vonatkozásban dönteniük kell, hogy becsületes megfontolással és nyílt beszédben mérlegeljék és gondolják meg a felhozott érveket, és ne térjenek ki az Evangélium felszólítása elől.

Fejtegetéseink során a férfiak és különösen a nők ama nagy csoportjához is akarunk szólni, akik az Isten Országáért lemondtak a házasságról. Nemcsak a papokra és szerzetesekre gondolunk itt, hanem azokra is, akik ezt más okból tették pl. mert teljesen hivatásuknak akarták magukat szentelni, vagy idős szülők gondozása ill. testvéreik megsegítése céljából, vagy egészségi okokból. Azokra a férfiakra és nőkre is gondolunk, akik azért élnek magányos életet, mert nem találtak megfelelő élettársra. Ebben az összefüggésben világosan meg kell mondanunk, hogy az élet értelmének teljes megvalósítása nemcsak a házások számára lehetséges. Erről a tényről gyakran megfélekeznek belső egyházi vitákban is. A magányosan élőkkel szemben általában nagy igényeket támasztanak, de kevesen hajlandók meglátni különleges problémáikat, amelyek első sorban a magányosságból adódnak. Valamennyiünk gondja kell hogy legyen, hogy épp az egyház kellőképpen kielégítse a magányosok várakozását. Társadalmi és baráti kapcsolatok teremtésére még sokkal több alkalmat kellene nyújtani. Maguk a magányosok ragadják meg azokat a kínálkozó kapcsolatokat, amelyek hivatásuk körében adódnak, és szenteljék magukat szívesen olyan feladatoknak, amelyek az egyház és a társadalom sikerén reájuk várnak. Mindaz, amit itt mondtunk, messzemenően vonatkozik az özvegyekre is.

Végül a házásokhoz fordulunk. A hitvesi közösségben átfogó módon kell megvalósulnia az emberi szexualitás minden lényeges vonásának. Ezért van a házassághoz kötve a férfi

és nő teljes testi egyesülése. Erről tanúskodik a Szentírás és az egyházi hagyomány. Gyakran azzal érvelnek a házasság felbonthatósága mellett, hogy a nemiséget — szerintük — nem lehet teljes mértékben érvényesíteni az egyetlen házastárral való tartós megkötöttségben. Annyi igaz, mint tapasztalásunk mutatja, hogy a kizárólag élvezethajhászásra alapított házasság nem tartós. Azoknak a felvilágosító könyveknek sincs igazuk, amelyek a teljesen kiélvezett nemiségben látják a boldog élet egyetlen garanciáját. Csak ott fakad a nemiségből valódi boldogság és gazdagodás a házasságban, ahol két ember a legteljesebb szeretetre törekszik, egymás iránti hűségben és felelősségben, ahol igazi élettársakká válnak, akik mindenről tudnak egymással beszélni, ami csak érdekli őket. A házasságban is lehetséges, hogy az egyik partner a másikat önző módon kizsákmányolja és eszközé alacsonyítja, saját élvezetvágyának kielégítésére. Ilyen esetben a megalázott házastárs számára az önátadásból csak kelletlenül vállalt „hitvesi kötelesség” lesz.

Ott azonban, ahol a házastársak részt engednek egymásnak az önátadás boldogságában, ahol a közös szeretet az egyesülés indítóoka, ott valóban mindketten teljes mértékben méltán tapasztalhatják kölcsönös kiteljesedésük boldog élményét.

Nagy tisztelettel gondolunk azokra a házastársakra, akik nem térnek ki a felelősségük elől és hűségesek maradnak egymáshoz, jóllehet újra meg újra tapasztalják, hogy emberi gyarlóságuk folytán mennyire nem kielégítőek és mily kínosak számukra a házasság szürke hétköznapijai. Tapasztalatból tudják, hogy a nemi kapcsolat fenntartás egymaga nem elég. Felelősségtudatuk és hűségük arról a lélekről és erőről tanúskodik, amelynek csak az élő hit a titka.

Kedves Testvéreink! Állásfoglalásunk végére jutottunk s ezt sürgető kérdésünkkel fejezzük be. Ne elégedjete meg szavaink egyszeri tudomásulvételével. Mindannyiunktól származó életbevágó kérdésekről volt szó. Folytatnunk kell a beszélgetést ezekről a kérdésekről. Mindenkit szívesen meghívunk erre a beszélgetésre, hiszen e kérdések mindannyiunkat érintenek. Ezzel a közös érdeklődéssel a Zsinat várakozása valószínűleg meg, hogy a hit és erkölcs dolgaiban püspökök, papok és laikusok között általános megegyezés alakuljon ki. Minél egyértelműbben állunk helyt nehéz problémáink közepette, minél erősebb hittel ragaszkodunk alapvető meggyőződésünkhöz, minél készségesebben igyekszünk újabb és jobb felismerésünket tetté váltani, annál világosabban fogjuk tapasztalni, hogy a keresztény beállítottság nem akadály a élet teljes kibontakozásának, sőt inkább útmutató az egyes személy igazi boldogsága és a társadalmi rend számára. Történelmünk tanúja, hogy a nemi er-

kölcs megbomlása aláássa az emberek boldogságát és ártalmas a társadalom számára. Ne engedjétek magatokat megzavartatni a közvélemény és a hírverési eszközök kérészélé-tű jelszavaitól! Mindenekelőtt hangsúlyozzuk: Isten közelében, az Evangélium szavára hallgatva, szentségeink révén Krisztus kegyelmében nyerünk hathatós segítséget, hogy olyan úton járjunk, amelyben megvalósul imánk: „Istenünk, Te az embert méltóságában csodálatosan megteremtetted, de még csodálatosabban meg is újítottad!”

JEGYZET

Hirtenbrief der Deutschen Bischöfe zu Fragen der menschlichen Geschlechtlichkeit. 1973 március. A német püspöki konferencia titkárságának kiadása, München.

MIT JELENT SZERETNI?

I. A kérdés:

Az ember élete mindig elkötelezettség — ilyen vagy olyan módon — a szeretet szellemében. Ez kortársaink erős meggyőződése. Nagy részük szívesen aláírja az alábbi — nem mindig egyértelmű — megállapításokat:

„Aki nem szeret, mindent elveszített.”

„Aki tud szeretni, megtalálta boldogságát és üdvét.”

Ezekben az idők jelét kell látni. A fiatalság e ponton szigorúan megkívánja az őszinteséget, de nem kevésbé igényes az abszolútum irányában. Boldog, ha a férfi és nő életközösségében elismerik a szerelem megillető helyét.

A Francia Püspöki Kar kötelességének érzi, hogy erről a témáról néhány gondolatot közöljön. Tudatában van ugyanis annak az emberi gazdagságnak, amely a szerelemben rejlik, ugyanakkor gondol a sok nehézségre is, amely ezzel a kérdéssel kapcsolatos. Most, amikor oly különös jelentőséget kell tulajdonítanunk a jegyesek lelkipásztori gondozásának, a francia Püspöki Kar családi bizottsága az alábbi nyilatkozatot teszi. Ez feltételezi a „Humanae Vitae” enciklika (valamint a hozzáfűzött francia püspökkari megjegyzések) továbbá VI. Pál pápa 1970. május 4-i beszédének ismertetét. (L. Életre szólóan szeretni, OMC, Bécs, 1974. 91-102. old.) Ezért most e tárgykörnek csak néhány, manapság igen vitatott szempontjára kívánnak rámutatni, amelyek feltétlenül megkívánják a keresztény állásfoglalást.

Az alapvető kérdés tehát ez: Mi a szerelem?

II. Mit jelent szeretni?

Szeretni annyi, mint rátalálni a másik személyre, olyanak elismerni, mint akire vártunk, kívánni és elfogadni kiteljesedését, tökéletesedését.

Szeretni egyáltalában nem jelenti azt, hogy kapni akarunk a másiktól, hanem mindenekelőtt a másik boldogságát akarjuk: vagyis adni akarunk.

Elsősorban önmagunkat akarjuk adni. Aki valóban szeret, úgy érzi, hogy semmit sem adott mindaddig, amíg nem adott mindent, vagyis amíg nem adta magát is teljesen oda abban, amit adott.

Szeretni lemondást jelent; vagyis teljesen eltekinteni saját érdekeinktől, eljutni az ajándékozás tiszta öröméhez, csodálkozó hálával, hiszen a hála van minden szeretet mélyén.

Aki szeret, türelmetlenül várja, hogy bebizonyíthassa szerelmének őszinteségét. Az olyan szerelem, amely nem

kötelezi el a teljes életet és nem alakítja azt át teljesen, csak mímeli a szerelmet; nem egyéb pusztá önzésnél. A szerelem lényegénél fogva negylelkű és arra törekszik, hogy megörökítse magát. Önmagunkat teljesen átalakítja, majd arra ösztönöz, hogy átalakítsuk a világot, amelyben élünk.

III. Az érzelmi érettség

A szerelem — bármilyen is volt kezdete — elmélyülni akar, és többnyire, éppen fennmaradása érdekében, az érzellem és az akarat beteljesedésére törekszik. Éretté akar válni.

Ezt az érzelmi érettséget egyaránt megkívánja a házasság és az evangéliumi celibátus.

Az érettség egyik leglényegesebb feltétele, hogy elfogadjuk magunkat férfiúnak ill. nőnek, amint Isten teremtett bennünket. Nemünk rányomja bélyegét egész lényünkre.

Csak akkor tökéletes a szerelem, ha igazán férfias vagy nőies, — annak megfelelően, amik vagyunk.

Csakis ez a magatartás teszi lehetővé a házasságban a személyes kibontakozást, és a másik fél egész kiteljesedését. A hitvesek egysége csak akkor valósulhat meg, ha tiszteltben tartják egymás férfiúi illetve női mivoltát.

Az evangéliumi szellemű celibátus is azt követeli, hogy a férfi és nő nemiségének teljes gazdagságában, és életének minden képességével adja magát oda ajándékol Istennek. A láthatatlan Isten szeretete mindarra számot tart bennünk, amit emberségünk magába rejt.

Még ha nem is tudatosan választottuk a celibátust, csakis úgy fogadhatjuk el, úgy adhatunk értelmet ennek az életformának, ha egész emberi mivoltunkban alkalmazkodunk a nagylelkű ajándékozás előbb említett követelményéhez.

Kétségtelen, hogy annak pusztá elismerése, hogy Isten akaratából férfiak és nők vagyunk, egymagában még nem jelent számunkra érzelmi érettséget is. Mégis éppen a mi körünkben hangsúlyoznunk kell alapvető jelentőségét. Ezen túlmenően azt kell hangsúlyoznunk, hogy bármilyen is legyen hivatásunk, foglalkozásunk, ez teljes kiképzést, nevelést kíván. A következőkben ezt a nevelési problémát csak a hitvesi szerelem szempontjából vizsgáljuk.

IV. Nevelés a hitvesi szerelemre

A férj és feleség szerelme sokkal több, mint pusztá pajtáság, vagy merőben érzelmi vagy testi összhang. Élet- és sorsközösség Isten és ember előtt, amelynek minden házaspár életében megvan a maga sajátos története, fejlődési szakaszaival, haladásával és kudarcaival.

Ennek a szerelemnek egyik legjellegzetesebb kifejezése a testi önátadás, amely önmagában véve a gyermekek életrehívásában nyeri végső beteljesülését. E testi önátadás célja

a szerelem kifejezése és szolgálata, de nem azonosíthatjuk teljesen a szerelemmel. Végeredményben a házastárs és saját magunk megismerésére vezet a személyek teljes közösségében.

Ez a közösség megköveteli a másik fél tiszteletét, amit azonban ne tévesszünk össze a hamis szexuális tabukból eredő félelemmel. Épp úgy, mint a hitvések egymás közti egyszerű közvetlensége, gátlástalansága sem téveszthető össze a féket nem ismerő, önző zabolátlansággal.

Sem a hideg, észbeli megfontolásra épített „szerelem”, amely eltűnik, sem a „végzetes szerelem”, amely csődöt mond, nem igazi jele az érzelmi érettségnek. Meg kell tanulni igazságban szeretni. A házasság az érzelmi nevelésnek új korszakát nyitja meg.

Ez az érzelmi fejlődés sohasem fejeződik be. „A szerelem művészete” mindennapi gyakorlás abban a nagylelkű megnyitottságban, amelyet a mindennapi élet és a másik fél iránti figyelem követel meg. A szexualitás mivoltának, fékentar-tásának és kibontakozásának ismerete hasznosan szolgálja érzelmi fejlődésünket.

Korunk érzékeny a nő méltóságának elismerése iránt, és meg kívánja adni a neki járó helyet. Az a törekvése, hogy ezt az emberi személy méltóságával — melynek alapjait az Evangélium rakta le — indokolja igazán. A valódi hitvesi szerelem azt követeli meg, hogy a nő egyenjogúsítása első-sorban a családon belül jusson kifejezésre.

A hitvestársi szeretetnek szükségképpen közösségi jellege van. Önmagukon túlra kötelezi el őket társadalmi síkon, ahol ezentúl családjuk elfoglalja helyét. A hitvestársak csak úgy jutnak el a teljes érzelmi érettségre, ha felelős szerepet vállalnak környezetükben, hivatásukban, a társadalomban.

A hitvestársaknak ez az egymásnak való odaadottsága szükségképpen kizárólagosságot és tartósságot kíván, teljességre és termékenységre törekszik. Nemde ez az esküvőn a fiatal pár legtitkosabb vágya, de sokszor aggódásuk tárgya is, hogy nem érik el ezt a kitűzött eszményt? Minden férfi és nő — bármily nehézség adódjék önmagunkban vagy környezetünkben, mindig ezt a kívánságot hordja szívében.

A hitvestársak szerelmének ezek az állandó jellemvonásai, s ezek is adják meg teljes értékét.

Az esküvő liturgiája is ezt fejezi ki: egymáséi lesznek mindhalálig, „jóban és rosszban”, egészségben és betegségben, örömben és megpróbáltatásban.

De nem tagadhatjuk, hogy ezt a kölcsönös elkötelezést sok oldalról fenyegeti veszély. A közvélemény oda fejlődött, hogy bizonyos körülmények között, kölcsönös megegyezés alapján megengedi a válást. Egyes házastársak sokszor úgy érzik több éves házaselet után, annak ellenére, hogy gyer-

mekeket hívtak életre: jogosan visszavehetik ígéretüket — és az ismert kifejezés szerint — „újrakezdzhetik életüket”, abban az illúzióban, hogy ismét a „nulla-pontból” indulhatnak. Ha elviselhetetlennek tűnik is szemükben, hogy személyes boldogságuk egy másik ember jóakarától függjön, mégis el kell ismerniök, hogy ez a kockázat emberi sorsunk egyik nagy ténye, amelyet — akarva nem akarva — vállalnunk kell: annyira a szeretet lényegéhez tartozik.

Igen gyakran azt hiszik a házastársak, hogy boldogságuk attól függ, milyenek a házasságkötéskor, pedig valójában attól függ, hogy milyenekké válnak egymás kedvéért.

Önmaguknak teljes kölcsönös odaadása a házasság napján, alázattal és gyöngédséggel — éppen azért mert ezt visszavonás nélkül teszik — arra van hivatva, hogy olyan kapcsolatot fejlesszen ki köztük, amely teljességgel kizárólagos. Innen van, hogy az úgynevezett „próbaházasság” nem lehet más, mint hamisítvány, álházasság. A visszavonhatatlan elkötelezés erőt ad a hitveseknek a nehézségek vállalására is. Arra indítja őket, hogy komolyan vegyék és magasabb szempontból tekintsék életüket; új erőt ébreszt bennük, hogy hűen kitartsanak egymás mellett, aminek az az előfeltétele, hogy egész házaseletükben szüntelenül megújítsák — nem szóval, hanem egész lényükkel — az egymásnak mondott „igen”-t.

Ennek a kölcsönös hűségnek, amely ott él minden igazi szerelmes szívében, gyakran ellene mond az emberi szív változékonysága, a felelőtlenségre való hajlam és a számos kifogás, amelyet könnyen megenged magának. Magában emberi létünkben adva van a nehézség: mégpedig az az általános nehézség, hogy elfogadjuk a másik embert olyannak, amilyen valóban. Vannak olyan házastársak is, akik nem tudnak igazán emberi módon szeretni. Vagy lelkének egyedül Isten-ismerte mélyéig kívánják birtokolni párjukat, vagy pedig abba a hétköznapi középszerűségbe menekülnek, amely ellaposít minden misztériumot. Ezek közül egyik magatartás sem teszi lehetővé, hogy bölcsességgel és hálával elfogadjuk emberi szívünkben társunk őszinte ajándékát.

V. A jegyesség

Eljegyzésre, sőt házasságkötésre is manapság általában sokkal korábban és elhamarkodottabban kerül sor, mint azelőtt. Pedig „a házastársi elkötelezettség, főleg ami a házasság egységét és felbonthatatlanságát illeti, éleslátást és elegendő szabadságot kíván meg.”¹ Vagyis érzelmi érettséget követel, amely illő a leendő házaselekhöz, a személyiség nevelését, mely már a gyermekkorban megkezdődött.

Minden jegyesség beleilleszkedik a jegyesek saját élettörténetébe. Próbaidőt jelent, amely annál jelentősebb, minél

korábban házasodnak össze a fiatalok. A jegyességnek az a célja, hogy egymásratalálásukat jövőendő házasságkötésük távlatába helyezték, és szerelmüket előkészítsék arra, hogy az egyház Krisztus nevében megszentelje.

A jegyesség felforgató hatású: két személy kapcsolatának kezdete, amely mindjárt kizárólagosságot és tartósságot követel. Az igazság időszaka, amikor egymást őszintén kérdezzetik, vizsgálják, mielőtt kölcsönösen elköteleznék magukat. Apránként megtanulják, mit jelent egymástól függeni, egymást megismerni, olyannak elfogadni, amilyen.

E kölcsönös tanulásnak gyakran fájdalom és megbántódás az ára. A jegyesség annál értékesebb, minél jobban kicserélik a jegyesek gondolataikat, eszméiket, s minél inkább tiszteletben tartják egymás személyiségét.

Ha a jegyesek félreismerik ez időszak jelentőségét, amelyet egyaránt jellemez a bizalmas meghittség és a kölcsönös tartózkodás, akkor a házasság során olyan nehézségekbe ütköznek, amelyektől megkímélhették volna magukat.

Sietségből, meggondolatlanságból vagy passzivitásból sok házaspár elhanyagolta már a jegyesség idején, hogy megbeszélje közös életük jelentős döntéseit. Vagyis elfelejtették, hogy nemcsak egymással szemben felelősek szerelmükért, hanem családjuknak különleges és egészen személyes jellegű küldetést kell betöltenie, mind születendő gyermekeik, mind az emberi társadalom irányában.

Az idősebb házaspárok példája és barátsága sokszor segíti a fiatalokat önmaguk megismerésében és életprogramjuk kiérlelésében. A különféle házasságelőkészítő tanfolyamok olyan eszmecserét tesznek lehetővé a jövőendő házaspárok számára, amely sok fiatal párnak az egyetlen lehetőséget nyújtja arra, hogy álláspontjukat, nézeteiket kifejtsék, és jövőjükkel nyíltan szembenézzenek.

VI. Ifjúkor és serdülőkor

Világos, hogy a legtöbb ember számára az ifjúkorra esik a jegyesség és a házaseset kezdete. A mai fiatalok nagyrésze őszinteséget vár el, fogékony az abszolút értékek iránt és gyakran a lázongásig megy a jobb világért aggódó törődésében. Ugyanakkor ebben a lázongásban nem szabad csak a negatívumot látni, mert több benne az őszinte aggodalom jajkiáltása, mint a következetes elutasítás.

Vajon nem a kétségbeesés jele az a szabadság szexuális téren, amellyel egyesek oly kihívóan adják oda magukat? A könnyelműségek, amelyekbe mások oly könnyen belemennek, nem a menekülés jelei-e? A nemi életben való rendelkezések eredete a szellem tragédiájában rejlik. Mert egy abszurdításra ítélt világban az ember sorsa csak győtrelem lehet, hacsak önmagát kiszakítva nem sikerül néhány szilárd

pontra támaszkodva rátalálni az ember és a világ életének értelmére. (Vö. *Quoist*: Így élni jó, „Veszélyben az ember” c. fejezetét). Könnyen lehet, hogy éppen az emberi szerelem újra felfedezése lesz egy ilyen szilárd pont, s egyszersmind a jövő nemzedék útmutatója az üdvösség felé.

A serdülőkor kiváltságos korszaka az ember életének, ezért figyelmet és tiszteletet érdemel. Az átmenet a gyermekkorból az ifjúkorba nehéz probléma. Hány fiatalnak kell ijesztő erkölcsi elszigeteltségben átélnie ezt a változást, anélkül, hogy megtalálná maga körül a kellő megértést és segítséget.

A serdülőkor folyamán kell az érzelmi érettség első alapjait lerakni. A serdülőknek joguk van ahhoz, hogy igaz felvilágosítást kapjanak az élet realitásairól, joguk van az őszinte szexuális tájékoztatásra. Fontos, hogy ez a felvilágosítás megelőzze fizikai és pszichológiai fejlődésüket, azért, hogy fel tudják dolgozni azt, amit majd megélnék, hogy átéljék jelentőségét, s hogy aztán féken is tudják tartani megnyilvánulásait. Ez egyszersmind a legjobb módja annak, hogy ne túlozzuk el a serdülőkor válságos jellegét.

A legjobb helyzetben azok a szülők vannak, akiknek sikerült megtartaniuk gyermekeik bizalmát serdülőkorukban is, akik így saját érettségüknek is tanújelét adják. Az ilyenek fogják leginkább felismerni a nélkülözhetetlen tájékoztatás legalkalmasabb idejét és módját. Viszont a mi korunkban, amikor oly gyakori a szakítás a családi környezettel, könnyen lehetséges, hogy a szülők más rátermett felnőtteket is bele fognak vonni ebbe a felvilágosító munkába.

Az informálás ezen a terepen még nem formálás, képzés! Az igazi képzés célja az, hogy a szexualitást az emberi élet egészébe integrálja.

A szexualitás a szerelmet szolgálja. Ki akarna tehát olyan nevelést, amely elhanyagolja az érzelmi képzést, az önfelegyet, a felelősségérzetre és elkötelezésre nevelést, a másik fél tiszteletbentartását, a gyermek méltóságát — egy szóval a holnap érett emberének felkészítését?

Akár serdülőkről, akár felserdült fiatalokról van szó, ez a képzés ma különösen fontosnak tűnik, amikor eltérés mutatkozik a szexuális fejlődés és a személyiség kifejlődése, vagyis a testi és szellemi érettség között. Ez az eltérés magyarázza részben a házasság előtti szexuális kapcsolatok gyakoriságát. E kapcsolatokat gyakran úgy állítják be, hogy szükségesek az érettséghez, pedig valójában csak hátráltatják azt, mivel tagadják a teljes önátadás követelményeit, a hűséget és a termékenységet. Ezek a „tapasztalatszerző próbálkozások” szükségképpen gátolják a szív igazi önátadását, és így ellentmondanak az igazi szerelemnek. Innen a nyomában járt csalódások és a gyakori kétségbeesés.

Ha tájékoztatunk figyelmeztetés nélkül, ha figyelmeztetünk nevelés nélkül, azt kockáztatjuk meg, hogy — olykor helyrehozhatatlanul — akadályozzuk a fiatalokat a hitvesi szerelem annyira szükséges felfedezésében.

VII. Gyermekkor

Manapság senki sem vonja kétségbe, hogy az érzelmi képzés kezdete a gyermekkor legkezdetére esik. Ebből a szempontból mondhatjuk, hogy az apa és anya — kisebb mértékben a testvérek is — hozzájárulnak ahhoz, hogy egy ember élete boldog vagy boldogtalan lesz-e.

A kisgyermek nevelésében az a döntő mozzanat, hogy oly apa és anya vegye körül, akiket szerelmük boldoggá tesz. A szülők közti összhang megvédi és elősegíti a gyermek kibontakozását. Viszont minden széthúzás lelke legmélyén hat rombolólag. A legfontosabb, ami minden szónál többet ér: a meghitt családi légkör.

Már a kisgyermeknél is megmutatkozik a kíváncsiság szexuális téren. Szükséges, hogy felfedezze saját testét. Már kialakulnak első szokásai, ezekből formálódik lassankint személyisége: e téren a felnőttek legyenek résen, éberséggel és okosan. Később következik a kérdezőtetések korszaka. Mindig egyszerűen és az igazságnak megfelelően válaszoljunk.

A kisgyermeknek arra van szüksége, hogy érezze: szeretik őt. Arra van szüksége, hogy megtanuljon szeretni. Sohasem segíthetjük őt elég korán e törekvéseiben. Az első kísérletek, hogy kis szívét megnyissa és tudjon másoknak adni, másokat szolgálni, már előkészítik őt, hogy betölthesse majd felnőttkori feladatait.

VIII. Keresztény perspektívák

Az ember számára nem elégséges, hogy szeressen. Arra törekszik, hogy megértse a szerelem értelmét. Érzi, hogy ez életének döntő élménye. Mi címen? Miért? Hogyan? Az Evangélium kinyilatkoztatást adott a világnak.

A szerelem keresztény értelmezése nem csupán az emberi tapasztalat eredménye. Meghaladja mindazt a pszichológiai tudást, amelyet e tárgyról alkothatunk magunknak és amelyet erről mondhatunk. Mindaz, ami az emberi szívben végbemegy, sokkal több annál, mint amit erről elképzelhetünk vagy felfoghatunk. Ezt megtanultuk az Isten Fiától, aki érettünk emberré lett. Egyedül az Isten mutathatta meg nekünk, hogy a szeretet misztérium, és hogy ez a misztérium üdvösségünk záloga.

1. Isten a szeretet

Isten a szeretet. Az emberi történelem a szeretet története. Erről Krisztus mindent elmondott nekünk, mikor kinyilat-

koztatta, hogy nem mi szerettük először Istent, hanem Ő volt az, aki először szeretett bennünket (1Jn 6).

Ez az evangéliumi Örömhír felfedi a maga teljes értelmét annak, aki valóban tud szeretni. Aki nem szeret, elzárkózik és közömbös lesz. Aki szeret, fel tudja fedezni Isten szeretetét és tud hinni ebben.

Isten szeretetében hinni annyit jelent, mint új életre támadni Benne, vagyis annyi, mint megváltottnak lenni.

2. A látható embertől a láthatatlan Istenig

Istent senki sem látta. Hogyan szerethetjük Istent, akit nem látunk, ha nem szeretjük testvérünket, akit látunk?

Egy embert igazán szeretni mindig azzal jár, hogy megnyílunk Isten szeretete számára.

Isten maga is így cselekszik velünk: elküldte hozzánk Fiát, aki közöttünk lakott. És amint Szent János mondja, mivel fülünkkel hallottuk, szemünkkel láttuk, és szerettük őt, azért rajta keresztül egyszer s mindenkorra kinyilvánult számunkra Isten szeretetének teljessége. Ebből a történelmi eseményből ered az egész kereszténység.

3. A hitvesi szerelem

Ez a kinyilatkoztatás megérteti velünk, hogy a hívő házastársak házassága szintén az üdvösség misztériuma.

Amikor a házastársak egymást szeretik, nem tesznek mást, mint azt, hogy felelnek a szív vágyaira, és az élet hívására, hogy családot alapítsanak, és elfoglalják helyüket a társadalomban. Egymást szeretve arra hivatottak, hogy felismerjék Isten irántunk való szeretetét, higgyenek benne és életükben közösen válaszoljanak reá.

A keresztény hitvesek már keresztségük óta ugyanabban a Krisztus-testben élnek együtt a többi kereszténnyel és ugyanannak a Léleknek erejében szeretnek: mint házastársak, sajátos hivatásuk szerint fejezik ki és teljesítik be keresztségi közösségüket a Feltámadottal. Ezentúl éppen „Krisztusban” alkotnak, mint házastársak, egységet.

Éppen ezért házasságuk, miután megkötötték, felbonthatatlanná válik, s nincs hatalom a világon, amely azt fel tudná bontani, még az egyház sem. Ugyanakkor Istentől megkapják azt a kegyelmet, hogy hitvesekként új szívvel szeressék egymást. Ezt az új szívet Krisztustól nyerik, amennyiben mindketten rendíthetetlenül hiszik, hogy hitvesi kötelékük szentségi jellegű.

Csakis szerelmük földi, látható realitásain keresztül vesznek részt Isten szeretetében, és köszönik meg azt.

Távol attól, hogy kitérjenek szerelmük feladatai elől, épp ellenkezőleg, nagyobb igényük van e téren. Hiszen jobban látják a dolgok mélyebb értelmét, akár a hitvesek testi egyesüléséről van szó, akár a gyermekek életrehívásáról és neveléséről, a társadalomba való beilleszkedésükről vagy az egy-

ház életében vállalt felelősségükről. (Megjegyzés: nem cé-lunk itt hosszasan szólni az abortuszról, de az e téren uralko-dó véleménykülönbségeket látva, nem hallgathatjuk el, hogy az egyház szigorúan ragaszkodik meggyőződéséhez, hogy az emberi életnek bárminő megtámadása a gyilkosság-gal egyenlő. Vö. Gaudium et spes 27.)

Az evangéliumi celibátus válasz Krisztus hívására

Régi civilizációk a házasságban nem láttak egyebet, mint a személyes túlélésnek és a család fennmaradásának eszkö-zét. Az Ószövetségben már a várt Messiás születésén van a hangsúly, ezért a házasság többé-kevésbé kötelező. Ezzel szemben az Újszövetségben új perspektíva tárul fel. A hitve-si szerelem és a családalapítás kifejezetten szabad elhatáro-zás tárgyává lesz.

A keresztények legnagyobb része arra hivatott, hogy há-zasságot kössön, másoknak viszont az a hivatásuk, hogy az Úrra való tekintettel ne kössenek házasságot. Az evangéliu-mi celibátus alapja Krisztus szava. Krisztus maga tanította – mert magától senki sem merte volna hirdetni –, hogy et-től kezdve lesznek olyanok is, akik nem házasodnak a „mennye-k országáért” (Mt 19,12). Ezek arra hivatottak, hogy mától kezdve egészen az idők végezetéig vele éljenek. Tudjuk valóban, hogy a föltámadás napján, amikor új egek és új földek jelennek meg, már nem nőszülnek, már férjhez sem mennek (Mt 22,30). Az evangéliumi celibátus ennek mintegy elővételezése.

Egyesek ugyanis szeretetből, az Úrhoz való kizárólagos ragaszkodásból (1 Kor 7,35), hogy ne foglalja le más őket, mint az Úr szolgálata, elhagynak „otthont, testvért, nővért, atyát, anyát, gyermekeket és földet” Krisztusért és az evangé-liumi Örömhír szolgálatáért (Mk 10,28-29).

Azokat, akik magukat a feltámadott Krisztus iránti szere-tetükből teljesen az Ő szolgálatára szentelik, azokat ez sem-miképp sem szakítja el testvéreiktől és koruk világának éle-tétől. Sőt napról napra jobban ismerik és meghálálják Isten-nek az emberek iránti szeretetét, és tanúbizonyságot tesz-nek erről. Istennek-adottságuk szüntelenül figyelmezteti a híveket a keresztény reménynek valóságára és nagyságára.

Ugyancsak Krisztus szeretetének és a felebarát szolgálá-tának perspektívája biztosítja a *nem önként* magányosan élők számára, hogy termékennyé tegyék ezt az életformát, bár nem maguk választották.

Imádság a szeretet Istenéhez

Akár házasok, akár celibátusban élnek a keresztények, újhodjanak meg szüntelenül szívükben, a szeretet Istenét imádva, hozzá imádkozva. Hiszen jól tudják, hogy az egész

örökkévalóságon keresztül ez a Szeretet egyesíti a Szentháromságban az Atyát a Fiúval és a Szentlélekkel. Ez a Szeretet ihlette Krisztusnak a szenvedés előtti utolsó imáját, amikor az Atyához fordulva így imádkozott mindannyiunkért: „Amint Atyám Te bennem vagy, és én Tébenned, úgy legyenek ők is egyek mibennünk.”

Végekvetkeztetés:

Semmi sem hasonlóbb az emberi szívnél Isten szívéhez. Ott, ahol a szerelmet profanizálják, az ember lealacsonyítja önmagát és elveti Istent. Viszont minél tökéletesebben élük a szerelmet, az emberiség, saját képességeit fölismerve, annál inkább kiteljesedik, és annál jobban közeledik Istenhez.

Az ember elsősorban szíve miatt halandó. De az is igaz, hogy ha szívébe fogadja a szeretet kegyelmét, akkor az emberiség múlandó formái és történelmének változandósága ellenére is, új teremtménnyé alakul és eléri életének teljességét.

JEGYZET

La Documentation Catholique 1078, Serie „Les Grandes Textes”
N° 15: *Amour, Famille et Société.*

RÉSZLETES TARTALOMMUTATÓ

I. rész

AZ EMBER ÉS NEMISÉGE

Alfons Auer

A TEST ÉS SZEXUALITÁS ÉRTELME	9
I. A TEST A TEREMTÉS HITÉNEK FÉNYÉBEN	11
1. Test és nemiség mint a személyi magánvalóság eszköze és kifejezése	11
2. Test és nemiség mint a világhoz való kötődésünk eszköze és kifejezése	11
a) Én és a mindenség 12. — b) Én és Te 13. — c) Én és a teljes emberi közösség 15.	
3. Test és nemiség, mint Istenhez tartozásunk eszköze és kifejezése	16
a) A gyönyör és végességünk érzése 16. — b) Test és transzcendencia 18.	
4. Az ember mint a világ közepe	20
II. A TEST A BÜN ÁRNYÁKÁBAN	22
III. A TEST A KRISZTUSI HIT FÉNYÉBEN	24
IV. A TEST KERESZTÉNY KULTÚRÁJÁRÓL	27
1. Az igen és nem szembeállítása	28
2. A testben rejlő önkifejezés	28
3. Község testünk révén	29
4. A test szolgálata	31

Georg Teichtweier

A SZEXUALITÁS JELENTŐSÉGE A KERESZTÉNY EMBER ÉLETÉBEN	35
I. AZ EMBER NEMISÉGÉNEK LÉNYEGE ÉS ÉRTELME	39
1. A perszonális szempont	39
2. A partneri funkció	40
3. Kiegészítő szerep	42
4. Biológiai-szociális szerep	42
5. A szexualitás értelméből folyó követelmények	43
a) Elhatárolás az állatoktól 43. — b) A nő szerepe 44. — c) A szerelem erőtenyezői 45	
II. A SZEXUÁLIS MAGATARTÁS NORMÁI	46
1. Téves utakon	47
2. A helyes normák indokolása	49
3. A keresztény lelkiismeret kialakítása	50
III. A SZEXUÁLIS NEVELÉS A NEMISÉG ÁTFOGÓ SZEMLELETE ALAPJÁN	53

Helga Strätling-Tölle — Barthold Strätling

A SZEXUÁLIS NEVELÉS, MINT A CSALÁD FELADATA	57
ELŐJÁRÓ MEGJEGYZÉSEK	58
A téves kiindulás	60
Szexualitás és erkölcs	61
Szülői ház, iskola és egyház	62
A módszerek kérdéséhez	63

I. A KERESZTÉNY EMBER ÉS A TESTE	67
A. Mit jelent "nevelni"	67
B. A test és a szexualitás	68
1. Az ember saját magát érzékeli testében	68.
— 2. Embertársunkat testi mivoltában érzékeljük és viszont	69.
— 3. Az ember testi mivoltában fogja fel Istent	70.
— 4. „...és látta, hogy jó”	71.
— 6. Szexualitás, tisztaság és rend	72.
C. Szerelmi alkalmasságra nevelés	75
II. A TEST BIOLÓGIÁJÁHOZ	75
1. A tudásközvetítés biológiai téren	76.
2. A legfontosabb kérdés-csoportok	76.
III. ÉLETSZAKASZNAK MEGFELELŐ TUDÁSKÖZVETÍTÉS ÉS NEVELÉS	78
Életszakasznak megfelelő nevelés	79
Amit a játék tükröz	80
A tévedés lehetőségének megtapasztalása	82
Eljátszott bizalom	83
Az alapkövetelmények; a beszélgetésről	85
Az első öt kérdés	86
Kérdések az apára vonatkozólag	87
A házasságon kívüli gyermek	89
A házasság mint szentség	90
A beszélgetés továbbvitele	91
IV. SEGÍTSÉG A SERDÜLŐKNEK	95
a) A szülők nehézségei	95.
b) Bátorság és a mulasztások elismerése	96.
A fiúk és lányok érési nehézségei	97
Az önkielégítés (maszturbáció)	99
a) A bűn kérdése	100.
b) A gyónás nehézségei	101.
Az általános nevelésből származó segítség	103
A házasság előtti nemi kapcsolat	105
Az önmagára találás tere	108
1) Serdülőkori barátságok	108.
2) A hivatási becsvágy	109.
3) A hobbik	109.
4. A szociális felelősségtudat	109.
A házasságon kívüli anyaság	110
V. TISZTASÁG ÉS TISZTASÁGSZERETET	113
Fogalomtisztázás	114.
— Tisztaság és szexualitás	115.
— A szemérmesség szerepe	116.
— A szemérmesség erénye	117.
VI. NEVELÉS A „TE” IRÁNYÁBAN	119
A partnerség fogalma	119
A szülők példája	122
A testvéri „te”	124
Szülők és gyermekek, mint partnerek	125
Isten, mint „partner”	126
A „te” és az „én”	127
ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK	128

II. rész KIEGÉSZÍTŐ TANULMÁNYOK

Theodor Bovet

SZEX – ÉROSZ – SZERELEM	132
Előzetes fogalomtisztázás	132
Útban a szerelem felé	136
Az érosz felértékelése	139

Friedrich E. Freiherr von Gagern

A SZEXUÁLIS NEVELÉS RÉGI ÖT HAMIS TILALOMFÁJA	142
--	------------

Guy Durand

SZEXUALITÁS ÉS KERESZTÉNY HIT	145
A HUMANIZÁCIÓ KÖVETELMÉNYEI	145
ISTEN RENDELÉSE A NEMISÉG TERÉN	148
Nemiségünkben visszatükröződik Isten rendelése	148
Nemi magatartásunk válasz Istennek	149
A szentség arculatai	150
A TISZTASÁG	152

Munkaközösség a Francia Püspöki Kar megbízásából

A SZEXUALITÁS ÉS KERESZTÉNY ÉLET	155
I. TISZTÁZANDÓ FOGALMAK	155
Szexualitás és genitalitás	155
II. AZ EMBERI SZEXUALITÁS JELENTŐS MOZZANATAI	156
A test	156
A szexuális dimenzió	157
Az élvezet	158
TÖRTÉNET – HELYZETEK – KÉRDÉSEK	160
Az emberi lét: történelem	160
Élettörténetünk kellős közepén: az objektív helyzetek	161
Ki mit keres?	163
A vágy és a gyöngédség között: a valódi szerelem fölfedezésében	164
Milyen helyet kap a kreativitás?	165

Bodó Károly

ZÁRÓTANULMÁNY

I. ÁLTALÁNOS SZEMPONTOK	167
1. Minden szélsőséges megfogalmazás kizárása	167
2. Módszertani megvilágítás	170
3. A serdülőkori biológiai átalakulás főbb jellemzői	172
II. TEOLÓGIAI SZEMPONTOK	176
III. BIOLÓGIAI SZEMPONTOK ÉS TANULSÁGOK	180
1. A serdülő nemi élet ártaalma	181
2. Serdülés és emberi teljesítőképesség	182

HIVATALOS MEGNYILATKOZÁSOK

A német püspökök pásztorlevele (1973)

AZ EMBERI SZEXUALITÁSRÓL	185
I. Az emberi nemiség mivolta és jelentősége	185
II. Általános utasítások az erkölcsi magatartásra nemiség terén	188
III. Utalások a nemiség szempontjából jelentős érdeklődési fokokra és életkörülményekre	190

A francia püspöki kar Családi Bizottságának nyilatkozata (1978)

MIT JELENT SZERETNI?	195
I. A kérdés	195
II. Mit jelent szeretni?	195
III. Az érzelmi érettség	196
IV. Nevelés a hitvesi szerelemre	196
V. A jegyesség	198
VI. Ifjúkor és serdülőkor	199
VII. Gyermekkor	201
VIII. Keresztény perspektívák	201
Az evangéliumi celibátus válasz Krisztus hívására	203
Imádság a szeretet Istenéhez	203
Végkövetkeztetés	204

Könyvünk címzettjei elsősorban a házaspárok, a szülők, mint gyermekeik elsőrendű lelkipásztorai. Cél a családban folyó szexuális nevelés érdekében régi előítéletek és tabuk száműzésével helyes, a szaktudományok és a biblikus teológia alapján korszerű szemléletet kialakítani az ember testéről és nemiségéről. A gyűjtemény első részében morálteológusok (A. Auer és G. Teichtweier) teológiai megalapozása után, Helga és Barthold Strätling adnak pszichológiai szaktudás, és a szülőképzés terén szerzett gazdag tapasztalatuk alapján értékes útbaigazítást a szülők nevelői munkájához. — A második részben Th. Bovet az érosz felértékelését, Fr.v. Gagern pedig a régi nemi nevelés hamis tilalmainak kritikáját hozza az orvos szemszögéből. Guy Durand kanadai morálteológus tömör teológiai szintézist nyújt, majd egy francia munkaközösség (orvosok, papok, pszichológusok, szociológusok) új írásából közlünk érdekes szempontokat és analízist. Bodó Károly az angol s magyar szakirodalom ismerete valamint lelkipásztori tapasztalatai alapján irt pedagógiai jelentőségű zárótanulmányt. Végül a Német Püspöki Kar és a Francia Püspöki Kar Családi Bizottságának megnyilatkozása zárja a sort.